

له ژوره كومه لاريه پيكان له كملانين
 Stay in touch on social media
 نن دې هم غږ موږغ انونل د ټولنې

ډاګه باپير د مکتبې ماموستا غالي باپير

archive.org/details/@alibapir

AlibiBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

ګه نالې

ډاګه باپير د مکتبې ماموستا غالي باپير

ډاګه باپير د مکتبې ماموستا غالي باپير

تہ وزمہ فیکریہ سہ رہ کیہ کافی
میترووی مسولانا

مهوسووعه: بیرکردنهوهی ئیسلامی له نیوان وهحیی و واقع دا

نووسینی: عهلی باپیر

مافی له چاپدانهوهی پارێزراوه بۆ نووسینگه ی تهفسیر

چاپی یه کهم ۱۴۴۰ ز - ۲۰۱۸ ک

نوسینگه ی تهفسیر

بۆ بلاوکردنهوه

ههولێر- شهقامی 30 مهتری ته نیشته مناره ی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseerooffice@yahoo.com

f t g+ y i /TafseerOffice

ئاماده کردنی پێرست - نووسینگه ی تهفسیر

مهوسووعه: بیرکردنهوهی ئیسلامی له نیوان وهحیی و واقع دا

عهلی باپیر (نووسهر)

۳۴۲ لاپه ره

۱۷* ۲۴ سم

بابهت : ئایینی

تیراژ : ۱۵۰۰ دانه

له بهرئوه بهرایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - ههریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۳۱۱) ی سالی ۲۰۱۸ پێدراوه

ISBN: 978-9933-593-83-4

"بیروبوچونی ئەم کتێبه، مه‌رج نیه هه‌مان بیرو بوچونی نووسینگه ی تهفسیر ب"

خه‌تی به‌رگ : نه‌وزاد کۆیی

دیزاینی ناوه‌وه و به‌رگ : زه‌رده‌شت کاوانی

مه وسودعه ی بیرگردنه ده ی ئیسلامی له نیوان

وه حی و واقع را

- کتییی سییه م -

- ته وه ری سییه م -

ته و زمه فیکریه سه ره کییه گانی

میترووی مسولانا

نووسینی

عه لی باپیر

له نوره څومره لويه نيمه ځاي نه ځي
Stay in touch on social media
لنډ مخکې پر سوشل ميډيا لاس ته راځئ

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

علي بابا/ AliBapir

ډاګه پانډی مخکښې موسسې علي بابا

archive.org/details/@alibapir

علي بابا/ AliBapir

ګڼتالې

ډاګه پانډی مخکښې موسسې علي بابا

AliBapir

ډاګه پانډی مخکښې موسسې علي بابا

رێگه‌پانده‌نی مه‌کتبه‌ی ماموستانه‌ی عه‌لی بابێر

AliBapir/عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

له‌ ئۆزه‌ ڤۆمه‌ ئه‌یه‌یه‌، کار له‌مه‌ ئه‌یه‌یه‌
Stay in touch on social media
تۆن مه‌م عه‌ر موافق الواتس اپ

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

رێگه‌پانده‌نی مه‌کتبه‌ی ماموستانه‌ی عه‌لی بابێر

QR codes for website and social media

عەلی بابێر/ AliBapir

کەناڵی

رێگه‌پانده‌نی مه‌کتبه‌ی ماموستانه‌ی عه‌لی بابێر

QR codes for YouTube channel and social media

پیشه کیی

پیناسه و به سه رهاتی په یدا بوونی ئەم مه و سووعه یه

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ١٠٢ ﴿آل عمران

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ ١ ﴿النساء

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ ٧٠ ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ ٧١ ﴿الأحزاب

أَمَّا بَعْدُ:

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

خوێنه‌ری سه‌نگین و شیرین!

ئه‌م مه‌وسووعه‌یه‌ی: (بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامیی له‌نیوان وه‌حیی و واقیعدا) کۆی ئه‌و چل و نۆ (۴۹) ده‌رسه‌یه که‌به‌نده له‌نیوان رۆژانی: (۲۰۱۶/۱۰/۲۱) تا کو (۲۰۱۷/۵/۵) دا، پێشکه‌شی کۆمه‌ڵیکی بژارده له براو خوشکانم کردوون، له‌خوێنکدا که (ناوه‌ندی راهێنان و گه‌شه‌پێدان) کردبوویه‌وه‌و، سه‌رجه‌م ده‌رسه‌کانیش له‌که‌نالی تایبه‌تی به‌نده له یوتیوب:

[www.youtube.com/playlist?list=PL6HuvNeXiFwuTQqtJAAu-\(WqXQoCnKQqX2X](http://www.youtube.com/playlist?list=PL6HuvNeXiFwuTQqtJAAu-(WqXQoCnKQqX2X) دانراون^(۱).

شایانی باسیشه که کۆی ئه‌و چل و نۆ ده‌رسه، له‌لایه‌ن بای دلسۆزم کاک (قاسم سه‌لام) هه‌هه‌راوه سه‌رکاغه‌زو تایپ کراون و، پاش چاو پێداگیرانه‌وه‌ی وردی خۆم، دووباره هه‌له‌چن کراونه‌ته‌وه‌، تاكو به‌م ئاکامه گه‌یشته‌وون که ده‌ییانی، بۆیه به‌پێویستی ده‌زانم له‌ناخی دله‌وه سوپاس و پێزانینی عه‌رز بکه‌م و، له‌خوای به‌خشه‌ریش داواکارم به‌باشترین شیوه پاداشتی بداته‌وه‌.

هه‌له‌به‌ته له‌مێژیشه گه‌یشته‌وومه‌ته ته‌وقه‌ناعه‌ت و بره‌وايه، که کیشه‌ی گه‌وره‌ی مسولمانان و هۆکاری بنه‌رته‌یی دواکه‌وتوویی و په‌رێشانیه‌یان له‌م رۆژگاردا، بریتیه له‌که‌مه‌تره‌می و کرچ و کالیی و پاشان به‌جیماویه‌یان له‌بوا‌ری هه‌زو بیرکردنه‌وه‌داو، سه‌ره‌نجام به‌هه‌له‌ تیگه‌یشتن، بگه‌ر زۆر جار سه‌ره‌وبن تیگه‌یشته‌یان، له‌زۆر بابته و مه‌سه‌له‌ی دین و ژین!

بۆیه‌ش به‌پێویستم زانی لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی تیروته‌سه‌ل له‌وباره‌وه بکه‌م، که سه‌ره‌نجام ئه‌و بابته‌ی لی هاته‌دی، که هیوام وایه که‌لێنیک‌ی باش له‌وباره‌دا بگه‌رئ و، هۆکاری به‌رچاو روونه‌وه‌یه‌کی باشی مسولمانان بێ له‌وباره‌وه‌.

(۱) ناوێشانی ئه‌وبابه‌ته‌ی داوام لیکراو ناماده‌ی بکه‌م، بریتی بوو له: (هه‌زی ئیسلامیی) به‌لام به‌و شیوه‌یه‌م گه‌رێ، که کراوته ناوێشانی ئه‌م مه‌وسووعه‌یه، دواتریش حیکمه‌ت و هۆکاره‌که‌ی ده‌خه‌ینه‌ روو...

ئجا به مه بهستی ئاسانتر به هره لیوه گیرانی ئەم مه وسووعیه، هه چهنده هه پینج تهوهره که ی پیکه وه په یوهستن، به لام به باشم زانی هه مووی به پینج کتیب چاپ و بلا و بکهینه وه، هه رتهوهره ی له کتیبکی سه ره خۆدا.

له خوی به بهزیی و به خشندهش داواکارم پیت و پیژیکی شایسته بخاته ئەم مه وسووعیه وه، به هه ر پینج کتیب و تهوهره که یه وه، ئەو ئامانجه ی بۆی له بهرچاو گیراوه، به باشتین به یهینته دی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

۱۰ ی ره جهب/ ۱۴۳۹ ک

۲۰۱۸/۳/۲۷ ز

هه ولیر

راکه یاندنی مه کتەبی مەوسسا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play App Store

QR codes

له نۆزه کۆمهله بیهێشان له کتەبانیان
Stay in touch on social media
نەن هەم عەر موافق النوازل الاتحادي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

علي بابیر/ AliBapir

علي بابیر/ AliBapir

کەتەبی

راکه یاندنی مه کتەبی مەوسسا عەلی بابیر

QR codes

پىخۇشكردن و نەخشەى گشتىي

پروڧسەى كارلىك (تفاعل)ى عەقل و ھۆشى مەسۇلمانان لە گەل وەحىيى خۇاى پەرۋەردگارو واقىيەكدا، كە تىيدا دەرڭىن، ئەو كارلىكە، ھەمىشە ھۆكارى گەشە كردن و بەرەو پىش چوونيان و بەزىندوويىتىي مانەۋەى كۆمەلگەكانيان بوۋە، بە پىچەۋانەشەۋە: دابراىي عەقل و ھۆشى مەسۇلمانان، لە تىۋەرپامانى وەحىيى و چاك تىگەيشتنى واقىيە، ھەمىشە ھۆى مردوويىتىي و ۋەستان و بەرەودوۋا چوونەۋەيان بوۋە، ۋەك تىستا دەيىن.

ئەم بارودۇخەى تىستا مەسۇلمانانى تىدان، بەرەمەى ئەۋەيە كە مەسۇلمانان - بە شىۋەيەكى گشتى - باش نەيانتۋانېۋە عەقل و ھۆشى خۇيان بىخەنە كار، لە تىۋەرپامانى وەحىيى و لە سەرنجدانى واقىيەدا، بۆيە مەن ۋەك ھەۋل و ھەنگاۋىك لەم بۋارەدا، بە پىۋىستەم زانى ئەم بابەتە لە (۴۹) ئالەدا پىشكەش بىكەم، لەزىر ناۋونىشانى: {بىر كەرنەۋەى ئىسلامىي لەننۋان وەحىيى و واقىيەدا}، سەرەم ئەم بابەتەش دەكەين بە پىنج تەۋەرە:

تەۋەرى يەكەم: پرونكەرنەۋەى چەمەك و چىيەت و سەرگۈزشتەو سەرچاۋەكان و گەرنىگى بىر كەرنەۋەى ئىسلامىي.

ئەم تەۋەرەش لە چۋار بەشى سەرەكىي پىك دى:

بەشى يەكەم: پىناسەى بىر كەرنەۋەى ئىسلامىي و چەند ۋشەيەكى دىكەى نىزىكى.

بهشی دووهم: سهرنج دانیکی میژووی له بیرکردنهوی ئیسلامیی له نیوان وهحیی و واقیعدا.

بهشی سییه: سهرچاوهکانی بیرکردنهوی ئیسلامیی.

بهشی چواره: گرنگی و پیوستیی بیرکردنهوه (تفکرا) له ئیسلامدا.

تهوهری دووهم: هیلله گشتییهکانی پئیازی جهماوهری مسولمانان.

تهم تهوهرهش له سی بهشی سهرهکی و (۵۱) کورته باس پیکهاتوه:

بهشی یهکه: تاییهتمهندییه گشتییهکان، (۲۰) تاییهتمهندیی.

بهشی دووهم: تاییهتمهندییه عهقیدهیی و فیکرییهکان، (۱۷) تاییهتمهندیی.

بهشی سییه: تاییهتمهندییه ردهشتییهکان، (۱۴) تاییهتمهندیی.

تهوهری سییه: تهوژمه فیکرییه سهرهکییهکانی میژووی مسولمانان.

که سهرجهم بیست (۲۰) تهوژمی جوړاو جوړمان لی ههلبژاردوون و، له بیست بهشدا خستووماننه پروو:

۱- خه واریج.

۲- مورچیئه.

۳- جه برییه.

۴- قهدهرییه.

۵- جه همییه.

۶- موخته زیله.

۷- شیعه.

۸- پافیزه.

۹- ناصییه.

۱۰- تههلی هه دیس.

۱۱- تهشعهرییهکان.

۱۲- ماتورىدىيە كان.

۱۳- باطينىيە كان.

چواردە (۱۴) گروپپىشمان لە باطينىيە كان باسكردوون.

۱۴- فەلسەفە و فەيلىە سووفە كان.

۱۵- تەصەۋۋۇف و صۇفئىيە كان.

۱۶- مەزھەبە فېقھىيە كان.

۱۷- ۋەھابىيە.

۱۸- سەنۋوسىيە.

۱۹- مەھدىيە.

۲۰- جامىيەئى ئىسلامىيە.

تەۋەرى چۈرەم: پايدەكانى بېرگىردنەۋەئى ئىسلامىي.

ئەم تەۋەرىش لە پېنج بەشى بىنەپەتتى پېكھاتو:

بەشى يەكەم: بونناسىي (علم الوجود - ontologu).

بەشى دوۋەم: ئيمان و عەقىدە.

بەشى سىيەم: تېرۋانىنە كان (التصورات).

بەشى چۈرەم: بەھايە كان (القيم).

بەشى پېنجەم: پېۋەرە كان (الموازن).

تەۋەرى پېنجەم: چەند پىرسىكى فېكرىيە ھەنۋەكەيى جۇراو جۇر.

ئەم تەۋەرىش لە دە (۱۰) بابەت پېكھاتو، كە ھەركاميان لەبەشىكى سەربەخۇدا

دەخەينەپروو:

بەشى يەكەم: پەيۋەندىيى نيۋان ۋەھىي و عەقل، تەۋاۋكارىيە.

بەشى دوۋەم: شەرىعەتى چەسپاۋو ژيان و گوزەرانى گۇراۋ!

به‌شی سییه‌م: ره‌وایی: فره‌یی فیکریی و سیاسیی و ئایینی (مشروعیة التعددية الفكرية والسياسية والدينية).

به‌شی چواره‌م: هاوولا‌تیتی نامسولمانان له‌نیو کۆمه‌لگای ئیسلامییدا: ماف و ئازادییه‌کانیان.

به‌شی پینجه‌م: مافی چاره‌نووس و ئیداره‌ی خو به‌ده‌سته‌وه‌بوونی نه‌ته‌وه‌کان.

به‌شی شه‌شه‌م: راوێژ (شوری) ئیسلام و دیموکراسی، خالی هاوبه‌ش و جیاوازیان.

به‌شی هه‌وته‌م: ئافه‌رت و خێزان و گۆرانکارییه‌کانی دنیا.

به‌شی هه‌شته‌م: ته‌وژم و لایه‌نه ئیسلامییه هاوچه‌رخه‌کان.

به‌شی نۆیه‌م: بنه‌ما گرنگه‌کانی: ته‌بایی و یه‌کپیزی و هاوکاری ته‌وژم و لایه‌نه ئیسلامییه‌کان.

به‌شی ده‌یه‌م: بنچینه سه‌ره‌کییه‌کانی دیندارییه‌کی ساغ و مسولمانه‌تییه‌کی راست و دروست.

راگه‌پاندنی مه‌که‌به‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له‌ ئۆڤه‌ کۆمه‌له‌یه‌یه‌کان له‌که‌لتانین

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌لی بابێر/ AliBapir

عه‌لی بابێر/ AliBapir

که‌تانی

راگه‌پاندنی مه‌که‌به‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

Telegram

WhatsApp

Phone

راگه‌پاندنی مه‌که‌به‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

راڤه باندنئى مهكتهبى ماموستا عهلى بابير

AliBapir/علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

له تۆڤه كومه لايه تيبهكان لهكهلتانين
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

QR code for website

مهكتهبى ماموستا عهلى بابير

QR codes for social media

که نانی
را که یاندنی مکتبی ماموستا علی بابیر

اگه باندی مه کنه بی ماموئسنا علی بابو

پیشهکی ئەم تهوهره

خوێنه‌ری به‌پێزو خوشه‌وایستم!

ئەم تهوهری سییه‌مه: {تهوژمه فیکرییه سهرهکییهکانی میژووی مسولمانان} ته‌رخانه‌راوه‌و بو‌ توێژینه‌وه‌و قسه‌کردن له‌سه‌ر کۆی ئەو تهوژم و قوتابخانه فیکرییه سهرهکیانه‌ی، به‌ درێژایی میژووی ئیسلام و مسولمانان تا‌کو ئەم رۆژگاره‌، سه‌ریان هه‌لداوه‌.

ئ‌نجا هه‌رچه‌نده‌ ئی‌مه‌ کۆی ئەو تهوژمه فیکرییه سهرهکیانه‌مان به‌ بیست و یه‌ك دانه‌ ته‌ژمار کردوون، به‌لام ئەم ته‌وه‌رده‌ا ته‌نیا بیست (۲۰)یان لێ ده‌توێژینه‌وه‌، چونکه‌ ته‌وه‌ری دووه‌می ئەم مه‌وسووعه‌یه‌مان ته‌رخان کردبوو بو‌ قسه‌کردن له‌باردی تهوژمه فیکرییه هه‌ره‌ مه‌زن و بنه‌ره‌تییه‌که‌ی میژووی ئیسلام و مسولمانان، که‌: {رێبازی جه‌ماوه‌ری مسولمانان}، شایانی باسیشه‌ که‌ هه‌رچه‌نده‌ تهوژمی: {جه‌ماوه‌ری مسولمانان} باشت‌ترین به‌رجه‌سته‌که‌ری رێبازی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و، هاوه‌لانی به‌پێزی و خزم و نیزی‌کانی د‌ل‌سۆزی به‌ گشتی و، به‌تایبه‌ت خه‌لیفه‌ راشیده‌کانی بوون، به‌لام ئەو تهوژم و قوتابخانه فیکریانه‌ی دیکه‌ش به‌ گشتی و له‌ هه‌ندیک ر‌وه‌وه‌، که‌م و زۆر هه‌ق و راستییان له‌لایه‌، به‌لام گرفت‌یان نه‌وه‌یه‌ که‌ ک‌رچ و ک‌ال‌یی، یان هه‌له‌و لادانیان - له‌ سۆنگه‌ی تی‌په‌راندن و به‌زایه‌دان (إفراط و تفريط) یانه‌وه‌ - تیکه‌ل به‌و هه‌قه‌ کردوه‌ که‌ له‌سه‌ری بوون.

هه‌روه‌ها مه‌رجیش نیه‌ هه‌رکه‌سی‌ك و لایه‌نی‌ك خۆی پ‌الد‌ایته‌ لای زۆربه‌و جه‌ماوه‌ری مسولمانان و رێبازه‌ هاوسه‌نگ (مُتَّزَن) ده‌کیان، بێ عه‌یب و هه‌له‌و

كەم و كورپى بى، بەلام جەماۋەرى موسولمانان {جمهرة المسلمين} بە گشتىي هەق و راستىي و چاكەيان لەسەر جەم ئەوانى دىكە زياتر بوۋە.

ئىنجا لەلايەكى دىكەشەۋە:

پىۋىستە بزانرى كە ۋەنەبى {جەماۋەرى موسولمانان} تەنيا لەرەۋت و خەلكىكى ديارىيكرادا بەرجەستە بوۋىن و، بەتەۋاۋىي لە تەۋژم و رەۋتەكانى دىكەو كۆمەل و تاقمەكانيان، سەربەخۆو جىاۋاز بوۋىن!

چونكە جارى ۋابوۋە لە ھەندىك كات و شوئندا، زۆربەي موسولمانان لە رۋوى فېكرىي و عەقىدەيىيەۋە، لە ھەردووك قوتابخانەو تەۋژمى (الأشعرية) و (الماتريدية) دا كۆبوۋنەۋە.

ھەرۋەھا جارى ۋا بوۋە لە ھەندىك كات و شوئندا، زۆربەي موسولمانان لە رېيازىكى تەزكىيەو تەسەۋۋفى ۋەك (القادرية) و (النقشبندية) دا كۆبوۋنەۋە.

ھەرۋەك جارى ۋاش بوۋە ناۋونىشانى (أهل الحديث) بۆتە بازنى فراۋان و كۆكەرەۋەي زۆربەي پەيپەرەۋانى رېيازى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ۋ جەماۋەرى موسولمانانى شوئىكەۋتوۋى.

بەلام بىگومان ھەرگىز جەماۋەرى موسولمانانى شوئىكەۋتوۋى رېيازى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ۋ خەلىفە راشىدەكانى بە تايبەت و، ھاۋەلان و خزمانى بەرپۆرۇ دلسۆزى بە گشتى، لەژىر ھىچ ناۋونىشانىكدا جگە لە {موسولمانان - المسلمين} كۆنەبوۋنەتەۋە.

بە نىسبەت ۋشەي (السلفية) شەۋە لە مېژۋىي ئىسلامدا، ھىچ كاتىك بۆ تەعبىر كردن لە بەشىك لە موسولمانان بەكار نەھاتوۋە — ۋەك لە تەۋەرى دوۋەم لەبەشى سىيەمىدا باسماں كرد- بەلكو ۋشەي ناۋىراۋ تەنيا بۆ تەعبىر كردن لە رېيازى پىشىنى چاك (السلف الصالح) بەكار ھاتوۋە گوتراۋە: (على منهج السلف) بەلام پاش سەرھەلدانى كۆمەل و جوۋلانەۋەكەي (محمد بن

عبدالوهاب) - ئه ویش به ماوهیه کی زۆر نهک له پۆژگاری خۆیدا، که ههه
خۆیان به (الموحدون) ناساندوه - هه ندیک گرووپ و دهسته ی پرژو بلاوو خاوهن
مه شرهب و سه لیه ی جیا جیا، وشه ی ناوبراویان بۆ خۆناساندنیان و، سه ره نجام
خۆ دا برینیان له {جه ماوه ری مسولمانان} به کاره ی ناوه ده یئن.

راگه یاندنی مه کنه یی ماموستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له نوره ژومه لایه نه یه کان له که لانیان
Stay in touch on social media
بهن مه کم عیر موانع اتواصل الاتمه یی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه لی بابیر/ AliBapir

عه لی بابیر/ AliBapir

که نالی
راگه یاندنی مه کنه یی ماموستا عه لی بابیر

راگه یاندنی مه کنه یی ماموستا عه لی بابیر

رێخۆشکردنێکی کورت

خوێنەری بەرێز!

خوا پشتیوان بێ ئیمە لەم تەوهری سییه مهی بابه تی فراوانی: {بیرکردنەوێ ئیسلامیی لەنیوان وەحیی و واقع}دا، بیست (٢٠) دانه له تەوژمه فیکرییه کانی میژووی مسوڵمانان دەتوێژینهوه، هەر کامیکیان له بهشیکی سەر به خۆدا، بۆیه ئەم تەوهره بۆ بیست بهش (فصل) دابهش دهی.

ئنجـا له سۆنگهی ئەوه شهوه که له (رێخۆشکردن و نه خشه ی گشتیی) ئەم مه وسوعه یه دا، سەرجه م بیست (٢٠) تەوژمه سەرەکییه فیکرییه که ی میژووی مسوڵمانانمان هێناون، لێره پێویست به دووباره هێنانیان ناکات.

خوا به لوتف و به زهیی بچ سنووری یارمه تییمان بدات، که له وردو درشتی ژیان و گوزهرانی تاکیی و خێزانیی و کۆمه لایه تی و سیاسیییماندا، به پێی ئەو رێبازه ی پێغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بژین و به رێوه بچین، که زۆربه ی جه ماوه ری مسوڵمانان له سه ری بوون.

سبحانک اللهم وبحمدک، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرک وأتوب إليك

١٨ رجب ١٤٣٩

٢٠١٨ / ٤ / ٤

بەرایی

سى ئاگادارى گىرگ

ئەو تەۋزىمە فېكرىيە سەرەككېيەكانى ئە مېژۋوى مەسۇلماناندا بوون، زۆرن، بەلام بەبۇچوونى من ئە ژىر بىست و يەك (۲۱) ناو نیشاندا كۆ دەبنەو، بۆيەش ئىمە لىردا تەنیا بىست (۲۰) ناو نیشانمان هیناۋ، چونكە پىشتەر تەۋەرى دوودەمان تەرخان كىرد بۇ تەۋزىمە مەزن و فراۋانى: (جەماۋەرى مەسۇلمانان) بەلام بەر لەۋدى بىنە سەر پىناسە كىردنى ھەر كام لەو تەۋزىمە فېكرىيە سەرەككېيەكانى مەسۇلمانان، كە زۆريان لە كۆمەل و گروپپىشدا بەرجەستە بوون و، ھەندىكىشىيان تەنیا ۋەك تەۋزىمەكى فېكرىيە ھەبوون، دەمەۋى سى ئاگادارى گىرگىتان بەخمە بەرچاۋ.

۱)- مەسۇلمانان بە ھەموۋيان ئۆمەت پىك دىنن، واتە: كە دەگوتىر ئۆمەتى ئىسلام، ئۆمەتى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، مەسۇلمانان، ديارە بە ھەمو ئەو كۆمەل و تەۋزىمە فېكرىيەكانەشەۋە، كەلە مېژۋوى مەسۇلمانان دروست بوون، بە ھەموۋيان ئۆمەت پىك دىنن، ھەر بۆيە ئىمە بۇ جيا كىردنەۋدى ئەو خەلەكى كە لەسەر رېبازى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بوون و، لەسەر رېبازى جىشنىنە ھىدايەت دراۋەكانى و ھاۋەلان و خىزمانى رۆيشتوون، وشەى {جەماۋەرى مەسۇلمانان} مان بەكار هیناۋ، ئە گەرنا كە بگوتىر: {مەسۇلمانان}، سەرەم ئەو كۆمەل و تەۋزىمانەش دەگىتەۋە، كە لە بازىنى ئىسلام و مەسۇلمانەتى دان، بە ھەموۋ جۆرەكانىانەۋە.

(۲) - ھەق بەردەھايى لەسەر كەس تاپۇ نەكراود، بەيەكجارەكى ھېچ كەسى لى بېبەش نەكراود، ھىوادارم ئەم بىنەمايە باش بېجەسپىنن لەلاى خۇتان، واتە: ھەر كام لەو تەۋزۈمە فېكرىيەكانى كە وەك گوتىم: ھەندىكىيان لەشۋەدى گروپ و كۆمەللى كۆمەلايەتتى، ياخود سىياسىيىشدا بەرجەستە بوون، شتىك لەھەقيان ھەر لەلايە، وانىە كە ھەق ھەمووى لەلايەك بى و، ئەوانى دىكەش لە ھەموو شتىكدا ناھەق بن، بەللى لە ھەندى شتدا نەيانپىكاودو بەھەلەدا چوون، بەلام كەم و زۆر، ھەر كامىك لەو تەۋزۈم و كۆمەل و تاقمانەش، ھەقيان لەلا بوود، وەك دوايىش باسى دەكەين^(۱).

بەلام وەك پىشتىرىش گوتوومانە: {جەماودى موسولمانان} پشكى شىريان لەو ھەق و راستىيانە بەركەوتود.

(۳) - زۆرجار زاراۋدى (أهل السنة) ياخود (أهل السنة والجماعة) بەناھەق بەكار ھىتراود، وەك چەكك بەكار ھىتراود، لەدژى ئەوانەى نەيارىي فېكرىيان ھەبوود، لەگەل كۆمەللىك لە موسولماناندا، بۇ وىئە: (أهل الحديث) گوتوويانە: ئىمە ئەھلى سوننەتتىن، بەلام (موعتەزىلە)ش ھەر لە بازىنەى ئەھلى سوننەت و جەماعەت دان، چونكە ئەگەر {ئەھلى سوننەت و جەماعەت} بەو واتايە بى: لەسەر رېبازى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خەلىفە راشىدەكانى، موعتەزىلەش كىشەيان نەبوود لەگەل خەلىفە راشىدەكان و لەگەل ھاۋەلاندا! ھەروەك چۆن زۆر جار وشەى (موسولمان)ىش بەكارھىتراود لەگەل ئەو كەسانەدا كە كىشەيەكى فېكرىيان ھەبوود، ئىستاش ھەر بەكار دەھىترى، دەگوتى:

(۱) ئەۋدى لىردا دىللىم، زۆر كەس لەوانەى كە خۇيان بە زۆرىەى موسولمانان، يان: {ئەھلى سوننەت و جەماعەت} دەناسپنن، نايلىن و پىيان وايە كە گوتى: {ئەھلى سوننەت و جەماعەت}، ھەق ھەمووى لەلاى ئەوانەو، كە گوتى: مورجىنە، خەۋارىج، موعتەزىلە، شىعە، ئەۋە ناھەق ھەمووى لەلاى وانە! بەلام وانىە، وەك دوايىش باسى دەكەين، ئىنجا ئىنسان دىبى بە ئىنصاف بى، (الإنصاف خير الأوصاف)، تەنانتە مرقۇفى موسولمان دىبى لەگەل ئەھلى غەيرى قىبلەشدا، بە دادگەرانە مامەلە بىكات، چ جاي لەگەل ئەھلى قىبلەدا، ئەوانەى كەم و زۆر لادان و ھەلخلىسكان و ھەلەو پەلەيان بوون.

ئەوانە مەسۇلمانن و، ئەۋەدى لەدەرەۋە ئەۋ بازەنەيە، نا مەسۇلمانە!! ۋەك دۋايى باسى دەكەين: لەسەردەمى ئومەۋىيى و عەبباسىيەكاندا، ئەۋە ھەر زۆر بەكار ھېتراۋە، ھەندى ئەۋانەي كە كېشەي سىياسىي و فېكرىيان ھەبۋە لەگەل دەۋلەتى ئومەۋىي، يان لەگەل دەۋلەتى عەبباسىيدا، ھەلساۋن بىيانۋى لە ئىسلام دەرچۈۋىيان پىچ گرتۈۋن و، ئىعداميان كەردۈۋن و كۈشتۈۋىيانن!

بەللى جارى ۋا ھەيە وشەي: {ئەھلى سۈننەت} بەكار ھېتراۋە ۋەك چەكك لە دژى نەيارە فېكرىيەكان، كە مەرجىش نىە ھەق ھەمىشە لەلای ئەۋانە بۈۋىچ، كە ئەۋ ناۋەيان بەكار ھېتاۋە.

ھەندى جارىش ئەۋ وشەيە ۋەك شىتېكى مىراتىي لى ھاتۋە، ئىستا تەماشاشا بىكەن! ئىمە بە عەرەبى سۈننە دەلىين: (العرب السنة)، كە بىگومان عەلمانىيان تىدايە، مولجىدىيان تىدايە!! يان ئىمە ۋەك كوردو تورك ئەۋ مىللەتانە بە {ئەھلى سۈننەت} لەقەلەم دەدرىين، كۋا ئايا ھەموومان بەدۋاي رېيازى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دەكەۋىن؟ يان كە دەگۈترى: شىعە، كۋا ھەموۋىيان (مشايعة) ى عەلى دەكەن؟ ھەتا بە پىناسەكەي خۇشيان؟ ئەۋانىش چەندان جۆر خەللىيان تىدايە، كەۋاتە: ئەۋ ناۋانە زۆر ھەلخەلەتتەرن، بۆيە تاكو بىكرى ئىنسان ناۋى مەسۇلمانەتىي بەكار بھىينى، ئىجا ئەۋەي بىكەۋىتتە نىۋ ئەۋ بازەنەي مەسۇلمانەتىي، ئەۋە دىكەۋىتتى، ئەۋەي لەۋ بازەنەيەش چۈۋە دەرى، ئەۋە بە دەرچۈۋە دادەرنى، بەلام دۋاي لىكۈللىنەۋە لە: {چەسپانى مەرجەكان و، لاچۈۋنى پەرچەكان} {ثبوت الشروط وانتفاء الموانع}، كە ئەۋەش دەبى خەللى پىسپۇرو شايستەي خۆى ساغى بىكاتەۋە، نەك ھەر كەسىك، راست بۆۋە!

رێگه‌پاندانی مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

AppStore

QR codes for Google Play and AppStore

له‌ ئۆره‌ كۆمه‌لایه‌تییه‌كان له‌مه‌رئانی
Stay in touch on social media
نێو مه‌شهم عێر موافق ئه‌وێه‌ل اۆنلایه‌ی

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

QR code for website

عه‌لی بابێر/ AliBapir

عه‌لی بابێر/ AliBapir

QR code for YouTube

QR code for Telegram

QR code for WhatsApp

QR code for Phone

خهواريج (الخوارج)

۱- پیناسه و سه رهه لَدانی خهواريج.

۲- ناوه کانی خهواريج.

۳- بنه ما فیکرییه کانی خهواريج.

رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

AliBapir/عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

لە نۆزە خوشەلەرزەییەکان ئەگەرمانمان
Stay in touch on social media
بەش مەشەم عێز موانع النوازل الاجتماعي

کەتانی
رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

PDF

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

QR codes for social media and website

پێناسە و سەرھەڵدانى خەوارىج

لە زمانى کوردیشدا ھەر وشەى (خەوارىج) بەکار دێنن، خەوارىج یانئ: دەرچووەکان، لە (خروج) ھوہ ھاتوہ، (الخوارج) کۆى (الخارجة)یە، (الجماعة الخارجة) کەواتە: خەوارىج واتە: کۆمەڵە دەرچووەکان، مەبەستیان ئەوہیە کە لە ریزی {جەماوەرى مسوڵمانان} جیا بوونەوہو دەرچوون لە فەرمانبەرى کردن و گوێرايەلىی کردن بۆ پێشەواى مسوڵمانان.

یەكەمین کۆمەلى سیاسى (ھەلبەتە پێشتر کۆمەلىكى فیکرى بوون، دواى لە گروپیكى سیاسیدا بەرجەستە بوون)، کە مۆرکى ئایینیان لە ھەلۆستە سیاسییەکیان دا، گروپی خەوارىج بوون، خەوارىج تەنیا خۆیانیان بە برۆادار دادەناو، نەیارەکانیان ھەموو بە دەرچوو لە ئىسلام لەقەڵەم دەدا، خەوارىج لە سالى (۳۷)ى کۆچى لە گەرمەى شەرى (صفین)دا، کە لە نێوان عەلى کورپى ئەبى تالیب خوا لى رازى بى، خەلیفەى چوارەمى پیغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و موعاویەى کورپى ئەبو سوفاندا، روویدا، کە بەناھەق لى یاخى بوو، سەریان ھەلدا، وەك لە فەرماشتى پیغەمبەرىشدا (صلی اللہ علیہ وسلم) ھاتوہ، کە وشەى (الباغیة) بۆ کۆمەڵەکەى موعاویە، بەکار

هینراوه، پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) پوژئیک به عه مزاری کوری یاسری فهرموو: {تَقْتُلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاقِيَةُ} أخرجه مسلم برقم (۲۹۱۶)، واته: کو مه لئ یاخییان تو ده کوژن.

دوایی عه مزار خوا لئی رازی بیت له لایه نی سوپای مو عاویه وه کوژا.

ئنجا خه واریج له گهرمه ی جهنگه که دا پهیدا بوون و، تهوانه دروشمی: (لا حکم الا لله) یان بهرز کردهوه، تهویش له ته نجامی تهو دا که: کاتیک جهنگی (صفین) خهست بووه، مو عاویه و تهوانه ی له گه لئ بوون، ههستیان کرد تیک دهشکین، مو عاویه به عه مری کوری عاصی گوت: ته گبیر چییه؟ گوتی: با تهو موصحه فانه ی که له لامان، به سه ری رمه کانمانیانه وه بکهین و داوا بکهین جهنگ بوهستینئری، لهو حاله ته شدا ته گهر عه لی جهنگه که رابگری، ههر زهره ریته تی، ته گهر راشینه گری، ههر زهره ریته تی، مه شهووره که عه مری کوری عاص زور زورزان و سیاسی بووه، مو عاویه ش هه روا بووه، یانی سیاست و لیژانیان زال بووه به سه ر دین و ته قوایاندا، هه مووشیان وهک هاوئل، جیی ریژو حورمه تن، ئنجا کاتیک موصحه فهکانیان بهرز کردهوه، عه لی خوا لئی رازی بی گوتی: تهوه فیلهو جهنگ رامه گرن، به لام تهو کو مه لئ که ناویان لیژا خه واریج، به عه لییان گوت: شه ره که راده گری باشه، ته گهر نا ئیمه له تو دده دین، تهویش فه رمانی کرد که شه ره که رابگرن، ئنجا له ویدا بوو تهو قسه یه ی کرد: (إنها کلمة حق یراد بها الباطل) تهوه قسه یه کی هه قه، به لام تهوان مه بهستیان ناهه قه، واته: لهو دا که تهوان ده لئین: حه که م ههر خوا بی، مه بهسته که یان ناهه قنکی له پشته وهیه، به لام خه واریج بهو دروشمه ی مو عاویه و عه مری کوری عاص، هه لئه تان و سه ر نه جام جهنگه که راگیرا، ئنجا که جهنگه که راگیرا، بریار دردا حه که میک له لای مو عاویه و حه که میک له لای عه لییه وه، دیازی بکری، حه که مه که ی لای مو عاویه عه مری کوری عاص بوو، زور لیژان و شاره زا بوو، عه لی زور داوای کرد عه بدوللای کوری عه بباس بنئری، وهک حه که م، خه واریج گوتیان: نه خیر، تهوه ناموزای خو ته بو یه تهو دهنئری! ده بی (أبو موسی الأشعري) بنئری، عه لی گوتی: تهبو مووسای ته شه ری پیاوئکی

صالحە، بەلام لەگەڵ (عەمری کۆر عاص) دا بار نایەتەو، گوتیان: نەخیر، دەبی هەر ئەو بی، ئیدی ئەو دەبوو کە لە (دومة الجندل) ئەو دوو حەکەمە قسەیان کردو، لەسەر ئەو رێککەوتن کە عەلی و موعاویە، هەردووکیان لێ بخەن و، مسوڵمانان بۆخۆیان یەکیکی دیکە هەڵبژێرن، ئەوێش فیلێک بوو لە ئەبو موسا کرابوو، نەدەبوو بەوە رازی بی، چونکە عەلی مسوڵمانان هەڵیان بژاردبوو، بەلام موعاویە کەس هەڵیان بژاردبوو، بگرە جاری بۆخۆشی نە یگوتبوو من خەلیفەم! ئنجا ئەو دەبوو کە عەمری کۆری عاص ئەبو موسای پێشخست، گوتی: تۆ پێشی قسە بکە، ئەبو موساش گوتی: تۆ قسە بکە، عەمری کۆری عاص گوتی: تۆ لە من بەتەمەنتری و لەپیش مندا مسوڵمان بووی، ئیدی ئەبو موسا قسە بۆ خەڵکە کە کردو گوتی: ئەو من هەر کام لە موعاویە و عەلییم لابردن و با دوا یی مسوڵمانان کە سێکی دیکە بۆخۆیان دابنن.

ئنجا عەمری کۆری عاصیش کە دوا یی ئەبو موسای ئەشعەری قسە کرد، گوتی: منیش وەک چۆن ئەبو موسای ئەشعەری عەلی لابرد، ئەنگوستیلە یەکی لە دەست دابوو لە پەنجە یی دەرھێناو گوتی: منیش ئەو عەلییم عەزل کرد، وەک چۆن ئەو ئەنگوستیلە یەم لە پەنجە یی دەرھێناو، چۆنیش دیکە مەو پەنجە یی، ئەو بەهەمان شێوە موعاویە شەم چەسپاند بە خەلیفە یی مسوڵمانان.

دیارە ئەبو موسا قسە یی پێ گوت، گوتی: تۆ درۆت کردو ناھەقت کرد^(۱).

ئیدی وەک چۆن لە جەنگە کە دا فیل کرا، هەڵبەتە فیل لە عەلی نە کرا، چونکە ئەو دەیزانی، بەلام بە دەست خەڵکیکی نەزان و سادەو گرفتار بوو بوو، بەهەمان شێوە لە مەسەلە یی دادوەر دانان (تحکیم) کە شدا، فیل کرا، پاشان هەرکەسە چۆو بۆ شوینی خۆی، موعاویە خوا لێی ببووری لە شام و، عەلییش خوا لێی رازی بی لە کووفە.

ئنجا دوا یی ئەوانە یی بەزۆر جەنگیان بە عەلی راگرتبوو (خەواریج) - کە ئەو کات هیشتا ئەو ناوەیان لێ نەرابوو - دوو داواکارییان لە عەلی هەبوون:

(۱) ئەو رپوایەتیکەو رپوایەتی دیکەش لەو بارەو هەن.

يەك: دەبىي رەفەزى ئەو دەرەنجامە بىكەى كە لە ئەنجامى كۆبۈنەۋەى دوو
 حەكەمەكانەۋە پەيدا بوۋە.

دوو: دەبىي جەنگ بىكەى لەدژى موعاۋىيە، چونكە فېلبارەۋ ياخىيە.

عەلى خوا لىي رازى بىي گوتى: كاتى خۆى من زۆرم پىي گوتن با
 جەنگەكە رانە گرېن، بەلام ناچارتان كردم، ھەرۋەھا زۆرم گوت: با ئەبو موسا
 نەنېرىن، فېلى لىي دەكرى، ھەر ناچارتان كردم! ئىستاش دەتانەۋى شىكى
 ناشەرەيىم پىي بىكەن، دواى ئەۋەى كە بەو شىۋەىيە برىار دراۋە؟! نەخىر تاكو ئەۋان
 دەستدرېژىي نەكەن، ئىمە دەستپىشخەر ناينىن، ئىدى لە ئەنجامى ئەۋەدا، ئەۋان
 خۇيان راگەياند ۋەك گروۋپىكى سىياسىي ۋ، ناۋىشيان لەخۇيان نا (المحكمة)،
 واتە: ئەۋانەى كە قورپان دەكەنە حاكم، ئىنجا يەكىكىشيان كرده ئەمىرى خۇيان
 (بەلكو بە خەلىفەيان دانا)، بەناۋى (عبدالله بن وهب الراسبي)، كە دواىي لە
 سالى (۳۸)ى كۆچىي لە جەنگى نەھرەۋاندا كۆزرا، دواىي جەنگى نەھرەۋان
 رۋویداۋ زۆربەيان كۆزرا، ئەۋىش دواى ئەۋەى كە عەلى، عەبدوللاى كورى
 عەبباسى خوا لىيان رازى بىي، نارد بۆ لايان، دواى ئەۋەى خەۋارىجەكان
 رەخنەيان لە عەلى دەگرت: چۆن رازى بوۋە: دوو پىياۋ بىنە حەكەم، بۆ پىكەھاتن
 لەنىۋان ئەو دوو كۆمەللەدا؟!

عەبدوللاى كورى عەبباسىش بەم جۆرە بەلگەى بۆ ھىنانەۋە، لەسەر رەۋايى
 ئەسلى دادۋەردانان:

(۱)- خوا دەربارەى ژن و مىرد دەفەرمۋى:

﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَبْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا ﴾ (۳۵)

النساء

ۋاتە: ئەگەر لە ناكۆكىي ئىۋانيان ترسان، دادۋەرىك لە خىزمانى مىردەكەۋ
 دادۋەرىك لە خىزمانى ژنەكە بىنېرن (بۆ چارەسەرى كېشەكەيان)...

گوتى: ئايا كېشەى ژن و مېرد گەۋرەترە، يان كېشەى دوو كۆمەل لە مەسۇلمانان؟

(۲) - ھەرودھا ئەو ئايەتەى بەبەلگەى بۆ ھىنانەۋە كە خۋاى پەرودردگار دەفەرەمۆى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيِّدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ ﴿۹۵﴾﴾ المائدة

واتە: ئەى ئەوانەى بروتان ھىناۋە! كاتىك لە ئىحرامدان ئىچىر مەكوژن و ھەر كامىك لە ئىۋە بە ئانقەست بىكوژى، قەرەبوۋەكەى ئاژەلىكى ھاۋىنەيەتى، كە دوو كەسى دادگەرتان بىرارى دەدەن و بە دىارى دەبىرە لای كەعبە...

ئىچا گوتى: ئەگەر كەسىك كە لە ئىحرامدايەو ئىچىرىك ئاژەلىك دەكوژى و، پىۋىستە قەرەبوۋەكەى بدا، دروست بى دوو كەس بىنە كەم و بىرارى بدەن، ئايا بۆ دوو كۆمەلى مەسۇلمانىش ھەمان شت دروست نى، بۆ پىكەھىنانەۋەيان؟! ئىدى كە ئەو بەلگانەى بۆ ھىنانەۋە، زۆريان وازيان ھىنا، ئەوانەشى كە مانەۋە، لەشەرى {ئەھەرەۋان}دا ھەموۋيان كوژران.

ئىچا بۆ زانىارىستان! ئەۋان بۆخۇيان ناۋيان لە خۇيان نەناۋە (خەۋارىج)، بەلكو نەيارەكانىيان ناۋيان ناۋن خەۋارىج، دەنا ھىچكەس بەخۇى نالى: مەن ياخىى بووم و دەرچووم!!^(۱)

(۱) شايانى باسە سەرچاۋە مېژۋويەكان گىرراۋەى جۆراۋجۆريان لەبارەى ئەو رۋوداۋانەۋە ھىنان، دەگونجى لەۋبارەۋە سەرنجى ئەم سى سەرچاۋىيە بدرى:

۱- البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷ ص ۲۴۵ - ۳۰۱.

۲- الخلفاء الراشدون بين الإستخلاف والإستشهاد، ص ۲۵۶ - ۲۸۱ د. صلاح عبدالفتاح الخالدي. ۵ / ۱۴۳۱ھ - ۲۰۱۰م.

۳- مروج الذهب، للمسعودي، ج ۱ ص ۶۱۹ - ۶۲۵.

ناوهکانی خهوارایج

ئهم کۆمهله چهند ناوونیشانیکیان ههبوون:

۱- خهوارایج ناوی: (الشُّرَاة)یان بۆ خۆیان بهکار هیناوه، که کۆی (شاری)یه، واته: (بائع)، ئهمهشیان لهو ثایهته ودر گرتوه که خوای بهرزو مهزن ددهرموی:

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ﴾ (البقرة ۲۰۷)

واته: له نیو خه لکدا ههیه کهسانیک، که خۆیان ددهفرۆشن له پیناو ڕهزامهندیی خوادا.

(الشُّرَاة) یانی: خۆ فرۆشان به خوای پهروهردگار.

۲- ههروهها وشهی (المؤمنون)یشیان بۆخۆیان بهکار هیناوه، واته: برواداران.

۳- ههروهها ناوی: (جماعة المؤمنين) و (الجماعة المؤمنة)یان بۆخۆیان بهکار هیناوه، واته: کۆمهلی برواداران.

۴- دیسان ناوی (المحكّمة)شیان بهکار هیناوه، واته: ئهوانهی که قورشان ددهکنه دادوهر.

٥- به لام خه لک ناوی: خه واریجیان بو به کار هیئان، له گه ل ناوی (الحروریه)، وهک له سه حیحه بوخارییدا هاتوه، ئافره تیک پرسیار له دایکمان عایشه خوا لیی رازی بیت دهکات، که بوچی ئافرهت کاتی دهکویهته حالهتی بینوژیی، رۆژوو دهگیریتتهوه، به لام نویژان ناگیریتتهوه؟ دایکمان عایشه خوا لیی رازی بی بهو ئافرهتهی گوت: {أَحْرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟} أخرجه البخاری برقم: (٣١٥).

واته: ئایا تو چهووریی؟ ئه و کاته به خه واریجیان گوتوه: چهووریی، چونکه ئه و شوینهی که ئهوانی لییوون، پیی گوتراوه: (حروراء)، ئنجا (حروری) واته: ئه و کهسهی که خه لکی ئه و شوینهیه.

راکه پاندنی مهکنه بی ماموستا عهلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

له نۆزه کومهلهیه سهیبه خان له خه لانیان
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عهل بابیر/ AliBapir

عهلی بابیر/ AliBapir

YouTube icon

که نهالی
راکه پاندنی مهکنه بی ماموستا عهلی بابیر

QR codes

راکه پاندنی مهکنه بی ماموستا عهلی بابیر

بنه‌ما فیکرییه‌کانی خه‌واریج

له‌باردی بنه‌ما فیکرییه‌کانی خه‌واریجه‌ود، زۆر گوتراو نووسراود، به‌لام به‌گشتیی ده‌توانرئ بیرو رایه‌کانیان له ده (۱۰) بنه‌مادا کورت بکریئه‌ود:

۱- له‌بواری حوکمرانییدا:

هه‌موو مسولمانی‌کی شایسته به‌لامی خه‌واریجه‌ود، بۆی هه‌یه بپیته حوکمرانی مسولمانان، به‌بی ر‌ه‌چاو کردنی ر‌ه‌نگ و زمان و ر‌ه‌چه‌له‌ک، ته‌نانه‌ت ئافره‌تیش، به‌لامی خه‌واریجه‌ود ئافره‌تیش بۆی هه‌بوود، بپیته حوکمرانی یه‌که‌می مسولمانان، هه‌لبه‌ته له‌وه‌شدا ر‌اجیایی (اختلاف) بوود، به‌لام به‌هه‌ر حال ته‌وه رایه‌کی زالی بوود له‌نیویاندا، گرنگ ته‌ودیه ته‌وان نه‌یانگوتود: ده‌بی حوکمران له‌قورده‌ش بی، له‌عه‌ر‌ه‌ب بی، له‌به‌نی هاشم بی، له‌به‌نی ئومه‌یه‌یه بی... هتد، ته‌و شتانه‌یان نه‌گوتوون، ئنجا له‌راستییدا ته‌و هه‌لۆسته‌ی ته‌وان له‌گه‌ل قورئان و سونه‌تدا گونجاود، نه‌ک ته‌ودی دوایی که:

- ۱- (شیعة) دهیانگوت: بهس دهبی له بهنی هاشم بی.
- ۲- عه‌بباسییه‌کان دهیانگوت: دهبی بهس له نه‌وه‌ی عه‌بباس بی.
- ۳- ئومه‌ییه‌کان دهیانگوت: دهبی له ئیمه‌بی (ئومه‌یی بی).
- ۴- عه‌رهب به گشتی دهیانگوت: دهبی له عه‌رهب بی.
- ۵- قوریش دهیانگوت: دهبی بهس له قوریش بی!! که به‌راستی ئه‌و بیرو‌کانه هه‌موویان ده‌گه‌رینه‌وه‌و بۆ ده‌مارگیری نه‌فامیی و هیچ په‌یوه‌ندیان به ئیسلامه‌وه‌ نه‌^(۱).

۲- له‌بوا‌ری شو‌رش کردندا:

خه‌وارێج یه‌ك ده‌نگ بوون له‌سه‌ر راپه‌رین له‌دژی حوكم‌رانی سته‌مكارو لادهر، گوتوو‌یانه: مادام ژماره‌ی ئه‌و كه‌سانه‌ بگاته‌ چل (۴۰) كه‌س، ده‌بی راپه‌رن! ئنجا بۆ زانیاریتان! خه‌وارێج زۆر شو‌رشگیر بوون، هه‌میشه له شو‌رشی نه‌پساوه‌ دابوون و، به‌رده‌وام هه‌ر حوكم‌رانێکیان به سته‌مكار زانیبی، لێی راپه‌ریون، ته‌نیا له سه‌رده‌می عومه‌ری كورێ عه‌بدولعه‌زیزدا نه‌بی، ژماره‌یه‌کیان له‌سه‌رده‌می ئه‌ودا گه‌رانه‌وه‌و به عومه‌ریان گوت: تۆ حوكم‌رانێکی باش و داد‌گه‌رو زاهیدی!

۳- له‌ رووی سهرنج‌دانیا‌نه‌وه‌ بۆ میژوو:

له حوكمی ئه‌بو به‌كرو عومه‌ر خوا لێیان رازی بی، رازی‌بوون، هه‌روه‌ها له شه‌ش ساڵی سه‌ره‌تای حوكم‌رانی عوسمانیش خوا لێی رازی بی، رازی بوون، به‌لام بۆ شه‌ش ساڵی دوو‌ده‌می گوتوو‌یانه: عوسمان لایداوه، له‌دوای

---

(۱) بۆیه‌ش له سه‌ره‌تای ئه‌م ته‌ره‌یه‌وه‌ گوتمان: له‌نیۆ سه‌رجه‌م ته‌وژمه فیکرییه‌کانی میژووی مسولماناندا، که‌م و زۆر هه‌ق و راستیی هه‌یه!

ئەۋىش ئەلى و، دوو ھەكەمەكە: ئەبو موسسا، ئەمرى كۆرى عاص و، تەلھەو زوبەير، خوا لىيان رازى بى، ئەۋانەيان ھەموو بەكافر داناون و، ھەر كەسكىش ئەۋانەي پى كافر نەبووبى، ئەۋىشيان بە كافر داناوو، لەو بارودە زۆر تىپەرپنەرى سەرسەخت و كەللە وشك بوون.

۴- رېئازى دانانى ھوكمران:

ئەۋان گوتوۋىانە: ئەۋە ھىچ راست نىيە كە دەق ھەبى لەسەر ئەۋدى كى لەدۋاى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) جىنشىن بى، ۋەك (شيعة) دەللىن، يان پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ۋەسىيەتى كىردى و، گوتوۋىانە: {الإمامة من الفروع وليست من الأصول، وطريقها: الاختيار والبيعة} واتە: ھوكمرايتىي مەسۇلمانان لە لىقەكانى دىنە، نەك لە بىنچىنەكانى و، شىۋازەكەشى تەنھا برىتتە لەۋدى مەسۇلمانان ئازادانە كەسكى ھەلېزىن و خۇيان بەيەتە پى بدەن، بەبى رەچاۋ كىردى رەنگ و رەچەلەك و زمان و تىردە ۋەجاغ! كە ئەۋەش شىتىكى زۆر راست بوو، بۇيە مەن لەسەرەتاۋە گوتم: مەرج نىيە ھەر كە گوترا: (خەۋارىج) بللى: ھەرچى گوتيان، ھەلەيە، بىرو راي زۆر باشىشيان ھەبوون.

۵- خاۋەن گوناھە گەرەكان:

ئەۋان خاۋەنانى گوناھە گەرەكانيان بە كافر داناوو، ھەر كەسى يەك گوناھى گەرەدى كىردى، بە كافريان داناوو، گوتوۋىانە: جىگاي دۆزدەخە بە ھەمىشەيى، گوناھى گەرەش بۇ زانىارىيتان! زۆربەي خەللى ۋادەزانن گوناھى گەرە واتە: كۈشتن، زىنا، دىزى، رېنگىرى و، ئەۋانە... بەلام نا، گوناھى گەرە پىش ئەۋدى شكاندى قەدەغەكان بى، چۈۋاندنى ۋاجبەكانە، ۋەك: نوپۇر چۈۋاندن، رۇژوۋو چۈۋاندن، زەكات نەدان، ھەج نەكردن، بۇ كەسكى كە لە

توانايدا ھەبى، پىچراندنى پەيۋەندىي خىزمىيەتتى، ئىشاندى دلى داىك و باب، ئەوانە ھەمۋىيان گوناھى گەۋرەن، نەك ھەر بەلای خەۋرىجەۋە، بەلكو بەلای ھەمۋو زانايانەۋە، چونكە گوناھى گەۋرە بىرىتتە لە چواندى شتىك كە خۋاى پەرۋەردگار فەرزى كىردۋە، يان كىردنى شتىك كە خۋا قەدەغەى كىردۋە، ئىنجا خەۋارىج گوتۋىيانە: ھەر كەسنىك گوناھىكى گەۋرە بىكات، چ واجبىك بېچۋىتى، چ قەدەغەيەك بىشكىتى، ئەۋە كافرە، جىگاشى دۆزەخە بە ھەمىشەبى! كە بەتەئكىد ئەۋەش تىپەراندنىكى زۆرى تىدایەۋ لەۋەدا نەيانىپكاۋە.

۶- لە روۋى دادگەرىيى خۋا (عدل الله)ۋە:

لەۋەشدا بەھىسابى خۋيان بۆ ئەۋەى بەرگىرى لە دادگەرىيى خۋا بىكەن، گوتۋىيانە: مەرۋف بەدەيھىنەرى كىردەۋەكانى خۋىيەتى، بۆ خۋى كىردەۋەكانى خۋى دەخولقىتى، رەخەنى زۆرىشىان لە جەبرىيەكان ھەبۋە، ئەۋانەى كە گوتۋىيانە: خۋا كىردەۋەكانى مەرۋف دەخولقىتى، مەرۋف ھىچ كارەيەۋ، ھىچى لە دەست نايەت، ئىنجا ۋەك دوايىش باسى دەكەين: ئەگەر (جەبرىيەكان) كورتىيان ھىناۋە، (خەۋارىجىش) تىپانپەراندەۋە، ھەقىش لەنىۋان ئەۋ دۋوانە دايە.

۷- لەبۋارى خۋا بەيەكگرتن (توحید)دا:

گوتۋىيانە: خۋا بەپاك دەگرىن لەۋەى كە لە دروستكراۋەكانى بېچى، ئىنجا لەۋەدا گوتۋىيانە: ناگونجى بلىين: سىفەتەكانى خۋا لە زاتى جىيان، يان زىادن، ئەۋەش مەسەلەيەكى فەلسەفىي و كەلامىي زۆر قوۋلە، ھەتا لە كىتەبەكانى زانستى كەلامدا دەلى: {لاھى ھو، و لاھى غىرە}، ئەمە ۋەك مەتەل ۋايە، واتە: سىفەتەكانى خۋا، زاتى خۋا نىن و، جىاش نىن لە زاتى خۋا.

۸- لەبۋارى بەلئىن دان و ھەرەشە كىردن (وعدو وعيد)دا:

گوتوويانە: خۋاى بالادەست بەلئىنى خۋى دەباتە سەرو، بەھەشتىيان بۆ ھەمىشەيى لەبەھەشتدا نىشتەجى دەكات و، دۆزەخىيانىش بۆ ھەمىشە لە دۆزەخدا نىشتەجى دەكات، واتە: بەھەشت و ئەھلى بەھەشت و، دۆزەخ و ئەھلى دۆزەخ، لەبەين ناچن، ۋەك ھەندىك كەس لە پىرو تاقمەكان گوتوويانە، كە بىنگومان لەۋەشدا خەۋارىچ پىكاويانە.

۹- لەبۋارى فەرمان كىردن بە چاكەو رېگىرى لە خراپەدا:

خەۋارىچ زياتر ئەو مەسەلەيان پەيۋەست كىردۈە بە فېكرى سىياسىيەۋدو گوتوويانە: ھەر كاتى چل كەس ھەبوون، دەبى شۆرش بىكەن، لەدژى ئەو ھوكمرانەى كە لايداۋدو خراپەو سىتەم دەكات، كە بىنگومان ئەۋەش تىپەراندن (إفراط)ى تىدايە.

۱۰- لەبۋارى جەنگ و رووبەرۋوبوونەۋدو

سەرۋەت و سامان و عىبادەتدا:

خەۋارىچ زۆر ئازا بوون، جارىك لەگەل سوپايەكى ئومەۋىيەكاندا بەرەنگار بوونەۋە، كەژماردىان (۴۰-۵۰) كەس بوۋە، بەرانبەر چەند ھەزارىك لە ئومەۋىيەكان و، شكاندوويانن!

ھەرۋەھا لەمەسەلەى مالى و ساماندا زۆر زاھىد بوون و، لەبۋارى عىبادەتدا، زۆر خوا پەرست بوون.

کیشهی (خهواريج) به پلهی یه کهم تهو بهووه که زۆر سه رکيل بوون، وهک تهو خه لکه په رگيرو لاده رانهی تهم رۆژگارهی تيمه، تنجا به زۆری چاک تينه گه یشتن له دين و سه رکيل بوون، هوکاره بو لادان، هوکاره بو په رگيري و ده مارگيري، له ئیستاو کاتی خو شيدا هه روا بووه، گرفتیی تهوانهش تهووه بووه، هه ر بۆیهش تههلی ئیسلام، تهوانه یان هه ر به مسولمان له قه له م داوه، تنجا ته ماشای ئینصافی عه لی کوپی ته بو تالیب خوا لیی رازی بی، بکه ن وهک له م ده قه دا ده دره وشیته وه.

{عن الحسن قال: لما قَتَلَ عَلِيٌّ الحرورية، قالوا: مَنْ هؤلاء يا أمير المؤمنين، أكفار هم؟ قال: من الكفر فُرُوا، قيل: فمناققون؟ قال: إن المنافقين لا يذكرون الله إلا قليلاً، وهؤلاء يذكرون الله كثيراً، قيل: فما هم؟ قال: قوم أصابتهم فتنة فَعَمُوا فيها وَصَمُوا}، أخرجه عبد الرزاق برقم (١٨٦٥٦)، كنز العمال برقم ٣١٥٦٨، ج ١١، ص ٣٠٠.

له هه سه نی به صرایی گير راوه ته وه ده لی: دواي ته وه ی عه لی خوا لیی راوی بی هه روو رپییهی کوشتن، {واته: خه واريج} خه لک گو تیان: ته ی فه رمان ده ی بر واداران! تهوانه کافر؟ گو تی: نه خیر، تهوانه له چنگ کو فر رایان کردوه، گو تیان: ته دی مونافیقن؟ گو تی: مونافیق ه کان خوا ده باره یان ده فه رموی: به که میی نه بی یادی خوا ناکه ن، به لام تهوانه زۆر یادی خوا ده که ن، گو تیان: ته دی تهوانه چین؟ گو تی: تهوانه کو مه لیکن فیتنه یه کیان تووش بووه، تیدا کو یڕ بوون و که ر بوون {واته: به لایه ک رووی تی کردوون، به لای سه رکیلی و چاک تينه گه یشتن و قوول تينه گه یشتنی ئیسلام}.

دوا یی خه واريج ه کان بوون به چه ند گروو پیئک، به لام سهره کییه کان یان، ته م چواره ی خواره وه بوون:

١- الأزارقة.

٢- النجدات

۳- الإباضية.

۴- الصفرية.

ئیس‌تاش ته‌نیا (الإباضية) ماون که له ولاتانی: عوممان و تونس و جه‌زائیر هه‌ن، که‌م که‌م له‌و چه‌ند ولاته هه‌ن، به‌لام ئەوانه هه‌موویان نکوولیی ده‌که‌ن له‌و تیپه‌پاندنه‌ی خه‌واربج و، خه‌لکی دیکه‌ی غه‌یری خۆیان به‌کافر دانانین و له‌ پرووی فیه‌هه‌سه‌وه مه‌زه‌به‌ی (إباضية) به‌یه‌کج له‌ مه‌زه‌به‌ فیه‌هه‌یه‌کان داده‌نری و جیاوازییه‌کی ئەوتۆیان نیه له‌گه‌ل مه‌زه‌به‌کانی ئەه‌لی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت^(۱).

(۱) زۆریه‌ی ئەو زانیارییه‌نەم له‌ کتیبی: {تیارات الفکر الإسلامی} د. محمد عماره‌ ص ۱۳- ۳۳، وه‌ر گرتوه‌، له‌گه‌ل زۆر سه‌رچاوه‌ی دیکه‌، که‌ به‌ پێویستی نازانم ناویان بێنم و، ئەو زانیارییه‌نە شتی باوو زانراون.

مورجیئە (المرجئة)

- ۱- چەمك و واتای وشەى (مُرجئة).
- ۲- پیناسەى مورجیئە وەك تەوژمىكى فیکرىی.
- ۳- جۆرەکانى مورجیئە.
- ۴- زیان و مەترسیی بیروکەى مورجیئە.

له توره كومه ناپه تپه كان لمه ننانين
Stay in touch on social media
بش معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

راځه ياندنې مه ځنه بې ماموستا علي بابير

علي بابير/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابير/ AliBapir

کډنالي
راځه ياندنې مه ځنه بې ماموستا علي بابير

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

راځه ياندنې مه ځنه بې ماموستا علي بابير

The banner is a vertical strip with a light beige background. It features a circular portrait of a man with a beard and a turban. Below the portrait is the website address 'www.alibapir.net' and the text 'English - عربي - کوردی'. The banner is flanked by blue and red horizontal bars containing social media information. At the bottom, there are three QR codes for mobile app downloads.

چه مک و واتای وشه‌ی (مرجئة)

وشه‌ی (مرجئة) (إسم فاعل) ده له (إرجاء) ده هاتوه، (الإرجاء) واته: (التأخير) دواخستن، خوای کارزان له باره‌ی فیرعه ونه وه فهرموویه تی {کاتیک} راپوژ ده کات به دارو دهسته که‌ی خۆی، دهر باره‌ی مووساو هاروون سه لامی خویان لیبی، که دارو دهسته که‌ی ده لنین:

﴿قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾ الأعراف

واته: گوئیان: خۆی و برایه که‌ی دواخه {واته: جاری بریاریان له باره وه مه ده}، کو که رهوان به شاران دابنیه .. که واته: (المرجئة) واته: دواخه ران^(١).

(١) پروانه: المصباح المنیر، للفیومی، ص ١٢.

پیناسهی مورجیئه، وهك تهوژمیکی فیکریی

(ابن الاثیر) دهلی: {وهم فرقة من فرق الإسلام، یعتقدون أنه لا یضُرُّ مع الإيمان معصية، كما أنه لا ینفع مع الکفر طاعة} (۱)، واته: تهوانه کومه لیکن له کومه له کانی نیسلام، پینان وایه له گه ل ژیماندا، هیچ گوناهیك زیانی نیه، هه روهك له گه ل کوفریشدا، هیچ تاعهت و چاکه یهك سوودی نیه.

هه لبه ته راسته له گه ل کوفردا، هیچ چاکه یهك سوودی نیه، به لام به ته شکید له گه ل ژیماندا، گوناخ زیانی هه یه.

---

(۱) النهاية في غريب الحديث والأثر (۲/ ۲۰۶)

جوړه کانی مورجیته

مورجیته به گشتی سی جوړن:

١- مورجیته کانی سه رته (المرجئة الأولى): {وهم الذين أرجأوا أمر علي وعثمان، فلا يتولونهما ولا يتبرؤون منهما} واته: تهوانه که دهر باره ی عهلی و عوسمان خوا لییان رازی بی، گوتوویانه: نیمه له باره ی تهوانه وه قسه ناکه ی و بریار دوا ده خه ی، نه پشتگیری هیچ کامیکیان ده که ی و، نه به راته تیشیان لی ده که ی.

یه که مجار تا تهوانه پییان گوتراود: مورجیته، تهوانه ی که بیده نگیان هه لبراردوه نه به رامبه ر عهلی و عوسماندا خوا لییان رازی بی.

٢- شهر عزانانی مورجیته (المرجئة الفقهاء)^(١): تهوانه ش ده لین: {الإيمان تصديق بالقلب، وإقرار باللسان، لا يزيد ولا ينقص، ولا يُستثنى منه}^(٢)، واته: تیمان بریتیه له به راست زانینی دل و، دان پیهینانی زمان، نه که م ده کات و نه زیاد ده کات

(١) که هه ندی له میژوونوسان و لیکو له رهوان ده لین: تهو حه نیفه ش ره حمه تی خوا ی لی، ده که ویتته نیو تهو باز نه وه، به لام بوخوم قه ناعه تم وا نیه.

(٢) أبو جعفر الطحاوي، خاوهنی (متن العقيدة الطحاوية) یه کیکه له وان.

و، هه لاوردنیشی تیدا نیه، واته: دروست نیه، ته گهر لییان پرسی: ئیماندارى؟
بلیی: به لی (إن شاء الله) ته گهر خوا بیه وی.

یانی: کرده وی ئەندامه کانیان له پیناسه ی ئیماندا لبرده و، گوتوو شیان: نه
که م ده کاو نه زیاد ده کات، به لام ناشکرایه که رای زۆرینه ی زانیانی ئیسلام
پیچه وانیه ی ئه ویه.

۳- مورچیه تیپه رینه ره کانی ته هلی که لام (المرجئة المتکلمون الغلاة) که پیشیان
گوتراوه: مورچیه جهه مییه کان (المرجئة الجهمية): ته وانه ش ده لئین: {الإيمان
يكون بالقلب فقط، والجهم قال: هو المعرفة} (۱).

واته: ئیمان ته نها به دله، جهه میش گوتوو یه تی: ئیمان ته نها ناسینه.

که واته: له لای وان: ئیمان نه ک هه ر کرده وی ئەندامه کانی ناوی، به لکو
دان پیداهینانی زمانیشی ناوی، به لکو جهه م گوتوو یه تی: ئیمان به س بریتیه
له زانین!

ئنجا نازانم ده بی چۆن ته و قسه یه ی کرد بی؟! چونکه ئیبلیس زانیویه تی
خوا هه قه، به لام ئایا به ئیماندار له قه له م ددری؟ خوی داد گهر دهر باره ی
فیرعه ون و دارو ده سته که ی ده فه رموی:

﴿وَحٰذِرُواْ بِهَا وَاَسْتَقِنْتَهَا اَنْفُسَهُمْ ظُلُمًا وَّعُلُوًّا﴾ (النمل ۱۴)

واته: نکو لییان لی کردو له دلی خوشیاندا، له موعجیزه کانی مووسا دلنیا
بوون، {به لام نکو لییان لی کرد} به هو ی سته م و خو به زل گرییه وه.

(۱) کتاب الشریعة للآجری، ج ۲ ص ۶۷۷ (الحاشیة).

زيان و مەترسىيى بىرۆكەي مورجىئە

{عن الأوزاعي، عن الزهري قال: ما ابتدعت في الإسلام بدعة أضر على الأمة من هذه يعني: أهل الإرجاء} ^(۱).

{ئاجورپىي} لە كىتەبەكەي خۇيدا بەسەنەدى خۇي لە ئەوزاعىيەدە دىتى، ئەۋىش لە زوهرىيەدە، دەلى: لە ئىسلامدا ھېچ بىرۆكەيەك دانەھىنراۋە، زيان گەيەنەرتەر بى بۆ ئىسلام و مەسۇلمانان، لە بىرۆكەي ئەھلى ئىرچاء.

رەنگە قەسەكەي ھىندىك زىددەرىۋىشى تىدا ھەبى، بەلام تا راددىيەك واىە، چونكە زۆرىيە ئەوانەي ئىستا لە گەل ھوكمپاناندا دەپۇن، پىنەي ناشەرعىيەكانيان بۆ دەكەن و، لەبەرامبەر ناشەرعىيەكانياندا بى دەنگن، ئىنجا بەناۋى زاناي ئايىنى، يان سەلەفەي، يان ئەھلى تەسەۋۋۇف، ياخود بەھەر ناۋىكەدە بى، ئەوانە ھەموۋيان فېكرەي ئىرچائيان تەبەننىي كەردەۋ، كەردەۋ لە ئىمان دوا دەخەن، واتە: ئەگەر ھوكمپانىك زىنا بىكات، قەتل بىكا، سەم بىكات، ھەرجىيەك بىكات، مادام گوتى: مەسۇلمانم، دەلىن: تازە ھەر مەسۇلمانە ھېچ كەس بۆي نىە لە گول كالتىرى پى

(۱) ھەمان سەرچاۋە ج ۲ ص ۶۷۷.

بلی! که بیگومان شه بیرۆکیه زیانی زۆری ههیهو، وایه ههر کهسی گوتی: مسولمانم، ههر مسولمان بی، به‌لکو ههر کات هه‌لۆه‌شینه‌ره‌ده‌کان (نواقض) ی لی وده‌ره کهوتن، شه کاته حاله‌ته‌که‌ی ده‌گۆرپی، با ئیددیعی ئیسلامیش بکات، چونکه شه مونا‌فیقانه‌ی له سهرده‌می پیغه‌مبه‌ری خوادا (صلی الله علیه وسلم) بوون، خوی داد‌گهر جاری وای بوو، به‌هۆی یه‌ک دوو هه‌لۆسته‌وه، ناوی ئیسلامی لی لاده‌بردن، ناوی ئیمانی لی لاده‌بردن، بۆ وینه:

۱- خوی به‌رزو مه‌زن ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِإِلَهِهِ وَعَآيِنُهُ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ﴿٦٦﴾﴾ التوبة.

واته: ته‌گهر لیان پرسی: (هه‌ندیکیان هه‌ندی قسه‌یان ده‌کرد، وه‌ک گالته‌ کردن به‌ خواو پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، قورئان و ئیسلام) ده‌لین: شه ههر قسه‌ی ریمان ده‌کردو به‌ گالته‌ قسه‌مان ده‌کرد، پیمان بلی: ئایا گالته‌تان به‌ خواو به‌ ئایه‌ته‌کانی خواو به‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ده‌کرد؟ بیانوی مه‌هینه‌وه، له‌دوای شه‌وی که ئیمان‌تان بووه (واته: خۆتان به‌ ئیماندار داناوه) ئیستا کافر بوونه‌وه {به‌و هه‌لۆسته‌تان}.

۲- هه‌روه‌ها خوی به‌رزوی مه‌زن ده‌فه‌رموی: ﴿يَخْلُقُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ ﴿٧٤﴾﴾ التوبة

واته: (ده‌غه‌له‌کان) سویند به‌ خوا ده‌خۆن که شه‌ویان نه‌گوتوه (که پیی تۆمه‌تبار کراون) به‌لام به‌ دنیایی وشه‌ی کوفریان گوتوه‌و پاش ئیسلامه‌تییان کافر بوونه.

واته: دوای شه‌وی که ئیسلامه‌تییان پشان داوه، ئیستا به‌کافر له‌قه‌له‌م ده‌درین، شه مونا‌فیقانه‌ی که هه‌لۆستی وایان لی پشکووتۆته‌وه، که پیچه‌وانه‌ی ئیمان و ئیسلام بووه.

که‌واته: شه‌وه‌ درۆیه‌کی گه‌وره‌یه که هه‌رکه‌س گوتی: مسولمانم، هه‌رچییه‌ک بکات و هه‌رچییه‌ک بلی ههر مسولمان بی و گۆرانی به‌سه‌ردا نه‌یه‌ت!

جه برييه (الجبرية)^(۱)

۱- پیناسه .

۲- پووجه لکردنه و دی بیروکه ی جه بر.

۳- زیانی گه و ردی بیروکه ی جه بر له ژیا نی مسولماناندا.

---

(۱) نه مزانیوه جه بریه کان له کۆمه لیکدا به رجه سته بووبن، به هه مان شیوه مورجیه ش، به لکو ته نیا و دک ته و ژمی فیکری هه بوون.

له نۆزه دۆمه ئارنیه بیهکان له مههه ئارنیه
Stay in touch on social media
نهن مههم عبر موانع التواصل الاجتماعی

پاڤه پانډنی مهکنه بی مامۆستا عهلی بابیر

AliBapir/علي بابير

archive.org/details/@alibapir

PDF

علي بابير/ AliBapir

کەتانی
پاڤه پانډنی مهکنه بی مامۆستا عهلی بابیر

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

پاڤه پانډنی مهکنه بی مامۆستا عهلی بابیر

پیناسه

أ- (الجراني) ده لئ: {الجبرية: هو من الجبر، وهو إسماد فعل العبد إلى الله تعالى، والجبرية اثنان:

۱- متوسطة تُثَبِّتُ للعبد كسباً في الفعل كالأشعرية، ۲- وخالصة لا تُثَبِّتُ كالجهمية^(۱)، واته: جهبرييه له (جَبَر) هوه هاتوه، (جبر) واته: زۆر لئکردن، لئره دا مه به ست پینی تهو ديه کردهوی بهنده پال بدریته لای خوا، جهبرييه ش دوو جوړن و دوو حاله تیان هه ن:

یه کهم: حاله تیکی میانجی هیه، که بۆ بهنده وه دهسته یان (کسب) ده چه سپینی، که مروّف ده توانی کرده و کانی خوئی به ده ست بیینی، که ته شعهرییه کان وا ده لئین. دووهم: ته وانه ن که به ته وایی خو یان بۆ ته و فیکریه ساغ کردو ته وه و، هیچ کرده ویه ک بۆ مروّف ناهیلنه وه، که جه همییه کان، له وانه ن.

(۱) التعريفات، ص ۸۰.

ب- (د. کمال الحاج) دهلی: {مذهب یری أن إرادة الإنسان عاجزة عن توجيه مجرى الأحداث، وأن كل ما يحدث للإنسان قد قدر عليه منذ الأزل، فالإنسان مُسَيَّر لا مخير} (۱).

واته: جه بریه ریباری که ساینکه که پیمان وایه، مرؤف دهسته پاچهیه له وهدا که کاریگه ریی هه بی بۆ سه ر پهوتی پروداوه کان و، هه رچی بۆ مرؤف دیته پیش، هه مووی له نه زه لدا بۆی بریار دراوه، مرؤف شت له دهست هاتوو نیه و نه وه نیه دهستکراوه بی، به لکو دهسته پاچهیه و هه یچ له دهست نه هاتوو یه.

له تۆره کۆمهله بانه به کان له که لانی

Stay in touch on social media

نخ نه کم عیر موانع التواصل الاجتماعي

رله باندنی مه کته بی ماموستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

رله باندنی مه کته بی ماموستا عه لی بابیر

عه لی بابیر/ AliBapir

عه لی بابیر/ AliBapir

که تالی

رله باندنی مه کته بی ماموستا عه لی بابیر

Google Play

App Store

Telegram

WhatsApp

Facebook

(۱) الموسوعة الميسرة، في الفكر الفلسفي والاجتماعي ... عربي - إنكليزي، ص ۱۸۰.

پووچه لکردنه وهی بیرۆکه ی جه برییه کان

لیردا پیوسته شهونده بلین: که خوی زاناو توانا شهودی لهباردی مرۆفه وه زانیویه تی - که به ته نکید هه موو شتیک ددزانی - شهوه نایته هوی ددهسته پاچه بوونی مرۆف، چونکه جه برییه کان گوتوو یانه: مادام خوا هه موو شتیک ددزانی له شهزله لهباردی مرۆفه وه، که واته مرۆف هیچی بو نامینیتته وه!

تنجا به لگه زۆرن بو هه لوده شانده وهی شه و قسه یه و تیمه له شه ودری دوو دمه دا: {هینله گشتیه کانی ریبازی جه ماوهری مسولمانان} قسه مان له و باروده کردوه، شه و بیرۆکه یه مان پووچه ل کردوته وه، لیره ش به م وینه یه وازی لی دینن:

تایا زانیاری و شاره زایی مامۆستایه ک لهباردی قوتابیه کانییه وه، که فلانکه س ددرده چی و فلان که س ده که وی .. هتد، - که شه و نه نجامگیریه شی له واقعی خودی قوتابیه کان کردوه - ده کری بکریته به لگه و بیانوو به ده ست قوتابیه کانییه وه، که هۆکاری ددرچوون و کهوتنی قوتابیه کان زانیاری و شاره زایی مامۆستاکه یان بووه لهباردیانه وه؟!

بېگومان نەخىر، تەنەت ئەگەر مامۇستايەكە لە دەفتەرى تېيىنىيەكانىشىدا
ئەو شتەنەى نووسىيى، ھىچ كەس بۆى نىەو لۆژىك و عەقلى رى نادات،
زانبارى و نووسىيەكەى مامۇستايەك بىرئىتە ھۆكارى دەرچوون و دەرەچوونى
قوتابىيەكان، چۈنكە ھۆكارى دەرچوون يان دەرەچوونيان تەنيا: ھەول و كۆشى
خۇيان يان كەمتەرخەمىيەنە!

ئىجا زانبارى و شارەزايى خۋاى بى وئەو تاك و پاكىش لەبارەى كەردەوى
مرۇفەكانەو بەھەمان شىۋە (وللە المثل الأعلى).

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى
Stay in touch on social media
بىن مەھم غىر موانع انزانى الاجتماعى

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

لا تۇرە كۆمەنئەيتەكان لەكەلتانى

زيانى گەورەى بېرۆكەى جەبر، لە ژيانى مسولماناندا

(جەبر) ۋەك تەۋرژمىكى فېكرى، لە رابردوودا ۋىستاش، زيانىكى گەورەى
لە مسولمانان داۋە ھۆكاريكى بى رەزاي پەكخستن و لە پەل و پۆ خستنيان
بوۋە، مامۇستاي گەورەى كۆيى (مەلا محمد) دەلى:

لچونكە سەلبى تەئسىريان لە قودرەتى عەبدى كرد
ئوممەتى ۋا زەبەلاح ھەمووى بە زىندووىى مردا

مەبەستى پى جەبرىيەكانە، راستە: تۆ پىت ۋا بى ھىچت بەدەست نىە،
ھىچت لەدەست نايەت و، خوا ھەموو شتىكت پى دەكات! ماناي وايە دەست
بەخۆتدا بەردەدەيەۋە، داخۆ قەدەرى خوا بۆ كۆيت دەبات و، ۋەك كۆلكە دارىك
خۆت دەدەيە دەست رويبارى قەدەرى خوا! كە ئەۋەش پىچەوانەى شەرىعەتە،
چونكە: بەلى خوا ھەموو شتىك دەزانى و ھەموو شتىك دەتوانى، بەلام ھەر ئەو
خوایەى ھەموو شتىك دەزانى و دەتوانى، ھەمىشە دەفەرموى:

﴿جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ۱۷ ﴿السجدة﴾

واته: ئه وه پاداشتی ئه وهیه که دهیانکرد.

وهك دهیینین: خوی کارزان کردهوی مروّقه کان پالده داته لای خویان و،
بینا له سه ره ئه وهی خوشیان ئه وه کرده وانیه یان ئه نجام داو، سزا یان پاداشتیان بو
داده نی، وهك فه رموویه تی.

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ ﴾

فصلت.

واته: هه ره کهس چاکه ی کرد، خوی لی به هه ره مه ندهو، هه ره که سیش خراپه ی
کرد، خوی لی زه ره مه ندهو، په روه رد گارت سته م له به نده کانی ناکات.

له نۆره کۆمهله نیه کهان له کهلتانین
Stay in touch on social media
نهن مههم عیر موانع التواصل الاجتماعي

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عهل بابیر/Alibapir

عهل بابیر/Alibapir

کهتانی
پاکه باندنی مهکنه بی ماموستا عهلی بابیر

پاکه باندنی مهکنه بی ماموستا عهلی بابیر

قەدەرییە (القدریة)

۱- پیناسە.

۲- جۆرەکانی قەدەرییە.

۳- سێ جۆرە هەلۆیست لە بەرانبەر ئیمان بەقەدەردا.

۴- بۆچوونی بەندە لەبارەی کردەکانی مەرۆف و قەدەری خواوە.

پیناسه

أ- (الجرجاني) دهلی: {القدرية: هم الذين يزعمون أن كل عبد، خالق لفعله، ولا يرون الكفر والمعاصي بتقدير الله تعالى} ^(١)، واته: قهدهرییه تهوانه که پینان وایه: هه موو بهندهیه که به دیهینه ری کرده و دهکانی خویه تی و، پینان وایه که کوفرو گوناح و تاوان به ته ندازه گیری خوا نین {به لکو مروفت بوخوی کرده و دهکانی خوی پهیدا دهکات}.

ب- له (المعجم الوسيط) یشدا له و باره وه هاتوه:

{القدرية: قوم يُنكرون القَدَر ويقولون: إن كل إنسان خالق لِفَعْلِهِ} ^(٢).

واته: قهدهرییه کان کومه لیکن نکوولی له ته ندازه گیری (خوا) ده کهن و ده لین: هه موو مروفتیک به دیهینه ری کرده و ده که یه تی.

(١) التعريفات: ١٧١.

(٢) ص ٧١٨

جۆرەكانى قەدەرىيە

قەدەرىيە بە گەشتى دوو جۆرو دوو بەشن:

أ- بەشىكىان دەلئىن: ئەصلەن خۋاى پەرۋەردگار كەردەۋەكانى ئىمەى ھەر نەزانىۋە، تاكو بۇخۇمان نەيانكەين، نايانزانى! ديارە ئەو بېرۆكەيە لە فەلسەفەى يۇنانىيەۋە ھاتو، ئەوان گوتوۋىانە: خوا وردەكارىيەكان (جزئيات) نازانى، وردەكارىيەكانى كەردەۋەكانى مەرۋفەكان نازانى، گوتوۋىانە: خوا زۆر لەۋە گەۋرەترە، خۆى بەو وردە شتانەۋە سەرقال بىكات! بە حىسابى خۇيان زۆر رېزىيان لە خوا گەرتو! بەلام قەدەرىيەكانى ئەھلى ئىسلام، بۆيە نكوۋلىيان كەردەۋە لەۋدى: خوا ھەموو شتىك بزانى، تاكو بەرگىرى بىكەن لە دادگەرىى خوا!!

ب- كۆمەللىكى دىكەيان دەلئىن: خۋاى زاناۋ تۋانا ھەموو شتىك دەزانى و، ھەموو شتىكىشى ئەندازەگىرىي كەردەۋە، بەلام مەرۋف بۇخۆى كەردەۋەكانى خۆى دروست دەكات، ئەمانەش زۆربەيان ناسراۋن بە: موعتەزىلە، كە گوتوۋىانە: مەرۋف بەدەيەنەرى كەردەۋەكانى خۆيەتى.

سی جوره هه لویست له بهرانبهر ئیمان به قه دهردا

له بهرانبهر قه دهردا، به گشتی سی بۆچوون ههن:

بۆچوونی یه که م:

ئهوانهن که ده ئین: پیوسته: زانیاری و ئهندازه گیری خوا به نسبت کردووی
مرۆفانهوه، لابیرین، تاکو داد گهریی خوا عز وجل زیانی پی نه گات، ئه مانه
زیاتر به ناوی (معتزلة) ناسراون.

بۆچوونی دووه م:

که هی جه بریه کانه، ئه ویه که: هیچ شتیک له ژیر دهسه لاتی خوا ناچیتته
دهری، به و واتایه: ههرچی ده کری، خوا دهیخولقینتی و خوا دهیکات و، مرۆف
هیچ کاره نیه!

بۆچوونی سییه‌م:

هیڤی نیوه‌پراسته، که ده‌لی: هه‌موو شتی‌ک به زانیاری و ده‌سته‌لات و ویستی خواجه، به‌لام مرووفیش به‌شه ویست و توانایه‌کی پیدراوه، که به‌و به‌شه ویست و توانایه‌ی (الإدارة الجزئية)ی، کرده‌وه‌کانی خۆی به‌ده‌ست دینی.

له ئۆره کۆمه‌لایه‌نیه‌کان له‌که‌لتان
Stay in touch on social media
بۆن به‌کۆم عێز مۆالغ انۆامال لادهمانه‌ی

رێکه‌پاندنی مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

رێکه‌پاندنی مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

عه‌لی بابێر/ AliBapir

عه‌لی بابێر/ AliBapir

که‌تانی
رێکه‌پاندنی مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

که‌تانی

رێکه‌پاندنی مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

بوچوونی بهنده لهو باره م

پوختهی بوچوونی بهنده، لهو باره م - وەك پێشتر باسم کرد - ئەودیه: که: نه خوا کردهدکانی ئینسان دروست دهکات و نه مروڤیش دروستیان دهکات، چونکه کردهدکانی مروڤ دروستکراو (مخلوق) نین، تاكو پێوستییان به بهدیهنه (خالق) ێك بچ، به لکو ودهستهینراو (مکسوب) ان پێوستییان به ودهستهینه (کاسب) هو، (مفعول) ان و پێوستییان به بکه (فاعل) ێك هیهو، گیراو (مفعول) ان پێوستییان به گیر (جاعل) ێك، هیهو، نهجامدراو (معمول) ان و پێوستییان به نهجامدر (عامل) ێك هیهو، خواش تهو وشانهی بو کردهدکانی مروڤ به کار هیناون، که مروڤهکان کردهدکانی خویان: نهجام ددهن، بهدهستیان دینن، دهکن.. ئنجا مروڤیش تهو (کاسب) و (جاعل) و (عامل) دیه بو نمونه:

١- ﴿لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾ البقرة: ٢٨٦.

٢- ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَنَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾ النحل: ٥٧.

٣- ﴿مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا﴾ الجاثية: ١٥.

٤- ﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمُ الْغَايِبِينَ ؕ أَمَانُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ الجاثية: ٢١.

ئەوەش بۆچوونىكى خۆمەو لە كىتەبەكانى (علم الكلام) دا نەمىبىنيو، كەپىم
وايه ئەو زياتر لە گەل ئايەتەكانى قورئاندا دىتەو، بەمەش داد گەريى و،
تواناو، ويستى خوا، هيچيان ناچنە ژيڕ پرسیارهو، لەبەرامبەردا، مروڤيش لە
كەولى خوى نابريته دەر، بگوتري: مروڤيش دەتوانى: خەلق بکات!!

شايانى باسيشه هەركام لەم دوو سەرچاويهدا:

۱- (موسوعة: الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) {الكتاب الثاني: تعريف
الإيمان..}.

۲- پروونکردنەوێ عەقیدەى طەحاوێ.

پروونتر باسى ئەو مەسەلەيەم کردو.

لە نۆزە كۆمەڵە ئارەبىيەكان لەكەلتانين
Stay in touch on social media
بەن مەكەم عەر موافق النوازل الاجتماعى

رەكەتەكانى مەكتەبى مامۇسنا عەلى بابير

AliBapir/علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

رەكەتەكانى مەكتەبى مامۇسنا عەلى بابير

كەتەبى
رەكەتەكانى مەكتەبى مامۇسنا عەلى بابير

Google Play App Store

QR codes for social media and website access

جهه مییه (الجهمیة)

۱- پیتاسه .

۲- کارتیکراوی ئه شعهریه کان به بیروکه ی جهه مییه کان.

۳- پاساوو بیانوی سه ره لدانئ ئه بیروکه یه له لایه ن هه لگرانییه وه.

راڭه ياندى مەكتەپى مامۇستە عەلى بابىر

AliBapir/عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

لە ئۆزە كۆمەنارەنەيەكان ئەمەلئەتەين
Stay in touch on social media
تەخ مەكەم عەر موانەع التواصل الاجتماعى

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

راڭه ياندى مەكتەپى مامۇستە عەلى بابىر

عەلى بابىر/ AliBapir

كەنالى

راڭه ياندى مەكتەپى مامۇستە عەلى بابىر

QR codes for social media

پیناسه

(الجهمية) به سچ شیوه پیناسه کراوده هه رسیکیان دینم، بۆ ئه وهی بهرچاوتان رپوون بچ: ئایا جههمییه کان کی بوون، جههم کی بووه؟ فیکره کهی چۆنه؟!

أ- (الجراني) دهلی: {الجهمية هم أصحاب جهنم بن صفوان، قالوا: لا قدرة للعبد أصلاً، لا مؤثرة ولا كاسبة، بل هو بمنزلة الجمادات، والجنة والنار تفنيان بعد دخول أهلها، حتى لا يبقى موجود سوى الله تعالى} (١).

واته: جههمییه کان بریتین له هاوه لانی جههمی کورێ صه فوان (یه کیک بووه له زانیان)، گوتوو یانه: بهنده هیچ توانایه کی نیه، نه توانایه کی کاریگهر، نه توانای به دهسته یانه، به لکو مرؤف وهک ماددهی بی ژیان وایه، مه حکوومی ئیرادهی خوای بی وینه یه، ههروه ها گوتوو یانه: به ههشت و دۆزه خیش دوا ی ئه وهی خه لکه که یان ده چنه نیوی، ده فیه وتین، تا کو ته نیا خوای به رز ده می نیته وه.

ب- لیکۆ له ره وه ساغ که ره وه (محقق) ی (الشریعة) ی (الآجری) دهلی: {الجهمية: هم أتباع جهنم بن صفوان، وهو من الجبرية الخالصة، ظهرت بدعته بترمز، وقتله مسلم

بن أحوز المازني، ممرّ، في آخر مُلك بني أمية، وافقته المعتزلة في نفي الصفات الأزلية، وزاد عليهم، والجهنم تلميذ الجعد بن درهم، الذي قتله خالد بن عبدالله القسري، سنة ۱۲۵هـ، على الزندقة والإلحاد، والجعد أول من ابتدع القول بخلق القرآن، وتعطيل الله عن صفاته^(۱).

واتە: جەھىيەكان: بریتین لە شوینکەوتوانی جەھمی کۆری صەفوان، کە ئەویش خاوەنی بیروکەى جەبرى بێ خەتە بوو، (واتە: زۆر تۆخ بوو لەوودا، کە مەرۆف بە هیچ لە دەست نەهاتوو تەماشای بکات) بیدعەتەکەى لە (ترمذ) (کە شارێکە لە ئێران) پەیدا بوو، موسلىمى کۆری ئەهەزى مازنى جەھمی کۆری صوفوانی لە شارى (مەرود) کۆشتو^(۲)، لە کۆتایى حوکمرانى بەنى ئومەييەدا، جەھمیەكان لەوودا کە سەفەتە ئەزەلییەكان لەخوا لادەدەن، لە گەڵ موعەتەزەلەدا یەکیان گرتۆتەو، بەلام جەھمی کۆری صەفوان بیروکەى زیاتریشی خستۆتە پال بیروکەکە، جەھم قوتابى جەعدى کۆری دیرھەم بوو، {ئەویش یەکیەکان بوو لە زانیان} کە خالیدی کۆری عەبدوللا القسرى^(۳)، لە سالى (۱۲۴ک)دا، لەسەر زەندەقەو ئیلحاد، کۆشتوویەتی، جەعد یەکەم کەس بوو کە ئەو فەسەھەى داھیناوە، کە دەلی: قورئان دروستکراو (مخلوق)ەو، یەکەم

(۱) حاشیة (کتاب الشریعة للأجری)، ج ۱ ص ۵۰۳.

(۲) ئایا هەر لەسەر ئەو کۆشتوویەتی، یاخود ھۆکاریکی سیاسی ھەبوو، چونکە من لە ھەندێ ئەوانەم کۆلیوە، ھەبوو لەسەر ئەو کۆژراو، کە ڕەخنەى ئەو حوکمرانە گرتو، بەلام ڕەنگە ئەو بیروکەیشی ھەبووی، دەشگونجی ھەندیکیان، دواى تۆمەتیکى فیکری وای خرابیتە پال، بۆ پاساودانى کۆشتنەکەى، وریابن ئەو شتانە، ھەرچى لە مێژوودا بینیتان، زوو تەسلىمى مەبن، تەماشای واقیعی ئیستا بکەن، زۆر شتان بۆ بەدیار دەکەوی.

(۳) بۆ زانیاریەتان ئەو کابرایە: جەعدى کۆری دیرھەم پیاویکی زۆر شوێشگێر بوو، ھەرچەندە ڕەنگە پیاویکی شوێشگێر ئازاش بووی و، لادانى فیکریشى بووی، بەس پیم وایە ھۆکاری کۆشتنەکەى شوێشگێرى و خەباتگێرىیەکەى بووی، ئەک لادانە فیکرییەکە، وا پێدەچى، بەلام ھەمیشە دەستەلات شتەکان بەجۆریک پاساو دداتەو، کە خۆى لەلای خەلکی خۆشەویست بکات، ئەگەرنا ئەو حوکمرانانە ئەگەر راست بکەن ھێندە بۆ ئیسلام دەلسۆز بن کە خەلکی لەسەر بکوژن، دەبێ پێشتر خۆیان پێمە پابەند بن!

که سیڤک بووه که سیفه تهکانی له خوی په روهردگار دارپنئون.

ج- (یوسف بن عبدالله الجدیج) ددلی: {الجهمية: يقولون: إِنَّ اللَّهَ لَا يَقُومُ بِه شَيْءٌ مِنَ الصَّغَاتِ، لَا حَيَاةٌ وَلَا عِلْمٌ وَلَا قُدْرَةٌ وَلَا كَلَامٌ وَلَا غَيْرُ ذَلِكَ، لَذَا فَإِنْ كَلَامُهُ مَخْلُوقٌ، خَلَقَهُ فِي بَعْضِ الْأَجْسَامِ، وَابْتَدَأُوهُ مِنْ ذَلِكَ الْجِسْمِ لَا مِنَ اللَّهِ، فَلَا يَقُومُ بِنَفْسِهِ كَلَامٌ: لَا مَعْنَى وَلَا حُرُوفَ، وَفَسَّرُوا الْمُتَكَلِّمَ، بِأَنَّهُ مَنْ فَعَلَهُ الْكَلَامَ، وَلَوْ فِي مَحَلٍّ مُنْفَصِلٍ عَنْهُ} (۱).

واته: جه همییه کان تهوانه که گوتوویانه: خوا هیچ سیفه تیکی نیه، نه سیفه تی ژیان، نه زانیاری، نه دده لآت، نه قسه کردن، نه غهیری تهوانه ش، {گوتوویانه: خوا تهو سیفه تانهی نین، له بهر تهو دش گوتوویانه: خوا تهو سیفه تانهی نین، چونکه پییان وابووه: ته گهر تهو سیفه تانهی هه بن و، له گهل خواشدا ته زلیبی بن، که واته: فره له میژینهی (تعُدُّ الْقَدَمَاءَ) رووددا! به حساب بهرگرییان کردوه له یه کتابی خوا سبحانه و تعالی، به لام بهرگرییه که یان هه له بووه، چونکه ده گونجی بلیی: خوا تهو سیفه تانهی هه بوون، به لام سیفه تهکان هه هی زاتن و، سیفه ت به بی زات نابج، به هه حال تهو بابه تیکی فیکریی قولله، ناچینه نیو ورده کارییه که ی، گرنه گ تهو دیه جه همییه کان} (۲) گوتوویانه: فره مووده ی خوا، خوا دروستی کردوه له هه ندیک له جیسمه کاندوا، سه رتای تهو فره میشته ی خوا لهو جیسمه وه هاتوه نه که له خواوه، چونکه ناگونجی خوا سیفه تی فره میشت کردنی هه بی، نه مانایه که ی و نه پیته کانیشی، {ته دی که خوا ده فره موئی:

﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ (۱۶۴) النساء.

چونیان ته فسیر کردوه؟ {گوتوویانه: (متکلم) یانی: که سیڤک که قسه ته نجام ددا، نه که قسه دکات، واته: قسه دروست دکات، با له شوینیکی جیا له خو شیدا بی {تهو کرده دیه ده خولقینی که بریتیه له قسه کردن}.

(۱) العقيدة السلفية في كلام رب البرية، وكشف أباطيل المبتدعة الردية، ص ۳۱۱، ومجموع الفتاوى، ج ۱۲، ص ۲۹-۳۰.

(۲) نیوان که وانه کان {زیاده ی خو مه.

كارتىكراۋىي ئەشعەرىيەكان بە بىرۆكەي جەھىمىيەكان

بەشىك لە ئەشعەرىيەكان ھەندىك لە تارمايى فېكرىي جەھىمىيەكانيان بەسەرەۋە بوۋە، مامۇستايانى كوردستانى خۆمان، زۆريان ئەشعەرىيىن، ئەۋانەي لاي خۇراسان و رۆژھەلاتى ئاسياش، ماتورىدىيىن، دوايى باسى دەكەين: راست نىيە ھەرچى كە دەگوتى: ئەشعەرىيى ۋاي گوتود، ھى ئەبو جەسەنى ئەشعەرىيى بى، نا، بەلكو ھى زانايانى دوايىيە، ئىنجا قوتابخانەي ئەشعەرىيەكانىش ئەۋە نىيە ۋەك ھەندى لە سەلەفىيەكان پىيان ۋايە، ھىچى بەكەلك نايەت، ۋا نىيە، ئەسلەن ئەبو جەسەنى ئەشعەرىيى ئىمامى مەسۇلمانان بوۋە لە رۆژگارى خۇيداۋ، پارىژەرى عەقىدەي ئەھلى سوننەت و جەماعت بوۋە، بەلام زانايانى ئەۋ قوتابخانەيە، دواي ئەۋ، ھەندىكىان كەۋتوۋنەتە ژىر كاريگەرىيى بىرۆكەي جەھىمىيەكان.

جارىك لەگەل مامۇستايەكدا لەۋ بارەۋە قسەم كرد دىگوت: تۆ پىت ۋايە ئەم قورئانە راست خوا فەرموۋىيەتى بە جوبىرىل و جوبىرىلىش راستەوخۇ بۆ

پێغه‌مبه‌ری (صلی الله علیه وسلم) هیناوه؟ گوتم: به‌لێ، گوتی: نا، خوا مانایه‌که‌ی فیری جویریل کردوهو، جویری‌لیش بۆ خۆی دایر‌شته‌وه به‌ پێغه‌مبه‌ری (صلی الله علیه وسلم) گوتوه، منیش گوتم: ئه‌وه‌ت له‌ کۆی هیناوه، مامۆستا؟ ده‌یگوت: ئاخر ناگونجی خوا فه‌رمایشت بکات! گوتم: با خوا فه‌رمایشتی هه‌یه، وه‌ک چۆن ده‌بینی، ده‌بیستی، به‌لام سیفه‌تی خوا، وه‌ک زاتی خوان، که‌لامه‌که‌شی به‌هه‌مان شیوه‌.

رێکه‌باندنی مه‌که‌ته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له‌ تۆره‌ کۆمه‌ڵانه‌یه‌یه‌کان له‌که‌لتانین

Stay in touch on social media

بەن مەشەم عەر موافق انۆنسل الاتمه‌امی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌ل بابێر/ AliBapir

عه‌ل بابێر/ AliBapir

که‌تانی

رێکه‌باندنی مه‌که‌ته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

Telegram

WhatsApp

Phone

رێکه‌باندنی مه‌که‌ته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

پاساۋو بيانۋوى سەرھەلدانى ئەۋ بېرۈكەيە، لەلەي ھەلگىرانى

ئەۋ قسانە بەزۋرىي لەۋدەۋە ھاتوون كە بەرگىيى بىكەن لە پاكىيى خوا،
كە ۋەك دروستكراۋەكانى ناچى، ھەموۋى بەرگىيى كىردن بوۋە لە يەكتايى
خوا، بەھىساب بۇ چاكەيان بوۋە، بەلام ۋەك گوتىم: تىيان پەراندەۋە: جارىك
بەملاداۋ جارىكى دى بەلەي دىكەدا، ئىجا ئەگەر قسەي واتان گوى
لىبون، پىتان وانەبى ئەۋە ھى دژى ئىسلام و عەقىدەي مەسۇلمانان و، ھەر
بەئانقەست و بەغەرەز لە ھەۋاۋ ئارەزۋودە گوتراۋن! بەتەئكىد ئەۋە وانىە، بەلام
يىگومان ھەلە ھەر ھەلەيە، با نىەتى باشىشى لە پشتەۋە بى و، پاساۋەكەي
ھەر چىيەك بى، چونكە نىەت و مەبەستى باش ناتوانى تىكا (شفاعة) بۇ
كردەۋەي خراپ بىكات.

موعته زیله (المعتزلة)

- ۱- پیناسه.
- ۲- سه رگوزشته ی موعته زیله و بیرو راو هه لویسته کانیا.
- ۳- پوخته ی هه لسه نگاندنی موعته زیله.

رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

AliBapir/عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

لە نۆزە خوێندەارێکێکەکان لە کەتانی
Stay in touch on social media
بەش مەشەم عێز موانع النوازل الاجتهادي

کەتانی
رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

AliBapir

Google Play

App Store

WhatsApp

Telegram

Phone

پیناسه

آ- له پرووی زمانه وانیه وه:

وشه‌ی (المعتزلة) وهك وشه‌ی (المرجئة) (إسم فاعل)، (إعتزل) واته: كه‌ناری گرت، (مُعْتَزِلٌ) واته: كه‌نار گرتوو، (المعتزلة) واته: كوومه‌لێك كه‌كه‌ناریان گرتوه، مانا زمانه وانیه كه‌ی ئاوايه.^(۱)

آ- له پرووی زاراوه‌یی یه وه:

{د. کميل الحاج} ده‌لێ: {المعتزلة: فرقة من الفرق الإسلامية المهمة، ومدرسة من مدارس الفكر والنظر والتأويل عند المسلمين، ظهرت في مطلع القرن الثاني للهجرة، في مدينة البصرة، وأما تعاليم المعتزلة، فقد حُصِرَتْ كلها في خمسة، ولا يعتبر معتزلياً إلا من قال بها جميعاً، وهي:

۱- التوحيد.

۲- العدل.

(۱) المعجم الوسيط، ص ۵۹۰.

۳- الوعد والوعید.

۴- المنزلة بين المنزلتين.

۵- الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر^(۱).

واته: موعتەزێله کۆمه‌ڵێکن له کۆمه‌ڵه ئیسلامییە گرنه‌گه‌کان، قوتابخانه‌یه‌کن له قوتابخانه‌کانی ه‌زرو تێروانین و ته‌ئویل کردن له نیۆ مسولماناندا، له‌سه‌رده‌تای سه‌ده‌ی دووه‌می کۆچی له شاری به‌صره‌دا سه‌ریان هه‌ڵدا، بنه‌مایه‌کانی بیری ئیعتیزال له پینچ شتاندای کورت هه‌ڵه‌ینراون، که هه‌ر که‌سیک ته‌و پینجه‌ی هه‌موو به‌یه‌که‌وه نه‌بن، به موعتەزێلیی دانانری:

۱- خوا به‌یه‌ک‌گرتن.

۲- داد‌گه‌ریی خوا.

۳- به‌ڵێن و هه‌رده‌شه‌ی خوا.

۴- شوینیکی له‌نیۆ دوو شوینه‌کاندا.

۵- فه‌رمان به‌چاکه‌و نه‌هی له خراپه‌.

ئنجای موعتەزێله زیاتر به‌و سی بیروکه‌یه ناسراون:

أ- گوتوویانه: مرؤف کرده‌وه‌کانی خو‌ی وده‌ست دینی و، ده‌یانخولقیینی و مرؤف به‌ته‌واوی ده‌ست کراوه‌و سه‌ر پشکه، هه‌ر بۆیه‌ش لی ده‌پرسریته‌وه‌و پاداشت ده‌دریته‌وه‌و، سزا ده‌دریته‌.

ب- گوتوویانه: سیفه‌ته‌کانی خوا، شتیکی زیاد نین له زاتی خوا، ته‌گه‌رنا به‌ پینچه‌وانه‌وه‌، بوونی چه‌ند شتیکی بی سه‌رته‌ا (تعُدُّ القُدَماء) ڕوو ده‌دات، ته‌وه‌ش ناگونجی له‌گه‌ڵ بی سه‌رته‌ایی و ته‌زه‌لیی بوونی خوادا.

ج- گوتوویانه: که‌سیک گوناھییکی گه‌وره‌ بکات، نه‌ ڕووا‌داره‌، نه‌ کافریشه‌، به‌لکو شوینیکی هه‌یه له‌نیوان کوفرو ئیماندا.

(۱) الموسوعة الميسرة في الفكر الفلسفي والاجتماعي، ص ۵۶۷.

سهرگوزهشتهی موختهزیه

له جهوت خالدا سهرگوزهشتهو بیروراو ههلوێستهکانی ئەو کۆمه‌له‌ی هه‌لگری
بیروکە‌ی (اعتزال)ن، باس ددکە‌ین، که‌ دوا‌یی نه‌ک هه‌ر وەک بیروکە‌یه‌ک، به‌‌لکو
له‌ واقیعیکی سیاسیشدا به‌رجه‌سته بوودو، سێ له‌ حوکمرانانی عه‌بباسیی ئەو
بیروکە‌یان ته‌به‌ننیی کردوو به‌زۆر فه‌رزیشیان کردو:

خالی یه‌که‌م:

بۆچی ره‌وتی موخته‌زیه‌ په‌یدا‌بوو؟

دوا‌ی ئەودی ددوله‌تی ئومه‌ویی، که‌ ماودی حوکمرانییه‌که‌ی: (٤١-١٣٢ک/
٦٦١-٧٥٠ز) بوو، له‌و کاته‌ودی موعاویه‌ بوو به‌ حوکمرانی مسولمانان، ددوله‌تی
ئومه‌ویی نه‌و‌دو دوو (٩٢) ساڵ ددوامی کرد، جا دوا‌ی ئەودی ددوله‌تی
ئومه‌ویی دامه‌زرا، دوو بیروکە‌یان ته‌به‌ننیی کردن، له‌سه‌ردەمی موعاویه‌داو له
دوا‌ی موعاویه‌شه‌ود، دوو بیروکە‌که‌ش بریتی بوون له‌: ١- جه‌بر، ٢- ئیپ‌جاء،
ئەو دوو بیروکە‌یان بلأو ددکردنه‌ود.

۱- بېرۈكەي يەكەم (جبر): بەھۋى (جبر)دە ستەم و لادانەكانى پادشاھەكانىيان پاساۋ دىدەيەۋد، دىيانگوت: خوا كىرەۋەكانىيان پىچ دىكەت، بۇ ۋىنە يەزىد شەپراپى دىخواردەۋد، دىيانگوت: خوا ۋاى لىچ كىرەۋد، فلان كەس فلان كەسى كۈشتەۋد، دىيانگوت: خوا ۋاى كىرەۋد، بۇ زانىارىيەتان! فېكرى جەبىر زۆر لە قازانچى ستەمكاران و كارىبەدەستەنى خراپە.

۲- بېرۈكەي دوۋەم (إرجاء): ۋەك پىشتىر گوتمان: (إرجاء) دوا خستىنى كىرەۋەيە لە ئىمان، ئەمەش لەبەر ئەۋە بوۋ، كە بەرگىرى بىكەن لە ئىمانى خۇيان، بۇ ۋىنە: دەلىن: مەرۋانى كۆرى كەكەم پىش نوپۇزى دىكەت، نوپۇزى بەيانى، كە دوۋ رىكەتە، كىرەۋەيەتتى بە چۈر، دۋاى سەلامى داۋەتەۋد گوتۋەيەتتى: (هَلْ أزيدكم؟) بۇتان زىاد بىكەم؟ ھەر بەسەرخۇشى نوپۇزەكى كىرەۋد، ئىجا يەكەك گوتۋەيەتتى: خوا بت بىرئ ئەمىر ھەر بۇت زىاد كىرەۋد، چۈر رىكەت بۇ كىرەۋەيەن، زىاتىرى چى بىكەن!

بەللى ئەۋ بېرۈكەيان تەبەننىي كىرەۋد، تاكو بلىن: بەللى فلانكەس شەپراپى خواردەۋد قەتلى كىرەۋد، بەلام كىرەۋد بەشىك نىە لە ئىمان و، ئەگەر ئىمانت ھەبوۋ، تازە گوناخ زىرەر لەۋ ئىمانە نادەت، ۋەك چۈن تاعەت قازانچ ناگەيەننى لە گەل كوفردا، گوناھىش زىرەر نادەت لە گەل ئىماندا!

لەسەردەمى بەنو ئومەييەدا ئەم دوۋ فېكرىيە زۆر بىلاۋ كراۋەۋد، ھەم فېكرى جەبىر، ھەم فېكرى ئىپراچ، ئەمەش بۇ دىۋايەتتى كىرەۋد ئۆپۇزىيۇن، ئۆپۇزىيۇن كى بوۋن؟ ھەر خەۋارىچ نەبوۋن، ھەسەنى بەسراپى، ئىبىن و سىرىن، بىنەمالەي پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم)، ھەر لە ھەسەنەۋد تاكو ھوسەين، دۋاى موحەممەدو ئىپراھىمى براى، كورانى: عەبەدۇللاي كۆرى عەبەدۇللاي كۆرى ھەسەنى كۆرى عەلى، ئىجا عەبەدۇرەھمانى كۆرى ئەشعەت، ئەۋ پىاۋد گەۋرە گەۋرانە موعارەزە بوۋن، ھەرۋەھا ئەبو ھەنەفە شافىعى و مالىك و ئەھمەد، ئىجا لە ئەنجامى بەرپەرچدانەۋدى سىياسەتتى ئومەييەكان و تەبەننىي كىرەۋەيەن، بۇ ئەۋ جۆرد بېرۈكەنە، سى تەۋرەم لە دىۋان دروست بوۋن:

۱- تهوژمی خهواريج.

۲- تهوژمی شيعه، لهسهردهمی خویدا به سهرکردایهتی جهعفهري صادق، که له سالانی (۸۰-۱۴۸ک) دا، ژیاوه.

۳- تهوژمی (العدل والتوحيد) تهویش حهسهنی بهصرایی که له (۲۱-۱۱۰ک) دا ژیاوه، بهزۆری بهسهرپهرشتیی تهو بووه، که جارئ موختهزیله، سهریان ههلهدابوو، بهلکو تهو له بهرامبهه ته به نهینی کرانی بیروکهی (جبر) دا که ئینسان هیچ نهه و هیچی به دهست خوئی نهه، ههروهها له بهرانبهه بیروکهی (إرجاء) دا، که ههه که سهی گوتی: ئیماندارم، کردهوی هه بهی و نه بهی، تازه ئیمانداره به گوناهاه زهدهری پی ناگا، له بهرامبهه تهو دا تهوژمی سییهه مهیدا بوو، به ناوی: (دادگهری و خوا بهیه کگرتن)، بهلئ له سهرهتاوه قوتابخانه کهی (الحسن البصری) تهو سهی بنه مایه ی هه بوون:

۱- دادگهری (العدل).

۲- خوا بهیه کگرتن (التوحيد).

۳- به مونا فیک دانانی خاوه دانانی گوناھی گه وره (القول بنفاق مرتکبي الکبيرة).

ههتا دهه باردی خالی سییهه: جارئک یه کیک له حهسهنی بهصرایی په سیار کرد: تهی ئیمام! له بهصرادا هیچ مونا فیکت پی شک دین؟ تهویش پی کهنی و گوتی: په حهتهی خوات لیبی و امزانی زۆر عاقلی، ته گهر به صرا مونا فیکهکانی لی بچه دهری، و چۆل دهی سامیی لی ده کهی، یانی: زۆر زۆری تیدان، ههله به ته مه رج نهه، که گوتویه تی: تهو که سهی گوناھی گه وره دهکات، مونا فیکه، مه بهستی تهو بووی که له ئیسلام چۆته دهری، چونکه نیفاقیش دوو جوړه: ۱- عه قیدهی، ۲- کردهی، که تهو دهش فه رمایشتی پیغه مهه ری خوی (صلی الله علیه وسلم) له سهره، ده فه رموی: {آیة المُنَافِقِ ثَلَاثَةٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْمِنَ حَانَ} أخرجه أحمد برقم (۸۶۷۰)، والبخاري برقم (۲۳)، ومسلم برقم (۵۹)، والترمذي برقم (۲۶۳۱)، وقال: حسن غريب، والنسائي برقم (۵۰۲۱)، وأخرجه أيضًا: أبو يعلى برقم (۶۵۳۳).

واته: نیشانه‌ی مونا فیک سین: ته‌گهر قسه‌ی کرد، درۆ بکات و، ته‌گهر به‌لینی دا بیشکینی و، ته‌گهر سپارده‌ی پیدرا، ناپاکیی لی بکات.

که‌واته: پیغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) خاوه‌نی ته‌و گونا‌هانه‌ی به مونا فیک له‌قه‌لهم داوه، به‌لام زانایان ده‌لین: مه‌به‌ستی نیفاقی کرده‌ییه، نه‌ک نیفاقی ئیعتیقادیی، ئنجا دیاره‌ خه‌واریج که گوتووایانه: هه‌رکه‌سی گونا‌هیکی گه‌وره بکات، پیی کافر ده‌بی، مورجیته‌ش گوتووایانه: به‌رده‌وام گونا‌هان بکه! هیچ زه‌ره‌ر به ئیمانت ناگات، هه‌سه‌نی به‌صرایی و ته‌وانه‌ی له‌گه‌لی دابوون گوتووایانه: نه‌خیر ته‌وه‌ی گونا‌هی گه‌وره بکات مونا فیکه، دیاره‌ پشتیان به‌و فرموودانه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌ستوه، به‌لام به‌ته‌ئکید مه‌به‌ستیان نیفاقی گه‌وره نه‌بووه، که خاوه‌نه‌که‌ی له ئیسلام ده‌باته‌ دهر.

خالی دووهم:

که‌ی ناوی موخته‌زیله په‌یدا بوو؟

جاری ته‌وانه‌ی که ته‌و قوتا‌بخانه‌یه‌یان پیک هی‌نا، بریتی بوون له:

أ- (غیلان بن مسلم الدمشقی)، که له سالی (۱۰۶ک) دا، وه‌فاتی کردوه و قوتا‌بی هه‌سه‌نی کوری موحه‌مه‌دی کوری هه‌نه‌فییه‌یه، که ته‌و هه‌سه‌نه‌ش له سالی (۱۰۰ک) دا وه‌فاتی کردوه.

ب- (أبو حذیفه واصل بن عطاء بن الغزال) (۸۰-۱۳۱ک)، ته‌مه‌شیان قوتا‌بی ته‌بی هاشم موحه‌مه‌دی کوری هه‌نه‌فییه‌یه، ته‌و موحه‌مه‌ده‌ش ناوی ته‌واوی (محمد بن علي بن أبي طالب)، (۲۱-۸۱ک).

لیره‌وه ناوی موخته‌زیله هاته‌ ئاراوه، که له به‌صره (واصل بن عطاء)، چووه نیو ته‌و بازنه‌یه‌ی که هه‌سه‌نی به‌صرایی ده‌رسی تیدا ده‌گوتوه، له‌وی به‌ زانایان گه‌یشت، یه‌کی له‌وانه‌ی (عمرو بن عبید) (۸۰-۱۴۴ک).

ئنجە لەسەر ئەوە کە پرسیار لە حەسەنی بەصرایی کرا: ئایا کەسێک کە گوناھێ گەورە دەکات، مسوڵمانە، یان کافر؟ بەر لەوەی حەسەنی بەصرایی وەلامی پرسیارە کە بداتەو، واصل گوتی: من پێم وایە نە مسوڵمانە، نە کافر، بەڵکو پێگەی نێوان دوو پێگەکانی ھەیە (لە منزلة بین المنزلتین)، لەسەر ئەمە واصل مەجلسەکە ی خۆی جیا کردۆتەو، دیارە ئەویش زانایەک بوو، ئنجە حەسەنی بەصرایی گوتوویەتی: (اعتزلنا واصل)، واتە: واصل دوورکەوتەووە کەناری گرت لە مەجلسەکە ی ئیمە، ئیدی لەووە ناوی (معتزلة) سەری ھەلدا.

خالی سییەم:

بنەمایەکانی تەوژمی موعتەزیلە:

لە پیشدا بنەماکانی ئەو قوتابخانەیە سێ بوون:

۱- دادگەریی (عدل).

۲- خوا بەیە کگرتن (توحید).

۳- خاوەنانی گوناھە زلەکان (مرتکبی الكبيرة).

بەلام دوایی لەسەردەمی واصلدا پایە ی چوارەم: پێگەی نێوان دوو پێگەکان (المنزلة بین المنزلتین) یان بۆ زیاد کرا، دوایی لەسەردەمی (أبي هذيل العلاف) دا کە لە سالی (۲۳۵ک) دا وەفاتی کردووە، بنەمایەکان بوون بە پێنج، بنەمای پێنجەم: فەرمان بە چاکەو پرێگریی لە خراپە (الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر) یشیان خراپە پال.

ئەو پێنجە ی پیشتر باسم کردن: (۱) التوحید. ۲- العدل. ۳- الوعد والوعید.

۴- المنزلة بین المنزلتین. ۵- الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر. ئەمە زیاتر لە سەردەمی (قاضي القضاة عبد الجبار بن أحمد الهمذاني) دا: (۱۵هـ/ ۱۰۲۴م) کە پیاویکی زۆر شارەزاو زاناو زەبر دەست بوو، بۆ بەرگریی کردن لە

ئیسلام و مسوڵمانان، موعتەزیلە بە گشتی زۆر بە توانا بوون بۆ دیفاع کردن لە ئیسلام، چونکە چەکدار بوون بە پۆشنییری و زانستی سەردەمی خۆیان، هەلبەتە زانایانی دیکەش هەبوون کە شەرەزان بوون، هەرودەها تەفسیرزان و فەرموودەناس بوون، بەلام زۆر شارەزای پۆشنییری و زانستی سەردەمی خۆیان نەبوون، بۆیە نەیانتوانیوە باش بەرگری بکەن، بەلام موعتەزیلە، زۆر شارەزا بوون لە تەوژمە فیکرییەکانی پۆژگاری خۆیان، وەك فەلسەفەکانی: یۆنان، چین، هیند، ئێران، میصر، توانیویانە هەر بەچەکی خۆیان بەرپەرچی نەیارەکانی ئیسلام بدەنەو.

بۆچی موعتەزیلە ئەو پێنج بنەمایەیان داناون؟!

۱- باسی خوا بەیەکگرتنیان کردووە (توحید) بۆ ئەوەی بەرپەرچی ئەو کەسانە بدەنەو، کە خاوەنی بیرۆکەی ئیلحاد بوون و دانیان بە بوونی خوادا نەهیناوە، هەرودەها بەرپەرچی ئەوانە بدەنەو کە برۆیان بە سیفەتەکانی خوا نەبوو، دیسان ئەوانە کە خۆی پەروردگاریان وەك دروستکراوەکان تەماشاکردووە.

۲- باسی دادگەرییان کردووە، (عدل) بۆ ئەوەی بەرپەرچی جەبریەکان بدەنەو و گوتوویانە: ئەگەر خوا کردووی مەرۆف بخولقین، ئەدی چۆن سزای دەدا؟ نەخێر وایە.

۳- کە باسی پەیمان و هەڕەشەیی خوا (الوعد والوعید)یان، کردووە، بۆ ئەوە بۆ ئەو بوو بەرپەرچی مورچیتە بدەنەو، چونکە مورچیتەکان گوتوویانە: دەگونجی دواوی خۆی کاربەج بەهەشت و دۆزەخ نەهێل، ئەوانیش گوتوویانە: نا وایە، ئەو پەیمانانەیی خوا داوێ هەڕەشەکانیشی کە کردوونی، دیانەهێنیتە دی و، بەهەشت و دۆزەخیش هەرماو دەبن و دەمین.

۴- کە باسی پێگەی نیوان دوو پێگان (المنزلة بین المنزلتين)یان کردووە، بۆ ئەوە بوو بەرپەرچی خەواریج بدەنەو، بەرپەرچی مورچیتەش بدەنەو، هەرودەها

خۇشيان بېارېژن لە دادوهرىي كردن لەنيوان عوسمان و عەلييدا، خوا لييان رازى بىچ كە تاييا كاميان لەسەر ھەق بوو؟!

۵- كە باسى فەرمان بە چاكەو رېنگرىي لە خراپە (الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر)يان كرده، ويستويوانە: بەرپەرچى شيعەي دوازده ئىمامىي بدەنەو، چونكە شيعەي ئىمامىي، كاتى خۆي برۋايان وابوو كە دەبىي بىچ دەنگ بى، لەبەرەمبەر حوكمرانانى لادەرو ستەمكاردا.

يانى: ھەر كامىك لەو پىنج بنەمايە، بۆ بەرپەرچدانەو، بىرۆكەي ھەندى لەو گرووپانە بوون كە لە سەردەمى ئەواندا بوون، واتە: ئەو بنەمايانەيان، زياتر وەك كاردانەو بوون.

خالى چوارەم:

پۆلى گرنگى موعتەزىلە لە بەرگرىي كردن لە ئىسلام دا:

موعتەزىلە لەپۆژگارى خۆياندا پارېژەرى عەقيدەو فېكرى ئىسلامىي بوونەو، لەو بارەو بەسەرھاتىكتان بۆ دەگىرەو:

{لە سەردەمى ھارۋونە رەشىددا سىيەمىن حوكمرانى عەبباسىيەكان، كە لە سالانى: (۱۴۹- ۱۹۳ك/ ۷۶۶-۸۰۹م)دا ژياو، پادشاى (سند)^(۱)، داواي لە ھارۋونە رەشىد كرده كە زانايەك لە زانايانى ئىسلام بنىرى بۆ وتوويژ كردن لە گەل زەعيمى تائيفەي سىمىي^(۲)، ئەويش گەورەي قازىيەكان دەنيرى و ئەم وتوويژەيان لەبەين روودەدا:

-زەعيمى سىمىيەكان دەلى: ھەوالم بىچ بدە! تاييا خوايەكەي تۆ خاوەن دەستەلاتە، يان بىچ دەستەلاتە؟

(۱) سندو ھند، ئەو كاتە دوو ولات بوون لە پۆژھەلاتى ناسيا.

(۲) سىمىيەكان مولحيد بوون.

+ قازىبى دەلى: بەلى، خوا خاۋەن دەستەلاتە ھەموو شتىك دەتوانى.

- سىمىنيەكە دەلى: ئايا ئەو پەرستراۋدى تۆ، دەتوانى يەككىكى ۋەك خۇي دروست بىكات؟

+ قازىبى دەلى: ئەم پەرسە لە پەرسەكانى عىلمى كەلامە، عىلمى كەلامىش بىدەتە، ھاۋەلانى ئىمە نىكوللى لى دەكەن.

- ئەۋىش دەلى: ھاۋەلانى تۆ كىن؟

+ قازىبى دەلى: موحەممەدى كورى ھەسەن و، ئەبو يۈسۈف و، ئەبو ھەنىفە، گوتۇرۋىانە: نابى باسى عىلمى كەلام بىكەن.

لىردە ۋەتوۋىژدە كۆتايى دى و، زانا سىمىنيەكە ئاور دەداتەۋە لە پادشاي (سەند) ۋە دەلى: پىم گوتى: دىنەكەيان چۆنە! ئەۋانە نەزانن و لاسايى كەردەن، ھەر بەھۋى دەستەلاتەۋە خۇيان فەرز كەردە، ئەگەرنا ناتوانن بەرگىرى لە عەقىدەكەي خۇيان بىكەن، ئەۋەتا گوتى لە ۋەلامەكەي بو! {كە ديارە ۋەلامەكەي زۆر فەقىر ھالانەو نامەنتىقىي بوود}.

ئىدى قازىبى بە تىكشكاۋىي دەگەرپىتەۋە بۆ بەغدادو، نامەيەكى پادشاي (سەند) ىش بۆ ھارۋونە رەشىد دىت، پىي دەلى: مەن پىشتەر پىم گوتى: دىنەكەي تۆ پوۋچە {ديارە پىشتەر ھارۋونە رەشىد داۋاي لى كەردە مەسۇلمان بى}، لە نامەكەدا بۆ ھارۋونە رەشىد دەنۋوسى: ئىستايەقىنم بۆ پەيدا بوو كە دىنەكەي ئىۋە لەسەر عەقل و مەنتىق بىيات نەنراۋە.

ھارۋونە رەشىدىش زۆر توۋرە دەبى و، دەلى: ئەۋە كەسىك نىە ۋەلامى ئەو مولحىدانە بداتەۋە؟

يەككىك لە مەجلىسەكە پىي دەلى: پىاۋى ئەو مەيدانە موعتەزىلەن، تۆش ھەموۋىانت سىجىن كەردون، ئىنجا ھارۋونە رەشىد دەلى: يەككىكم بۆ بىنن لە موعتەزىلە، گەنجىكى بۆ بانگ دەكەن كە ناۋى (مەمر بن عباد) دەبى، كە لە سالى (۲۱۵/ك/۸۳۰ز) دا ۋەفاتى كەردە.

هارپوونه رەشيد بهو گەنجە دەلێ: پرسيارێکی ئاوا لە قازیبی کراودو، قازیش ئاواي وەلام داودتەود، جەنابت دەلێ چي؟ ئەویش دەلێ: ئەو پرسيارە کە کابرای سیمینی کردوویەتی، پرسيارێکی ییجییەو مەحالە، چونکە دروستکراو نابیتە دروستکارو، هەرگیز شتیکی پەیدا کراو، وەك شتیکی بی سەردتا نابێ، بۆیە پرسيارەکە لە خودی خۆیدا شتیکی نامەنتیقییهو ناگونجی، وەك ئەودیه بلیی: ئایا خوا دەتوانی نەزان بی؟ بۆیە ئەم پرسيارە بۆخۆی نامەنتیقییهو ناگونجی.

ئەنجا هارپوونه رەشيد ئەو گەنجە دەنیری بۆ (سند) و لەوێ دووبارە موناقدەشە کە دروست دەبیتەودو لەوێ ئەو مولحیدە بۆر ددا، پادشای (سند)یش نامەیهکی دیکە دەنیری و دەلێ: دیارە ئیودش خەلکیکی واتان هەیه، هەقانیهتی دینی خۆتان بچەسپینی^(۱).

خالی پێنجەم:

تەبەننی کرانی بیروکەي موعتەزێلە لەلایەن دەولەتەو:

لە رۆژگاری مەئمووند، کە لە سالانی (۱۹۸-۲۱۸ک) دا حوکمرانیی کردو، لەو کاتەود فیکری موعتەزێلە تەبەننیی ددکری و، وەك فیکریهەک رەسمییەتی پێی دددری لەلایەن دەولەتەود.

هەرودها (معتصم)یش (۲۱۸-۲۲۸)ک، هەر لەسەر تەبەننیی کردنی فیکری موعتەزێلە ددروا.

دوایی (الواثق)یش کە لە سالانی (۲۲۸-۲۳۳ک) دا حوکمرانیی کردو، هەر لەسەر ئەود بەردوام دەبن، بەلام دوایی لەسەردەمی (المتوکل) دا (۲۳۳-۲۴۷) ئەو حالەتە کۆتایی پێی دی.

(۱) تیارات الفکر الإسلامي، د. محمد عمارة، ۷۱-۴۵.

خالى شەشەم:

موعتەزىلە بەرەنگار بووۋەوانى سەر سەختى ستەمى ھۆكۈمرانان:

ھەموو ئەوانەى ھەلگىرى بېرۆكەى موعتەزىلە بوون، دژى ھۆكۈمرانانى سەردەمى خۇيان، كە بەزالمىيان زانىون، خەباتيان كىردو، موعتەزىلە زۆر بەرگىريان كىردو لەھۆكۈمى شووراپىي، پېش ئەوۋى فېكرەكەيان بەرپەسمىي تەبەننىي بىرى، بۆ وئە:

۱- (عبدالرحمن بن أشعث)، (۸۵-۷۰۴)ز، كە لەدژى ھەججاج و عەبدولمەلىكى كۆپى مەروان شوپشى كىرد، زانايەكى زۆر گەۋرە بوو، بەلام شوپشەكەى تىك شىكا، ھەلگىرى فېكرى موعتەزىلە بوو.

۲- (حارث بن سريج)، كە دژى ھېشامى كۆپى عەبدولمەلىك شوپشى كىردو، (۱۱۶ك/۷۳۴ز)، لە موعتەزىلە بوو.

۳- (زين العابدين علي بن الحسين بن علي) (۷۹-۱۲۲ك / ۶۸۸-۷۴۰ز)، لە كووفە دژى ھېشامى كۆپى عەبدولمەلىك شوپشى كىرد، لە موعتەزىلە بوو.

۴- (يزيد بن الوليد) (۸۶-۱۲۶ك / ۷۰۵-۷۴۴ز)، لە موعتەزىلە بوو.

۵- (محمد بن عبدالله بن الحسن) كە بە (النفس الزكية) ناسراو، (۹۳-۱۴۵ / ۷۱۲-۷۶۲م) دژى ئەبو جەغفەرى مەنصورپ لە مەدىنە، راپەرى، لە موعتەزىلە بوو.

۶- (إبراهيم بن عبدالله بن الحسن) (۹۷-۱۴۵ / ۷۱۶-۷۶۳م) لە بەصرە دژى ئەبو جەغفەرى مەنصورپ، راپەرى، ديسان لە موعتەزىلە بوو.

خالی ھەوتەم:

کودەتا کران بەسەر موعتەزێلەداو، نەمانیان لە دەولەتدا:

بە مردنی (الواثق باللہ) (٢٣٣/ک/٨٤٧ز)، ھاتنە سەرکاری (المتوکل) (٢٣٣-٢٤٧/ک/٨٤٧-٨٦١ز) کودەتا بەسەر فیکری موعتەزێلەدا کران، لەسەر کار لابرا، موعتەزێلە کە پیشتر فیکرەکیان بەزۆر فەرز دەکرا بەسەر خەڵکیدا، ئنجا دژایەتیی کران و زۆر تووشی بەلا ھاتن، کە بەبۆچوونی من ھەردووکیان ھەڵە بوون.

ئنجا جیتی سەرنج ئەوێھە کە (د. محمد عمارە) زۆر پەرۆشیی دەردەبەری بۆ موعتەزێلە، کە فیکرەکیان بەو شیوێھە لێکرا، بەلام پێشی کە فیکرەکیان فەرز کراو، پەرخنە ناگرێ، کەچی دوایی کە کودەتایان بەسەردا دەکری، زۆر ھاوسۆزییان بۆ دەردەبەری! کە ئەوێش جۆریکە لە نادادگەری و نامەنتیقی، چونکە نە دەبوو فیکرەکیان فەرز بکری و، نە دەبوو کودەتاشیان بەسەردا بکری، یەکی لە ھەڵە گەورەکانی دەولەتی عەبباسیی، ئەوێبوو ئەو بیروکەییە بەسەر خەڵکیدا فەرز کرد.

لە تۆرە کۆمەڵانەتییەکان لەگەڵمان

Stay in touch on social media

نەس سەم عەر موافق التواصل الاجتماعی

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir/عەل بابیر

عەل بابیر/ AliBapir

کەتالی

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

کەتالی

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

QR Code 1

QR Code 2

QR Code 3

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

پوخته‌ی هه‌لسه‌نگاندنی موخته‌زیله

کورتە‌ی قسان: موخته‌زیله نه‌فریشته بوون، هه‌رچی بیلین، راست بی، نه شه‌یتانیش بوون، هیچیان به‌که‌لک نه‌یه‌ت، ئنجا موخته‌زیله له‌بازنه‌ی ته‌هلی سوننه‌تدا بوون، به‌پیی مه‌فهوومه زاراوه‌یه‌که (جه‌ماوه‌ری مسولمانان) به‌لام بیگومان هه‌له‌ی موخته‌زیله له‌وه‌دا بووه، که زێده‌ر پۆریان کردوه له‌ پشت به‌ستن به‌عه‌قلدا، له‌سه‌ر حیسابی نه‌قل، له‌وه‌دا زۆریان تیپه‌راندوه، ته‌گه‌رنا که زۆر ره‌خنه‌ له‌ موخته‌زیله ده‌گرین، وه‌نه‌بی ته‌هلی هه‌دیسیش ته‌وانه‌ی که نکوولییان کردوه له‌ پیگه‌ی عه‌قل، ته‌وانیش پیکابیتیان، موخته‌زیله له‌ پشت به‌ستن به‌عه‌قلدا تییان په‌راندوه، نه‌یاره‌کانیشیان له‌و باره‌وه: کورتیان هیناوه، به‌لام حاله‌تی سروشتیی و راست، ته‌وه‌یه عه‌قل له‌ شوینی خۆیدا به‌کار بی، و، نه‌قلیش له‌ شوینی خۆیدا به‌کار بی، و، به‌گه‌ر یه‌کدا نه‌کرین، عه‌قل ده‌بی له‌ خزمه‌تی نه‌قلدا بی، چونکه عه‌قل ده‌گونجی به‌هه‌له‌دا به‌چی، و، سنوورداریشه، به‌لام زانیاری خوا (وه‌حیی) سنووری نیه‌و خوا هه‌موو شتیک ده‌زان، به‌لام له‌ولاشه‌وه:

بیگومان به‌بی ده‌ست کراوه‌یی و نازادی عه‌قل و بایه‌خ پیدانی، مرو‌ف له‌ وه‌حیی خوا به‌هرمه‌ند نابێ. دیاره‌ له‌ته‌وه‌ری پینجه‌می ئهم مه‌وسووعه‌یه‌شدا له‌ به‌شیکی تایبه‌ت بابه‌تی عه‌قل و نه‌قل ده‌توێژینه‌وه.

شیعه

۱- پیناسه.

۲- جوړه کانی شیعه.

۳- ورده گروپه کانی شیعه.

رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

AliBapir/عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

لە نۆزە خوشەلەرزەییەکان لە کەشەکان
Stay in touch on social media
بەش مەشەم عێز موانع النوازل الاجتهادي

کەشەکان
رێکەڵاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

PDF

Google Play

App Store

QR codes for app stores and social media

پیناسه

۱- (الجرجانی) دهلی: {الشیعة: هم الذين شايعوا علياً رضي الله عنه، وقالوا إنه الإمام بعد رسول الله، واعتقدوا أن الإمامة لا تخرج عنه وعن أولاده} (۱).

واته: شیعه: تهوانه که په پرهوایی عهلییان خوا لئی رازی بی، کردو، گوتیان: عهلی له دواي پیغه مبهري خوا (صلی الله علیه وسلم)، پیغه وای مسولمانانهو، قه ناعه تیان وابوو که نابی پیغه وایه تیپی له خوئی و له وه چه که ی بیچته دهی.

دیاره یمه لیږدا موناغه شهی تهوه ناکه ین چه ندیان پیکاووه چه ندیان نه پیکاووه، که به تهکید تهوانه ی له سه رده می خویدا، پشتگیری عهلییان کردوه، شتیکی باشیان کردوه تهوانه راست بوون، تهوانه ش که دژایه تییان کردوه نه یاری بوون، به هه له داچوون و یاخیی بوون، به لام تایا شتی وا هیه که پیغه مبهري خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموویتی: عهلی له دواي من حوکمپانهو، تهبو به کرو عومه رو عوسمان حوکمپانیان لهو زهوت کردبی؟ نه خیر، تهوه هیچ بنه مایه کی

نیه، ئه‌دی ئایا راسته که ده‌بی له‌دوای خۆی و ده‌چی ئه‌و بو حوکمرانیی مسولمانان هه‌لبژێردرێن؟ نه‌خێر، ئه‌وه‌ش هه‌یج به‌لگه‌یه‌کی له‌سه‌ر نیه، قسه‌یه‌که شیععه ده‌یکه‌ن و هه‌یج بنه‌مایه‌کی نیه، که دوایی زیاتر قسه‌ی لی ده‌که‌ین.

۲- (د. محمد عماره)^(۱) ده‌لی: {یه‌که‌م: له‌رووی زمانه‌وانیه‌وه: (شیعه) بریتین له‌ کۆمه‌له‌ خه‌لکێک که له‌سه‌ر کاریک کۆ ده‌بنه‌وه، هه‌روه‌ها شیععه به‌ شوێنکه‌وتوانی پیاویک یان به‌ هاوکارانی داهه‌زێن، ئه‌ویش له‌ وشه‌ی (المشایعه) هه‌ هاته‌وه، (المشایعه) ش واته‌: (المطاوعة والمتابعة)، واته‌: له‌گه‌ڵدا پرۆیشتن و په‌یره‌ویی لی‌کردن، وشه‌ی (الشیعه) به‌ (الشیع) کۆ ده‌بیته‌وه‌وه، (شیع)یش به‌ (أشیاع) کۆ ده‌بیته‌وه، یانی: کۆی کۆ (جمع الجمع)ه‌.

دووهم: له‌ رووی زاراوه‌یه‌وه: وشه‌ی (شیعه) به‌کار ده‌هێنرێ بو ئه‌و کۆمه‌لانه‌ی که پشتگیرییان له‌ عه‌لی کورێ ئه‌بی تالیب کردوه خوا لی رازی بی و، په‌یره‌ویان له‌خۆی و له‌ خزمه‌کانی کردوه، ته‌نانه‌ت وای لی هاته‌وه دوایی وه‌ک زاراوه‌یه‌ک که ده‌لی: شیععه یانی: ئه‌وانه‌ی که پشتگیریی عه‌لیان کردوه، {له‌سه‌ره‌تاوه‌ شیععه وه‌ک ئه‌وه‌ی ئیستا هه‌یه، شیععه‌ی ئیمامیی و، شیععه‌ی زه‌یدی و، نوصه‌یری و، ...هتد، وا نه‌بووه، به‌لکو له‌ سه‌ره‌تاوه‌ شیععه بریتی بوون له‌ کاسانیک که پشتگیریی عه‌لی کورێ ئه‌بی تالیبیان ده‌کرد، که زۆربه‌ی هاوه‌لان وابوون، پشتگیریی عه‌لیان ده‌کرد، که می‌کیش له‌لای مو‌عاویه بوون و، ژماره‌یه‌کیش دانیشتون، هه‌ندێ ده‌لێن: زۆربه‌یان دانیشتون واته‌: بی لایه‌ن بوون، به‌لام من پیم وانیه‌ زۆربه‌یان دانیشتب، به‌لکو به‌شیک زۆریان یان زۆربه‌یان له‌گه‌ڵ عه‌لی خوا لی رازی بی بوون^(۲) دیاره سه‌ره‌تاوه‌ ده‌ستیکی شیععه‌گه‌ری له‌وانه‌وه سه‌ری هه‌ڵدا که پشتگیریی عه‌لیان ده‌کرد، پێیان خۆش بوو ئه‌و حوکمران بی، بو وینه: می‌قدادی کورێ ته‌سه‌ودو سه‌لمانی فارسیی و

(۱) ئه‌وه‌ی (دکتور محمد عماره) گوتویه‌تی، یه‌کسه‌ر وه‌ریده‌گیرمه‌ سه‌ر کوردیی و ده‌قه عه‌ره‌بییه‌که‌ی چونکه‌ زۆر درێژه، نایه‌یتم.

(۲) هی ئێوان که‌وانه‌کان {زیاده‌ی خۆمه‌.

ئەبو زهري غيفاري، هەر له‌دواي وه‌فاتي پيغه‌مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم)، ئەمانه‌و هه‌ندى كه‌سى ديكه له به‌نى هاشم، بۆ‌چوونيان وابوو كه عه‌لى خوا لى رازى بى، بپيته‌ هوكمراى مسولمانان.

{منيش ده‌ليم: كه عه‌لى ماودي شەش مانگان به‌يعه‌تى به ئەبو به‌كر نه‌دا، خوا لىيان رازى بى، ئەو شتيكى تىدايه، كه هه‌نديك ده‌لين: عوزرى به‌وه هيناه‌ته‌وه كه خه‌ريكى قورئان بووه، كو‌ى كردۆته‌وه، هه‌نديك ده‌لين: گوتويه‌تى: له‌وه نيه‌گه‌ران بووم كه حيسابم بۆ نه‌كراوه! به‌لام به‌نده (نهج البلاغه)م هه‌موو خوئندۆته‌وه زۆر له‌و شتانه ورد بوومه‌ته‌وه، پيم وايه عه‌لى خوا لى رازى بى، جوړيك له هه‌قى به‌خوى داوه، پيشم وايه نه‌پيكاوه، ئەو پيى وا بووه كه مادام خزمى پيغه‌مبه‌ره (صلي الله عليه وسلم)و زاوايه‌تى، ده‌بووايه، ئەو بكه‌نه هوكمراى له‌دواي پيغه‌مبه‌رى خوا (صلي الله عليه وسلم)، ئنجا كه نه‌يانكردۆتى، نيه‌گه‌رانىيه‌كى بۆ دروست بووه، ئەو ئەنجامگيرييه‌م به زه‌قى به قسه‌و هه‌لو‌سته‌كه‌يه‌وه دياره، كه گوتويه‌تى: مسولمانان بى ئەوه‌ى حيساب بۆمن بكه‌ن، ئەو كارديان كرد^(۱)، ئنجا پيم وايه ئەو‌يش كه‌وتۆته ژي‌ر كاريگه‌ري ئەو عورفه‌ى ئەو كات، عورفى ئەو كاته وابوو: سه‌روك عه‌شيرەت مردوه، كورەكه‌ى له‌جىي بووه به‌ هوكمراى، ئەو كات له هه‌ر شوئىكى دنيا: فارس، رۆم، چين، هيند، پادشا مردوه، كورپى هاتۆته جى، ئنجا من واى تيده‌گه‌م كه ئەو‌يش كه‌وتۆته ژي‌ر كاريگه‌ري ئەو عورفه، به‌لام نه‌پيكاوه، هه‌ر بۆيه‌ش مسولمانان روويان تىي نه‌بوو، چونكه زانيويانه كه له هه‌لو‌سته‌كه‌يدا، نه‌پيكاوه، له‌وه‌دا كه به‌يعه‌ت به ئەبو به‌كر خوا لى رازى بى، نادات، ئاخ‌ر ئەو كاته‌ى كه ئەبو به‌كر ده‌پيته جينشيني پيغه‌مبه‌ر (صلي الله عليه وسلم) ته‌مه‌نى له شه‌ست (۶۰) سا‌ل زياتر بووه، به‌لام عه‌لى ئەو كاته ته‌مه‌نى ده‌ورى سى (۳۰) سا‌ل بووه، نيوه‌ى ته‌مه‌نى ئەبو به‌كر، هه‌لبه‌ته ته‌مه‌ن‌يش حيسابى هه‌يه، ئنجا پيگه‌يشتويى و شارەزايى و دامه‌زراوى و لىزانيى و بار قوولى ئەبو به‌كر خوا لى رازى بى، كه له ژيانه‌كه‌يدا دياره، كه نه‌ك هه‌ر عه‌لى و عوسمان

(۱) بروانه: نهج البلاغه، الخطبة: ۲۱۷، ص ۳۸۹، {في التظلم والتشكي من قريش} تحقيق: مؤسسة النشر الإسلامي، الطبعة الاولى: ۱۴۳۴هـ - ۲۰۱۳م.

شایستهیی و لیها توویی وەک ئەویان نەبوو، بەلکو عەمەریش نەیبوو، چونکە: سێ چوار هەلۆست دێنە پیشی، ئەگەر ئەبو بەکر نەبوایە، بارو دۆخەکە زۆر خراب دەبوو، وەک:

۱- جەنگی هەلگەراوەکان.

۲- بەرێ کردنی سوپایەکی ئوسامە.

۳- دۆخی وەفاتی کردنی پیغمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم).

یانی: بەبۆچوونی من ئەبو بەکر ئەوە نەبوو، کە عەلی وەک وی تەماشای خۆی بکات و لەویدا نەییکاوە، هەر بۆیەش مسولمانان ڕوویان لە گەلیدا گۆراو، تاکو دواوی کە تەماشای کردووە کەس پالێشتیی ناکات، ئنجا ئەویش بەیعتی داو بە ئەبو بەکر خوا لییان ڕازی بێ، تەماشای کردووە وەزەحەکی بۆ ناچیتە سەر، ئیدی بەیعتی داو.

لەدوای ئەبو بەکریش مسولمانان عومەریان پێ گونجاوتر بوو، دواوی ویش دیسان عوسمانیان پێ گونجاوتر بوو، ئیدی تازە واقعی میژوویی وابوو بە ئیمە ناگۆڕی، وەک ڕۆژیک هەندێ بەرپرسی شیعە عیراق هاتبوونە لام، گوتم: ئنجا چیبکەین! تازە میژوووەکە وا گوزەراو، هەقی عەلی چۆن بکەینەو، ئەگەر گریمان هەقیشی بووبی؟ ئیستا بەدەست من بوایە بۆ ئەوێ شیعەو سوننەو ئەوێ لە نێوانیاندا هەیه پەیدا نەبێ، لەدوای عومەر دەمگوت: با عەلی خەلیفە بێ^(۱)، بەلام تازە تێپەریوە! گوتیان: بیگومان وایە.

وەک کوردەواری دەلێن: (شەری دەوێ بە ئاشەو، بەدوای چواندا چوونە)، تازە تێپەریوە.

ئنجا کەسیش بۆی نیە لێردە تانە لە مسولمانانی ئەو کاتە بدات: چونکە ئەوان تەماشایان کردووە لەدوای پیغمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)، ئەبو

(۱) چونکە ئەو ڕایەش کاتی خۆی هەبوو کە هەندێ لە زانایانی پیشین، دواي ئەبو بەکر عومەر، عەلییان پیش عوسمان خستووە لە پلەدا، خوا لە هەموویان ڕازی بێ.

به کریان پی له هه موو کهس گونجاوتر بوود، به لئ عه لیش نازایه تی و زیردکی و زانایی هه بوود، به لام له بواری حوکم و سیاسه تدا، وهك ئەبو به کرو عومهری پی نه کراود، خوا لییان رازی بی^(۱).

له سهره تاوه شیعه بهم واتایه دههات، به لام ئیستا: ههر کهسی عه لی پیش سی خه لیفه کهی دیکه بخات، تهوود شیعهیه، ته مه بوته پیوهریک، به لام تهوودی پیشی نه خات، به شیعه له قه لّم نادرئ.

ئنجای شیعه ده لئین: پیشه وایه تی (إمامة)ی عه لی کورپی ته بی تالیب و پیشه وایه کان له کوردهکانی، دهقی له سه رهو پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) وهسیه تی کردود بو عه لی و ده لئین: پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) دیاریشی کردود، هه رو ده ها ده لئین: وهك چۆن خوای مه زن، پیغه مبه ری (صلی الله علیه وسلم) داناود، به هه مان شیو، له دوای ویش عه لی داناو به جینشین و، تهو ئایه تهش له گه ل تهو دیه تی:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ (١٧)

المائدة، (۲).

ئنجایاوازی نیوان شیعه و باقی مسولمانان تهو دیه، که مسولمانان به گشتی: ده لئین: نه خیر، هه لئیراردنی حوکمران، ده بی به راوێژری نیوان مسولمانان بی، به به یعهت پیدان بی له لایه ن ئۆمه تهو، یان له لایه نی نوێنه رانی ئۆمه تهو، تهو جیاوازییه سه رهکییه کهیه، به لام شیعه قیاسی ئیمامه تیان کردود له سه ر پیغه مبه رایه تی و گوتوو یانه: تهو هه لئیراردنیکی خواییه، نهك هه لئیراردنیکی به شه ری!

ئنجای تهوان ئیمامه کانیا به پارێژراو له گوناوه هه له (معصوم) ده زان، به لکو هه ندیکیان ئیمامه کان له پله ی پیغه مبه رانیس به رزتر ددکه نهو، ده لئین: له بهر تهو دی پیغه مبه رایه تی لوتفیک تاییه تهو تهواو بوود، به لام ئیمامهت لوتفیک گشتیه و به ردهوامه، خومه نی له کتیی (الحکومة الإسلامية) دا ده لی: (إِنَّ

(۱) لێرهو ده چینهو سه ر قسهکانی (د. محمد عمارة).

(۲) پیم خو شه به رگی چواری ته فسیره کم (ته فسیری قورئانی به رزو به پیز) بخو ژنهو، که زۆر باش ره ددی تهو دم داو تهو، گوتومه: تهو ئایه ته هیچ په یوه ندیی بهو مه سه له یوه نیه.

من ضرورات مذهبنا أَنْ اَمَّتْنَا مقاماً لا یبلغه ملک مقرب ولا نبی مرسل) واته: له پایه‌کانی مه‌زه‌به‌بی ئیمه‌ ته‌ودیه که ئیمامه‌کانی ئیمه‌ پله‌یه‌کیان هه‌یه، هه‌چ فریشتیه‌کی زۆر له‌خوا نزیک و، هه‌چ پیغه‌مبه‌ریکی ره‌وانه‌ کراو، نایگاتی! ^(۱)

{له‌ گه‌ل ته‌ودشدا جه‌ماودری مسولمانان، شیعه‌ به‌ کافر دانانین، له‌به‌ر ته‌ودی ته‌ود ته‌نه‌ها قسه‌یه‌کی بی جییه‌و، ناگاته‌ ته‌ودی ئینسانی پی کافر بی، وک (این تیمیه) و زۆر زانای دیکه‌ش وایان گوتود} ^(۲).

ئنجا به‌ سهرنجدانی سهرچاوده‌کانی فیکری شیعه، بو‌مان دهرده‌که‌وی که عه‌قیده‌ی هه‌بوونی ده‌ق (نص) له‌سه‌ر ته‌ود که عه‌لی ده‌بی ئیمام بی و، پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وده‌سیه‌تی بو‌ کردبی، بوونی نه‌بوود، هه‌تا سهرده‌می ئیمامی شه‌شه‌میان (جعفر الصادق)، له‌و کاته‌ود ته‌و بیروکه‌یه په‌یدا بوود، به‌لام له‌سه‌ر ده‌ستی ته‌و نا، به‌لکو له‌سه‌ر ده‌ستی هه‌شامی کوری هه‌که‌م، که له‌ سالی (۱۹۱ک) دا وده‌فاتی کردود، کتیبیکی نووسی به‌ناوی: (کتاب الوصیه‌ والر‌د علی من أنکرها)، ته‌گه‌رنا (این‌ الن‌دیم) له‌ کتیبی: (الفهرست) دا، که له‌ سالی (۴۳۸ک) نووسیویه‌تی، ده‌لی: پیشت‌ر وده‌صیه‌ت و ده‌ق له‌و بارود نه‌بوود، له‌ هه‌چ کام له‌ کتیبیه‌کانی شیعه‌دا، هه‌تا (هشام بن‌ الح‌کم) له‌سالی (۱۹۰ک) دا ته‌و کتیبه‌ دنووسی، ئنجا ته‌و بیروکه‌یه په‌یدا ده‌بی له‌نیو شیعه‌دا، ته‌گه‌رنا پیشت‌ر هه‌ر ده‌یانگوت: عه‌لی له‌سه‌ر هه‌ق بوود، عه‌لی شایسته‌تر بوود، به‌لام نه‌یانده‌گوت: ته‌مه‌ وده‌سیه‌تی پیغه‌مبه‌ردو (صلی الله علیه وسلم) ده‌قی له‌سه‌رد، ته‌ود پیشت‌ر نه‌بوو، هه‌تا ته‌و کابرایه‌ ته‌و کتیبه‌ی نووسی ^(۳).

{ئنجا له‌ کتیبی (نه‌ج‌ البلاغه) شدا که من زۆر به‌ وردی به‌ شه‌رح‌یشه‌ود خو‌ئندوومه‌ته‌ود، له‌یه‌ک شو‌ئ‌نیشدا عه‌لی خوا لی‌ی رازی بی، هه‌ر به‌ ئامارده‌ش ئامارده‌ به‌ود ناکات، که بل‌ی: پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وده‌سیه‌تی بو‌ کردووم، یان بل‌ی: فلان ده‌قه ته‌ود ده‌گه‌یه‌نی}.

(۱) بروانه: ص ۵۲، ط‌ القاهرة / ۱۹۷۹م.

(۲) ئیوان دوو که‌وانه‌کان {قسه‌ی خو‌مه‌.

(۳) إزالة‌ الشبهات عن معانی‌ المصطلحات، ص ۵۲۳ - ۵۲۵.

جوړهکانی شیعه

لیږدها باسی جوړه سهرهکییهکانی شیعه دهکین، بهلام ټهو پېرو گرووپانهی که له شیعه گهری پهدا بوون، لیږه تنیا تاماژیهکیان پی دهکین و، دواتر وردتر باسیان دهکین، له ژیر ناوو نیشانی باطینییهکان (الباطنية) دا.

چوار جوړه سهرهکییهکانی شیعه:

١- الزیدیه: {الزیدیه: التي تقول بإمامة زيد بن علي بن الحسين بن علي بن أبي طالب، وهذه الفرقة أقرب الفرق الشيعية إلى السنة، فتحد عمل الله في الإمام بنوع من التأييد والتوجيه، وترفض القبول بوجود جزء من النور الإلهي في الإمام، كما أنها لا تقول بالرجعة أو الإمام المختفي، وأن الزيدية كانت ترى أن علياً أفضل الصحابة، وأحقهم بالخلافة، وإن لم يوجد نص صريح ... ورأيهم في الأصول كراي المعتزلة تقريباً، لتتلمذ رئيسهم علي (واصل بن عطاء) رأس المعتزلة} (١).

واته: زهیدیهکان تهوانه که پییان وابوو زهیدی کورپی عهلی کورپی حوسهینی کورپی عهلی کورپی ئهبی تالیب، دهبیج ئهه پێشهواي مسولمانان بیج {ئهه مسولمانانهی ئهه کاته که له دهوری (اهل البيت) کۆ بوونهوه، پییان دهگوتن: شیعه، که جیا بوون له وهی ئیستا} ^(۱) تهوانهش نزیکترین کۆمهلی شیعهکانن له سونهوه {یانی: له زۆرینهی مسولمانان که له سههر ریبازی پیغه مبهرو (صلی الله علیه وسلم) خهلیفه راشیدهکان رۆشیستوون} ئنجا تهوانه کاری خۆیان له پێشه وادا ههر له وهدا کورت ههڵدێن دهلێن: خوا پشتگیری ئهه پێشه وایه دهکات و ئاراستهی دهکات، بهلام بهشیک له نووری خوا نهچۆته نیو ئیمامهوه {وهک شیعهی ئیمامیی دهلێن} ههروهها برواشیان به (رَجْعَة) نیه {واته: یهکی له ئیمامهکان که مرد، دوايی له دنیا دا زیندوو بێتهوه} برواشیان به ئیمامی خۆ پهنهناکه ریش نیه {که مه هدی چاوه ریکراوه} ههروهها زهیدیهکان پییان وابوو که عهلی کورپی ئهبی تالیب، باشتترین هاوه لانهو له هه مووشیان شایسته تره به جینشینایه تی پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)، هه چهنده نه یانده گوت: دهقیکی له سه رهو، راو بۆ چوونیان وهک هی موخته زیله کان وایه له بنچینهکانی دیندا، چونکه پێشه وایه که یان {که زهیده} قوتابی واصلی کورپی عهتا بووه، واصلیش به دامه زینه رو سهری موخته زیله دادهنری ^(۲).

۲- الإمامية: {فئة تعتقد بأن الإمامة ركن من أركان الدين، وأن الاعتقاد بالإمام جزء من الإيمان، وتعيين الإمام لا يعود إلى رأي الأمة واختيارها، بل هو تعيين صريح من النبي لعلي، وتعيين من علي لمن بعده، وهذه هي فكرة الوصاية...} ^(۳).

(۱) ئیوان که وانهکان {زیادی خۆمه.

(۲) له سالێ ۱۹۹۶ز دا چووم بۆ یه مهن، شیعهی زهیدی له مزگه وتهکانی خۆیاندا که نوێژ دهکهن، ههروهک ئیمه که باسی ئهه به کړو عومه رو عوسمان خوا لیان رازی بیج، دهکهن، وهک چۆن باسی عهلی خوا لیی رازی بیج دهکهن، به هه مان شیوه دهلێن: (رضي الله عنه)، رێژ له جینشینهکان دهگرن، بهلێ، دهلێن: عهلی شایسته تر بووه، بهلام ئه وانیش (سج خهلیفه کان) به سته مکارو داگیرکار دانانی، دهلێن: خه لکه که نه یان پیکراوه، بهلام تانهش له هاوه لان نادن، ئنجا هه ندی له زانایانی گه وهره، شیعهی زهیدی بوون، وهک شه وکانیی و صهنعانیی و، هه ندیکي دیکهش، ئنجا شیعهی زهیدی ریه وایه تی هاوه لان وه ده گرن، وهک شیعهی دوا زده ئیمامیی نین.

(۳) الموسوعة الميسرة، ص ۳۲۳.

واته: شیعهی دوازده ئیمامیی کۆمهڵێکن که پێیان وایه حوکمرانیی و پێشه‌وایه‌تی، پایه‌یه‌که له پایه‌کانی دین و، برۆا بوون به ئیمام، ئیمامی مسولمانان دواي پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، که عه‌لی کورپی ته‌بی تالیبه، به‌شیکه له ئیمان و، دیاری کردنی پێشه‌وا، ناگه‌رپێته‌وه بۆ لای ئۆمهت، به‌لکو زۆر به‌ روون و راشکاوی له لایه‌ن پێغه‌مبه‌ری خواویه (صلی الله علیه وسلم)، ته‌ویش له‌خواوه دیاری کردوه، که عه‌لی کورپی ته‌بی تالیبه، خوا لێی رازی بێ، عه‌لیش هی دواي خۆی دیاری کردوه، که هه‌سه‌نه {ته‌ویش هی دواي خۆی به‌م شیویه، تاکو دوازده ئیمامه‌که}، ئا ته‌وه‌ش بیرۆکه‌ی ویصایه‌ی پێ ده‌گوتری {واته: وه‌سیه‌ت کردنی پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، بۆ عه‌لی کورپی ته‌بو تالیب خوا لێی رازی بێ، بۆ مسولمانان که له‌دواي خۆی بیکه‌ن به‌ خه‌لیفه}.

که له‌راستیدا ته‌وه‌هیچ بنه‌مایه‌کی نه‌هه‌و، هیچ به‌لگه‌یه‌کی له‌سه‌ر نه‌هه‌و، وه‌ک پێشتریش باسم کرد، ئنجا بۆ زانیاریه‌تان! شیعه‌ی دوازده ئیمامیی، هه‌روه‌ک له‌ زۆربه‌ی سه‌رچاوه‌کاندا هاته‌وه، زۆرینه‌ی شیعه‌ی هاوچه‌رخێ ئیستا پێک ده‌هێنن: له‌ عێراق هه‌ن، له‌ لوینان، له‌ ئێران، له‌ هندستان، له‌ پاکستان و له‌زۆر شوێنی دیکه‌ی دنیا هه‌ن.

ده‌توانین بڵێین: شیعه به‌گشتی - به‌هه‌موو جۆره‌کانیا نه‌وه - ده‌یه‌ک (۱/۱۰)ی مسولمانان پێک ده‌هێنن و، هه‌ر له‌ ده‌ (۱۰) مسولمانان، یه‌کیکیان شیعه‌یه.

ئنجا شیعه‌ی دوازده ئیمامیی ده‌لێن: ته‌و وه‌سیه‌ت کردنه به‌رده‌وام بووه له‌ کورده‌کانی عه‌لییدا که له‌ فاتیمه‌ی زه‌هران خوا لێیان رازی بێ، ته‌گه‌رنا عه‌لی خوا لێی رازی بێ، کۆمه‌ڵێکی زۆر هاوسه‌ری بوون، له‌دواي فاتیمه، به‌لام شیعه ده‌لێن: ته‌و وه‌سیه‌ته، ته‌نها بۆ ته‌و کورانه بووه که له‌ فاتیمه بوون، هه‌تا ده‌گاته ئیمامی دوازدهیه‌میان، له‌به‌ر ته‌وه‌ش ناویان لێنراوه: (الإثنا عشریة)، چونکه‌ برۆایان به‌وه بووه که له‌دواي پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)،

دوازده کهس دیاری کران، تاكو دهگاته سهر ٲیمامی دوازدهیه میان، دوازده ٲیمامه کهش ٲهوانه:

- ۱- أبو الحسن علي بن أبي طالب (المرتضى) ۲۳ق.هـ - ۴۰هـ.
- ۲- أبو محمد الحسن بن علي (الزكي) ۳ - ۵۰هـ.
- ۳- أبو عبدالله الحسين بن علي (سيد الشهداء) ۴ - ۶۱هـ.
- ۴- أبو محمد علي بن الحسين (زين العابدين) ۳۸ - ۹۴هـ.
- ۵- أبو جعفر محمد بن علي (الباقر) ۵۷ - ۱۱۴هـ.
- ۶- أبو عبدالله جعفر بن محمد (الصادق) ۸۰ - ۱۴۸هـ.
- ۷- أبو إبراهيم موسى بن جعفر (الكاظم) ۱۲۸ - ۱۸۳هـ.
- ۸- أبو الحسن علي بن موسى (الرضي) ۱۵۳ - ۲۰۳هـ.
- ۹- أبو جعفر محمد بن علي (الجواد) ۱۹۵ - ۲۲۰هـ.
- ۱۰- أبو الحسن علي بن محمد (الهادي) ۲۱۴ - ۲۵۴هـ.
- ۱۱- أبو محمد الحسن بن علي (العسكري) ۲۳۲ - ۲۶۰هـ.
- ۱۲- أبو القاسم محمد بن الحسن (المهدي) ۲۵۶ - ...هـ^(۱).

۳- الكيسانية^(۲): {الكيسائية: لم يحصروا الإمامة في أبناء فاطمة الزهراء، وإنما قالوا: إنها انتقلت من الإمام علي إلى ابنه محمد بن الحنفية ۲۱- ۸۱هـ، ويعتقدون بأنه لم يمت، وهم من الغلاة، وانقرضوا منذ زمن بعيد^(۳).

واته: شيعه کیسانیه پیشه وایه تییان کورت هه لئه هیناوه له کوردهکانی عه لییدا که له فاتیمه ی زهرا له دایک بوون، به لکو گوتوو یانه: له دوا ی عه لی خوا لی رازی بی، پیشه وایه تی گواستراوده وه بو موحه ممه دی حه نه فییه،

(۱) إزالة الشبهات .. ص ۵۲۵- ۵۲۶.

(۲) ٲهوانه ٲیستا نه ماون.

(۳) إزالة الشبهات، ص ۵۲۶.

ئىنجا دەلێن: موحه مەدى حەنە فييه ش نە مردووە بەلكو دیتەو، ئەوانەش لە تێپەڕینان و ماویدەکی زۆرە نە ماون.

۴- الإسماعيلية^(۱): {وهم من الباطنية الغلاة، حتى في نظر الإثني عشرية، ويوجد منهم في عصرنا: (البهرة، والنصيريون، والدروز)، فقد اتفقوا مع الإثني عشرية على تسلسل الإمامة من علي حتى جعفر الصادق، ثم جعلوها بعد الصادق، لابنه إسماعيل: ١٤٣هـ، وليس لابنه موسى الكاظم، كما قالت الإثنا عشرية، ثم انفرد الإسماعيلية منذ إسماعيل بسلسلة خاصة بهم من الإمامة^(۲).

واتە: ئىسماعیلییهکان لە جوړی شیعهی باطینی، زۆر رۆچوون {هەتا لە بازنەى ئىسلام دەرچوون} تەنانهت شیعهی دوازده ئیمامیش دەلێن: ئەوانە لە {غلاة}، {غلاة}یش یانی: ئەوانە لە بازنەى ئىسلامەتیدا نە ماون، لەم سەرەمەى ئێمەشدا ئەو ئىسماعیلییانەى کە هەن ئەو کۆمەلەنەن:

۱- {بەهەرە} {لە هیند و پاکستان}.

۲- {نوصەیری} {لە سووریا، دواى زیاتر باسیان دەکەم، کە پێیان دەگوترێ: عەلەوی و ئەو ناویکی چەواشەکارییه، بەلكو ناویان نوصەیرییه}.

۳- شیعهی {دروز} {لە لوبنان و سووریا هەن}.

ئەوانە لە گەل شیعهی دوازده ئیمامیدا یەك دەنگن، لەسەر زنجیرەى ئیمامەکان، گوتووینە: لە عەلییەو تەوێکو جەعفەرى صادق درێژ دەبیتەو، دواى لە دواى جەعفەرى صادق، شیعهی دوازده ئیمامی دەلێن: موسای کاظم پێشەوايه، بەلام ئىسماعیلییهکان دەلێن: نەخیر، ئىسماعیلی کورێ پێشەوايه، {ئىسماعیلی کوریشی پێنج شەش سالی پێش جەعفەرى صادق مردووە، بەلام دەلێن: ئەو ئیمامە، ئەوێش جوړیکە لە ئەفسانە، دنا باب جارێ مابێ، کور پێنج شەش سالی پێش بابی مردبێ، چۆن دەبیتە ئیمام؟!} دواى ئىسماعیلش زنجیرەى پێشەوايهکان لە کورەکانی ئىسماعیل دادەنێن.

(۱) ئەوانە ئیستا هەن.

(۲) إزالة الشبهات، ص ۵۲۶.

ورده گروپهکانی شیعه

ئهوهی باسمان کرد، چوار جوړه سهرهکییهکهی شیعه بوون، ئنجا براو خوشکانی بهرپر! جهنگه‌لستانی شیعه جهنگه‌لستانیکه ئینسان بهزه‌حمهت سهری لی دهردهکا، دوابی له‌کاتی خویدا بو‌تان باس ده‌که‌م، بۆ وینه:

أ- فاتیمییه‌کان ههر له شیعه بوون، که دووسه‌دو حه‌فتا (۲۷۰) سال دهل‌تیا‌ن هه‌بووه‌و حوکمیان کردوه، حوکمی می‌صرو مه‌غریب و شامیان کردوه، هه‌ندی‌ک جار‌ان حوکمی به‌شیک له حیجازیشیان کردوه.

ب- هه‌روه‌ها (القرامطة)، ته‌وانیش ههر له لقه‌کانی شیعه بوون و، هی دیکه‌ش زۆرن، دوابی باسیان ده‌که‌م.

دیاره هه‌ندی‌کیان مشت و مر هه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی: ئایا مسولمانن، یان مسولمان نین! به‌لام هه‌ندی‌کیان هه‌بوون که شیعه‌ی دوا‌زده ئیمامیی خوشیان ده‌لین: ته‌وانه (غلاة‌ن)، که ژماره‌یان نزیکه‌ی هه‌ژده تا‌قم بوون، به‌لام ئیستا که‌متر وایه مابن، ته‌گه‌ر ته‌نها فیکریان مابن که ته‌مانه‌ی خواره‌ه‌ن:

- { ۱- السبئية. ۲- الکاملية. ۳- البنانية. ۴- المغيرية. ۵- الخباصية. ۶- المنصورية. ۷- الغرابية. ۸- الذمية. ۹- الهشامية. ۱۰- الزرارية. ۱۱- الیونسية. ۱۲- الشیکانية. ۱۳- الزرامية. ۱۴- المغوصية. ۱۵- البدائية. ۱۶- النصيرية. ۱۷- الإسماعيلية. ۱۸- الخطابية }^(۱).

ئه وه ژده تاقمه، شیعهی ئیمامیی به مسولمانیان نازانن، چونکه ئه وانه به زۆری (باطنی) بوون، یان (تألیه) ی عهلییان کردوه، واته: به په رستراویان داناوه، یان گوتوویانه: خوی په روه ردگار هاتۆته نیو به دهنی عهلییه وه، ئنجا گوتوویانه: هه وه تریشقه دهنگی عهلییه وه، برووسکهش زه رده خه نه که یه تی، ئیستاش شیعهی نوصهیری وایر ده که نه وه، بۆیه ئه وان هه ر که سی سه رکرده بی، به په رستراوی ده زانن، هه ر بۆیه کاتی جه لاده کانی پژی می سووریا خه لکیان ده کوشت، ده یانگوت: بلی: { لا إله إلاَّ بشار } بلی ته نیا به ششار په رستراوه! هه روه ها فاتیمییه کانی لانی که م جاروبار حاکمه کانیان به په رستراو داده نا.

راکه باندنی مه کنه بی مامۆستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له تۆژه کۆمه لارییه که نه له که ئانیان

Stay in touch on social media

بۆن مه کم عیر موانع انزا مه ل الا ده مامی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

راکه باندنی مه کنه بی مامۆستا عه لی بابیر

عه لی بابیر/ AliBapir

عه لی بابیر/ AliBapir

که ئانی

راکه باندنی مه کنه بی مامۆستا عه لی بابیر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

رافیزه (الرافضة)

۱- پیناسه .

۲- هه لویستی مسولمانانه و جوامیرانه ی زهید له به رانیه ررافیزه دا .

پیناسه

١- (د. محمد عماره) گوتوویه تی:

{الرافضة في عرف أهل السنة والجماعة - مذهبهم ومدارسهم المختلفة- هم الشيعة، وسمُّوا بذلك لرفضهم شرعية خلافة أبي بكر الصديق وعمر بن الخطاب وعثمان بن عفان، ومن ثَمَّ رفضوا شرعية التاريخ الإسلامي.

بداية ظهور هذا الاسم:

تمذهب (زيد بن علي بن الحسين بن علي) {٧٩-١٢٣هـ} في الأصول، بمذهب المعتزلة، إذ كان تلميذاً لـ {واصل بن عطاء}: {٨٠-١٣١هـ}، واتجه في المعارضة لبني أمية إلى طريق الثورة، وتجريد السيف مخالفاً عمه جعفر الصادق القائل: {إن بني أمية يتناولون على الناس حتى لو طاولتهم الجبال لطالوا عليها، وهم يستشعرون بخص أهل البيت، ولا يجوز أن يخرج واحد من أهل البيت حتى يأذن الله بزوال ملكهم} فلما أعلن زيد ثورته ضد هشام بن عبد الملك سنة: ١٢٢هـ، رفض الشيعة الإمامية، أتباع جعفر الصادق، الإنخراط في القتال معه، بعد أن كانوا قد بايعوه، فسُمُّوا رافضةً لذلك منذ ذلك التاريخ.

ومن المؤرخين مَنْ يعلّل رفض الشيعة الإمامية للثورة خَلَفَ زيد بن علي، بامتناعه عن إدانة أبي بكر وعمر بن الخطاب، رغم تفضيله علياً عليهما^(۱).

واته: له عورف و باوی {ئههلی سوننهت و جه‌ماعهت} دا، رافیزه به پیرو تاقم و قوتابخانه جوړاو جوړه‌کانیانه‌وه، به‌گشتی به شیعه ده‌گوتری، ئه‌و شیعه‌ه‌ی که ره‌وایه‌تیی خیلافه‌تی ئه‌بو به‌کرو عومه‌رو عوسمانیان خوا لییان رازی بی، ر‌هت کردوته‌وه، هه‌ر بویه‌ش میژووی ئیسلامییان ر‌هت کردوته‌وه، {واته: ئه‌و ماوه‌یه‌ی که ئه‌و سییانه تییدا حوکمران بوون ر‌ه‌ت‌یان کردوته‌وه}، ئنجا سهره‌تای په‌یدا بوونی ئه‌و ناوه {رافضة} به‌و شیویه بوو:

زه‌یدی کورپی عه‌لی کورپی حوسه‌ینی کورپی عه‌لی {که پیشت‌ر باس‌مان کرد}، له بنچینه‌کانی ئیسلامه‌تییدا، له‌سه‌ر مه‌زه‌به‌ی موعته‌زیله بوو، قوتابی واصلی کورپی عه‌تا بوو، که دامه‌زین‌ه‌ری فیکری ئیعتیزاله، به‌لام زه‌ید به پیچه‌وانه‌ی جه‌عفه‌ری صادق‌ی مامییه‌وه، ئیعلانی د‌رایه‌تیی به‌نی ئومه‌یه‌ی کرد له رینگای هه‌لک‌یشانی شمشیرو چه‌که‌وه، جه‌عفه‌ری صادق قسه‌یه‌کی هه‌یه که له‌زور له کتیبه‌کاندا هاتوه، گوتویه‌تی: (به‌نی ئومه‌یه‌یه سته‌م له خه‌لک ده‌که‌ن، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر چیا‌ش له‌راستیان ر‌ابی، به‌سه‌ریدا ز‌ال ده‌بن، ئه‌وانه ر‌قیان له بنه‌ماله‌ی پیغه‌مبه‌ره (صلی الله علیه وسلم)، دروست نیه هیهچ که‌س له بنه‌ماله‌ی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له د‌ژیان راوه‌ستی، هه‌تا خوا مو‌ل‌ه‌ت د‌دا له به‌ین بچ‌ن)^(۲).

کاتیک که زه‌ید شو‌ر‌شه‌که‌ی خوی ر‌اده‌گه‌یه‌نی د‌ژی هیشامی کورپی عه‌بدولمه‌لیک، له سالی (۱۲۲ک) دا، شیعه‌ی ئیمامی شوی‌نکه‌وتوانی جه‌عفه‌ری صادق که زورینه‌ی شیعه‌یان پیک هی‌ناوه، قبو‌ل ناکه‌ن که بچ‌نه نیو سوپاکه‌یه‌وه، هه‌رچه‌نده پیشت‌ریش به‌یعه‌ت‌یان به زه‌ید داوه، بویه له‌و ر‌وژ‌وه

(۱) إزالة الشبهات عن معاني المصطلحات، محمد عمارة، ص ۴۷۱-۴۷۳، و (الملل والنحل) للشهرستاني.

(۲) ئه‌وه پای ئه‌و بووه، ئنجا چه‌ندی پیک‌اوه یان نه‌پیک‌اوه، ئه‌وه شتیکی دیکه‌یه، بینویه‌تی هه‌رچی د‌ژی به‌نی ئومه‌یه‌یه شو‌ر‌ش د‌دکات، سه‌رکه‌وتونا‌بی، ئیدی ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی بو دروست بووه.

ناویان لیئرا: رافیزه {واته: ره فزیان کرد که له گه‌ل زهید دابن و، له دژى به‌نى
ئومه‌یه شو‌رش بکه‌ن}.

به‌لام هه‌ندى له میژو نووسان ده‌لین: بۆیه شیعه‌ی دوازده ئیمامی ره فزیان
کرد که له گه‌ل زهید دابن، له دژى به‌نى ئومه‌یه، چونکه تهو ئاماده نه‌بوو
ئیدانه‌ی ته‌بو به‌کرو عومه‌ران بکات خوا لییان رازی بی، هه‌رچه‌نده ده‌یگوت:
عه‌لی له‌وان چاکتره، به‌لام ئاماده‌ش نه‌بوو که ئیدانه‌ی حوکمرانیه‌که‌یان بکات
و بلی: ره‌وا نیه، {ده‌یگوت: حوکمه‌که‌یان ره‌وايه، مادام خه‌لک هه‌لی بژاردوون،
به‌لام خه‌لک نه‌یانپیکاره‌و، عه‌لی له‌وان چاکتر بووه، ئیستاش شیعه‌ی زهیدی
هه‌ر وا ده‌لین}.

۲- له (المعجم الوسيط) یش دا هاتوه: ^(۱)

{الرافضة مؤنث الرافض، والرافضة طائفة من الجنود تركوا قائدهم وانصرفوا،
والرافضة: فرقة من الشيعة تجيز الطعن في الصحابة سُموا بذلك لأن أوليهم رفضوا
زيد بن علي حين نهاهم عن الطعن في الشيخين، والجمع: روافض، واته: (رافضة)
میینه‌ی (رافض)ه، هه‌روه‌ها (رافضة) کۆمه‌له سهربازیکن که فه‌رمانده‌که‌یان
به‌جی ده‌هیلن و ده‌رۆن.

هه‌روه‌ها (رافضة) کۆمه‌لێکن له شیعه تانه‌دان له هاوه‌لان به‌ره‌وا ده‌زانن و،
بۆیه‌ش تهو ناوه‌یان لیئراوه چونکه پێشوو‌ه‌کانیان زهیدی کۆری عه‌لییان ره‌فز
کرد کاتیئک ریگربی تانه‌دان له‌م دوو پیاوه گه‌وره (أبویکر و عمر)ی لیئکردن،
کۆی (رافضة) (روافض)ه.

ئج‌ا هه‌ر چۆن بی‌ ئایا هو‌ی ناو نرانیان به (رافضة) له‌به‌ر ته‌وه بووه که:
زه‌یدیان ره‌فز کردوه، یان له‌به‌ر ته‌وه بووه که: ره‌وايه‌تی حوکمرانی ته‌بو به‌کرو
عومه‌ریان ره‌فز کردوه؟ گرن‌گ ته‌وه‌یه ته‌وه ناویکی گشتییه‌و زۆر جار بۆ کۆی
شیعه به‌کارده‌ی، جگه له شیعه‌ی زهیدی.

هه‌لویستی مسولمانانه و جوامیرانه‌ی زهید له به‌رانبهر شیعه‌ی (رافضة)دا

با شتیکتان بۆ بگێرمه‌وه که له کتێبه‌کانی میژوودا هاتوه، دهرباره‌ی هه‌لویستی زهید که چه‌نده جوامیرانه و مسولمانانه بووه! کاتی که له به‌نی ئومه‌یه‌یه راپه‌ری، کۆمه‌ڵێکی زۆری شیعه‌ی چوون بۆ لای، گوتیان: ئیمه هاتووین هه‌ندی پرسیارمان هه‌یه، ته‌گه‌ر وه‌لامه‌کانت به‌دڵی ئیمه‌ بن، له‌گه‌ڵتین {له‌وه‌ کاته‌دا که زهید ئیعلانی راپه‌رینی کردوه به‌نی ئومه‌یه‌یه خه‌ریکه‌ سوپا ساز ده‌که‌ن، کاتیکی زۆر هه‌ستیار، مه‌به‌ستم ته‌وه‌یه که ئینسانی دیندارو خاوه‌ن مه‌بدعه‌، ده‌بی هه‌لویستی چۆن بی! له‌ شینه‌ییدا هه‌موو که‌س ئازایه‌، به‌لام ئینسان له‌ هه‌لویستدا ده‌رده‌که‌وی!} زه‌یدیش ده‌ڵی: باشه‌، فهرموون، ده‌ڵین: پیمان بلی: ته‌و حوکمرانییه‌ که ئیستا به‌ده‌ست به‌نو ئومه‌یه‌یه‌وه‌یه، ره‌ه‌وایه‌ یان نار‌ه‌وایه‌؟ ده‌ڵی: نار‌ه‌وایه‌، ده‌ڵین: ته‌و نار‌ه‌وایه‌تییه‌ له‌ کۆیوه‌ هاتوه‌؟ تایا له‌ سی جینشینه‌که‌ی دیکه‌وه‌ نه‌هاتوه‌، ته‌بو به‌کرو عومه‌رو عوسمان؟ ده‌ڵی: با، ده‌ڵین: ده‌ی باشه‌ بۆچی له‌ دژی به‌نو ئومه‌یه‌یه‌ چه‌ک هه‌لده‌گری، ته‌دی بۆچی ته‌وان ره‌ت ناکه‌یه‌وه‌؟ زه‌یدیش ده‌ڵی: من پیم وایه‌ عه‌لی کوری ته‌بو تالیب شایسته‌تر

بووه به جينشينايه تيبي، به لام مسولمانان تهويان دانهنا، دياره زديدش برواي بهوه نه بووه، كه پيغه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) وهسيه تيكي كردبي ته ميه سه لهيه ده قتيكي له سهر بي { ئيدي مسولمانان له و كاتدا رهوايه تيبان پي نه دا، ثنا تهوانه ي پيش عه ليش حوكميان به داد گه ربي كردو حوكميان به شه ريعه ت كردو ريك و راست بوون، به به لگه ي تهوه كه عه لي هاوكاريان بووو، بنه ماله ي پيغه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) هاوكاريان بوون، ثنا گوتي: من له هيچ كام له بنه ماله ي خوم نه بيستوه كه به راءت بكن له ته بو به كرو عومهر خوا لتيان رازي بي، منيش له سهر ريچكه ي بنه ماله ي خوم، ههر بيستومه بنه ماله ي ئيمه دوستايه تيبان كردوون و، مه دحيان كردوون و، قسه ي خيريان دهرباره كردوون!

تهوانيش گوتيان: ته گهر تو رهوايه تيبي حوكم رانيي ته بو به كرو عومهر ره فر نه كه ي، ئيمه له گه لت نابيين^(۱).

ليردها به باشي ده زانم وتووژيكي نيوان [علي بن الحسين (زين العابدين)] بابي [زيد] و [محمد الباقر (أبو جعفر)] و كومه ليك له شيعه ي رافيزه ي عيراق بگير مه وه:

كومه ليك له خه لكي عيراق هاتنه لاي (زين العابدين) و قسه ي ناشيرينيان به هه ركام له [أبو بكر و عمر و عثمان] گوت، ته ويش پي گوتن:

خوای په روه ردگار له سوورده تي (الحشر) دا، باسي سج جور له مسولمانان ده كات: (كوچ كردوه كان، پشتيوانان، تهوانه ي دواي وان)، باسي كوچكه ران بهم شيويه ده كات، ده فرموي:

﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ (۸)

ئنجای پیی گوتن: ئایا ئیوه لهوانن؟ گوتیان: نه خیر، ئیمه له کوچکهران نین.

گوتی: ئه دی لهوانه که خوی به به زهیی دهرباریان دده فرموی:

﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (١)

{ئهمهش باسی پشتیوانه کانه} ئایا ئیوه له مانه ن؟ گوتیان: نه خیر لهوانهش نین.

ئنجای پیی گوتن: ئنجای منیش سویند دهخۆم که لهو که سانهش نین، که خوی به روهردگار له باریدانهوه دده فرموی:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ (١٠)

خوا دده فرموی: ئهوانه ی له دوی ئهوانیش (کوچکهران و پشتیوانان) دین، {واته: تاییعین تاکو مسولمانانی ئیستاش و تاکو ئاخیر زه مان} (تاییه تهمه ندرتترین سیفه تیان ئه وده) ده لێن: به روهردگارمان! لهو برایانه مان خوش به، که به ئیمانیه وه پیش ئیمه که وتوون و، کینه و بوغز مه خه نیو دلمان به رانبهریان، به روهردگارمان! بیگومان تو زور میهره بانیی و زور به به زهیی.

پیی گوتن: سویند به خوا، ئیوه لهوانهش نین، چونکه ئیوه رقتان لهو هاو ده لانه یه خوا لیان رازی به، ده برۆن ئاواو ئاوا به چن^(١).

ناصیه (الناصبة)^(۱)

۱- پیناسه .

۲- هه‌لۆیستی هاوسه‌نگی زانایان و خوشویستی هاوه‌لان و خزمان پیکه‌وه .

۳- هه‌لۆیستی بویرانه‌ی شیخ حه‌سه‌نی گله‌زه‌رده له‌و باره‌وه، له‌به‌رانبه‌ر نادر شادا .

۴- هوکاری سه‌ره‌کیی سه‌ره‌ه‌لدانی گرووپ و تاقمه‌ لاده‌ره‌کان، لادان بووه له خه‌تی راست و هاوسه‌نگ .

---

(۱) ته‌مانه‌ ریک له‌ گه‌ل رافیه‌دا دژ ده‌وستن، چونکه رافیه‌ هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا خوا لییان رازی بی، دهبوغزین و، ناصیه‌ش خزم و نیزیکه‌کانی .

رێگه‌پاندانی مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

Google Play

App Store

QR codes for Google Play and App Store

له‌ ئێره‌ كۆمه‌لارێهه‌كان له‌مه‌كتاتین
Stay in touch on social media
بۆ ئه‌و مه‌كتبه‌ عێر مۆافه‌ ئه‌و مه‌كتبه‌

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

رێگه‌پاندانی مه‌کتبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

عه‌لی بابێر/ AliBapir

عه‌لی بابێر/ AliBapir

QR codes for social media

پیناسه

۱- (ابن منظور) دهلی: {وَالنَّوَاصِبُ قَوْمٌ يَتَذَكَّرُونَ بِعَصَةِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ} ^(۱) {^(۲)،
واته: نهواصب کۆمه لیکن ئەوە بە عیبادەت و دینداری، دەرزان، که رقیان له
عهلی کوری ئەبی تالیب بێ، خوا لێی رازی بێ.

۲- (الذهبي) دهرباردی یهزیدی کوری موعاویه دهلی: {وكان ناصبياً، فظاً، غليظاً،
جلفاً يتناولُ المُسْكَرَ ويفعلُ المنكر} ^(۳) واته: یهزید ناصبییه کی قسه رهقی دلرهقی
تهبیعت خراپ بووه، (شهراپی) سهرخۆشکه ری خواردۆته وه گوناھی کردوون.

وهك چون رافیزه بۆته نازناویك بۆ شیعه، که رقیان له هاودلان بووه،
به تاییهتی ههرسی خهلیفه که ی پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)،
ناصریهش به پیچه وانه وه، رقیان له خزمانی پیغه مبهر (صلی الله علیه وسلم)

(۱) ئەو گوتویهتی: (علیه السلام) دهن من به هه موویان دهلیم: (رضی الله عنه)! ئنجا بۆ
زانباریتان له ژۆربهی کتیبان له دوا ی ناوی عهلی ده گوتری: (کرم الله وجهه)، نازانم ئەو دیان
له کوی هیناوه! به حهقیقهت: خوا تهنها (رضی الله عنهم) ی بۆ به کار هینان.

(۲) لسان العرب، ج ۱۴، ص ۱۵۷.

(۳) پروانه: سیر أعلام النبلاء، ج ۴ ص ۳۷، ۳۸.

بووه، ئنجا رافیزه ناصیبه، ته‌گهر هه‌ردووکیان کۆ بکه‌یه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خوا، نه‌ خزمه‌کانی ده‌مینن، نه‌ هاوه‌لانی!! به‌لام دیاره‌ وه‌ک چۆن هی شیعه‌ لادان بووه، به‌ حه‌قیقه‌ت هی ناصیبه‌ش به‌هه‌مان شیوه‌، شایانی باسیشه‌ زۆریک له‌ به‌نو ئومه‌ییه‌ ناصیبه‌ی بوون، له‌وانه‌یه‌ هه‌ندێ شت هه‌یه‌ پێتان سه‌یر بێ! له‌ (الكامل في التاريخ) (ابن الأثير) و (البدایة والنهاية) (ابن کثیر) دا هاتوه‌ که‌ موعاویه‌ له‌سه‌رده‌می خۆیدا وه‌ک بنه‌ما داینا‌بوو: که‌ ده‌بی له‌سه‌ر مینبه‌ر جینو بگوتری به‌ عه‌لی کوری ته‌بو تالیب، ته‌وه‌ش به‌رده‌وام بووه‌ له‌ رۆژگاری هوکمرانانی به‌نو ئومه‌ییه‌دا، تا‌کو سه‌رده‌می خه‌لیفه‌ عومه‌ری کوری عه‌بدولعه‌زیز، ته‌و ئایه‌ته‌ی که‌ ئیستاش هه‌ندێ وتار بیژ دوای وتاره‌که‌یان له‌سه‌ر مینبه‌ر ده‌یڵین:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ ﴿١٠٩﴾ النحل

عومه‌ری کوری عه‌بدولعه‌زیز ته‌و ئایه‌ته‌ی له‌شوینی ته‌و جینوانه‌ دانا، که‌ موعاویه‌ فه‌رمانی پێ کرد‌بوون، ده‌بوایه‌ هه‌ر که‌سێ ده‌چیته‌ سه‌ر مینبه‌ر، قسه‌ به‌ عه‌لی کوری ته‌بو تالیب بلی!! وه‌ک (الحافظ ابن حجر العسقلانی) گوتویه‌تی: (إن بني أمية شتموا سيدنا علياً واتخذوا لعنه على المنابر سنة^(١)).

واته‌: به‌نو ئومه‌ییه‌ جینیان به‌ گه‌وره‌مان عه‌لی ده‌گوت و له‌عه‌نت لی‌کردنی ویان له‌سه‌ر دوانگان، کرد‌بوو به‌ بریارو ره‌فتاریکی به‌رده‌وام.

هه‌روه‌ها له‌ (صحيح مسلم: ۲۴۰۹) دا هاتوه‌ له‌ (سه‌ل بن سعد) خوا لێی رازی بێ که‌: (أستعمل على المدينة رجل من آل مروان، قال فدعا سهل بن سعد فأمره أن يشتم علياً...)، واته‌: پیاویک له‌ بنه‌ماله‌ی مه‌روان کرابوو به‌ به‌رپرس (والي) مه‌دینه، ته‌ویش (سه‌ل بن سعد)ی بانگ کردو فه‌رمانی پێ‌کرد جینو به‌ عه‌لی بلی...

ھەرودھا ھەمان مەبەست لەبارەى جىئو پېندرانى عەلىيەو لەلاى موعاويە،
ئەلبانىي لە (صحيح سنن أبى داود: ۳۸۷۷) دا ھىناويەتى .

ئاگادار بن! ھەندى شت ھەيە، بەبەلاش شىعە وا شىت نەبوون، من باسى
كتیبه كانى ئەوان ناکەم، كە شتى نابەجى و ناراستيان زۆر تىدايە، بەلام ھەندى
راستىي ھەن لە مېژۋى خۆشماندا چەسپىنراون.

دەگىرپنەو: ئەو كاتەى كە عەبدورپەحمانى كورپى مەلجەم عەلى كورپى ئەبو
تالىبى شەھىد كرد، موعاويە خەلكى لە شام بە شىۋىەك لە عەلى تىگەياندىبوو،
كاتى پرسىاريان كرد چۆن كۆزراو؟ گوتيان: لە رېي نوپى، دەيانگوت: بۆچى
عەلى نوپى دەكردن؟ {ھەرچەندە ئەو شتىكى سەيرەو جىي گومانىشە}.

جاريك مامۇستايەكى خۆمان گوتى: مامۇستا! بابم تۆى زۆر خۆش
دەوى، گوتم: خوا خۆشى بوى، لە چىيەو ئەوا مەحەببەتى بۆ من پەيدا بوو؟
گوتى: جاريك ئەو لەنوپى جەژن بوو، تۆش ھاتووى بۆ مزگەوتى، دوو
پىاوى پىرت لەملاولا بوون، ئەوانىش لەبەرت ھەلساۋنەتەو، تۆش دەستت ماچ
كردوون و مەحەببەتت لەگەل نواندوون، بابىشم كە تۆى وا بىنيو، گوتوويەتى:
تا ئىستا نەمزانيو فلانكەس ئاوايە! كە دەستى ئەو دوو نەفەرم ماچ كردو،
پىي سەير بوو! ھەندى كەس لەوانەيە ئىمەى وا بۆ وينا كرايى، بەجۆرىكى
دىكە بماناسى! بۆيە دەلىم: بچنە نىو خەلك و بەشدارىي شىن و شايى خەلك
بكەن، چونكە وەك ئەوئى ئىمە خۆمان دەناسىن، مەرج نىە خەلك وامان بناسى.

من دەزانم شىعە ئەفسانەو درۆيان زۆر، بەلام بە ھەقىقەت بەنو ئومەييەش
بە جىددىي كاريان لەسەر ئەو كردو، كە عەلى و كورپەكانى و خزمەكانى لەبەر
چاوى خەلك بخەن، بە حىسابى خۆيان لەوانەيە وايان لىك دايتتەو: ئەگەر وا
نەكەن، خەلك لىيان دەئالى و شورشان لەدژ دەكەن! ئاوا رەنگە بە جۆرى لە
جۆرەكان، مەسەلەكەيان شەرەاندې، بەلام نە شەرەييەو، نە ھىچ پەيوەندى بە
ئىسلامىشەو ھەيە.

هەلوۋىستى ھاۋسەنگى زانايان و خۇشويستنى ھاۋەلان و خزمان پېكەۋە

دو پارچە شىعر لە ئىمام شافىئىيەۋە گىرراۋنەتەۋە {مۈھەممەدى كۆرى ئىدىرس} كە لە باپىردى ھەشتەم لە گەل پىغەمبەرى خۇدا (صلی اللہ علیہ وسلم) پىك دەگاتەۋە: شافىئىي لە ۋىلاتى يەمەن بوۋە، لەسەردەمى عەبباسىيەكاندا، عەبباسىيەكان دەيىستن كە شافىئىي خۇشەويستىي (أهل البيت) ى ھەيە، لە يەمەنەۋە بە كەلەپچە كراۋىي دەيىنن بۆ بەغدا، پازدە بىست كەسى دىكەشى لە گەلدا دەبن، كە تۆمەتبار كراۋن بەۋە، كە ئەوانە پشتگىرىي (ئالى عەلى) دەكەن، ھەموو ئەوانەي لە گەللى دەبن، دەيانكۆژن، دوو سى زانا لەۋى دەبن، كاتى نۆرە دەگاتە سەر شافىئىي كە بكوژرى، دەلېن: ئەۋە زانايەكى زۆر چاكەۋ ھەيفە بكوژرى، دەكەۋنە قسە لە گەللى، لە رىۋايەتكدە بىنيومە دەلېن: ناتكوژىن، بەلام لىرە مەمىنە، ئەۋىش دەچى بۆ مىصر، ئىنجا لە مىصر بەۋ بۆنەۋە گوتۇۋىەتى:

إن كان رفضاً حب آل محمد ** فليشهد الثقلان أني رافضي

واته: ته گهر خویشیستنی بنه مائه ی پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به ره فر دابنری، تهوه با جینن و ئینس شاهید بن که من رافیزییم.

شعیریکی دیکه شی لی گیر دراوتهوه دهلی:

إذا نحن فُضِّلنا علیاً فإِنَّا * روافض بالتفضیل عند ذوی الجهل
وفضل أی بکر إذا ما ذکرته * رمیت بنَصْبٍ عند ذکری ذا الفضل
فلا زلتُ ذا رَفْضٍ وَنَصْبٍ کلاهما * بحبهما حتی أَوَسَدَ فی الرمل

واته: ته گهر باسی سیفته ته چاکهکانی عهلییمان کرد، له لای خه لکی نه فام، به رافیزی له قه لهم دهرین و، ته گهر باسی چاکه ی ته بو به کریشان کرد، به هو ی باس کردنی چاکه ی ته بو به کرده، به ناصیبی دادهرین، ئیدی به ردهوام من هم خاوهنی ره فرم، هم خاوهنی نه صیم، هه تاکو دهمخه نه نیو لمه وه، {واته: هه تاکه دهمینژن، هم ته بو به کرو هم عهلییشم خویش دهوین}.

{ابن تیمیة} ش دهلی:

إن کان نصباً حب أصحاب محمد ** فلیشهد الثقلان أنَّی ناصبی

واته: ته گهر خویشیستنی هاوه لانی موحه ممه د (صلی الله علیه وسلم)، به نه صب له قه لهم بدری، با جینن و ئینس بزنان که من ناصیبییم.

هه لبه ته ریگای راست ته وهیه: که هم هاوه لانی پیغه مبهری خوامان (صلی الله علیه وسلم) خویش بوین و، هم خزمهکانی، ته وانه ی که به ریبازی ته ودا ره ویشتون.

هەلوئىستى بويرانەى شېخ ھەسەنى گەزەردە لەو بارەو، لەبەرانبەر نادر شادا

كاتى خۆى نادر شای تە فشارىي، كە بەغداى گرتەو چۆتە نەجەف و كەربەلا {نادر شاه شيعه بوود} لە سالى: (۱۱۵۶ ك / ۱۷۴۳ ز) دا نامەيەك دەنووسى. بۆ شېخ ھەسەنى گەزەردە - كە لە دېي (گەزەردە) ى لای سولەيمانى دانىشتەو، لە سالى (۱۰۸۸ ك / ۱۶۷۷ ز) دا لەدايك بوودە و لە: (۱۱۷۵ ك / ۱۷۶۲ ز) دا كۆچى دوايى كردەو - بۆى دەنووسى. تۆ لە ئەھلۇلبەيتى، منىش ھاتووم بەرگرىي لە مەزھەبى باپىرت: جەغفەرى صادق و (ئەھل و لبەيت) بكەم، لەبەر ئەو وەرە بۆ لامان و رېژت لى دەگرين، شېخ ھەسەنىش نامەيەكى بۆ دەنووسىتەو دەلى:

ئەو كە بانگەشەى خۆشويستنى (أهل البيت) دەكەى، ئەگەر ر ق لى ھەلسانى ھاوەلان (بغض الأصحاب) ى تىكەل بوويى، بەكەلك نايەت [و، ناگونجى بە بيانوى خۆشويستنى خزمانى پىغەمبەرى خواو (صلى الله عليه وسلم)، رقت لە ھاوەلانى بىيەتەو]، ئەو ش كە دەلىي: وەرە بۆ لام، منى پەرپووت و بېچارە تواناي ھاتنم نى، بىستووشمە باسى شەر دەكەى لە گەل

عوسمانییه کاندایا، شه شهرد مه که، شه گهرنا ددهوژپی! دیاره {نادر شاه} به قسه‌ی ناکات و شهرد که دهکات و، شه شهرد که شدا ددهوژپی.^(۱)

(۱) پروانه: (الشیخ معروف النودهی البرزنجی) للشیخ محمد النخال، ص ۷۵.

ههروهه پروانه: (تهسهووف و رهوتی نیشتیمانی)، نووسینی: شیخ یه حیا بهرزنجی، لاپه‌رد: ۹۶، ۹۵.

شه مه‌ش دهقی ههردووک نامه کهیه:

۱- نامه که‌ی نادرشاه:

{مَنِّي إِلَى الْخَيْرِ النَّبِيلِ وَالشَّرِيفِ الْغَطْرِيفِ الْأَصِيلِ، ذِي الْمَأَثَرِ وَالْمَنَاقِبِ وَالْمِثَنِّ: السَّيِّدِ حَسَنِ، نَسَمَاتِ التَّسْلِيمَاتِ وَتَفَاحَاتِ التَّحِيَّاتِ وَبَعْدُ: فَإِنْ أَجَلَ مَطَالِبِي وَأَوَّلَ مَأْرِي تَرْوِيجَ فُذْهَبٍ جَدُّكُمْ: جَعْفَرَ الصَّادِقِ الْإِمَامِ الْهَمَامِ مَنِيعِ الْعُلُومِ وَالْحَقَائِقِ، وَإِنْ حُبِّي لِأَجْدَادِكُمْ لِمَعْلُومٍ، وَأَنْ مَجِيئَكُمْ إِلَيْنَا لَزِمَ أَشَدُّ الزُّومِ فَبِوَصُولِ أَمْرِي إِلَيْكُمْ إِنِّي نَتَبَتَّرُ بِكُمْ وَهَمِّنْ لَدَيْكُمْ، وَإِلَّا فَسَتَنْزِلُ نَارُ غَضَبِي عَلَيْكُمْ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ}.

۲- وه‌لامه که‌ی شیخ هه‌سه‌نی گله‌زه‌رده بو نادر شاه:

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ، وَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ، وَبَعْدُ:

فَقَدْ أَخَذْتُ كِتَابَكُمْ، أَمَّا دَعْوَى حُبِّ أَجْدَادِي فَلَا أَعْلَمُ أَهَذَا الْحَبِّ مَشُوبٌ بِبَعْضِ الْأَصْحَابِ أَمْ لَا؟ فَإِنْ كَانَ مَشُوبًا بِبَعْضِهِمْ فَلَا يَنْفَعُكَ يَوْمَ الْحِسَابِ، بَلْ يَكُونُ سَبَبًا لِلْحِسَابِ وَالْعَذَابِ، وَأَمَّا قَوْلُكُمْ: إِنْ قَصْدِي تَرْوِيجَ مَذْهَبِ الصَّادِقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَهُوَ وَإِنْ كَانَ مِنْ أَجْلِ التَّابِعِينَ وَأَكْمَلَ الْمُجْتَهِدِينَ، لَكِنْ لَانْقِرَاضِ أَصْحَابِهِ، مَا صَارَ مَذْهَبُهُ مَدُونًا، وَلَوْ عَلِمْنَا تَدْوِينَهُ لَاتَّبَعْنَاهُ لَكُونْنَا مِنْ ذُرِّيَّتِهِ.

وَأَمَّا أَنَا فَكَاسَفَ الْحَالُ عَلَيْكَ الْبَالُ لَا أَقْدِرُ عَلَى الْمَجِيءِ، وَلَكِنْ أَوْصِيكَ بِوَصَايَا إِنْ عَمِلْتَ بِهَا نَجُوتَ،

۱- منها: أَنْ لَا تَحَارِبَ مَعَ السَّلَاطِينِ الْعُثْمَانِيَةِ...

۲- وَمِنْهَا أَنْ مَا أَضْمَرْتَ مِنْ تَخْرِيبِ الْمَوْصِلِ وَالْحَرْبِ مَعَ أَهْلِهَا، فَلَا تَفْعَلْهُ...

۳- وَمِنْهَا أَنْ تُعَجِّلَ فِي التَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ... وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهَدْيَ {.

تیپینی: چهنه رسته‌یه کمان له نامه که‌ی شیخ هه‌سه‌ن قرتانندن، به‌مه‌به‌ستی کورت‌کردنه‌وه.

هۆكاری سەرھەككىي سەرھەلدانى گروپ و تاقمە لادەرەكان: لادان بووہ له خەتى راست و ھاوسەنگ

لەكۆتایی باسی ناصیبە و رافیزەدا، دەمەوی ئەوەتان بۆ باس بکەم، باریان و خوشکانی بەرپێ! کە ئەگەر تەماشای مێژووی مەسۇلمانان بکەین، دەبینین زۆر لەو تاقم و گروپ و تەۋژمە فېكریانه، لە ئەنجامی کاردانەوێی یەكدیدا پەیدا بوون، بۆ وێنە: شیعە ھەلساوان بە حیسابی خۆیان مەحەببەتیان بۆ خزمانی پێغەمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) دەربرپو، کە بیگومان ئەوەش ھەقە و، ھێچ مەسۇلمانێك نەکووایی لێ نەکردو، چونکە: خزمانی پێغەمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)، مەزڵووم بوون، زۆلمیان لێ کراو، ئەوەتا تەماشای دەکەین ھەلی خوا لێ پازی بێ، شوێنکەوتووێی خۆی شکست (خەلان)یان بەسەردا ھێناو، دواوی بەناھەق دەکوژێ، پاشان ھوسەین لە کەرەلا دەکوژێ، دواوی ئەو زنجیرە راپەرینانە خزمانی پێغەمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بەردەوام دەبن، زۆریشیان تی دەچن و دەکوژێ، بە گشتیش پیاوی زۆر چاک بوون و زۆریان زانا بوون و، زۆر عابید بوون، لەنیو خەلکدا زۆر خۆشەویست بوون، ھەر ئەو نەبوو تەنھا خەمی پێغەمبەر بووبن (صلی اللہ علیہ وسلم)، ئنجا شیعە

که ته ماشایان کردوه، هه زولمیان لیکراوه، کاردانه وهیه کیان بۆ دروست بووه، تییان په پاندوه له خوشیستنیان و ریژ لی گرتنیان و به پیرۆز گرتنیاندا، له بهرامبهردا به نه زانیی وایانزانیوه که هاوه لانی زولمیان لی کردوون و، شته که یان بردۆتهوه سه ره ئه بو به کوه عوسمان خوا لیان رازی بی.

دوایی له بهرامبه ره ئه واند، ناصیه پهیدا بوون، به حیساب بۆ بهرگری کردن له هاوه لانی، هه لسان ئه وانیش رقیان له ئالی عه لی داگرتوه تییان په پاندوه، دواتر هه ره که سی بۆنی (اهل البیت) ی لی هاتوه، بوغزاندوویانه، به تاییه ت به نو ئومه ییه، که بیگومان هی هه ردووک لایان هوکاری سیاسی تیکه ل بووه.

به لی که ته ماشای ئه و ره وته فیکریانه ده که یین: هه موویان به ره هه م و زاده ی کارو کاردانه وهن، بۆیه ده بی ئه و په نده وه ربه گرین که هه میشه ئینسان ده بی خه تی نیوه راست به گری و، له خزی وریا بی، عاتیفه و سوژ زالی بوون به سه ریدا، تووشی هه ره کام له تییه پاندن (إفراط) و به زایه دان (تفریط) ی نه کات.

له نۆزه کومه لایه نه بهمان له که لانیان
Stay in touch on social media
بجی هه کم عیڕ موافق الانامل الاجتماعی

Alibapir/عەل بابیر

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

Alibapir/عەل بابیر

که نالی

راکه پاندنی مه که نه بی ماموستا عه لی بابیر

Telegram WhatsApp Phone

Alibapir

QR codes for Google Play and App Store

QR codes for social media and website

راکه پاندنی مه که نه بی ماموستا عه لی بابیر

ډاځه‌باندنئى مه‌کنه‌بى ماموستانا عه‌لى باب‌ير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

نه نۆره‌ كۆمه‌لار به‌ته‌يه‌كان نه‌كه‌لانتان
Stay in touch on social media
نخه‌ مه‌كم ع‌ير م‌و‌ا‌لغ الن‌و‌ا‌ص‌ل الاج‌تم‌اع‌ي

www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

ډاځه‌باندنئى مه‌کنه‌بى ماموستانا عه‌لى باب‌ير

عه‌لى باب‌ير/ AliBapir

عه‌لى باب‌ير/ AliBapir

كه‌تالئى
ډاځه‌باندنئى مه‌کنه‌بى ماموستانا عه‌لى باب‌ير

ٲهلی هه دیس (اهل الحدیث)

١- ٲیناسه.

٢- سه ردهم و هوکاري سه رهه لدانی ٲه و ٲه و ته.

٣- ٲیشه وای ٲه و ٲه و ته.

٤- بنه ما فیکریه کانی ٲه و تی ٲه لی هه دیس، به تاییه ت ٲه همه دی کوری هه نه ل.

٥- ٲه خنه گر تی دووان له شه ر عزانانی هه نه لی مه ش ٲه ب له هه نه لی یه کان.

له نۆزه كۆمەنلارەننەكان ئەگەنلەن
Stay in touch on social media
نەن مەكەم عەر موانەع النواصل الاتەمەعە

رەگەپاندنە مەكتەبە مامۇسنا عەلە بابەر

AliBapir/علي بابير

archive.org/details/@alibapir

علي بابير/AliBapir

www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

رەگەپاندنە مەكتەبە مامۇسنا عەلە بابەر

AliBapir

Google Play

App Store

QR code 1

QR code 2

QR code 3

QR code 4

QR code 5

QR code 6

QR code 7

QR code 8

QR code 9

QR code 10

QR code 11

QR code 12

QR code 13

QR code 14

QR code 15

QR code 16

QR code 17

QR code 18

QR code 19

QR code 20

QR code 21

QR code 22

QR code 23

QR code 24

QR code 25

QR code 26

QR code 27

QR code 28

QR code 29

QR code 30

QR code 31

QR code 32

QR code 33

QR code 34

QR code 35

QR code 36

QR code 37

QR code 38

QR code 39

QR code 40

QR code 41

QR code 42

QR code 43

QR code 44

QR code 45

QR code 46

QR code 47

QR code 48

QR code 49

QR code 50

QR code 51

QR code 52

QR code 53

QR code 54

QR code 55

QR code 56

QR code 57

QR code 58

QR code 59

QR code 60

QR code 61

QR code 62

QR code 63

QR code 64

QR code 65

QR code 66

QR code 67

QR code 68

QR code 69

QR code 70

QR code 71

QR code 72

QR code 73

QR code 74

QR code 75

QR code 76

QR code 77

QR code 78

QR code 79

QR code 80

QR code 81

QR code 82

QR code 83

QR code 84

QR code 85

QR code 86

QR code 87

QR code 88

QR code 89

QR code 90

QR code 91

QR code 92

QR code 93

QR code 94

QR code 95

QR code 96

QR code 97

QR code 98

QR code 99

QR code 100

به پێزان!

ئێمه له پێنج (باس) دا قسه له باره ی ئه و تەوژمە فیکرییە و شوێنکەوتوانییەوه دهکەین، که ئهوانیش مه رج نیه له قه واره یه کی دیاریکراوی سیاسیییدا به رجه سته بووبن، به لام وه ک ره و تیک و ته وژمیکی فیکریی هه بوون و، ئیستاش هه ن، هه لبه ته ئه وه که: { ده بی به دوا ی رێبازی پێغه مبه ری خوا بکه وین}، ئه وه شتی که خالی هاوبه شی نیوان هه موو مسوڵمانانه، لیتان تیک نه چی، که ده گوتری {ئه هلی حه دیس} به و واتایه نیه که هه ر ئه وانه گرنگیان به شوێنکەوتنی پێغه مبه ری خواداوه، یان هه ر ئه وانه گرنگیان به فهرمووده کانی پێغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) داوه! به لام ئه وانه به جۆرێک مامه له یان له گه ل فهرمووده کانی پێغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کردوه، مۆرکیکی تایبه تییان وه رگرتوه، که باسی دهکەین و، له و ره ووه به ره و تیککی فیکریی داده نرێن.

له تۆره قومه ئاره به تبه کان له که ناس

Stay in touch on social media

بەن سەنەم عێز مەواڵە نەواڵە جەنەماڵە

راکه باندنی مه که نه بی مامو سته عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه ل بابیر/ AliBapir

که نه لای

راکه باندنی مه که نه بی مامو سته عه لی بابیر

QR Code

راکه باندنی مه که نه بی مامو سته عه لی بابیر

پیناسه

دکتۆر (محمد عماره) گوتوویه تی:

{أهل الحديث: هم التيار النصوي الذي جعل النصوص والمأثورات المروية مرجع الدين الوحيد -أو شبه الوحيد- رافضين إدخال الرأي والعقل والقياس والتأويل وغيرها من أدوات النظر العقلي، في سبّ غَوْر النصوص، مُقْضِلين على ذلك الوقوف عند ظواهر النصوص أو قريباً من هذه الظواهر} ^(۱).

واته: (أهل الحديث) بریتییه لهو تهوژمه دهقگه راییه که دهقه کان و نهو شوینه واره گپ دراونیه گپ دراونیه ده، دهکن به تاکه مه رجیع و سه رچاوه دی، یاخود نزیك له تاکه سه رچاوه، ره فزی دهکن که بوچوون و عه قل و قیاس و تهئویل و جگه له مانهش، له ئامرازهکانی سهرنجدانی عه قلی، به کار بهینن بو رۆچوون به دهقه کاندای قول لی تیگه یشتیان، له جیاتنی نهو، نهو به باشتی ددزانن که له لای رواله تی دهقه کان، بوستن یاخود نزیك له رواله تی دهقه کانهوه بوستن.

منیش تا راددهیه کی زۆر نهو پیناسه یه مه به دللهو پشتگیری دهکه م و پیم وایه تهعبیر له واقع و حالی نهو تهوژمه دهکات.

(۱) إزالة الشبهات عن معاني المصطلحات، د. محمد عماره، ص ۱۳۳، ۱۳۴.

سهردهم و هوکاری سهرههلدانی تهو رهوته

ههروهه دکتۆر (محمد عماره) گوتوویهتی:

{كان العصر العباسي هو الحقبة الزمنية التي اشتهر فيها أمر هذه الفرقة، لأن ازدهار مدارس الرأي والنظر الفلسفي والعقلاني، وتأثيرات الواقد اليوناني العقلاني، والواقد الفارسي الإشراقي، قد أَفْزَعَتْ قِطَاعاً كبيراً من عامة الأمة، فَوَجَدَ وجدانه التعبير عن الأمن من هذا الفزع، في الحصن الذي تمثّل في مدرسة (أهل الحديث)}^(۱).

واته: سهردهمی عهباسییهکان تهو رۆژگاره بوو، که تهو تهوژمه ی تیدا دهرکهوت، چونکه گه شه کردنی قوتابخانهکانی رهئی و، سهرنجدانی فهلسه فیی و عهقلانیی و، کاریگه ریهکانی هاتنی فیکری یۆنانیی عهقلانیی و، هاتنی فیکری پرووحانیی ئیشراقیی فارسیی، خه لکیکی زۆری له ئۆممهت ترساند {که بههۆی هاتنی تهو فیکرانهوه، نه یارانێ ئیسلام کاریکی وا بکهن، ئیسلام بخه نه ژێر ههژموونی خۆیاندهوه، بۆ تهوهی مسولمانهتی له نیوهروکی خۆی خالی بکه نهوه}^(۲) بۆیه تههلی حه دیسیان بهو قه لایه زانی که په نای پێ بهرن. {له بهرامبهر تهو بیروکانه دا، که له یۆنانه وه، له فارسه وه، له هینده وه دین}.

(۱) هه مان سهرچاوو لاپه ره.

(۲) نێوان که وانه کان { زیاده ی خۆمه.

پیشه‌وای تهو رده‌وته

پیشه‌وای تهو رده‌وته، زۆربه‌ی هه‌ره زۆری زانایان له‌سه‌ر تهو ده‌نگن، که ته‌حمه‌دی کورپی حه‌نبه‌له رده‌مه‌تی خوای لی‌بی، که کونیه‌که‌ی (أبو عبدالله) یه (۱۶۴-۲۴۱) ک / (۷۸۰-۸۵۸ ز) و خاوه‌نی (المسند)، به‌لام جگه له ته‌حمه‌دی کورپی حه‌نبه‌ل، ته‌م زانایانه‌ش خۆیان له‌و بازنه‌یه‌دا ده‌بیننه‌وه.

۱- إسحاق بن راهويه: ۲۳۸هـ إمام الجرح والتعديل.

۲- البخاري: ۲۵۶هـ.

۳- أبو داود: ۲۷۵هـ.

۴- الدارمي: ۲۸۰هـ.

۵- الطبراني: ۳۶۰هـ.

۶- البيهقي: ۴۵۸هـ.

۷- ابن عبد البر: ۴۶۳هـ.

۸- أبو الوفاء ابن عقيل: ۴۳۱-۵۱۳هـ.

۹- ابن تيمية: ۶۶۱-۷۲۸هـ.

۱۰- ابن القيم: ۶۹۱-۷۵۱هـ^(۱).

(۱) إزالة الشبهات عن معاني المصطلحات، د. محمد عمارة، ص ۱۳۳-۱۳۴.

بنه ما فیکرییه کانی رهوتی ته هلی حه دیس،
به تاییه ت (ته حمه دی کوری حه نبه ل)

به پای (ابن القیم) که یه کیکه له زانا به رجه سته کانی تهو رهوته:
به رنامه و میتودی ته حمه د ره حمه تی خوی لیج، لهو پینج بنه مایه دا خوی
بینیوه ته وه:

{الأول: النصوص: فإذا وجد النص، أفتى بموجبه ولم يلتفت إلى ما خالفه، ولا من خالفه كائناً من كان.

الثاني: ما أفتى به الصحابة: إذا وجد لبعضهم فتوى لا يُعرف له مخالف منهم فيها، لم يعدّها إلى غيرها، ولم يُقدّم عليها عملاً ولا رأياً ولا قياساً.

الثالث: إذا اختلف الصحابة: تخير من أقوالهم ما كان أقربها إلى الكتاب والسنة، ولم يخرج عن أقوالهم، فإن لم يتبين له موافقة أحد الأقوال، حكى الخلاف فيها ولم يجزم بقول.

الرابع: الأخذ بالمرسل والحديث والضعيف، إذا لم يكن في الباب شيء يدفعه.

الخامس: القياس للضرورة: فإذا لم يكن عند الإمام أحمد في المسألة نص ولا قول الصحابة، أو واحدٍ منهم، ولا أثر مرسل أو ضعيف، عدّل إلى الأصل الخامس وهو القياس فاستعمله للضرورة^(۱).

واته:

یه کهم: ته گهر دهق (نص)ی به ده دست گه یشتبی له شتی کدا، یه کسه ره فه توای پی داودو چاوده پئی تهودی نه کردوه چ شتی که پیچه وانهی تهودی، یاخود کی پیچه وانهی تهو ده جو لیتهو، مادام فه رموود هه بووی، له هه بواریکه و، یه کسه ره رموود ده کی کردوه به فه تواو ته به نینی کردوه.

دووهم: ته گهر فه رموود ی پیغه مبهری خوی (صلی الله علیه وسلم) ده دست نه که وتبی، ته ماشای کردوه تهودی که هاو دلان وه فه توا گوتوویانه، مادام له نیوان خویاندا له سهری نا کوک نه بووین، {تهودی که هاو دلان فه توایان پی داود}، یه کسه کاری پی کردوه نه چوته سه کردوهو قسهو قیاسی هیچ کهس {بویه ش باسی کردوهی کردوه، چونکه پیشه و مالیک، کردوهی ته هلی مه دینه ی به سه چاوده کی ته شریع داناوه}.

سییه م: ته گهر هاو دلان له نیوان خویاندا راجیا بووین، ته ماشای کردوه کام له رایه کان له قورٹان و سوننه ت نزیکتره، تهو رایه ی ته به نینی کردوه، به لام له چوار چیو قسه کان ی تهوان نه چوته دهر، به لام ته گهر بوی دهر نه که وتبی کامه یان له قورٹان و سوننه ت نزیکتره، رایه جیا یه کان ی گپراونه و، به لام هیچ رایه کی ته به نینی نه کردوه، گوتوویه تی: فلان هاو دل وای گوتودو فلان وای گوتود، به لام بوخوی هیچی نه گوتود، له بهر تهودی بوی ساغ نه بوته وده کامیان له قورٹان و سوننه ته وده نزیکتره.

چواره م: کاری به فه رموود ی مورسه ل و^(۲) بی هیژیش کردوه، ته گهر لهو باروده شتی که نه بووی که پیچه وانهی تهو فه رموود مورسه له یان بی هیژ بی.

(۱) إعلام الموقعین عن رب العالمین، لابن القیم، ج ۱ ص ۷۶-۷۷، ط ۲۰۰۸.

(۲) هدیسی مورسه ل تهودی که تابعی یه کسه ره دیداته پال پیغه مبهر (صلی الله علیه وسلم) و باسی هاو دل که نه کا.

پينجه م: ئە گەر زۆر ناچار بووي، په نای بردۆته بهر قياس، ئە گەر لهو بابەتەدا دهقی به دهستهوه نه بووي و قسهی هاو دليش نه بووي به گشتی و، شويته واريکی مورسه لی دهست نه کهوتبی و، شويته واريکی بی هيژيشی دهست نه کهوتبی، ئەوه به ناچاری په نای بردوه بۆ قياس.

ئە گەر ته ماشای: ئەبو حنيفه و مالیک و شافيعی بکهين، وایان نه کردوه، بۆيهش له م رهوته دا دهق (نص) و گيرپراوه کان (مرويات) (به بۆچوونی من) زۆر له قهبارهی خویان زیاتریان دراوه تی و، وایده بینم ئەو تهوژمه زيده پۆی (إفراط) ی تیدایه له دهست گرتنی وشك به دهقه کانهوه، ئەمهش له بهرانبهر بهزایه دان (تفریط) ی موخته زیله دا له دهست گرتن به دهقه کانهوه.

له و لاشهوه دهستانین بلیین: ئەو رهوته بهزایه دانی تیدایه له حساب کردن بۆ عه قلدا، له کاردانهوی زيده پۆی کردنی موخته زیله دا، له پشت بهستن به عه قلدا، پای راستیش ئه وهیه، هم دهق له شويی خویدا به کار بهیئری، هم عه قل له جیی خویدا سوودی لی ببیئری، به لام به تهئکید هه ر کاتیك بۆمان ده رکهوت که ئەو دهقه، پیغه مبهری خوا فهرموویه تی، یان کردوویه تی، یان دانی پيدا هیناوه، له ویدا نابی به عه قل به رهه لستی هیچ دهقیك بکهين، به لام شتیك بۆت ساغ نه بوویته وه، یان له گه ل عه قلیکی ساغدا تیك بگیری، یان له گه ل واقع، یان عیلمدا، تیك بگیری، وه ک کاتی خوی گوتمان^(۱)، ده بی چاو بهو دهقه دا بگیری دريته وه، به لام ئەم رهوته، که متر وابوو چاو به دهقه کاندای بگیری نه وه، هه ر بۆيهش مه زه بهی حه نه لیی که مترین شويکه وتووی هه یه و، نه یه توانیوه زۆر گه شه بکات، به لام ته ماشا ده کهين: مه زه به کانی دیکه زۆر گه شه یان کردوه، هه ر بۆيهش به شیك له زانایان (أحمد بن حنبل) یان زیاتر به فهرموودەناس (محدث) ناسیوه، نه ک به شه ر عزان (فقیه)!

(۱) له تهوهری یه که م، له به شی سییه میدا.

رهخه گرتنی دووان له شهر عزانانی ههنبه لیلی مه شهرب، له ههنبه لیلیه کان

لێردا قسهی دوو له زانایانی سه له فیی دینم، که له بارهی ههنبه لیلیه کانه وه
زۆر به ئینصافه وه قسهیان کردوه:

۱- یه کیك له وانه (عبدالرحمن ابن الجوزي)یه، که یه کیكه له زانایانی ههنبه لیلی
مه زههب، قسهیه کی زۆر به ئینصافانه دهکات، چونکه ته ماشا دهکات، گرفتار
بووه به دهست هه ندی قسهو بیرو رایانه وه دهلی:

{رَأَيْتُ مِنْ أَصْحَابِنَا مَنْ تَكَلَّمَ فِي الْأَصُولِ بِمَا لَا يَصْلَحُ ...، فَصَنَّفُوا كِتَابًا شَانُوا بِهَا
الْمَذْهَبَ، وَرَأَيْتُهُمْ قَدْ نَزَلُوا إِلَى مَرْتَبَةِ الْعَوَامِ، فَحَمَلُوا الصِّفَاتَ عَلَى مَقْتَضَى الْحِسِّ،
فَسَمِعُوا أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، فَأَثْبَتُوا لَهُ صُورَةً وَوَجْهًا زَائِدًا عَلَى الذَّاتِ، وَفَمَا
وَلِهَوَاتٍ وَأَضْرَاسًا وَأَضْوَاءَ لُوجْهِهِ، وَيَدَيْنِ وَأَصْبُعَيْنِ وَكَفًّا وَخَنْصَرًا وَإِبْهَامًا وَصَدْرًا وَفَخْذًا
وَسَاقَيْنِ وَرَجْلَيْنِ، وَقَالُوا: مَا سَمِعْنَا بِذِكْرِ الرَّأْسِ! وَقَدْ أَخَذُوا بِالظَّاهِرِ فِي الْأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ،
تَسْمِيَةً مُبْتَدَعَةً وَلَا دَلِيلَ لَهُمْ فِي ذَلِكَ مِنَ النُّقْلِ وَلَا مِنَ الْعَقْلِ، وَلَمْ يَلْتَفِتُوا إِلَى النُّصُوصِ
الصَّارِفَةِ عَنِ الظَّوَاهِرِ إِلَى الْمَعَانِي الْوَاجِبَةِ لِلَّهِ تَعَالَى، وَلَا إِلَى إلْغَاءِ مَا تَوَجَّهَ الظَّوَاهِرُ مِنْ

صفات الحدوث^(۱)، ههروهه دهلی: {لقد شان أبو يعلى^(۲) الحنابلة، شينا لا يغسله ماء البحر}^(۳).

واته: له هاوه لآنمان کهسی وام بینیه: قسهی کردوه دهبارهی بنچینهکانی دین، که قسهکهی بهکهک نایهت و، ههندی کتیبیان نووسیون که مهزههیی تیمام تههمه دیشیان پی ناشیرین کردوه، بینیومن که دابه زیون بو پلهی خه لکی عهوام، {یانی وهک زانیان قسهیان نه کردوه، به لکو وهک خه لکی ئاسایی قسهیان کردوه}، چونکه سیفه تهکانی خویان دابه زاندوون، به پیی ئه وهی که ههسته کان دهیخوازن، بیستوویانه که هاتوه: {إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ} واته: خوا ئادهمی له سهر شیوهی خوئی دروست کرد^(۴)، بویه هه ئساون وینهیان بو خوی بهرز بریار داوه، دم و چایان بو بریار داوه گوتوویانه: خوا رووی ههیه و دیمه نی ههیه، که زیادن له زاتی، ههروهه زاریان بو بریار داوه {گوتوویانه: خوا زاری ههیه} و پووکی هه و ددانی خریتهی هه و، رووی خوا پرشنگی ههیه، دوو دهستیان بو خوا بریار داو و، دوو په نهجهیان بو بریار داو و، له په دهستیان بو خوا بریار داوه، په نهجه گچکه و په نهجه گه ورهیان بو بریار داوه {له بهر ئه وهی ئه وانه له ههندی ریوایه تاندا هاتوون و وهک پیشتر گوتمان: دهق مورسل بی، یان بی هیز (ضعیف) بی، هه هیناویانه و فه توایان پی داوه} ههروهه سینیهیان بو داناوه رانیشیان بو داناوه، دوو لاق و دوو پیشیان بو داناو! به لام گوتوویانه: نه مان بیستوه خوا سهری هه بی! ئنجا له باسی ناوو سیفه تهکانی خوا دا، یه کسه ر

(۱) تاریخ المذاهب الإسلامية، محمد أبو زهرة، ص ۱۹۳.

(۲) فقهیه کی حنبلییه مه شهوورده، له (۴۵۷ک) دا وه فاتی کردوه.

(۳) تاریخ المذاهب الإسلامية، محمد أبو زهرة، ص ۱۹۴.

(۴) ئه مه دوو واتای هه: یه که میان: خوا ئادهمی دروست کرد له سهر شیوهی ئادم خوئی، واته: هه له سهر ئه و شیوهی دروست کردوه نه گۆراوه.

واتایه کی دیکه ی ئه وهیه: خوا ئادهمی له سهر شیوهی خوئی دروست کردوه، که مه به ست پیی وینهی و مه عنه ویه، واته: خوی به خسه ر له سیفه تهکانی (زانیاری، ویست، توانا، دیتن، بیستن ....) به شی ئادهمی داوه.

رِواله‌تی دهقه‌کانیان گرتود که نه به‌لگهی نه‌قلیی له‌سه‌رد، نه به‌لگهی عه‌قلیی له‌سه‌رد، ته‌ماشای ئهو دهقانه‌یان نه‌کردود، که مانایه‌کان له رِواله‌ته‌کانیان لادده‌ن، به‌ردو هه‌ندی واتا که بو خوا پیوستن، هه‌روه‌ها ته‌ماشای ئهو‌دی‌ان نه‌کردود، که ده‌بی ئهو‌دی رِواله‌تی دهقه‌کان دیگه‌یه‌نی، که بریتیه له واتایه‌ک که له‌گه‌ل دروست‌کراوه‌کاندا ده‌گونجی، نابیی بو خوا به‌کار بی^(۱).

ئنجنا {ئیبین و لجه‌وزی} ده‌لی: ئه‌بو‌یه‌علا حه‌نبه‌لییه‌کانی به‌شی‌وده‌ک ناشیرین کردود، که ئاوی به‌حرئ ناتوانی پاکیان بکاته‌وه^(۲).

به‌کورتیی حه‌نبه‌لییه‌کان له‌قه‌زیه‌ی زۆر ده‌ست گرتن به‌دهقه‌کانه‌وه، به‌بی گه‌رانه‌وه بو مانایه‌کانیان، زۆر تییان په‌راندود.

(۲)- (د. عبدالله بن یوسف الجدیج) یش له‌و بارود ده‌لی: {ولعل الإنصاف یوجب القول: مبالغاً بعض الحنابلة لا تخفى في الإثبات، فقد صُفّت طائفة من الكتب، بعد زمن الأمام أحمد بن حنبل، منتصرين فيها للسنة في إثبات الصفات، والرد على أهل الأهواء، وفي تلك الكتب حق غالب، لكنها اشتملت على الواهي والمنكر والموضوع من الروایات، كما فيها من العبارات الزائدة في الإثبات ما لا يحل القول به، لفقده صحيح البرهان، وذلك ما سلط عليهم مخالفهم كالأشعرية وغيرهم^(۳)}. -----

(۱) خوا که ده‌فه‌رموی: {لیس کمثله شيء} الشوری - ئیدی ته‌واو، تو نابج بجی بو شته‌کانی دیکه، ئهو وشانه‌ش که به‌کار هاتوون: {يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ}، {فَأَنْتَ بِأَعْيُنِنَا}، {يَذُ اللّٰهُ...} ئایا ئه‌وانه چین؟

ئه‌وانه: ده‌بی ته‌ماشای سیاقه‌کانیان بکه‌ین، ئایا خوا مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه باسی سیفه‌تیکی خۆی بکات، که ده‌ست (ید)، یاخود ده‌یه‌وی مانایه‌کی دیکه بگه‌یه‌نی، بو وینه: {فَأَنْتَ بِأَعْيُنِنَا} یانی: تو له‌ژێر چاودێری ئیمه‌دای، تو ده‌بی مانا مه‌جازیه‌کی لی بگری، چونکه خوا مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه تو له‌ژێر چاودێری ئیمه‌دای، نه‌ک مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه باسی چاودێری خۆی بکات! هه‌روه‌ها.....

(۲) بو زانیاریتان! له‌و به‌غدایه‌ی ئیستا، که‌سی وا هه‌بووه له‌مه‌زه‌بی حه‌نبه‌لیی، له‌سه‌ر مینه‌هری دانیشتوو گوتویه‌تی: من پیم وایه: خوا ئاوا به‌چوار مه‌شقی له‌سه‌ر عه‌رش دانیشتوه!

(۳) العقيدة السلفية في كلام رب البرية، وكشف أباطيل المبتدعة الردية، ص ۴۷-۴۸، ط ۳، ۲۰۰۸م.

واته: وێژدان و دادگهریی وا ده‌خوای که بلیین: زیده‌پۆیی کردنی هه‌ندی له‌ هه‌نبه‌لییه‌کان ناشاردیته‌وه، له‌ ئیسیات کردن و چه‌سپاندنی سیفه‌ته‌کاندا بۆ خوا، له‌دوای ئیمام ئه‌حمه‌ده‌وه هه‌ندی کتیب دانراون که به‌ حیساب پشتگیرییان کردوه له‌ سونه‌ت، بۆ چه‌سپاندنی سیفه‌تان بۆ خوا، بۆ به‌رپه‌رچ دانه‌وه‌ی ئه‌وانه‌ی که شوین ئاره‌زووه‌کانیان که‌وتوون، ئنجا له‌و کتیبانه‌دا هه‌قی زۆر هه‌یه، به‌لام رپویه‌تی بی هیزو به‌که‌لک نه‌هاتووو هه‌لبه‌ستراویشیان تێدایه، هه‌روه‌ها هه‌ندی عیباره‌تیان تێدایه بۆ ئیسیاتی سیفه‌ته‌کانی خوا، که دروست نیه‌ بگوتری، چونکه‌ هیچ به‌لگه‌یه‌کی له‌سه‌ر نیه، ئه‌وه‌ش وای کردوه، ئه‌وانه‌ی پێچه‌وانه‌ی ئه‌وان، وه‌ك ئه‌شعه‌رییه‌کان و^(١) غه‌یری وانیش قسه‌یان به‌سه‌ریاندا زال بی.

رله‌پاندنی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Codes

له‌ تۆژه‌ کۆمه‌لایه‌نییه‌کان له‌که‌لتانیس

Stay in touch on social media

نێن مه‌کرم عێر مۆافه‌ق النواصل الالتماسی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌لی بابیر/ AliBapir

YouTube

کەلتانی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لی بابیر

رله‌پاندنی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لی بابیر

QR Codes

(١) ئه‌و وای گوتوه، به‌لام ئایا ئه‌شعه‌رییه‌کان به‌و شیوه‌یه‌ بوون، که هه‌ندی له‌ سه‌له‌فیه‌کان ده‌یانخه‌نه‌ ریزی تاقمه‌ لاده‌ره‌کان؟ نه‌خیر ئه‌وه ئه‌صل و ئه‌ساسی نیه، دوایی له‌ به‌شی یازده‌یه‌مدا دیینه‌ سه‌ری.

له توره كوشملايه خپه كمان له كمانان
Stay in touch on social media
بځن مه كم غبر مواقع التواصل الاجتماعي

ډاګه باندنۍ مه كنه بهي ماموستا عهلي بابير

AliBapir/عهل بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir/عهل بابير

www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

كه تاني
ډاګه باندنۍ مه كنه بهي ماموستا عهلي بابير

AliBapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

QR codes for app downloads and social media links

ډاګه باندنۍ مه كنه بهي ماموستا عهلي بابير

ئەشعەر ییەکان (الأشاعرة)

- ۱- پیناسە.
- ۲- کەش و ھەوای تیدا سەرھەڵدانى ڕەوتى ئەشعەریی.
- ۳- ڕەوتى ئەشعەریی و خستنه ڕووى وینەیه کی تازەى ھاوسەنگى ئیسلام.
- ۴- (أبو الحسن الأشعري) چۆن توانى بپیته پارێزەر (محامي) عەقیدەو فیکری جەماوەری مسوڵمانان؟
- ۵- وتووێژە ناودارەکەى نێوان (أبو الحسن الأشعري) و (أبو علي الجبائي).
- ۶- کەسایەتییه دیارەکانى ڕەوتى ئەشعەریی.

لە تۆرە كۆمەڵانە نەتەنەكان لەگەڵتان
Stay in touch on social media
نەتەنەكانم بۆ ئۆنلەن ئۆنلەن

AliBapir/عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عەلى بابىر/ AliBapir

كەتەلى

پاڤەتەندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

پاڤەتەندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

پېئاسە

ئەم تەۋزۈمە پال دەدرېتە لای دامەزىنەرەكەى كە برىتيە لە: {أبو الحسن، علي بن إسماعيل بن إسحاق بن سالم بن إسماعيل بن عبدالله بن موسى بن بلال بن أبي بردة بن أبي موسى الأشعري (٢٦٠-٣٢٤هـ / ٨٧٤-٩٣٦م)} ئەبو حەسەنى ئەشعەرى زۆر كىتیبى ھەن، بەلام ئەو كىتیبانەى كە دوايى دایناون، دواى ئەوێ گەراوەتەوہ بۆ {رېبازى زۆرىنەى مەسۇلمانان} گەنگەرتىنيان ئەم دووانەن:

١- (مقالات الإسلاميين)^(١).

٢- (الإبانة عن أصول الديانة).

ھەندى لە زانايان دەربارەى ئەو كىتیبەى دووەمى دەلێن: لەلایەن ھەرە زۆرى ئۆمەمەتى ئىسلامىيەوہ تەبەننىي كراوہ، چونكە باسى عەقىدەى ئىسلامىي دەكاو، باسى تىگەيشتنى ھاوسەنگ دەكات بۆ ئىسلامى بەرجەستە لە قورئان و سوننەتدا.

(١) ھەندى لە زانايان دەلێن: يەكەم كەس كە وشەى (الإسلاميين) بەكارھێنا (أبو الحسن الأشعري) بوو، لە كىتیبى: (مقالات الإسلاميين)دا.

(أبو الحسن) له شاری (به صرا) له دایک بووه له (به صرا) ش پیگه‌یشتوه،
 ئەو کاتەش (به صرا) چه‌قی هزری ئیسلامیی (معتزلة) بووه، له سه‌ره‌تای
 ته‌مه‌نیه‌وه (أبو الحسن) موخته‌زیلی بووه، به‌لام دوایی له ته‌مه‌نی چل (۴۰)
 سالی به‌ولاوه‌اته: له کو‌تایی سه‌ده‌ی سییه‌می کو‌چییدا، وازی له ره‌وتی
 موخته‌زیله‌هیناوه‌گو‌توویه‌تی: ئەوه من گه‌رامه‌وه بو‌ریبازی {جه‌ماوه‌ری
 مسولمانان} یان: {پریبازی ئەه‌لی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت} که ئەو کاته زیاتر به
 پریبازی ئەحمه‌دی کو‌ری حه‌نبه‌ل ناسراوه، چونکه ئەحمه‌دی کو‌ری حه‌نبه‌ل زۆر
 دژی ره‌وتی موخته‌زیله‌بووه.

راکه‌باندنی مه‌کتەبی مامۆستا عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له نۆره‌ دوهمه‌لایه‌یه‌یه‌کان له‌خه‌لایان
 Stay in touch on social media
 بۆن مه‌کم بۆر مۆالغ انۆال انۆال

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌لی بابێر/ AliBapir

عه‌لی بابێر/ AliBapir

که‌تالی

راکه‌باندنی مه‌کتەبی مامۆستا عەلی بابێر

راکه‌باندنی مه‌کتەبی مامۆستا عەلی بابێر

کەش و هه‌وای تێدا سهره‌لدانی رهوتی ته‌شعهریی

ئهو کەش و هه‌وا فیکرییه‌ی ئهو گۆرپانکارییه‌ی له (أبو الحسن الأشعري) دا هیناوده‌ته‌ دی، که بیه‌ته‌ خاوه‌نی قوتابخانه‌یه‌ک، ئهو‌ه‌بووه‌ که: له‌نیوان {رهوتی عه‌قلگه‌را} - که مو‌عته‌زیله‌ ته‌به‌ننیه‌یان کردووه‌ له‌ ژێر کاریگه‌ریی فه‌لسه‌فه‌ی یۆنانیه‌دا بووه‌، دوا‌ی ئهو‌دی که کتێبه‌کانی ئهو‌ فه‌یله‌سووفانه‌ وه‌رگێرپراونه‌ سهر زمان‌ی عه‌ره‌بی له‌سه‌ده‌ی سییه‌می کۆچییدا - و {رهوتی ده‌قگه‌را}دا، که به‌وشکی‌ی رواله‌تی ده‌قه‌کانیان گرتووه‌، زیاتر قوتابخانه‌ی حه‌نبه‌لیی ته‌عبیری لی‌ کردووه‌، دژایه‌تییه‌کی زۆر توند هه‌بووه‌، مو‌عته‌زیله‌ گوتوویه‌نه‌: ده‌بی زیاتر پشت به‌ عه‌قل به‌ستین و، ئه‌وانیش گوتوویه‌نه‌: نه‌خێر ده‌بی پشت به‌ ده‌ق به‌ستین، وه‌ک گوتم: یه‌کیان به‌ملا‌داو ئهو‌ی دیکه‌یان به‌و لا‌دا تیی پهراندووه‌، به‌م شیوه‌یه‌ له‌و کاته‌دا، خه‌تی نیوه‌راست، تا راده‌یه‌کی زۆر ون بووه‌، ئنجا وه‌ک پێشتریش گوتم: زیاتر له‌ کاردانه‌وه‌ی یه‌ک‌دیشدا ئهو‌ تیه‌پهراندنه‌ دروست بووه‌، له‌ کاردانه‌وه‌ی یه‌ک‌دیدا زیاتر له‌یه‌ک دوور که‌وتوونه‌ته‌وه‌.

لهو کاته دا ئۆممه تی ئیسلامی پیوستی به که سیك بوو که بیخاته وه سه ر
راسته ری و، ئه و ته ره فه له یه ک دوور که وتوانه، لیک نزیك بخته وه، که وه ک دوو
دوژمنی سه سه ختی به کدی ده که وتنه به رچاو، ئۆممه ت پیوستی به که سیك
بوو، ده ربازی بکات له که وتنه ژیر کاریگه ریی فه لسه فه ی یۆنانی، رزگاری
بکات له کاریگه ریی ئه و قوتابخانه یه ی که ده لی: ده بی به وشکی ده ست به
ده قه کانه وه بگرین و، حیساب نه که ین بۆ عه قل و پۆشنیری و فیکرو واقع!
ئنجنا (أبو الحسن) سوارچاکی ئه و مه یدانه بوو، ئه و که سه بوو هات ئه و کاره ی
ئه نجامداو قوتابخانه یه کی میانجیی دروست کرد، که بتوانی هه موو ته ره فه کان
به یه که وه کۆ بکاته وه.

دکه باندنی مه کته بی مامۆستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

له تۆمه کۆمه لاره یه کان له که لانی

Stay in touch on social media

بۆن مه کم عه ر موافق انوارهل الاتمه اعی

عه لی بابیر/ AliBapir

عه لی بابیر/ AliBapir

که زانی

دکه باندنی مه کته بی مامۆستا عه لی بابیر

رهوتی ئەشعەریی و خستنه رووی وینەیهکی تازەى هاوسەنگی ئیسلام

قوتابخانەى ئەشعەریی توانی وینەیهکی تازە بۆ میانجییتی ئیسلامیی، پیشکەش بکات، کە دوور بێ لە عەقڵگەرایی موعتەزێلەکان و، دووریش بێ لە دەق گەرایی حەنبەلییەکان، خەڵکە کە بەیەکەوێ جارێکی دیکە کۆ بکاتەو، کە زۆربەى هەرە زۆری ئۆممەتیش دواتر لەسەر ئەو رەوتە کۆبوونەو.

سیماو نیشانه بنەرەتییهکانی رەوتی ئەشعەریی:

۱- موعتەزێلە لە بواری بە پاک گرتنی خۆی پەرۆرد گاردا، هیندە پۆچووبوون، گەیانەبوویانە ئەو راددەیی کە خۆی بێ وینە هیچ سیفەتی نین، کە زیاد بن لە زاتی! ئنجا لەبەرانبەری واندای ئەهلی حەدیسیش زیدەرپۆییان کردبوو لەئیسپاتی سیفەتەکانی خوادا، هەتا ئەندازەى ویچواندنی خوا بە دروستکراوەکانی و، تا ئەندازەى جەستاندنی خوا لەلایەن هەندیکیانەو، وەک لە (ابن الجوزي) شەوێ هینامان.

رەۋتى ئەشعەرىي ھات گوتى: نەخىر، {تەزىيە بلا تەعطىل، واثبات بلا تشبىھ}، خوا بەپاك دەگرىن بەلام سىفەتەكانى لى پەك ناخەين و، سىفاتەكانىشى بۇ دەچەسپىنەن و، تەشەببەشى ناكەين، واتە: نايەستىنەن.

۲- شەرەزانەكان ئەوانەى سەرگەرمى ھەلەنجانى ھوكمە شەرەپپەكان بوون، خۇيان دوور دەگرت لە عىلمى كەلام و دەيانگوت: موعتەزىلە زياتر سەرگەرمى ئەودەن، ئەوانىش لەبەر ئەودى رقيان لە موعتەزىلە ھەلدەستا، ھەر زياتر خەرىكى لايەنى فېقەبى بوون، ئەھلى كەلامىش خۇيان دوور دەگرت لە فېقە ئوۋوللى فېقە و، زياتر سەرگەرمى لايەنى فېكرى بوون، بەلام (أبو الحسن) ھەم عىلمى كەلام و ھەم فېقە جارىكى دىكە بەيەكەۋە كۆ كەدەۋە، لەسەر بناغەى پابەندى بە قورئان و سوننەتەۋە، چونكە قورئان و سوننەت، ۋەك چۆن باسى فېقە دەكەن، باسى عەقىدەۋە تەۋحىدش دەكەن.

۳- لەنىۋان سەلە فېيە دەقەرايەكاندا كە ھەستىارىيان بە عەقل ھەبو و دوورىيان لىدەگرت و، لە نىۋان ئەھلى فەلەسەفە و كەلامدا، كە زياتر بەلاى عەقلا دەشكانەۋە، دەقەكانيان پشت گوى دەخست، قوتابخانەى ئەشعەرىي گوتى: نەخىر، ئىمە ھەم دەبى عەقل بىنەن، ھەم نەقل بىنەن و، لەسەر بناغەى عەقلىكى سەلىم لەۋ نەقلە تېبگەين و، ئەۋ نەقلە بە شىۋەكى سەلىم دابەزىنەن بۇ سەر ۋاقىعى خۇمان.

۴- ھەرۋەھا لەنىۋان جەبرىيەكاندا -كە دەيانگوت: ئىنسان ھېچى لەدەست نايەت و ھېچى بەدەست نىە- و موعتەزىلەكاندا -كە دەيانگوت: ئىنسان بەدەپنەرى كەدەۋەكانى خۇيەتى- قوتابخانەى ئەشعەرىي گوتى: نەخىر، نە ۋايە كە ئىنسان ھېچى لەدەست نەيەت، ۋەك جەبرىيەكان دەللىن و، نەۋاشە كە ئىنسان بەدەپنەرى كەدەۋەكانى خۇى بى، بەلكو ئىنسان كەدەۋەكانى خۇى بەدەست دىنى، ئەۋە نىە كە ھېچى بەدەست نەبى، بەلام ئەۋەش نىە كە ھەمەكارە بى.

٥- (مشبهه) کان دهیانگوت: خوی بی هاوئل له بههشتی دهییری بهچای سهر، وهك چۆن ئیستا ئیمه شت دهیینین، ئاوا خوا دهیینین، موختهزیهكانیش دهیانگوت: خوی بهرزو مهزن له بههشتیش نابینری.

بهلام ئهشعهرییهکان گوتیان: خوا دهییری، بهلام وهك ئیستا نا، كه ئیمه تهماشای شتیك دهكین، چونكه ئهوه جهستانده، بهلكو بهشیوهیهك كه نازانین چۆنه؟

٦- دهنگهرایهکان دهیانگوت: قورئان قهدیمه، هم مانایهكهی، هم واتاكهی، هم دهنگهكهی {بو زانیاریتان! ههندیك له حهنبهلییهکان (موصحف) له دوو توپی بهرگیگدا بووه، گوتوویه: پهركانیشی قهدیم، مهركهبهكهش كه پپی نووسراوه، ههركهدیمه، دهنگهكهش كه ئیمه قورئانی پی دهخوینین، ههركهدیمه!} موختهزیهش دهیانگوت: قورئان دروستكراوه.

ئهشعهرییهکان گوتیان: نهخیر، بهلكو قورئان وهك فرهمایشتی خوا قهدیمه و سیفهتی خوایه، بهلام ئهوه مهركهبهی پپی دهنوسری و، ئهوه دهنگهكهی كه ئیمه قورئانی پی دهخوینین و، ئهوه پیستهی لهسهری دهنوسری، ئهوانه دروستكراون. ئهمانه هیله گشتیهکانی قوتابخانهی ئهشعهریی بوون.

له نۆزه كۆمهلهیهكان لهكەلتانین
Stay in touch on social media
نەن مەكەم عێز مەواغ النوازل الاجتماعی

پاڤه‌پاندهی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

پاڤه‌پاندهی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

عه‌لی بابێر/ AliBapir

عه‌لی بابێر/ AliBapir

كه‌ناڵی
پاڤه‌پاندهی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

(أبو الحسن الأشعري) چۆن توانی
بیته پاریزهر (مُحامي) عهقیدهو
فیکری جهماوهری مسولمانان؟

سهر گوزدهشتهکهی بهم شیویه بوو:

(۱)- دایکی تهبو حهسهنی تهشعهریی دواى تهوهی که بابی مردوده، شوی کردوتهوه به (أبو علي الجُبَّائي) که پیشهواى موعتهزیله بووه لهکاتی خویداو، لهنیوان سالانی: (۲۳۵-۳۰۳ک / ۸۴۹-۹۱۶ز) دا ژیاوه.

ئنجا (أبو الحسن) قوتابی (أبو علي الجُبَّائي) بووه، له فیههیشدا قوتابی (أبو إسحاق المروزي) بووه، که له سالی (۳۴۰ک) دا، وهفاتی کردوه، تهویش قوتابی (المُزني) بووه، که له سالانی: (۱۷۵-۲۶۴ک) دا ژیاوهو (المزني) ش هاوهلی شافیعیی بووه، که له (۱۵۰-۲۰۴ک) دا ژیاوه.

(۲)- له تهمهنی ده (۱۰) سالی، ههتا چل (۴۰) سالی، یهکێک بووه له ناودارترین بانگخوازانی موعتهزیله، واته: سی (۳۰) سال لهسهر فیکری

موعتهزیهله بوو، چهندان کتیبی لهو کاته‌دا نووسیون، زۆر پیاویکی زهر ددست و ناودار بوو.

(۳) - له ته‌مه‌نی چل (۴۰) سالییدا گۆرانکاری به‌سه‌ردا هات، گۆران به‌سه‌ر داهاتنه‌که‌شی - وه‌ک له ژیا‌نه‌که‌یدا - هاتو، دیتنی دوو خه‌ون بوو، که بو‌خۆی ئاوا باسی کردوون:

یه‌که‌م: {لقد وقع في صدري في بعض الليالي شيء مما كنت فيه من العقائد، فقلت وصلت ركعتين وسألت الله تعالى أن يهديني الطريق المستقيم، وُمت، فرأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في المنام فشكوت إليه بعض ما بيّ من الأمر، فقال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: ((عليك بسنتي)) فانتبهت!! وعارضت مسائل الكلام بما وجدت في القرآن والأخبار، فَأَثْبَتُهُ وَنَبَذْتُ ما سواه ورأيت ظهرياً^(۱).

واته: له هه‌ندی شه‌واندا شه‌ویکیان ده‌رباره‌ی ئه‌و عه‌قیده‌و بیرۆکانه‌ی موعته‌زیه‌له که له می‌شکیدا بوون هه‌ندی شتم چووه نیو دَل {گومانیک، ئیشکالیک بۆ په‌یدا بوو} منیش هه‌ل‌سام دوو رکات نویژم کردن و له‌خوا‌ی به‌رز پارامه‌وه، که رپی راستم پیشان بدات، پاشان خه‌وتم، له‌خه‌وندا پیغه‌مبه‌ری خوام (صلی الله علیه وسلم) بینى، گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! حالم ئاوا‌یه، هه‌ندی ئیشکالم بۆ په‌یدا بوو، ته‌ویش فه‌رمو‌ی: (عليك بسنتي) واته: رپیازی من بگره‌، منیش خه‌به‌رم بو‌وده هه‌رچی مه‌سه‌له‌کانی عیلمی که‌لام هه‌ن، به‌پیی رای موعته‌زیه‌له، ته‌وانه‌ی که پیم وابوو له‌گه‌ل قور‌ئان و سونه‌ت‌دا، تیک ده‌گیرین، هه‌مووم لا‌بردن، ته‌نیا ده‌ستم به‌ قور‌ئان و سونه‌ته‌وه گرت و، ته‌وانی دیکه‌م هه‌موویان لا‌برد.

دووهم: {لقد غمت فرأيت النبي (صلى الله عليه وسلم) فقال لي: {ماذا صنعت فيما أمرتك به؟} فقلت: قد تركت الكلام ولزمت كتاب الله وسنتك، فقال لي: {ما أمرتك بترك الكلام، وإنما أمرتك بِنُصرة المذهب المروية عني فإنها الحق} فقلت: يا رسول الله! كيف

(۱) مذاهب الإسلاميين، ج ۱ ص ۴۸۷-۵۰۴، ط ۱۹۷۱، د. عبدالرحمن بدوي، وتيارات الفكر الإسلامي، د. محمد عمارة، ص ۱۶۵-۱۶۶.

أَدْعُ مذهباً تصورت مسأله وعرفت أدلته منذ ثلاثين سنة، لرؤيا؟ فقال لي: {لو لا أني أعلم أن الله تعالى يمدك بمدد من عنده، لما قمتُ عنك حتى أئين لك وجوهها} ^(۱).

واته: خهوتم، نه خهوندا به خزمهت پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) گه یشتیم، پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: تهودی که فرمانم پی کردی {ریبازی من بگره} چیت کرد؟ منیش گوتم: وازم له هه موو ئه و باس و خواسانه ی عیلمی که لام هیئا، ته نیا دهستم به قورئان و سوننه تی تۆوه گرت {واته: به وشکیی دهقه کانم گرتود} تهویش پیی فهرمووم: فرمانم بهوده پیی نه کردی، که واز له زانستی که لام بیئی، به لکو فرمانم پیکردی که تهودی له من گیر دراوتهوه نه فهرمایشته کاندا، تۆ به هووی تهو عیلمی که لام و فیکره وه، تهوه سه ریخه ی و بچه سپینی {چونکه دهق هه ریویستی به عه قل دهکات بیچه سپینی} منیش گوتم: تهی پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)! ئنجا چۆن مه زه ییک که ماودی سی (۳۰) ساله پرسه کانی له میشکمدا جیگیر بوون، به هووی خهونیکه وه وازیان لیبهیتم؟ پیغه مبهریش (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: ته گهر نه مزانیبایه که خوی بهرز له لایهن خویه وه ریتمایی تۆ دهکات، هه لئه دهستام له لات، هه تا هه موو مه سه له کانیم بۆ پروون ده کردیه وه. {واته: به لام خوی زاناو توانا بۆت پروون دهکاته وه بۆت ئیلهام دهکات}.

کاتی راگه یاندنی وه رچه رخانه که ی:

ئیمه ئیستا که وهک به سه رهات دهیگیرینه وه، زۆر ئاسانه، به لام بۆخوی زۆر قورس بووه:

تهو کاته جیهانی ئیسلامیی که وتۆته نیو دوو ریانیکه وه: -وهک پیشتی باسما کرد- خه لکیک هه بووه وهک چۆن ئیستا خه لکیک هه ن له ژیر کاریگه ری فیکری

(۱) مذاهب الإسلامیین، ج ۱ ص ۴۸۷-۵۰۴، ط ۱۹۷۱، د. عبدالرحمن بدوی، وتیارات الفکر الإسلامی، د. محمد عماره، ص ۱۶۵-۱۶۶.

عه‌لمانی و لیبرالیی دان، ئەو کاتەش خەڵکیکی زۆر لەژێر کاریگەری فیکری موعتەزێلە دابوون، موعتەزێلەش لەژێر کاریگەری فیکری یۆنانیی دابوون، بە‌ولاشدا خەڵکیکی دە‌ق‌گە‌رای وە‌ک حە‌نبە‌لییە‌کان هە‌بوون، کە تا راددە‌یه‌کی زۆر عە‌ق‌لیان ئی‌ه‌مال کردبوو، مە‌بە‌ستمان خودی ئی‌مام ئە‌حمە‌د نیه، بە‌لام دوا‌ی وی عە‌ق‌لیان بە‌‌پ‌‌ژ‌‌یه‌کی زۆر ئی‌ه‌مال کردو، گر‌نگی‌یان بە‌ لایە‌نی فیکری نە‌دا، ئنجا ئە‌گەر گر‌ینگ‌یش بە‌ لایە‌نی فیکری نە‌ده‌ی، ناتوانی لە‌گە‌ڵ واقی‌ع‌دا بژی، کاریگە‌ری‌یت نابێ، ئنجا لە‌ حال‌ئ‌کی وادا ئە‌بو حە‌سە‌نی ئە‌ش‌عە‌ری لە موعانە‌ت دابوو، دیارە حە‌تمە‌ن لە‌خوا پاراو‌ه‌تە‌وو بە‌س خوا دە‌زانی چە‌ند شە‌وو پ‌‌و‌ژان خە‌وی لێ زپاو، دوعای کردوو پاراو‌ه‌تە‌وو ئی‌ست‌ی‌خا‌ری کردو، تا‌کو ئە‌و دوو خە‌ونە‌ی ب‌ینی‌ون، ئنجا دوا‌ی ئە‌وه‌ی کە تە‌واو د‌لی دە‌چە‌س‌پ‌یت، هە‌ندێ لە‌زانایان دە‌ل‌ین: (الإبانة فی أصول الدیانة) ش دە‌نووسی، دە‌چ‌یتە سه‌ر م‌ین‌بەر لە شاری (بە‌صر‌ا) کە وتاری‌ژ‌ئ‌کی زۆر مە‌ش‌ه‌ور‌یش بوو، دە‌ل‌ی:

هە‌ر‌کە‌سێ ناسیومی ناسیومی، هە‌ر‌کە‌س‌یش نە‌یناسیوم، م‌ن فلان کە‌سی ک‌و‌ری فلان کە‌سم، چ‌ل (٤٠) س‌الە لە‌سه‌ر فیکری موعتەزێلەم، فە‌ر‌و‌ه‌یه‌ک (عە‌با‌یه‌کی لە‌به‌ردا دە‌بی، دە‌ل‌ی: ئی‌ستا چ‌ۆن ئە‌و فە‌ر‌و‌ه‌یه‌ دادە‌کە‌نم، ئا‌وا فیکری ئی‌عتی‌زال و ئە‌و بی‌ر‌و‌کانە‌ی موعتەزێلە واز لێ د‌ئ‌م و دە‌گەر‌ئ‌مە‌وه‌ ب‌ۆ ئە‌و پ‌‌ب‌ازە‌ی کە پ‌‌م وایە راستە، ئە‌و پ‌‌ب‌ازە‌ی کە پ‌‌ن‌غە‌م‌به‌ری خواو (صلی الله علیه وسلم) خە‌لیفە پ‌‌اش‌یدە‌کان و ها‌و‌ه‌لان لە‌سه‌ری بوون و، پ‌‌ش‌ه‌وا‌یانی وە‌ک ئە‌بو حە‌نیفە و مال‌یک و شاف‌عیی و ئە‌حمە‌د لە‌سه‌ری بوون.

له نۆزه كۆمهله‌تیه‌كان له‌كە‌لتان
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

ر‌ا‌گە‌پ‌اند‌نی مە‌كتە‌بی م‌ام‌وس‌تا عە‌لی ب‌اپ‌یر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English • عربي • کوردی

عە‌ل ب‌اپ‌یر/ AliBapir

عە‌ل ب‌اپ‌یر/ AliBapir

ر‌ا‌گە‌پ‌اند‌نی مە‌كتە‌بی م‌ام‌وس‌تا عە‌لی ب‌اپ‌یر

وتووئۇتە ناودارەكەي نېۋان
(أبو الحسن الأشعري) و (أبو علي الجبائي)

دىيارە (أبو علي الجبائي) كە مامۇستاي بوۋە، لىي دەپرسى: تۆ چۆن ئەو
گۆرەنكارىيەت بەسەردا ھاتودە؟

(أبو الحسن) یش دەلى: پرسىيارىكم ھەيە؟

(أبو علي) دەلى: فەرموو.

(أبو الحسن) دەلى: ئايا يەكەي لە بنچىنەكانى موعتەزىلە نالى: (يجب على
الله مراعاة الأصلح للعبد؟) واتە: لەسەر خوا واجىبە كامە بۆ بەندە چاكتەرە خوا ئەۋدى
بۆ بىكات؟

(أبو علي) دەلى: با.

(أبو الحسن) دەلى: باشە سى برا ھەن: يەكيان مەسۇلمانە، يەكيان كافردە،
يەكيان بە نابالغىي مردودە، ئايا ئەوانە سەرەنجاميان چۆن دەيى؟

(أبو علي) ده‌لی: مسولمانه‌که له به‌هه‌شتی دایه، کافره‌که‌ش ئه‌هلی دۆزه‌خه، مندا‌له‌که‌ش ئه‌هلی ده‌رباز بوونه، به‌لام ناچیتته پله به‌رزه‌کانی به‌هه‌شت.

(أبو الحسن) ده‌لی: بۆچی ناچی؟

(أبو علي) ده‌لی: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کرده‌وه‌ی باشی نه‌بووه‌و، پیش ئه‌وه‌ی با‌لغ بی وه‌فاتی کرده‌و.

(أبو الحسن) ده‌لی: ئه‌دی ئه‌گه‌ر مندا‌له‌که‌ ره‌خه له خوا بگرێ ب‌لی: ئه‌ی خ‌وايه! بۆچی منت نه‌ژيان‌د، تا‌کو منیش به‌هۆی کرده‌وه‌ی چاکه‌وه، پله به‌رزه‌کانی به‌هه‌شت به‌ده‌ست هینابایه؟

(أبو علي) ده‌لی: خوا پێی ده‌فه‌رم‌وی: بۆتۆ وا با‌شتر بو به ن‌اب‌ل‌غی بمری، چون‌که ئه‌گه‌ر گه‌وره بووبای، به ک‌اف‌ری ده‌م‌ردی.

(أبو الحسن) ده‌لی: ئن‌جا ک‌اف‌ره‌که بۆی ه‌یه ب‌لی: خ‌وايه! منیش بۆچی به ن‌اب‌ل‌غی نه‌ده‌مران‌د، تا‌کو تووشی جه‌ه‌ن‌مه‌ی نه‌بووبام؟

ئیدی ئه‌بو ع‌لی ج‌وب‌ایی ه‌یچ ق‌سه‌ی پێ نه‌ما، چون‌که ر‌اس‌ته، بۆ ئه‌و ک‌اف‌ره وا با‌شتر به ن‌اب‌ل‌غی بمری، ئن‌جا (أبو الحسن) ده‌لی: که‌واته: ئه‌و فیک‌ره‌یه‌ی ئیوه ه‌ه‌له‌یه، خ‌وای به‌رزو مه‌زن نا‌گون‌جی ئیمه شتی له‌سه‌ر و‌اج‌ب بکه‌ین، ئن‌جا له‌و‌یوه ره‌وته‌که‌ی خۆی ئی‌ع‌لان کرد.

له نۆزه كومه‌لایه‌په‌ن‌خان له‌كه‌ل‌مان

Stay in touch on social media

ب‌خ‌ن مه‌هم ع‌ر م‌و‌ا‌ل‌ع ان‌و‌ا‌ل‌ع الاد‌م‌ع‌ا‌ي

ر‌ا‌گه‌ب‌ان‌د‌ن‌ی مه‌كت‌ه‌ب‌ی م‌ا‌م‌و‌س‌تا ع‌ه‌لی ب‌ا‌پ‌یر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

ع‌ه‌ل‌ی ب‌ا‌پ‌یر AliBapir

ع‌ه‌ل‌ی ب‌ا‌پ‌یر AliBapir

كه‌ت‌ا‌لی

ر‌ا‌گه‌ب‌ان‌د‌ن‌ی مه‌كت‌ه‌ب‌ی م‌ا‌م‌و‌س‌تا ع‌ه‌لی ب‌ا‌پ‌یر

ر‌ا‌گه‌ب‌ان‌د‌ن‌ی مه‌كت‌ه‌ب‌ی م‌ا‌م‌و‌س‌تا ع‌ه‌لی ب‌ا‌پ‌یر

ر‌ا‌گه‌ب‌ان‌د‌ن‌ی مه‌كت‌ه‌ب‌ی م‌ا‌م‌و‌س‌تا ع‌ه‌لی ب‌ا‌پ‌یر

كەسايەتییە ديارەكانى رەۋتى ئەشعەرىي

كەسانىكى زۆر ناۋدار ھەبوون لە قوتابخانەى ئەشعەرىيدا بۆ نمونە:

- ۱- الباقلائي: أبو بكر محمد بن أبي الطيب: ۴۵۳ھ / ۱۰۰۳م.
- ۲- إمام الحرمين: أبو المعالي الجويني، عبدالملك بن عبدالله بن يوسف: ۴۱۹-۴۷۸ھ / ۱۰۲۸-۱۰۸۵م.
- ۳- حجة الإسلام الغزالي، أبو حامد محمد بن محمد بن محمد: ۴۵۰-۵۰۵ھ / ۱۰۵۸-۱۱۱۱م.
- ۴- فخرالدين الرازي، محمد بن عمر بن حسين الرازي: ۵۴۴-۶۰۶ھ.

زۆرى دىكەش ھەبوون لە زانايان، لەكۆتاييدا من ھەر ئەوەتان پى دەلیم: ئەوێ كە دەگوترى: قوتابخانەى ئەشعەرىي گروويك بوونە وەك موعتەزىلەو ئەوانە، ئەمە ھىچ ئەصل و ئەساسى نى، بەلكو ئەشعەرىيەكان چەندان سەدە پارێزەرى عەقیدەى {جەماوەرى مەسۇلمانان} و ئەو رەوتە گشتییە بوون كە ئەھلى سوننەت و جەماعەت لەسەرى بوو، بەلگى راستە دواى ھەندى فېكرو بۆچوونيان ھەبوون، كەم و زۆر ھەلەو لادانايان تیدا بوو، بەلام بە گشتى لەسەر رېبازى ئەھلى سوننەت و جەماعەت {جەماوەرى مەسۇلمانان} بوون.

ماتوریدییه‌کان (الماثریدیة)

۱- پیناسه:

۲- جیاوازییه‌کانی نیوان قوتابخانه‌ی شه‌شعهریی و قوتابخانه‌ی ماتوریدی.

راځه پانډنې مه ځننه بې ماموستا علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له تڼو څومره ځمکه لري ښه ځان له ځمکه لري
Stay in touch on social media
نن مه ځننه بې ماموستا علي بابير

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

راځه پانډنې مه ځننه بې ماموستا علي بابير

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

کډوالې

راځه پانډنې مه ځننه بې ماموستا علي بابير

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

به پێزان!

بۆ زانیاریتان! ئهم تهوژمه له م ناوچهیهی ئیمه کهم بووه، زیاتر تهوژمی ئەشعهریی مه شهوور بووه، به لām له و لاتانه دا که پێیان ده گوتری: (ما وراء النهر)، وهك هیندستان و پاکستان و ئەندۆنوسیا و مالیزیا و ئەفغانستان و ئێران و ... هتد، ئەو قوتابخانهیهی: (أبو منصور الماتريدي) له وی زیاتر پهواجی هه بووه.

(أبو منصور) یش له گهڵ (أبو الحسن) دا هاوچهرخ بوون و، له زۆر له بیرو بۆچوونه کانییدا وهك يهك بوون، ئەوانیش هه ر خاوهنی فیکریکی ئیسلامیی میانجیی بوون و، هه لیا ئنداوه لایه نه نا کۆک و لێک دوور که و تهووه کان به یه که وه کۆ بکه نه وه.

راگه باندنی مه کته بی مامۆستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

هه ل بابیر AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

هه ل بابیر AliBapir

QR codes

پیناسه

وهك چۆن (الأشعرية) رهوتیكى فیکری و عهقیدهیی بوو که (أبو الحسن الأشعري) دایمه‌زاندوده، (الماتريدية)ش به‌هه‌مان شیوه رهوتیكى فیکری و عهقیدهیی بوو، که (أبو منصور الماتريدي) دایمه‌زاندوده.

ماتوریدی دیاره نازناوی: (محمد بن محمد بن محمود)، که ناسراوه به (أبو منصور الماتريدي) له (ماتريد) له‌دایک بووه، که گه‌ره‌کیکه له شاری (سمرقند) و له‌سالی (۳۳۳ک) دا وه‌فاتی کردوه.

(أبو منصور) چهند کتیبیکی هه‌ن، وهك:

- ۱- (كتاب تأويل القرآن).
- ۲- (كتاب مأخذ الشرائع).
- ۳- (كتاب الجدل).
- ۴- (كتاب الأصول في أصول الدين).
- ۵- (كتاب رد الأصول الخمسة).

شایانی باسه: {ته‌بو مه‌نصور} له رووی مه‌زه‌به‌وه، حه‌نه‌فی بووه.

جیاوازییهکانی نیوان:

قوتابخانهی شهعهریی و قوتابخانهی ماتوریدی

لهبهر شهووی قوتابخانهی ماتوریدی له زۆربهی بۆچوونهکانیدا وهك قوتابخانهی شهعهرییهو، تهنها چهند جیاوازییهکی كه له نیوانیاندا هه، بۆیه تهنیا باسی جیاوازییهکانیان دهکهن، شه گهر نا له شتهکانی دیکه دا: وهك ئیمان و عهقیدهو، حیساب کردن بۆ عهقل و نهقل، ههر کامیان به پپی خوی، ههروهها له پرووی ناوو سیفهتهکانی خواوه، له پرووی پیناسهی ئیمانوهو... هتد، وهك یهکن.

پینج جیاوازیی سهرهکیی:

یهك: شهو مهنصورپی ماتوریدی دهربارهی ناسینی خوا دهلی: دهگونجی عهقل دهرکی شهو بکات كه خوا بناسین، چونكه خوا سبحانه و تعالی له زۆر ئایهتهکانی قورئانی به پیزدا، فرمانی بهوه کردوه كه خوا بناسین كهواته: دیاره عهقل له توانایدا ههیهو، دهگونجی خوا بناسی، بۆیهش ناسینی خوا

(۱) وک له ته وږی دودمیشدا باسماں کړدود، پروانه: بهشی دودم، بنه‌مای پازدیه‌م: لاپه‌ږد: ۳۰۶-۳۰۲ / چاپی په کهم / ۲۰۱۸ ز.

حیکمهتن، بهلام خوا سبحانه و تعالی پابه‌ند نیه به‌وده که چی چاکه بو مروّقه‌کان، نه‌وه بکات، یان چی چاکتره، وهک موخته‌زيله گوتوویانه، چونکه هرچی بیه‌وی ددیکات و، دهست به‌ستراو نیه، به‌پیچه‌وانه‌ی نه‌وده که موخته‌زيله نه‌وه له‌سهر خوا به‌پیوست دوزان، بهلام نه‌بو حه‌سه‌نی نه‌شعهری ده‌لی: کرده‌وه‌کانی خوا (تعلیل) هه‌لناگرن، یانی: ناگونجی بلّی: خوا بویه نه‌وه فرمانه‌ی کردوه، چونکه نه‌وه حیکمه‌ته‌ی تیدایه، یان بلّی: بویه نه‌وه فرموده، له‌بهر فلان ئامانجه، نه‌مه‌ش له‌بهر نه‌وه‌ی خوا لی ناپرسی له‌وه‌ی دهیکا، بهلام مروّقه‌کان لیان دپرسی!

بهلام من لی‌ده‌شدا رای ماتوری‌دیم پی راسته، چونکه نه‌وه زیاتر له‌گه‌ل قورئان و سونه‌تدا ده‌گونجی، که کرده‌وه‌کانی خوا هه‌موویان ئامانج و حیکمه‌تیان له‌پشته، هه‌رچه‌نده ئامانج و حیکمه‌ته‌که په‌یوه‌ندی به‌خواه نیه سبحانه و تعالی، ده‌بی ورد بنه‌وه له‌شته‌کان! نه‌بو حه‌سه‌نی نه‌شعهری بویه ده‌لی: نه‌گه‌ر بلّین: خوا بویه نه‌وه کاره‌ی کردوه، تا‌کو نه‌وه ئامانجه بی‌تته دی، که‌واته: خوا پیوستی به‌وه ئامانجه‌یه، نه‌ویش وردی بیر لی کردۆته‌وه، بهلام به‌وه له‌مه‌ ده‌ربازمان ده‌بی، که بلّین: خوی کارزان بویه ده‌فرموی: وا بکه‌ن، یان نه‌وه کرده‌وه‌یه‌ی بویه کردوه، له‌بهر نه‌وه‌ی ئامانجیک دیتته دی که په‌یوه‌سته به‌دروست‌کراوه‌کانه‌وه، نه‌گه‌رنا خوی به‌رزو مه‌زن بی نیازه له‌وه‌ی ئامانج به‌ی‌تته‌دی، بهلام خوا به‌به‌زه‌یه، به‌خشنده‌یه، میهره‌بانه، نه‌وه ئامانجانه ده‌ی‌تته دی که مروّقه‌کان لیان به‌هرمه‌ند ده‌بن، نه‌وه هیچ زیانیکی تیدا نیه‌وه، هیچ نه‌وه ناگه‌یه‌نی که خوی تاک و پاک پیوستی به‌غیری خوی هیه.

لی‌ده‌دا ده‌توانین چه‌ند وینه‌یه‌ک به‌ی‌نینه‌وه:

أ- نه‌شعهریه‌کان ده‌لین: ده‌گونجی خوا خه‌لک دروست بکات و نه‌رکیشیان نه‌خاته سهرشان، بهلام ماتوری‌دیه‌کان ده‌لین: نه‌وه ناگونجی و خوی به‌رز مادام خه‌لکی دروست کردوه، نه‌رکیشیان ده‌خاته سهرشان، حیکمه‌تی خوا وا ده‌خوای، نه‌دی بوچی دروستیان ده‌کات؟! نه‌شعهریه‌کان ده‌لین: نا، نه‌گه‌ر دروستیان بکات و

ھېچ ئەركىشىيان نەخاتە سەرشان و ھېچ پېغەمبەرئىكشىيان بۇ نەئىرى، ھېچ شتىك پروو نادات، بەلام ماتورىدىيەكان دەلېن: نا، كارى بىچ ھىكمەت و كردارى بىچ ئامانچ، لە خوا ناودىتتەود.

لېزدەش قسەى ماتورىدىيەكانم بىچ راستە.

ب- ئەشعەرىيەكان بە گرىمانەى عەقلىي دەلېن: دەگونجى خوا سېحانە و تعالى كەسېك كە فەرمانبەرى بۇ دەكات، سزاي بدات و، كەسېك كە سەرپېچى لى كردود، پاداشتى بداتەود، ئەود بە گرىمانەى عەقلىي، نەك گرىمانەى شەرعىي، بەلام ماتورىدىيەكان دەلېن: ئەود پېچەوانەى ھىكمەتە، خوا شتى و ناكات.

كە بە بۇچوونى من قسەى ماتورىدىيەكان راستەود، ئەود زىاتر لەگەل عەقلى سەلېمدا دەگونجى، بەلې خوا ھەموو شتىكى لەدەست دى، بەلې وىستى خوا رەھايەو ھېچ كۆت و بەندى لەسەر نىە، بەلام وىستى خوا لەگەل رەحمەتى خوا، لەگەل زانىارىي خوا، لەگەل ھىكمەتى خوا، ئەو سېفەتانەى خوا، ھەموويان پېكەود كار دەكەن، ئەود نىە بلىي: دەسەلاتەكەى دوورې لە ھىكمەتەكەى، ياخود خواست و وىستەكەى، دوورې لە زانست و مېھربانىيەكەى، بەلكو سېفەتەكانى خوا ھەموويان پېكەودن.

ج- ئەشعەرىيەكان دەلېن: لەرووى عەقلىيەود دروستە خواى پەرودردگار بەلېن بداو نەيھېننەدى، چونكە خوا نابى ھېچ شتىكى لەسەر پېويست بى! كە مەسەلەكە ھەمووى بەرگرىي كردن بوود لە زانىارىي و دەستەلاتى خوا، رەھايى وىستى خوا، زىاتر بۇ بەرپەرچدانەودى موعتەزىلەو مورجىئە وايان گوتود، چونكە ئەوان گوتوويانە: لەسەر خوا پېويستە ئەو بەلېنانەى داونى، بىانھېننەدى، ھەرەشەكانىش كە كردوونى، بىانچەسېننى، مورجىئەش گوتوويانە: خوا بۆى ھەيە پاداشتى كەس نەداتەود، سزاي كەس نەدات، وەك كاتى خۆى باسمان كرد، بەلام ئەشعەرىيەكان لەرووى گرىمانەى عەقلىيەود گوتوويانە: دەگونجى خواى پەرودردگار بەلېنەكانى خۆى نەيھېننەدى، بەلام ماتورىدىيەكان دەلېن: نەخېر، مادام خوا بەلېنى داود، بەپېى ھىكمەتى خۆى، بەلېنەكانى خۆى دەھېننەدى.

به دڵنیایی منیش قسه‌ی ماتورییدییه‌کانم بچ ر‌استتره، نه‌ک له‌به‌ر ئه‌ودی خ‌وای کارزان ناتوانی به‌لێنه‌کانی به‌یئێته‌دی، به‌ل‌کو له‌به‌ر ئه‌ودی خ‌وای کاربه‌جی خ‌اودنی هه‌موو سیفه‌تیکی باشه‌و، بچ به‌لێنییش، سیفه‌تیکی خ‌راپه‌و له‌خوا ناوده‌شیته‌ود.

چ‌وار: ئه‌بو حه‌سه‌نی ئه‌شعه‌ریی بر‌وای به‌ وده‌سته‌هێنان (کسب) هه‌یه‌و، موخته‌زیله‌کان ده‌یانگوت: ئینسان کردوه‌کانی خ‌وی به‌دی دینی، ده‌یانخولقیینی و، جه‌برییه‌کان ده‌یانگوت: خوا کردوه‌کانی بۆ ده‌خولقیینی، ئه‌بو حه‌سه‌نی ئه‌شعه‌ریی ویستوویه‌تی هیلیکی نیوده‌راست بگرێ، گوتوویه‌تی: ئینسان نه‌ کردوه‌کانی خ‌وی ده‌خولقیینی، نه‌ ئه‌وده‌شه‌ هیچی له‌ده‌ست نه‌یه‌ت، به‌ل‌کو به‌ده‌ستیان دینی، ئنجا ئه‌بو مه‌نصورپی ماتورییدییش هه‌روا ده‌لی، به‌س جیاوازییه‌که‌یان ئه‌ویه: ئه‌بو حه‌سه‌نی ئه‌شعه‌ریی ده‌لی: وده‌ست هێنان (کسب) ی مر‌وڤ بۆ کردوه‌کانی، له‌گه‌ڵ کردوه‌ی خ‌وادا، که بریتیه‌ له‌ دروستکردن (خلق)، به‌یه‌که‌ودن، یانی مر‌وڤ هه‌لیده‌بژیرێ و، خ‌وای په‌رودردگار بۆی ده‌خولقیینی، به‌بچ ئه‌ودی مر‌وڤ کاریگه‌ری هه‌بچ، له‌ به‌دییه‌تانی کردوه‌کانیدا، به‌لام ماتورییدییه‌کان ده‌لین: مر‌وڤ کردوه‌کانی خ‌وی وده‌ست دینی، به‌ هیلیک که‌ خوا پێی داوه‌و ئه‌و کردوه‌یه‌ی خ‌وی په‌یدای ده‌کات، خه‌لقی ناکات، به‌لام کاریگه‌ری له‌سه‌ری هه‌یه، که ئه‌ودی ماتورییدییه‌کان هیلیکی نیوده‌راسته‌ له‌نیوان موخته‌زیله‌و ئه‌شعه‌رییه‌کاندا، به‌لام زیاتر به‌لای موخته‌زیله‌ دایه^(۱).

پێنج: ماتورییدییه‌کان ده‌لین: خ‌وای بچ هاوه‌ڵ ئه‌و سیفه‌تانه‌ی که هه‌ینی، بۆی ده‌چه‌سپینن، به‌لام سیفه‌ته‌کانی جیا نین له‌ زاتی، به‌لام ئه‌شعه‌رییه‌کان ده‌لین: سیفه‌ته‌کانی خوا، غه‌یری زاتی خوا، ئنجا لێره‌دایه‌ ئه‌و قسه‌یه‌ی که له‌ کتێبه‌کانی عیلمی که‌لامدا هه‌یه، ده‌لی: {لا هی هو، ولا هی غیره}، سیفه‌ته‌کانی خوا، عه‌ینی زاتی خوا نین، به‌لام لێی جیاش نین، به‌ ئیعتیباریک عه‌ینی زاتی خوا نین، که خوا سیفه‌ته‌کانی نه‌بن، به‌لام جیاش نین، ئه‌ودی که گوتوویه‌نه: فره‌زه‌لیی {تعدد القدماء} ر‌ووبدات، به‌ل‌کو سیفه‌ته‌کان له‌نیو زات دان^(۲).

(۱) له‌ باب‌ه‌ته‌کانی پێش‌ووتردا له‌و باره‌وه‌ بۆچ‌وونی خ‌ۆم گوتوه‌، که له‌ هی هه‌موویان جیاوازه‌.

(۲) ئهم چه‌ند جیاوازییه‌ له‌ کتێبی: (ت‌اریخ المذاهب الإسلامیه)ی محمد أبو زه‌ره، ص (۱۷۱-۱۸۳) دا، هاتوون.

براو خوشکانی خوشه‌ویست! من پیم وایه رپی راست و ساغ و بی گری
و گۆل هەر ئه‌وه‌یه که: ئه‌و بابەتانه‌ی په‌یوه‌ندیان به‌ خوای په‌روه‌ردگار هه
هه‌یه، ده‌قه‌کانی چییان گوتوه، هه‌روا بلیین، چونکه سیفه‌ته‌کانی خوا، زۆر له‌وه
گه‌وره‌ترن له‌ عه‌قلی ئیمه‌دا جییان بێته‌وه‌و چۆنیه‌تییه‌که‌یان ده‌رخه‌ین.

له‌ ئۆڤه‌ كۆمه‌ڵه‌ به‌ ئێمه‌كان له‌ كه‌لتان
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

رێگه‌پاندنی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابیر

f

عه‌لی بابیر/Alibapir

f

archive.org/details/@alibapir

PDF

Alibapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English • عربي • کوردی

Alibapir

عه‌لی بابیر/Alibapir

YouTube

كه‌تانی
رێگه‌پاندنی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابیر

Telegram

WhatsApp

Phone

رێگه‌پاندنی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابیر

باطینییه‌کان (الباطنية)

۱- پیناسه.

۲- دامه‌زینته‌ری جوولانه‌وه‌ی (باطنیة) کی بووه؟

۳- پیرو تاقمه (باطنیة) سه‌ره‌کییه‌کان.

۴- کورته هه‌له‌سەنگاندنیکی گرووپه باطینییه‌کان.

راځه پانډنې مهکنه بې ماموستا عهلي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له نوره كومەلایه نیوځان له خه لایان
Stay in touch on social media
نن مه کم عر موانع ان دوا مل الاجتماعی

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

راځه پانډنې مهکنه بې ماموستا عهلي بابير

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

که ژاني
راځه پانډنې مهکنه بې ماموستا عهلي بابير

پیناسه

(باطنیه) کین و تهر زاراو دیه یانی چی؟

ئیمه سی دانه له پیناسه کانی شاره زایان بو (باطنیه) دینین:

۱- (د. محمد عماره) بهم شیو دیه پیناسه ی باتینییه کان دهکات: {الباطنیه: مصطلح عام، -نسبة إلى الباطن المقابل للظاهر -يُطلَقُ على العديد من الفرق الإسلامية وغير الإسلامية، التي لم تقف في قضية التأويل عند حدود الاعتدال، وإنما ذهبت فيها مذاهب الغلو والتعميم والإطلاق.

فالتأويل هو: إخراج دلالة اللفظ من الدلالة الحقيقية، إلى الدلالة المجازية من غير أن يُخلَّ ذلك بعادة لسان العرب في التجوُّز^(۱)، لكن الباطنية قد تميَّزوا عن الفرق المعتدلة في الموقف من التأويل، عندما لم يجعلوه ضرورة واستثناءً، وإنما جعلوه القاعدةً، والأصل ذات العموم والإطلاق، لقد رأوا أن لكل ظاهر باطنًا ولكل تنزيل تأويلًا^(۲).

(۱) نهم قسه یه ی له (ابن رشد) دوه هیناوه، که له نیوان سالانی: (۵۲۰-۵۹۵ک) دا ژیاوه.

(۲) إزالة الشبهات عن معاني المصطلحات، ص ۱۴۶.

واته: باتینییه زاراویه کی گشتیه پال دهریته لای - باطن: په نهان پیچه وانه ی: ظاهر - ناشکرا -، ثم زاراوه ی باتینییه وشه یه که به کار هاتوه بو زور له پیرو تاقمه ئیسلامی و غهیره ئیسلامییه کانیش، که له مهسه له ی تهئویل کردندا له خه تی نیوه راس ت لایانداوه و، سهریان چوته تیپه راندن و به رههایی تهئویل کردن و گشتاندنی تهئویل.

تهئویل بریتییه له وه ی بیژیه که له دهلاله تی راسته قینه و ناشکرای خو ی، لابه ده ی بو دهلاله تی مه جازی، به بی ئه وه ی له گه ل عاده تی زمانی عه ره بییدا تیگ بگیرئ، {واته: ده بی زمانی عه ره بی تهحه ممولی ئه وه بکات، نه ک شتی: بلی: پیچه وانه ی زمانی عه ره بی بی}.

به لام باتینییه کان به وه جیا بونه وه له و پیرو تاقمه هاوسه نگانه ی که تهئویلیان کردوه {چونکه هیچ کومه لیک نه بووه که م و زور تهئویل نه کا}، که تهئویل کردنیان نه کردوه به شتیکی ناچار ی و حاله تیکی هه لاواردن، به لکو کردوویانه به بنچینه و ته صل، که به گشتی و رههایی گوتوویانه: هه موو ده قیک وه ک چون مانایه کی رواله تی هه یه، مانایه کی شیراوه شی هه یه و، هه موو ته نزلیک {هه موو ثایه تیگ که خوا ناردوویه ته خوار} ده بی تهئویل بکری.

دوایش باسی ده که یه که مه به ستیان هه بووه له وه.

۲- سه رچاویه کی دیکه ش له پیناسه ی (باطنیة) دا ده لی:

{الباطنية: إسم يطلق على: (أ) الإسماعيلية في العصور الوسطى، بسبب تركيزهم على الباطن، والباطن يعني: ما وراء ظاهر التنزيل.

(ب) ثم يطلق بدرجة أقل خصوصية على أي فرد يرمي باطراحه للمعنى الظاهر لمثل هذه النصوص مؤثراً الباطن... ويمكن وصف منهج الباطنية في عبارات من أفكار أربعة جوهرية:

۱- باطن. ۲- تأویل. ۳- خاص وعام. ۴- تقيّة، وكل منها يُلتزَم به سلفاً، أيّا كان المذهب الذي يُدعى إليه^(۱).

واته: (باطنية) ناویکه (أ) به کار هیئراوه بۆ ئیسماعیلییهکان له سه دهکانی نیودراستدا، به هووی شهوهه که زۆر جهختیان کردوتهوه له سهر دیوی په نهانی دهقهکان، واته: پشتی روالهتی دهقهکان.

(ب) ههروهها وشهی (باطنية) به پلهیهکی که متر به کار هیئراوه، بۆ ههر که سیك که مانای روالهتی دهقهکان لادهباو مانا په نهانه که یان هه لده بتریر و، ده گونجی میتودی (باطنية) له چوار بیرو که دا کورت بکریتهوه: (۱- په نهان، ۲- تهویل، ۳- تاییهت و گشتی، ۴- تهقییه)، ئنجا ههر کامیک لهو پایانه پابهندی پیوه دهکری، شهو ریچکهیهی بۆی بانگ دهکری، ههرچییه ک بی.

۳- سه رچاوهیه کی دیکهش لهو باردهه گوتوویه تی:

الباطنية: {الباطنية: {وهي من فرق الشيعة ...، ويُطلق لقب الباطنية على الإسماعيلية بشكل خاص، وتتلخص أفكار الباطنية في: التأويل، والحلول، والتناسخ:

التأويل: هو صرف اللفظ عن المعنى الراجح إلى المعنى المرجوح، لدليل يقتزن به، فإذا لم يكن اللفظ محتملاً للمعنى الذي حمل عليه، ولم يُبين المتأول الدليل الذي حمّله على ذلك، كان تأويلاً فاسداً بل تلاعباً بالنصوص.

والتأويل الفاسد هو الذي اعتمده الغلاة مُدّعين أن للقرآن ظاهراً وباطناً، وأن المراد منه باطنه دون ظاهره، وهكذا أخذ الغلاة يُحرّفون اللفظ القرآني عن معناه الذي سيق له، إلى معاني تتفق مع عقيدتهم وتنسجم مع أهوائهم، ونزعاتهم وكان التأويل من أهم أسلحة الغلاة في التحلّل من القيم الأخلاقية والشعائر الدينية، وفي إشاعة الإباحية والإلحاد.

والحلول: وهو من أخطر أفكار الغلاة ويريد به: حلول الإله ذاته أو روحه، جزءاً أو كلاً، في البشر، وقد اعتقد الغلاة بالوهية الأنبياء والأئمة، ويعتبرون الصلاة طاعة

للشخص... والزكاة عبارة عن إيصال كل ما يفيض من مؤونة الإنسان وعياله إلى الإمام... ويقولون: أن الصوم هو عبارة عن السكوت عن كل ما يفعله الإمام، فليس فيه عيب... ويقولون: أن الحج عبارة عن زيارة الإمام، وأحلوا جميع المحرمات...^(۱).

واته: (باطنیه): له تاقم و گروپهکانی شیعهن. نازناوی (باطنیه) به تایبته بو ئیسماعیلییهکان به کاردی و بیروکهکانی باطنیییهکان له سێ شتاند کورت ددبنه وده.

تهئویل، چوونه نیو (حلول)، تهناسوخ.

تهئویل: لادانی وشهیه که له مانایه کی له پێشتری بو مانایه کی دوورتر، بههوی نیشانهیه که وه، ئنجا ته گهر بێژده که تهو مانایه ی نه گه یاند که لێی گیراوه، بابای تهئویلکه به لگهی نهخسته روو له سه ره لێژاردنی تهو مانایه، تهو تهئویلیکی بێ که لکه، به لکو گالته کردنه به دهقه کان.

تهئویلی بێ که لکیش به رد دوام تهو روچوو له دین ده رچووانه په نایان پێ برده که گوتوو یانه: قورئان تاشکراو په نهانی ههیهو، مه به ست پێی په نهانه که یه تی نه که تاشکرایه که! ئیدی بهو جوړه تیپه رینه رهکان وشهکانی قورئانیان لهو مانایانه ی بو یان هاتوون لاداون، به رهو چه ند واتیه کی گونجاو له گه ل تاره زوو و ویسته کانیان.

هه ره ها تهئویل گرنگترین چه کی له دین ده رچوو ده کان بووه، بو خو ده رباز کردن له به هایه کانی ئیسلام و دروشمه ئاینیییه کان و، بلاو کردنه و دی بێ به ندو باری و ئیلحاد.

حللول: له ترسناکترین بیروکهکانی روچوو ده زه ندیقه کان بووهو، مه به ستیان پێی هاتنه نیوی خوا یان به شیکی بووه بو جهسته ی مروف، ئنجا ته وانه بر وایان به په رستراویتی پیغه مبه ران و پیشه وایه کان بووهو پێیان وابوو، نوێژ کردن فه رمانبه ربی که سیکه و، زه کاتیش گه یاندنی زیاده خه رجیی و مه سه رده ی مال

(۱) موسوعة الأديان في العالم، و الفرق الإسلامية، ص ۱۱۹، ۱۲۰.

و خیزانه بو پیشه‌واو، گوتوویانه: پوژوو گرتن بریتیه له بی‌دنگیی له به‌رانبه‌ر هه‌ر شتی‌کدا که پیشه‌وا دهیکات و، هه‌ج کردنیش سهردانکردنیه‌تی و، سهربارده‌ش هه‌رچی قه‌ده‌غه‌ کراوه، هه‌لالیان کردوده....

ته‌ناسوخ: (تناسخ)یش ته‌ودیه که پرووحی ته‌و مروّقه‌ی ده‌مری، به‌چیتته نیو پرووحی که‌سیکی دیکه، یان ژیانداریکی دیکه، یان پرووکیک، به‌پیی ته‌و کردوانه‌ی که کردوونی، به‌حساب ته‌گه‌ر کردووی باشی کردبی، ده‌چیتته نیو به‌ده‌نی که‌سیکی باش، یاخود ژیانداریکی باش و، ته‌گه‌ر خرابی کردبی، ده‌چیتته نیو جه‌سته‌ی ئینسانیکی خراب، یاخود ژیانداریکی خراب.

دوو وشه‌ی دیکه‌ش له (باطنية)دا به‌کاردین:

أ- الغنوصية:

{نسبة إلى غنوصيص -أي المعرفة- وهي نزعة فلسفية، قديمة قائمة على التلفيق بين الفلسفة والدين والمزج بين المعارف المختلفة، وهي تسلك للخلاص سبيل المجاهدة الفردية والتجربة الروحية الذاتية التي ترتقي بصاحبها على طريق الفناء في المطلق والكل، وليس طريق الشريعة العامة، عقلية كانت أو سمعية، هذه الشريعة} (۱).

واته: {غنوصیه‌ت} پال ده‌دریته لای {غنوصیص} که وشه‌یه‌کی لاتینییه، واته: زانست، ته‌ویش بریتیه له ری‌رویکی فه‌لسه‌فی له‌میژینه، که له ته‌نجامی تاویته کردنی فه‌لسه‌فه‌و دین و چه‌ند زانستیکی جو‌راو جو‌ردا، پیک هاتود، که مه‌به‌ست پیی ته‌ودیه مروّقه‌ ده‌بی له ته‌نجامی ته‌زموونی پرووحیی خویدا، به‌رز بیته‌وه (به‌حساب له خوا نزیک بیته‌وه) هه‌تا ده‌گاته‌ حاله‌تی فه‌نا {واته: له‌خوادا فه‌وتاوو بیی، نه‌می‌نی} نه‌ک له‌ری‌گای شه‌ریعه‌ته‌وه، ئنجا ته‌و شه‌ریعه‌ته‌ چ عه‌قلیی بی، چ سه‌معیی بی.

ب- الأفلاطونية الجديدة:

ئه‌مه فه‌لسه‌فه‌ی (أفلوطين) بووه، (۲۰۵-۲۷۰)ز، که فه‌یله‌سووفیکی یونانی بووه له (مصر) له‌دایک بووه، له شاری ئه‌سکه‌نده‌رییه گه‌وره بووه، دوا‌یی چووه بۆ رۆما، ژیا‌نی خۆی له‌ویدا بردۆته سه‌ر. فه‌لسه‌فه‌ی ئه‌فلۆتین، ته‌فسیری بوون ده‌کات به‌ بیردۆزه‌ی هه‌ل‌رژان (فیض)، ده‌لێن: خوا سب‌حانه و تعالی {ئه‌وان جاری وا هه‌یه ده‌لێن: خیر، واحد، مطلق ..} بیر له‌خۆی ده‌کاته‌وه، له ئه‌نجامی بیر کردنه‌وه له‌خۆیدا، که خۆی فام ده‌کات، له‌مه‌وه کائینیکی یه‌که‌م په‌یدا ده‌بێ، پێی ده‌گوترێ: عه‌قل، عه‌قلێش بیر له‌خۆی ده‌کاته‌وهو بیر له‌خواش ده‌کاته‌وه، واته‌: عه‌قل هه‌م ده‌بێته (عقل)، هه‌م ده‌بێته (معقول) که‌واته‌: (متع‌دد)، به‌لام خوا یه‌که، ئنجا ئه‌وه عه‌قله له ئه‌نجامی بیر له‌خۆ کردنه‌وه‌یدا، نه‌فسی گشتی، لی په‌یدا ده‌بێ، که دنیا پر ده‌کا، دوا‌یی له‌وه‌وه خرۆکه‌کان په‌یدا ده‌بن، ئنجا له‌وه‌وه نه‌فسه‌کانی به‌شه‌ری په‌یدا ده‌بن.

ئنجا هه‌ندیکیان ده‌یگه‌یه‌نن به‌ ده (۱۰) عه‌قل (نظرية العقول العشرة) ی پێ ده‌لێن!

گرنگ ئه‌وه‌یه بزانه که (باطنیة) کارتی‌کراو بووه، قوتا‌بخانه‌ی غنوو‌سی و ئه‌فلاطونی نوێ.

له تۆه کومه‌لایه‌تییه‌کان له‌که‌لتان
Stay in touch on social media
بۆن سۆنم عه‌ر موو‌لغ انزاو‌ل انجا‌مه‌ای

ر‌ا‌که‌یاندنی مه‌که‌ته‌بی مامو‌ست‌ا عه‌لی باب‌یر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌ل باب‌یر/ AliBapir

عه‌ل باب‌یر/ AliBapir

که‌ت‌ا‌لی
ر‌ا‌که‌یاندنی مه‌که‌ته‌بی مامو‌ست‌ا عه‌لی باب‌یر

Google Play

App Store

ر‌ا‌که‌یاندنی مه‌که‌ته‌بی مامو‌ست‌ا عه‌لی باب‌یر

دامه زیننه ری جوولانه وهی (باطنیة) کی بووه؟!

با لهو بارهوه سهرنجی قسه و بیرو رای ژماردیهك له شاره زایان بدین:

(۱)- (الشهرستاني) گوتویه تی: (عبدالله بن سبأ) پیی وابووه (علي) خوا لئی رازی بی نه مردود، چونکه به شیکی خوی تیدایه و، ناگونجی بخریته ژیر رکیفه وه، ئنجا ئه وه خویته کی له هوردا دی و، هورده تریشقه دهنگی و برووسکه زرده خه نه یه تی و، دواتر داده به زینه سهر زهوی و، وهك چون پر کراوه له سته م، پری دکاته وه له داد گهریی.

(۲)- (ابن عساکر) گوتویه تی: (ابن سبأ) جووله که بووه خوی به مسولمان درخستوه به ولاتانی مسولماناندا گه راوه، تاکو له فرمانبه ری حوکمرانان لایان بدات و، ئاژاودیان بخاته نیوان^(۱).

(۳)- (المقریزی): نووسیویه تی: له (ابن سبأ) دوه سهرجه م رۆچووهکانی رافیزه پهیدا بوون و، ئه وه قسه یه ش که دهلی: به شیکی خوا ده چیته جهسته ی ئیمامه کانه وه، له وه وه داکه وتوده.

(۱) تهذیب تأریخ ابن عساکر، لابن بدران، ج ۷، ص ۴۲۷، ط ۱.

(۴) - (البغدادى): گوتوۋىيەتى: مېژۋىي نووسان دەلىن: ئەوانەى بناغەى (باطنىيە) يان دانا ئە رۆلەكانى مەجووسىيان بوون، بەھۆى ئەۋدە كە ئارەزوو مەندى ئايىنى پېشۋانىيان بوون و، ئە ترسى شمشىرەكانى مەسۇلمانانىش نەدەۋىران ئاشكرائى بىكەن، ئىدى ئايەتەكانى قورئان و فەرمايشتەكانى پېغەمبەريان (صلی اللہ علیہ وسلم) بەپىنى بىنەمايەكانى خۇيان تەئۋىل دەکردن^(۱).

(۵) - (اليمانى): نووسىۋىيەتى: دەرکەۋتنى (عبدالله بن ميمون القداح) ئە سالى دووسەدو حەفتاۋ شەش (۲۷۶) ى كۆچىيدا بوو، فىل و پىلانى ئە دژى مەسۇلمانان گىران و ئازاۋە خراپەى بۇ پەيدا كردن^(۲).

(۶) - (ابن القيم) نووسىۋىيەتى: پاشان مەھدى مولحيد (عبيدالله بن ميمون القداح) دەرکەۋت، كە باپىرى جوولەكە بوو، ئە مالىكى مەجووسىي بوو، بەدرۆۋ ساختە خۇي پالدايە لاي بىنەمالەى پېغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) و، لافى ئەۋدى لىدا كە ئەۋ مەھدىيە كە پېغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) موژدەى ھاتنى داۋە! ئىدى دەستەلاتى پەيدا كردو زال بوو و كارەكەى پەردەى ستاند، تاكو ۋەچە مولحيدەكەى و مونافىقەكان، كە ئە ھەموو كەس دژايەتايان بۇ خواۋ پېغەمبەرەكەى (صلی اللہ علیہ وسلم) بېرەزاتر بوو، دەستەلاتيان رانا بەسەر ۋالاتانى (مغرب) و (مصر) و (حجاز) و (شام) دا^(۳).

(۱) الفرق بين الفرق، للبغدادى، ص ۱۸.

(۲) كشف أسرار الباطنية، لليماني، ص ۱۷.

(۳) المنار المنيف، ص ۱۵۴.

پیژ و تاقمه (باطنیة) سهرهکییهکان

تاقم و پیژ (باطنیة) کان زۆر جوړاو جوړ بوون، به لام رهنگه سهرهکییهکانیان
تهم چواردهیه بووبن، که ههر کامیکیان له بر گهیه کدا دتویژینهوه:

۱- الاسماعیلیة:

دوو پیناسهیان له بارهوه دینین:

یه که م: {ئیسماعیلییه کان له پیژ و تاقمی شیعهی دوازده ئیمامی جیا بوونهوه،
کاتیک راجیایی که وته نیوانیان، که تایا له دواي جه عفری صادق کی پیشه وایی؟

۱- (موسی الکاظم) که کورپی جه عفری صادق بووه.

۲- یاخود ئیسماعیل که تهویش کورپی جه عفری صادق بووه؟

ئیسماعیلییه کان گوتیان: ئیسماعیلی کورپی جه عفر ئیمامه، چونکه
که ورهتر بووه له (موسی الکاظم) و له سالی (۱۴۳ک) دا، پیش بابی به پینج
سالان وه فاتی کردوه، مادام تهو کورپی گه وره ی بابی بووه، ده بی تهو ئیمام بی.

شیعه‌ی دوازده ئیمامیش گوتیان: نه‌خیر ده‌بی (موسی الکاظم) بی، که له سالی (۱۸۳ک) دا، وه‌فاتی کردوه، واته: له‌دوای بابی، بابی له (۱۴۸ک) دا وه‌فاتی کردوه.

{ئجنا ته‌ماشا بکه‌ن! ئینسان که له عه‌قل و مه‌نتیق و له راسته‌ی شیری شه‌ریعت دوور ده‌که‌وێته‌وه، تووشی شتی چهند سهرسورپه‌ینه‌ر ده‌بی! کورێک پینج سالان پینج بابی مردبی، چۆن ده‌بیته ئیمام؟ هه‌ر ته‌صله‌ن شیعه‌ی دوازده ئیمامیش پیم وایه (جعفر الصادق) له‌وه عاقلتر بووه بلێ: من ئیمامی مسولمانانم! به‌و واتایه‌ی ته‌و جینشینی پیغه‌مبه‌ره (صلی الله علیه وسلم)! ئاخ‌ره‌وه چ ئیمامیکه خۆی بشاریته‌وه، هیچی به‌ده‌ست نه‌بی؟ خه‌لیفه‌و حوکمران و ئیمام ته‌و که‌سه‌یه مسولمانان هه‌لیبژێرن! بۆیه من پیم وایه هیچ کام له ئیمامه‌کانی شیعه، ته‌و جو‌ره بیر کردنه‌وه‌یه‌ی ئیستا له‌نیو شیعه‌دا باوه، که گوایه: ته‌وانه خۆیان به ئیمامی مسولمانان زانیوه، پیم وایه هیچیان وایان بیر نه‌کردۆته‌وه.

بو وینه:

جه‌عفه‌ری صادق له‌گه‌ل ته‌بو حه‌نیفه‌و مالیکدا هاوچه‌رخ بوون، پیکه‌وه دانیشتوون و وتووێژیان بووه، ئیدی جه‌عفه‌ری صادق پیی نه‌گوتوون: ده‌بی به‌یعت به‌من بدن! به‌لام له‌به‌ر ته‌وه‌ی ته‌وانه له‌بنه‌ماله‌ی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) بوون و، بنه‌ماله‌و خزمانیشی زۆر چه‌وساونه‌ته‌وه له‌لایه‌ن هه‌ر کام له ئومه‌وییه‌کان و عه‌بباسییه‌کانه‌وه که ئامۆزای خوشیان بوون و، له‌ئه‌نجامی ته‌وه‌شدا که خه‌لک دلسۆز بوونه له‌گه‌لیان و لییان ئالان، ئجنا ره‌نگه‌ خه‌لکی قۆلپرو ساخته‌چیشان تیدا بووبی، که ته‌و جو‌ره قسانه‌یان بلأو کردبیته‌وه، ته‌گه‌رنا (جعفر الصادق) گوتییتی: ئیمام، ئاخ‌ر ئیمامی کویی و ئیمامی کیی، کاتی‌ک خه‌لک به‌قسه‌ت نه‌کا؟ نه‌خیر ته‌ویش یه‌کی‌ک بووه له‌و زانیانه‌ی له‌نیو مسولماناندا بوون^(۱).

(۱) نێوان که‌وانه‌کان زیاده‌ی خۆمه‌.

ئىسمائىلىيەكان بۈۋنە زۆر پېرۋ تاقىم، ھەمۇشيان (باطنىي) بۈۋن، بۆۋىنە: ئايەتلىك ھەيە مانا رۋالەتتېيەكەي ديارد، بەللام ئەۋان گوتۇۋىيەنە: نا ئەۋد مەبەست نىيە، ئەۋد مانايەكەي ئىمام دەيزانى، ئىمامىش نەفەرىك بۈۋد، يان مەعلۇوم بۈۋد، يان نەزانراۋ بۈۋد، ئەۋىش گوتۇۋىيەتتى: ئەۋ ئايەتە مەبەستى ئەۋدەيە، لەبەر ئەۋەش وايان كەردۈد، پېدەچى دەستى پىسيان چۈۋىيەتتە نىۋ، بۆ ئەۋدى ئىسلام لە نىۋەرۋكى خۆى خالى بىكەنەۋد.

{بۆۋىنە: شىيەى نوصەيرىي دەلىن: پېنج پاىەكانى ئىسلام، برىتىن لە: (مۇھىم، ەلى، ەسن، ەسىن، فاطمە)ۋ، دەلىن: ەج برىتتە لەۋدى بچىە لای ئىمام}.

ديارە ئىسمائىلىيەكان گوتۇۋىيەنە: ئىسمائىل نەمردۈد، بەلكو خوا شاردۈۋىيەتەۋد، چۈنكە مەترسىي لىي ھەبۈدە كە بىكۈژرى!

ئىسمائىلىيەكان ھۆكۈمرانىيىشيان كەردۈد، بۆۋىنە: لە مەغرىب و مىصر لەرپىي (فاطمىيە)كانەۋد، (۲۷۲) سال ھۆكىمان كەردۈد، لە ھەندى ناچەى ئىران (۱۷۷) سال ھۆكىمان كەردۈد، لە سوورىا (۳۰۷) سال ھۆكىمان كەردۈد، ئىستاش ئىسمائىلىيەكان لە سوورىا لە شوئىنكىن، پىي دەگوتى: (السلامىيە)، لە ئىرانىش لە ھەندى شوئىن ھەن، لە نزيك (قوم)، لە ئەفغانىستانىش ھەن، لەۋى لەقەبىيان (مۇفتەدا)يە، ديسان لە (بەنجاى) و (كشىمىر)ىش ھەن و، لە (عومان) ھەن و لە (مەسقىت) ھەن و، لە (تەنزانيا)ش ھەن.

بەللام ئىستاش لەگەلدا بىي، فېكرەى ئىسمائىلىيەكان تەم و مژىكى زۆرى بەسەرۈدەيەۋ، ھىچ كەس ۋەك پىۋىست سەرى لى دەرنەچى، رەنگە بۆ خۇشيان سەريان لى دەرنەچى، چۈنكە لە ھەر شوئىنەى بە جۆرىك باسى دەكەن، گەنگ ئەۋدەيە ۋەك ھى مەسۇلمانان نەبى^(۱).

دووهم: {الإسماعيلية: إسم عام للفرق التي تعتقد بإمامة الإبن الأكبر للإمام الصادق، وهو إسماعيل أو إمامة نَجَلِه محمد، وُسُّمُوا بِأَسْمَاء مختلفة، بشتی المناطق، منها: الباطنية، والتعليمية، والسبعية، والحشيشية، والملاحدة، والقرامطة} ^(۱).

واته: ئیسماعیلییه، ناویکی گشتیه بو تهو تا قمانه ی که بییان وابووه، کوره گه ورده کی جه عفه ری صادیق، ده بوایه تیمام بی، نهک (موسی الکاظم) و دوا ی ویش موحه ممه دی کوری، زور ناویان بو به کار هیئراون، به پیی جیاوازی ناوچه کان: وهک: باطینی، ته علمی، هه وتیی {چونکه ئیسماعیل ده بیته تیمامی هه وته م} هه شیشی، مولحیده کان، قه رامیته کان، ته وانه یان هه موو بو به کار هیئراون.

۲- القرامطة:

ثم گروویه باطینییه دژ به ئیسلامه له ژیر په رده ی شیعه گه رییدا خو په نهانکهره، له سالی (۲۸۱هـ) دا، پهیدا بوون، له سه رده می خیلافه تی (المعتضد بالله)، که یه کیك بووه له حوکمرانه کانی بنه ماله ی عه بباسیی.

شاره زاو پسپوړانی میژوو ناویان باس ده کهن:

القرامطة: {فرقة من غلاة الشيعة وفرع من الإسماعيلية، ظهر في جنوبي ما بين النهرين، بعد ثورة (الزنج) المشهورة ۲۶۴هـ/۸۷۷م، ولا يختلف الفرع عن الأصل إلا في بعض المسائل الثانوية، أما النقاط الأساسية في المذهب فمشاركة بينهما، أما تسميتهم القرامطة، فتعود إلى فلاح عراقي اسمه: حمدان قرمط، أما من حيث الدين، فلم يكن للقرامطة دين أو شعائر تذكر، وقد خرب أحد قادتهم (أبو طاهر) الكعبة} ^(۲).

واته: کو مه لیکن له شیعه زور روچووه کان و لقیکن له ئیسماعیلییه کان، که له خوارووی نیوان دوو روبره کان پهیدا بوون، له دوا ی شوړشی زهنج، تنجا تهو

(۱) موسوعة الأديان في العالم، الفرق الإسلامية، ص ۶۷.

(۲) الموسوعة الميسرة، ص ۴۴۱.

لقەش لە گەل ئەو ئەصلە، هیچ جیاوازیان نیە، جگە لە هەندى بابەتی لاوەکی، بەلام لە شتە بنچینهییەکاندا هەر یەکن (واتە: قەرەمیتە و ئیسماعیلیە)، لەبەر ئەوەش پێیان گوتراوە: قەرەمیتە، دامەزرێنەرەکانیان جوتیارێکی عێراقیی بەناوی (حەمدان قەرەمەت) بوو، ئەو زیاتر ئەو جموجۆلەى دامەزراندووە، بەلام لە پرووی دیندارییەوه، قەرەمیتە هیچ دروشمێکی دیندارییان نەبوو، بەلکو یەكێك لە سەرکردەکانیان بەناوی {ئەبو تاهیر} کاتی خۆی کەعبەى پروو خاندووە.

هەروەها هەمان سەرچاوە دەڵێ: (لە سالى ۳۱۷ك) دا لە سەرەدەمى خەلیفە (المقتدر بالله) دا، {ئەبو تاهیر} هێرشى کردە سەر مەككە، لە کاتی حەجدا و سى هەزار (۳۰،۰۰۰) حاجى کوشت، لە پیاووەکان، ئافرەتەکان و منداڵەکانیشى هەموو کردنە کوێلە، دەرگای کەعبەى شکاندو بەردە رەشەشى هەلقەندو، بردى بۆ (قطیف)، لە کەنداو، تاكو لە سالى (۳۳۹ك) دا، دواى بیست و دوو (۲۲) سال، بەردە رەشە گیر درا یەوه بۆ شوینى خۆى^(۱) (۲).

(۱) ئەدیبهیتەكەى^(*) من و كاك مەلا بەختیاردا، گوتى: ئىسلام چى كرد بە قەرەمیتە؟ چى كرد بە فاتیمییهكان؟ ئەمە هەر جێى پێكەنین بوو، چونكە قەرەمیتە هەر جموجۆلێكى ئیلحادییى بوون، لە مێژوودا دەڵێ: بیری زەمزمەیان پێ كرد لە جەنازى حاجیان، ئەو ئەبو تاهیرە سواری و لاخ بوو، حاجیان كە تەوافیان دەکرد گوتى: راپوستان با وتارتان بۆ بدم، ئنجا وشەى زۆر ناخێرىنى بەكار هێنان، گوتى: ئێوه هەمووتان كەرن، وەك چۆن كەر بەدەورى ناعوردا دەسووپێتەوه، ئەوه چى بەدەوریدا دەخوێنەوه؟ ئەو خواپەى كە ئێوه دەپەرستن، بۆچى نایە بەرگى ئە مالهەكەى خۆى بكات، بۆچى نایەت بەرگى ئە ئێوه بكات؟ دەڵێ: یەكێ لە زانایانى فەرموودەناس كە پیاویكى زۆر بوێر بوو، لە گەل حاجییەكان بوو، گوتى: خواى پەروردگار دەتوانى بەرگى بكات، بەلام ئێمە بە ئێوه تاقى دەكاتەوه، داخۆ ئێمە جورئەت و غیرەتمان چەندە! ئەویش هەر لەوێ ئەو زانایەى كوشت، ئەوه قەرەمیتە بوون، كە هەندى لە عەلمانییهكان دەڵێن: ئىسلام زوڵمى ئە قەرەمیتە كردووە!!

(*) ئەو دیبهیت (مناظرە) یە ئە: (۲۰۱۶/۶/۱۰) دا لە هۆلێ (تەوار) لە شارى سلیمانیی بوو و كەناله ناسمانییهكان راستەوخۆ گواستیانەوه ئیستاش كراوه بە كتیب بە ناوینیشانى:

{سیكۆلاریزم و دیموکراسیى لە ئەزمونی كوردستاندا} و تەرجمەى عەرەبیش كراوه لە میصر چاپ و بڵاو كراوتەوه.

(ھەرۋەھا قەرامىتە دەۋلەتتەن دامەزراندۇدە لە (بەرىن) و (إحساء) و (قطیف) لەسەر بىناغەي ئەو بىرۋەكەنەي خۇيان، كە بىرىتى بۇدە لە: ئىلھاد، ئەۋدە كە دىنيا لەمىژىنەيەو بىچ سەرەتايەو كەس دروستى نەكردۇدە، بىرۋايان بەۋدە ھەبۇدە كە سامان ھى ھەموو لايەكە، پىياۋو ئافرەت و، كەس لەكەس زىياترى بۇ نىيە)^(۱).

۳- شۆرەشى زەنجىيەكان (ثورة الزنج):

(د. حسن إبراهيم حسن) لە باردى شۆرەشى زەنجىيەكانەۋدە دەلىل: (ھەلگىرىسەنەرى شۆرەشى زەنج پىياۋىكى فارس بوو، ناۋى (عەلى كۆرى موحەممەد) بوو لافى ئەۋدى لىچ دەدا كە زانىيارى نادىيار دەزانى، لافى پىغەمبەرەيەتتىشى لىچ دا، ھەندى ئايەتى قورئانى بە جۆرىكى وا تەفسىر دەكرەن، كە تەفسىرى (باطنى) بوون، زۆر دەرەق و خويىن رېژر بوو، رەحم و بەزەبى نەدەزانى، يەككە لە كارەكانى ئەۋدەۋو ھىرشى كەردە سەر شارى بەسەرە، لەسالى (۲۵۷ك) دا، بەنويژى نىۋەدەۋىيە ئاگرى لە شارى بەسەرە بەرداۋ ھەرچى خەللى تىدا بوو، ھەموۋى كوشتن، مەگەر ئەۋدى رايكردبى و، مزگەۋتە گەۋدەكەي كەردە تەۋىلەي ئاژدەل و ئەسپەكانى، ئەم فەتتەنەيە بەردەۋام بوۋە لە سالى (۲۵۵ك تا ۲۷۰ك)، واتە: پازدە سال، دەۋلەتى عەبباسىي پىياۋو مال و چەكىكى زۆريان بەكار ھىنا، تاكو توانيان ئەو بەلايە لەكۆل ئۆممەت بىكەنەۋدە)^(۲).

(۱) الفرق بين الفرق ص ۱۷۰ - ۱۸۰، وفضائح الباطنية للغزالي: ص ۱۲-۱۳.

(۲) تاريخ الإسلام السياسي، ج ۳ ص ۲۱۳، ۲۹۰.

٤- نوصهیرییهکان^(١) (النصيرية):

١- (الجرجاني) ددلی: {النصيرية: قالوا: إِنَّ اللهَ حَلَّ في علي} ^(٢).

واته: نوصهیرییهکان گوتوویانه: خوا هاتوته نیو عهلی کوری تهبی تالیب.

٢- له (الموسوعة الميسرة في الأديان والأحزاب والمذاهب المعاصرة) دا هاتوه: {النصيرية}: حركة باطنية ظهرت في القرن الثالث للهجرة أصحابها يُعَدُّون من غلاة الشيعة الذين زعموا وجوداً إلهياً في علي وألَّهوه، مقصدهم: هَدْمُ الإسلام ونَقْضُ عُرَاه، وهم مع كل غازٍ لأرض المسلمين، ولقد أطلق عليهم الإستعمار الفرنسي لسوريا اسم (العلويين) تمويهاً وتغطية لحقيقتهم الرافضية والباطنية، مَوْسَسُ هذه الفرقة: أبو شعيب محمد بن نصير البصري النُميري: ٢٧٠هـ، عاصر ثلاثة من أئمة الشيعة وهم: علي الهادي، (العاشر) والحسن العسكري (الحادي عشر) ومحمد المهدي (الموهوم) الثاني عشر ^(٣).

واته: (نصيرية) جموجۆلێکی (باطنی)ین، له سهدهی سییه می کۆچیدا سهریان ههڵدا، به یهکیک له تاقمه تیپه پێنه رهکانی شیعه، که له بازنه ی ئیسلام ددرچوون، داده نرێن، برۆایان وا بووه که بوونی خوا له عهلییدا به رجهسته بووه، بۆیه عهلییان به په رستراو زانیوه، به لām مه به ستیان رووخاندنی ئیسلام و هه لوه شان هه دی پایه کانیه تی و، هه ر که سیک هیرشی کردیته سهر ولاتی مسولمانان، ته وان له گه لێ بوون و، هه ر که سی هیرشی کردیته سهر مسولمانان، ته وان په یه ونه دیان پێوه کردوه، ئیستیعما ری فه ره نسیی کاتی سووریای گرت، ناوی (عه له ویی) بۆ دانان، وه ک په رده پۆش کردن له مسولمانان و شاردنه وه ی

(١) نوصهیرییهکان ئیستاکه له سووریا هه ن، به هه لێ ناوی عه له وییان بۆ به کار ده یترێ.

(٢) التعريفات، ص ٢٣٣.

(٣) الموسوعة الميسرة في الأديان ... ج ١ ص ٣٩٠.

حه قیقه ته باتینییه رافزییه که یان، دامه زیننه ری ته م تا قمه پیاویک بوو که کونیه که ی ته بو شوعه یب بوو، ناویشی (موحه ممه دی کوری نوصه یری به صرایی بوو) له سالی (۲۷۰ک) دا، وه فاتی کردوه، هاوچه رخ بووه له گه ل سئ له تیمامه کانی شیعه کاندا، که بریتین له: (علي الهادي) تیمامی دهیم و (الحسن العسكري) تیمامی یازدهیم و (محمد المهدي) که هه ر بوونی نیه و، به حساب تیمامی دوازدهیمه.

۵- (الدروز- الدرزية) (الموحدون):

فه ره نه نگه کان و تهو کتیبانه ی باسی میژووی تهو تهوژمانه دهکن، ناوا باسیان دهکن:

بۆ وینه:

(د. کمیل الحاج) دهلی: {لهم صلة بالإسماعيلية الباطنية، ومؤسس هذه الفرقة: محمد بن إسماعيل الدرزي، (۴۱۱) هـ وهم يعتقدون أن الخليفة الفاطمي: الحاكم بأمر الله (۳۷۵-۴۱۱) هـ هو الناسوت الذي حلّ فيه اللاهوت، ويسمّون أنفسهم بالموحدّين. أهم معتقدات الدرزية:

- ۱- الإيمان بالتجسّد الإلهي، أي أن الله تجسّد مرات عديدة.
- ۲- إن الحاكم بأمر الله هو التجسّد الأخير، وأنه الآن في غيبة، وسوف يعود لمُعاقبة الأشرار والكفار.
- ۳- الإيمان بالحدود الخمسة: العقل، والنفس، والكلمة، والسابق، والتالي.
- ۴- الإيمان بالنطقاء: نوح، إبراهيم، موسى، عيسى، محمد.
- ۵- الإيمان بأن لكل شيء باطنًا وظاهرًا.^(۱)

(۱) الموسوعة الميسرة، للدكتور كحيل الحاج، ص ۲۲۲-۲۲۳.

پېشتىر باسماڭن كىرد: زۆربەى ھەرە زۆرى گروپە (باطنىيە)كان دەچنەۋە سەر ئىسماعىلىيە، كە ئەۋانىش گروپىكى شىعەن {د. گمىل الحاج} دەلى: ئەۋانە پەيۋەندىيان بە ئىسماعىلىيە باتىنىيەكانەۋە ھەيە، دامەزىنەرى ئەم گروپە (مۇھىد بن ئىسماعىل الدىزى)، كە لە سالى (۱۱۴۱ك)دا مەردۈە، ئەۋانە پىيان ۋابوۋە كە (الحاكم بأمر الله) كە يەككى بوۋە لە خەلىفەى فاتىمىيەكان و لەنىۋان سالانى: (۳۷۵-۴۱۱ك)دا، ژىاۋە، گوتۇۋىانە: ئەۋ پىاۋە ئەۋ ناسوتەيە كە لاهوت تىيدا بەرجەستە بوۋە! ناۋيان لەخۇيان ناۋە خوا بەيەكگران (الموحدين).
گرنگىزىن بىرو بىروايەكانيان:

- ۱- خوا دەچىتە نىۋ جەستەى مەۋزۇقەۋە، چەند جار خوا ئەۋەى كەردە.
- ۲- (الحاكم بأمر الله)، بۇ دۋاجار بوۋە كە خوا چۆتە نىۋ جەستەى و، پىيان ۋايە نەمەردۈە، بەلكو لە ھالەتى خۇ پەنھان كەردن دايە، دۋايى دىتەۋە بۇ سزادانى خراپەكاران و بى بىروايان.
- ۳- بىروايان بە پىنج سەۋرەكان ھەيە: عەقلى و، نەفس و، وشەۋ، پىشكەۋتوۋو، ھاتوۋ {ھەر كامىك لەۋانە مانايەكى تايىبەتىيان بۇ دانائە}.
- ۴- ناۋيان لەۋ پىنجانە ناۋە (النطقاء): (نوح و ئىبراھىم و عىساۋ مۇساۋ مۇھەممەد) سەلامى خۇايان لىبى.
- ۵- بىروايان بەۋە ھەيە كە ھەمۇ شىتىك ۋەك چۆن رۋالەتى ھەيە، دىۋى پەنھانىشى ھەيە.
- ئەم گروپە ئىستا لە سوۋرىا ھەن، لە شۋىنىك بەناۋى (جبل الدروز) و لە (لۋىنان و فەلەستىن)ىش ھەن، نىزىكەى شەشسەد ھەزار (۶۰۰۰۰۰) كەسىك دەبن.

بىگومان ئەۋانە لە دەرەۋەى بازەنى تۆمەت دادەنرىن، بەلام ھەمۇ گروپە شىعەيەكان بە شىعەى دۋازدە ئىمامىيەشەۋە، كە ئىمە بە ئەھلى قىبەلىيان دادەنىن،

ھەممۇيان جۆرىك لى ھاۋسۆزىيان لى گەل ئى ۋە گروپپە شىيىيانەدا ھەيە، دورزىيى بىن، نوصەيرىيى بىن، ھەرجىيەك بىن، ھەر لىبەر ئىۋە كە لىناۋى شىيەدا بەيەك دەگەنەۋە، ھاۋسۆزىيى ۋ ھاۋكارىيان لى گەل يە كدا ھەيە!!

۶- إخوان الصفاء وخلق الوفاء:

لى پىنج كورتە خالدا باسى ئىم گروپپە دەكەين:

يەكەم: ئەۋانە گروپپىك بوون سەرچاۋەكانى مېژۋىيە دەللىن: كۆمەللىكى پەنھان (جماعة سرية) بوون، شىيەئى ئىسماعىلىيى ۋ (باطنىي) بوون، خاۋەن رېرەۋىكى فەلسەفىي ئاۋىتەيى (تلفيقي) بوون، يانى: لى چەند شىيەك ئىۋە فىكىرەيان كۆ كىرەۋەۋە، ھەم ھەندى شىيە ئىسلامى تىدا ھەبوۋ، بەو شىۋەيە كە بۆخۇيان تەئۋىلىيان دەكرد، ھەم لى فەلسەفەئى يۇنان، ھەم فەلسەفەئى فارس، ھەم لى فەلسەفەئى ھىند، كۆمەللىك شىيان لىك دابوۋ، ئىنجا ئەۋانە ھەر بەۋەندە ئىكتىفائىيان نەكەردبوۋ، كە چەند شىيەك، وپراي ئىسلام ھەممۇي بەيەكەۋە گرى بدەن، بەلكو دەيانۋىست ھەممۇ تايىنەكان بەيەكەۋە كۆ بىكەنەۋە (ئىسلام ۋ يەھۇدىيى ۋ نەصرانىيى، مەجۋوسىيى).

دوۋەم: كاتى سەرھەللىدانى ئىم گروپپە: ئىم گروپپە لى شارى بەصرا سەريان ھەلدا، لى نىۋەي دوۋەمى سەدەي چۈرەمى كۆچىيدا.

سەيئەم: ئىم گروپپە پىياناۋابوۋە كە فەلسەفە لى شەرىيەت گىرەك تىرە، بەشۋەيەك گوتۇۋىيانە: ھەر كەسەك ئەھلى فەلسەفە بىي، كە ئەۋان ناۋىيان ناۋە ھىكەمەت، پىۋىستىيى بە شەرىيەت ناكات، قەيەكى زۆر باۋىيان ھەبوۋە، گوتۇۋىيانە: (الشریعة طب المرضى، والفلسفة طب الأصحاء)، واتە: شەرىيەت چارەسەرى نەخۇشانە، بەلام ھىكەمەت يان فەلسەفە، بۆ ئەۋانەيە كە تەندروستىن.

چوارهم: تهوانه ههموو بیروکهو فەلسەفەى خۆیان له کۆمهڵیک نامیلکه دا کۆ کردبۆوه، که ژمارهیان (۵۰ یان ۵۱ یان ۵۲)ه^{(۱)(۲)}.

پینجه م:

أ- (أبو حیان التوحیدی) ئاوا پیناسەى نامەکانیان دەکات، دەلێ: {وهي مبثوثة من كل فنٍ نتفأ بلا إشباعٍ ولا كفاية، وفيها خرافات وكنایات وتلفیقات وتلزیقات، وقد عَرِقَ الصَّواب فيها لغلبة الخطأ علیها}^(۳)، واتە: نه ههر زانستیك شتیکیان تی هاویشتوه، به لام هیچی بابی نهوهنده نیه که ئینسان تیڕ بکات و، هیچی به نه ندادی پێویست نیه، کۆمهڵیک تهفسانهو شتی به کینایهى تێدایه، کۆمهڵیک شتی لیکدراو پیکهوه لکیندراوی تێدایه، نهوێ که راسته، تێیدا نوqm بووه له وهدا که ههلهیه.

ب- (أبو سلیمان المنطقي السجستاني) دهلێ: {تَعَبُوا وما أَغْنَوْا، وَنَصَبُوا وما أوجدوا، وحاموا وما وَرَدُوا، وَغَنُّوا وما أَطْرَبُوا، وَنَسَجُوا فَهَلَّلُوا، وَمَشَطُوا فَفَلَّلُوا}^(۴).

واته: زۆریان خۆ ماندوو کردوه، به لام هیچ سوودیان نه گهیانده، زۆر شهکهت بوون، به لام هیچیان دهستگیر نه بووه، زۆر له دهوړی سووراون، به لام نه چوونه ته سهر سه رچاوه که، زۆریان گۆرانى گوتوه، به لام کهسیان وا لێ نه کردوه پێی ههلهپهړی، یان دل خوش بێ، شتیان چنیوه، به لام چینه کهیان زۆر شاش و بێ پروحهو، زۆر تێیانپه راندوهو، قسهى زۆر تێریان کردوه.

(۱) إزالة الشبهات عن معاني المصطلحات، ص ۵۲-۵۳.

(۲) د. فوناد مهعصوم، سهروك كۆمارى ئیستای عێراق ۲۰۱۷ز له نامهى دکتۆراکهیدا بهناوی: {إخوان الصفاء، فلسفتهم وغایتهم} ص ۹۵-۹۶، ط ۳، ۲۰۰۸م، ژماره (۵۲) که تهرجیح دهات.

(۳) الإمتاع والمؤانسة، عن إخوان الصفا ص ۹۶.

(۴) نفس المصدر ج ۲ ص ۶.

۷- يەزىدىيەكان (اليزيدية)^(۱):

يەزىدىيەكانىش قەسە زۆرن لى بارەيانەۋە، ھەۋل دەدەم بە كورتىبى و بە ئىنصافەۋە، ھەرچى پېۋىستە لى بارەيانەۋە بېھىنم، ۋاقىعى خۇيان چۆنە ئاۋا.

شاينى باسە: كاتى خۇى {۲۰۱۰-۲۰۱۴ز} من لى ئەنجۈۋمەنى نوئەران لى بەغداد، ھەندى يەزىدىيەم لى گەلدا بوون، دىيانگوت: ئىمە ئايىنەكەمان، پىش ئىسلامىشە! ھەرودھا دىيانگوت: ئىمە ناومان (ئىزدىي) يان (ئىزدىي) يەۋيانى: خۇمان دەيەينەۋە سەر يەزدان، بەلام ئەۋدى كە راستەۋ، قەناعەتم پىيەتى و مېژۈۋ دەيگەيەنى، ئەۋدىە كە ئىستا لى سى خالاندا بۇتان باس دەكەم:

يەكەم: پىناسەى يەزىدىيەكان:

{اليزيدية فرقة نشأت سنة (۱۳۲) هـ إثر انهيار الدولة الأموية، كانت في بدايتها حركة سياسية لإعادة مجد بني أمية، ولكن الظروف البيئية وعوامل الجهل انحرفت بها، فأوصلتها إلى تقديس يزيد بن معاوية، وإبليس الذي يطلقون عليه إسم (طاوس ملك) وعزازيل^(۲).

ۋاتە: يەزىدىيەكان گروۋپىنكىن لەدۋاى سالى (۱۳۲)ك، لەو سالىدا كە دەۋلەتى ئومەۋىي رۋوخا، دامەزراون، لى سەردتاۋە ئەمانە كۆمەلىكى سىياسىي بوون، ئامانجيان ئەۋدەۋو حوكمى بەنو ئومەيىيە بگىرنەۋە، بەلام ھەل و مەرچى ژىنگەيى و نەزانىي، ئەۋانەى لاداو، گەياندىنى بە ئەندازىيەك (كە دۋايى باسى دەكەين، چۆن؟) كە يەزىدى كورى موعاۋىيە زۆر بە پىرۋوزو پاك بگرن^(۳)، پاشان

(۱) ئەۋانە لى كاردائەۋى شىعەدا پەيدا بوون.

(۲) الموسوعة الميسرة، ج ۱ ص ۳۷۱-۳۷۶.

(۳) زاناينى ئىسلام زۆريان بە جايىزيان دانائە لەعنەتى لى بگرى، ھەندىكيان گوتۋويانە: ئەگەر لەعنەتىشى لى نەكرى، نايى دوعاى بۇ بگرى، ھەموۋشيان يەكەدەنگن لەسەر ئەۋدى

ئیبلیسیش {تهوان پئی نالین: ئیبلیس و پیشی نالین: شەیتان} که پئی دەلین: تاوس مهلهک، یان مهلهک تاوس و پیشی دەلین: عەزازیل.

دووهم: چۆنیهتی سهرهه‌لدانیان:

{دوای تهودی که ده‌له‌تی ئومه‌ویی و سوپای ئومه‌ویییه‌کان، له‌ پرووباری گه‌ورده‌ له‌ باکووری عیراق له‌ سالی (۱۳۲ک) دا تیک شکا، له‌ به‌رام‌به‌ر سوپای عه‌بباسییه‌کاندا، که تازه‌ شو‌رشیان ده‌کردو راده‌په‌رین، فه‌رمانده‌ی سوپایه‌که‌ که‌ ناوی: (ابراهیم بن حرب بن خالد بن یزید) بوو، دوای تهودی تیک شکا، رای کرد به‌ره‌و باکووری عیراق و، سوپا تیک شکاوه‌که‌ی ئومه‌ویییه‌کانی کۆ کردوه‌و، بانگه‌شه‌ی تهودی کرد که‌ یه‌زیدی کوری مو‌عاویه، زۆر شایسته‌تر بووه‌ به‌ جینشینیاتی، به‌ پیچه‌وانه‌ی ته‌وده‌ که‌ مسولمانان به‌ گشتی گوتویانه، ئنجا ته‌ودشی خسته‌ پال و گوتی: یه‌زیدی کوری مو‌عاویه ته‌و سوفیانییه‌ که‌ چاوه‌رێ ده‌کری، بی^(۱)، ئنجا بوچی چوونه‌ باکوور (ناوچه‌ کوردیییه‌کان)؟ چونکه‌ دایکی مه‌روان (مه‌روانی دووم) ته‌و مه‌روانه‌ی که‌ له‌ رۆژگاری ته‌ودا ده‌له‌تی ئومه‌ویی پروو‌خا، دایکی ته‌و مه‌روانه‌ کورد بوو، ئنجا چوونه‌ته‌ لای خزمانیان له‌وی، له‌ سه‌رده‌تاوه‌ بیرۆکه‌که‌ هه‌روا هاتوه‌، ئیدی ورده‌ ورده‌ هه‌ر تییان په‌راندوه‌و ته‌قدیسیان کردوه‌و مه‌دحیان کردوه‌^(۲).

که‌ ئینسانیتکی خراب بووه‌، هیچ زانیه‌کم نه‌بینیوه‌ مه‌دحی بکات، من باسی ته‌و ناکه‌م ئیستا هه‌ندێ ده‌له‌ت که‌ حوکمی میراتیان هه‌یه‌، دین مه‌دحی یه‌زید ده‌که‌ن، به‌ حیساب ته‌گه‌ر مه‌دحی ته‌و بکه‌ن، هی خو‌شیان تۆزێ ره‌وايه‌تی په‌یدا ده‌کات، قسه‌م له‌وه‌ نیه‌، به‌لام ته‌ماشای به‌ره‌مه‌می پیشینمان بکه‌ین، ته‌و زانا گه‌ورده‌ گه‌وران، که‌س ستایشی نه‌کردوه‌ ته‌گه‌ر له‌عه‌نتیشیان لی نه‌کردبێ، دو‌عاشیان بو نه‌کردوه‌، پشتریش له‌و باره‌وه‌ هه‌ندیک شتمان باسکرد.

(۱) که‌ من پیم وایه‌ ته‌و ده‌قانه‌ی باسی {سوفیانیی} ده‌که‌ن، هه‌ر به‌نی ئومه‌ویییه‌ خو‌یان هه‌لیانه‌ستوون و ته‌صل و ته‌ساسیان نیه‌، چونکه‌ له‌ هه‌ندێ ره‌وايه‌تاندا هاتوه‌ که‌ سوفیانیی دی، وه‌ک چۆن مه‌ده‌بی دی، ته‌و سوفیانییه‌ی دی، زه‌وی دوای ته‌ودی پر بووه‌ له‌ سته‌م، پری ده‌کات له‌ دادگه‌ری، ئنجا به‌ حیسابی یه‌زیدییه‌کان ته‌و سوفیانییه‌ ته‌و یه‌زیده‌یه‌.

(۲) سه‌رچاوه‌ی پیشوو.

سېيەم: دامەزىنەرانى:

چوار كەسى سەرەكىي دامەزىنەرانى گروپپى يەزىدىن:

كەسايەتتى يەكەم: (عَدِي بن مُسَافِر) كە يەككى بوود لەوانەى كاتى خۆى
دوای ئەودى عەبباسىيەكان دەسلەتايان ھەبوود، ھەر خۆيان شاردۆتەود، لە
سەددى پىنچەمى كۆچىيدا ژياود، لەچەنگ عەبباسىيەكان رايكرودو دوایی لە
لەبنانەود دەچى بۆ ناوچەى {ھەكارىي} رەچەلەكى دەچىتەود سەر مەروانى
كورپى ھەكەم، شۆردەتى (شرف الدين) بوودو (أبو الفضائل) يشيان پىنگوتود، ئەو
پىاود بە شىخ عەبدولقادرى گەيلانىي گەيشتەود تەپىقەتتى تەسەووفى لى
ودرگرتود، يەككى بوود لە خەلىفەكانى، دەلىن: پىاويكى زۆر چاك بوود (ابن
تيمية) لە كىتەبەكانى خۆيدا مەدحى دەكات، دەلى: عەدى پىاويكى دىندارو
پارىزكارو چاكەكار بوود، لە سالى (۱۰۷۳ز) يان (۱۰۷۸ز) دا، لەدايك بوود، لە
تەمەنى نەود (۹۰) سالىيدا وەفاتى كردود، لە {لالش} ئەو لالشەى ئىستاي
ناوچەى شىخان، بەخاك سپىردراود.

كەسايەتتى دووهم: (صخر بن صخر بن مسافر)، نازناوەكەى (أبو البركات)
بوود، ئەويش لەگەل مامىدا رۆيشتەود لەدوای خۆيشى بۆتە جىنشىنى.

كەسايەتتى سېيەم: (عدي بن أبي البركات) كە (أبي المفخر) يشيان پى
گوتودو بە (الكوردي) ناودار بوود، لە سالى (۶۱۵ك) دا وەفاتى كردود.

كەسايەتتى چوارەم: (شمس الدين أبو محمد) كە ناسراود بە: (شيخ حسن)
(۵۹۱-۶۴۴ك)، لەسەردەمى ئەودا يەزىدىيەكان لادەدن و زىدەرپۆيى دەكەن
لە خۆشويستنى يەزىدو عەدى كورپى موسافىرداو، جۆرىك لە پەرستىيان بۆ
دەكەن، دوایی ئەو زىدەرپۆيىيە سەر دەكىشى بۆ پەرستنى ئىبلىسىش! ئىنجا ئەو
(شيخ حسن)، يەكەم كىتب بۆ يەزىدىيەكان دادەنى بەناوى (الجلوة لأصحاب
الخلوة)، ھەروەھا كىتبى (موصحه فى رەش) يشيان ھەيە، كە كۆمەلىك بىرۆكەى
فەلسەفەو ئايىنە كۆنەكانيان ھىناود، بە تىكەل و پىكەلىي.

تەگەر بەشیوەیەکی زنجیرەیی یەك لەدوای یەك، سەرنجی میژووی سەرەلەدانی
تایینی یەزیدی بدهن، دەبینن، بەمجۆرەیه:

۱- دوای شەری (کەرەلاء) کە ئاشکرایە لەلای هەمووان لەسەردەمی (یەزید)
دا شەری کەرەلاء و پروودەدات و، حوسەینی کۆری عەلی خوا لییان پازی بی،
لەگەڵ کۆمەڵێک لە خزمانی، بە زوڵم دەکوژرێن.

۲- دوای ئەو شیعە دەست دەکەن بە جێو پێدان و لەعنەت لێکردنی یەزیدی
کۆری موعاویە.

۳- ئنجا بەشێک لە کۆرو کچ و نەوێکانی یەزیدو خزمەکانیان بە تایبەت و،
ئومەوییەکان بە گشتیی، لە کاردانەوێ شیعەدا کە قسان بە یەزید دەلێن، دینن
زۆر تەقدیس و ستایشی یەزید دەکەن.

۴- دوایی نکوولی دەکەن لە نەفرین لێکردنی یەزیدو، دین نکوولی دەکەن لە
نەفرین لێکردن لە هەر شتێک.

۵- پاشان تەماشای دەکەن خوا لە قورئاندا لەعنەتی لە ئیبلیس کردو، چی
بکەن؟ دەلێن: خوا لەعنەتی لە ئیبلیس نەکردو کە ئەوان نالێن: ئیبلیس، دەلێن:
{مەلەك تاووس} بەلکو ئەو مسوڵمانان بۆخۆیان ئەوێان خستۆتە نیو قورئانەو،
ئەگەرنا ئەو زاتێکی زۆر گەورەیهو، هی ئەو نیه نەفرینی لێ بکری، پیشتر
دیاری پڕوایان بە قورئان بوو.

۶- دوایی بۆ پاساودانەوێ ئەو کە نابێ لەعنەت لە ئیبلیس بکری، دەلێن:
ئیبلیس ئەو زاتە بوو کە ئامادە نەبوو سەجدە بۆ غەیری خوا بەری^(۱).

من جارو بار کە قسەم لەگەڵ یەزیدیەکاندا کردو، گوتوومە: ئەو برادەرە
ئێوە ئەوێندە خۆی لەلا گەورە بوو، بەقسەیی خواشی نەکردو! چونکە ئەوان
دەلێن: مەلەك طاووس سەجدە بۆ ئادەم نەبردو، چونکە گوتوویەتی: سەجدە
بۆ غەیری خوا نابەم!

بەلام ئەو سەجدە بردنە - وەك زۆر جاری دیکەش باسمان کردووە - بریتی بوو لە سلاو لێکردن و رێژ لێگرتن، وەك ئە تەفسیری سووردەتی (یوسف) و (النحل) دا بەدریزی لەو بارەووە دواوم، بەلام ئەوان ئەووە بە فەزێلەت بو ئیبلیس لەقەلەم دەدەن!

٨- الحشاشون (الصباحية):

لە پێنج کورتە خالدا باسی ئەم گروپی (الحشاشون) دەکەین:

یەكەم: {الحشاشون: أتباع الحسن بن الصباح، طائفة إسماعيلية فاطمية نزارية مشرقية، انشقت عن الفاطميين، أسسها الحسن بن الصباح الذي اتخذ من قلعة (آلموت) في فارس مركزاً لنشر دعوته وترسيخ أركان دولته} (١).

واتە: ئەوانە شوێنکەوتوانی (الحسن بن الصباح)ن، کۆمەلێکن لە ئیسماعیلییەکان جیا بوونەووە، حەسەنی کورێ صەباح قەلای (آلموت)ی کردووە بە مەلێهەندی خۆی لە ولاتی فارس و، کردوویەتی بە شوێنی بلاو کردنەوێ بانگەوازهکە و، چەسپاندنی دەولەتەکە لە ئێران.

ئەو حەسەنی کورێ صەباحە لە (الزّي) لەدايک بوو لە سالی (٤٣٠)ک، شیعە بوو، دوايی لەتەمەنی (١٧) سالییدا دەبیتە شیعە ئیسماعیلی فاتیمی و، لە سالی (٥٢٨)ک مردووە، بەبێ ئەوێ هیچ ئەوێ لەدوا بێن، چونکە دوو کورێ هەبوون بەلام هەردووکیانی کوشتوون، پێش ئەوێ بوخۆی بمری.

دووهم: ئەم کۆمەلە (الحشاشون) زۆر ناودار بوون بەوێ زۆر دەستەش بوون، پیاوی زۆر ناوداریان کوشتوون، لە زانیان، دوو جار ویستوویانە صەلاحەددینی ئەیبویی بکوژن، بەلام دەربازی بوو، پیاوی گەورە گەورە زانیانیان زۆر کوشتوون، ئەو حەسەنی کورێ صەباحە، توانیویەتی شوێنکەوتوانی خۆی و

(١) الموسوعة الميسرة في الأديان.... ج ١ ص ٤٠٣.

قەناعەت پېي يېنى، كە خۇيان پەنھان و نەناس بىكەن و، ھەر بەرپرس و زانای گەۋرە مەبەستيان بې، بېكۆژن، ۋەك فېدايى، كە دۋابى باباى بىكۆژ بەزۆرىي خۇيشى دەربازى نەبوۋە كۆژراۋە.

سېيەم: رېشەي فېكرىي و غەقىدەبى (الحشاشون) دەچىتەۋە سەر:

أ- شىعە بەگشتى، پاشان شىعەي ئىسماعىلىي بەتايبەت.

ب- بەۋە بەناۋبانگ بوون پەنایان بردۆتە بەر پەنھان كوشتن (اغتيال).

ج- برۋايان بە فېكرىي تەناسوخ ھەبوۋە، واتە: ئىنسان كە دەمرى رۋوحەكەي دەچىتە بەر كەسك يان ژياندارىكى دىكە، بەپېي كەدەۋەكەي، ئەگەر باش بې، رۋوحەكەي دەچىتە بەر كەسك يان ژياندارىكى باش و، ئەگەر خراپ بې، دەچىتە بەر ژياندارىكى خراپ.

چۈارەم: ھەندى ئە بېرو بۆچۈنەكانيان:

أ- پېشەۋايەكەيان ئە ۋلاتى شام، ناۋى (رشيدالدين سنان بن سليمان) بوۋە، بېرۆكەي تەناسوخى ھەبوۋە خۇي دايھېناۋە.

ب- (الحسن الثاني بن محمد): گوتۋويەتى قىامەت ھاتۋە، شەرىعەتى رەت كەدۆتەۋە گوتۋويەتى: ھېچ كەسى ھېچ ئەركىكى شەرىعىي لەسەر نەماۋە.

ج- پېيان ۋابوۋە ھەج كەدەن ئەۋە نىيە بېچى بۆ (بيت الحرام)، بەلكو ئەۋەيە كە ئىمامى زەمان واتە: پېشەۋاي گروپەكەيان لەكۆي بې، بېچى بۆ ئەۋى، ئەۋە ھەجكەدە.

د- درۋوشميان لەھەندى قۇناغدا ئەۋە بوۋە، كە ھېچ كە ھەقىقەتەي كە لە بوۋندا لەئارادا نىيە، ھەموو شىك رەۋايە.

يېنىچەم: ئۇ شۇنىڭدەك شۇنىڭدەك تەۋزىمە ئىشلىتىش مەسئۇلىيەتلىرى:

ئۇ فېكرىيە ئىشلىتىش شۇنىڭدەك تەۋزىمە ئىشلىتىش مەسئۇلىيەتلىرى، لېكىن ئۇ سوۋېت ئىتتىپاقى ۋە يەمەندۇ، لېكىن نەچچە ۋە ھىندىش بەكەمىيە، ھەن، ھەندۇھا لېكىن ھەندۇھا لېكىن كۆمارانەي كە كاتى خۇي لېكىن يەككىلى سۆڭىيەت جىيا بوۋنەۋە، لېكىن ھەن^(۱).

۹- فەتىمىيەكان (الفاتميون):

خۇ يارىي لې ھەت كۆرتە خالاندا، باسلى گروپپى فەتىمىيەكان دەكەين:

يەكەم: (فەتىمىيەكان كە گروپپى نۇيەمەن لې (باطنىيەكان - بەيى سەرئەمىرىي ئىمە-، گەۋرەتەين گروپپى بوۋن ۋە لې ھەمۇشيان زىياتر ماۋنەتەۋە، لې ھەمۇيان ناۋدارتەبوۋن لې گروپپە باتنىيەكان، دەۋلەتتىكىشيان لې سەر بناغەي بىرۋەكەي ئىسماعىلىي (باطنىي) دروست كۆرۈد، كە نەياردەكانيان پىيان گوتوۋن: (الدولة العبيدية)، ئىنجا ئەۋانە بانگەشەي خىلافەتتىشيان كۆرۈد راسەتەۋخۇ خۇيانيان بە {خىلافەت} دانۋە، چۈنكە دانيان نەۋانە بە دەۋلەتتى عەباسىي لې بەغداۋ، ئومەيىيەكان لې ئەندەلۇسدا ۋ، گوتوۋيانە: خۇمان خەلىفەين!

دوۋەم: يەكەم ھۆكۈمرانيان بەناۋى (المهدي أبو محمد عبيدالله) بوۋە، كە لې سالى (۲۹۷ك تاكو ۳۲۲ك) ھۆكۈمى كۆرۈد، نازناۋى (المهدي) بۇ خۇي ھەلۋاردە، لې ۋلاتى تونس دەۋلەتەكەي دامەزراندە، لې شارى (المهدي) يە، ئىنجا شارەكەش خۇي بىياتى ناۋە، ياخۇد دواتر ئەۋ ناۋەي لىناۋە.

سەيەم: لې سەرەدەمى خەلىفەي چۈۋەمىياندا (المعز لدين الله) (أبو تميم مَعْد) كە لې (۳۴۱ تاكو ۳۶۵ك) لې ھۆكۈمدا بوۋە، (جوهر الصقلي) كە لې سالى (۳۸۱ك) دا ۋەفاتى كۆرۈد يەكەي بوۋە لې فەرماندەكانيان، لې سالى (۳۵۸ك) دا

(۱) الموسوعة الميسرة في الأديان ..... ج ۱ ص ۴۰۳-۴۰۷.

میسر ده گری و شاری قاهیره دروست دهکات و، دهیکات به پایته ختی دهوله تی فاتییمی، له سالی (۳۶۳ک) دا.

چواره م: ناودارترین حوکمرانی فاتییمییه کان (الحاکم بأمر الله) بووه، که له سالانی (۳۸۶-۴۱۱ک) دا حوکمران بووه و خوی به په رستراو (إله) زانیووه و دارو دهسته و شوینکه وتوانی (تألیه) یان کردوه، یه کی له شاعیره کان که پییدا هه لده لی، ده لی:

فاحکم فأنت الواحد القهار .....

هه لبه ته شیعیه به گشتی و به رده وام، ته و ته قدیس و به پیروژ گرته یان بو ئیمامه کانیا و به پر سه کانیا هه ره هه بووه.

پینجه م: ژماردی حوکمرانه کانی دهوله تی فاتییمی چواره ده (۱۴) حوکمران بووه.

شه شه م: دوا حوکمرانیا (العاخذ) بووه (أبو محمد بن عبدالله)، که له: (۵۶۷ک) دا مردووه و، به مردنی وی دهوله تی فاتییمی کوتایی پی هات، له سه ره دهستی باپیره گه ورده مان سه لاهه ددین ته ییوی، که ته گه ره ته و نه بوایه، به روا له تیستا ته فریقیاو میصرو شام، وهک شوینانی دیکه شیعیه ده بوون و، رهنگه شیعیه خراپتریش بووایه، ته و سه لاهه ددینه ی چاکه ی له چاوی زور له مسولماناندا هیه، وای کرد گه سکی لیدان له وی، چونکه له سه ره ده می فاتییمییه کاندا نه یانده هیشت مه زه به کانی ته بو حه نیفه و شافیعی و مالیک و ته حمده، بوونیا بی، به لام سولتان سه لاهه ددین بو هه ره چوار مه زه به کان ری کردوه و زانایه کان سه ریا و ده ره نیایه وه، دوا ی ته وه ی پیشتر چه و ساوه بوون.

حه وه ته م: نه یاره کانی دهوله تی فاتییمی پیان ده لی: (الدولة العبيدية)، که له (۲۹۷ تا کو ۵۶۷ک) دهوامی کردوه، واته: (۲۷۲) سال، بوچی پیان گوتوون دهوله تی عوبه یدی؟ فاتییمییه کان ده لی: نه سه بی ئیمه ئاوایه: (عبدالله) که

ناوی له خۆی نابوو مههیدی تهوان دهلێن: (عبدالله بن الحسين بن أحمد بن عبدالله بن محمد بن إسماعيل بن جعفر الصادق) تهوه نهسهبی ئیمهیه.

بهلام (ابن تیمیة) و (الذهبي) و زانایانی دیکه‌ی موعتبه‌به‌ر دهلێن: نه‌خێر تهوه ته‌صل و ته‌ساسی نه‌یه، به‌لکو ته‌مه‌ ره‌چه‌له‌ک و نه‌سه‌بیانه: (عبدالله بن الحسين بن أحمد بن محمد بن عبدالله بن میمون القداح)، تهوه (میمون القداح)ه‌ش، پیاویکی جووله‌که بووه، بۆیه پالیان ده‌دنه لای تهوه (عبدالله)یه‌ی یه‌که‌م، که ته‌ویش ده‌چیته‌وه سهر (میمون القداح) که کابرایه‌کی جووله‌که بووه په‌یه‌ه‌ندی به‌ فاتیمه‌و (أهل البيت)ه‌وه نه‌بووه^(۱).

۱۰- الشیخیه:

له دوو کورته خالدا باسی ته‌م گرووپه ده‌که‌ین:

یه‌که‌م: دامه‌زێنه‌ری تهوه گرووپه:

کاتی خۆی له سه‌ده‌ی دوا‌ده‌یه‌می کۆچییدا، مه‌لایه‌کی شیعه هه‌بووه به‌ناوی (شیخ أحمد الإحسائي) که له سالێ (۱۱۶۶ک/ ۱۷۵۳ز)دا مردوده، ته‌م مه‌لایه شیعه‌ی دوا‌ده‌ ئیمامیی بووه، دوا‌یی هه‌ندێ شتی له شیعه‌ی دوا‌ده ئیمامییدا داهێناوه، بووه به گرووپێکی سه‌ربه‌خۆو پێیان گوته‌راوه: (الشیخیه).

دووهم: پوخته‌ی بیروکه‌کانیان:

ده‌لێن: {إن الحقيقة المحمدية تجلّت في الأنبياء قبل محمد تجلياً ضعيفاً، ثم تجلّت تجلياً أقوى في محمد والأئمة الإثني عشر، ثم اختفت زهاء ألف سنة، وتجلّت في الشيخ أحمد الإحسائي والسيد كاظم الرشتي، والإحسائي من الشيعة الحلولية الذين يعبدون علياً.....، أمّا اعتقادهم في القيامة فهو اعتقاد باطل..... إذ أنهم لا يعتقدون بقيامة

(۱) إزالة الشبهات ص ۴۴۳-۴۴۴، و (دائرة المعارف الإسلامية) ج ۲۵ ص ۷۷۳۴.

الجسد، ویوژلون علامات الساعة تأویلات باطنیة، تتفق مع مسلکهم في إنکار البعث والقیامة^(۱).

واته: ههقیقهتی موحه ممه دیی له هه موو پیغه مبه راندا دره وشاوه ته وه، پیش موحه ممه د، به لام به شیوه کی بیهیز دره وشاوه ته وه، دواپی له موحه ممه ددا زیاتر شه ههقیقه ته دره وشاوه ته وه، دواپی له دوازده ئیمامه کانن شیعه دا به توخیی دره وشاوه ته وه {یانی له هی پیغه مبه رانیس به هیترتر!} دواپی بو ماوهی هه زار سال شه ههقیقه ته موحه ممه دییه په نهان بووه، دواپی جاریکی دیکه به هیزه وه دره وشاوه ته وه له شیخ نه حمه دی ئی حسائی و سید کازمی رهشتیدا، .. ئنجا ئی حسائی له شیعهی حلوولی بووه، که عهلییان په رستوه، بیرو باوهریان وا بووه که به لئ قیامت ههیه، به لام جهسته کان زیندوو نابنه وه، هر پرووچه کانن، ئنجا هه موو نیشانه کانن قیامت به ته ئویلکی (باطنی) ته ئویل دهکن، که بگونجی له گه ل نکوولی کردنیاندا له وهی جهسته کان زیندوو ببنه وه.

II- الحركة الكشفية^(۲):

شه گرووپهش شه که سهی دایمه زاننده ناوی: (کاظم الرشتی)یه، له ناوچهیه که به ناوی (رشت) له ولاتی ئیران له سالی (۱۲۰۵ ک- ۱۷۹۰ ز) دا له دایک بووه، له ته مه نی (۲۶) سالییدا دهچی بو تاران و، شیخ نه حمه دی ئی حسائی دهبینی و ده بیته قوتابی شه وو، له گه لیشی دهچی بو که ره لاء.

یه کی له قسه کانن (کاظم الرشتی) شه وهیه:

(۱) موسوعة الأديان في العالم، الفرق الإسلامية ص ۱۵۷-۱۶۱، و (مطالع الأنوار) للشيخ أحمد الإحسائي ص ۳۳-۳۴، و (حقيقة الباطنية والبهائية) د. محسن عبدالحميد ص ۴۰-۴۱.

(۲) بو زانیارییتان! شه مانه ئیستاش هه ن، له ئیران و له هه ندی شوین.

{إن الشريعة وأصول الآداب هي غذاء الروح، لذلك يجب أن تكون الشرائع متنوعة وعلى ذلك يجب نسخ الشرائع العتيقة}^(۱).

گوتوۋىيەتى: شەرىئەت و بىنچىنەكانى ئەدەبەكان، خۇراكن بۇ ۋووح، بۇيە دەبى شەرىئەتەكان جۇراۋ جۇربىن، ھەر بۇيە ئەو شەرىئەتەكانى كە پىشتەر ھاتوون، دەبى نەسخ بىكرىئەۋە بەھى دىكە، كە لە شوئىيان دادەنرىن.

ئىجا بۇ زانىيارىتتان! ھەم گروۋپى {شەيخىيە} ھەم {كەشفيە} بوونە زەمىنە خۇشكەر بۇ ھەردوۋك گروۋپى: (البابية والبهاية)، كە دواتر باسيان ددەكىن.

۱۲- البابية:

خا پىشتىۋان بى لە پىنج كورته خالدا، باسى ئەم گروۋپە ددەكىن:

يەكەم: ئەم گروۋپە دامەزىنەردەكى كابرايەك بوو بەناۋى (الميرزا علي محمد) كە نازناۋى دەرگا (الباب) بۇخۇى دانا.

(د. محسن عبدالحميد) لە پىناسەياندا گوتوۋىيەتى: {مُؤَسَّسُهَا (علي محمد رضا الشيرازي) الذي ادَّعى أنه يَنْتَسِبُ إلى أهل البيت، ولد في شيراز (۱۲۳۵هـ/ ۱۸۱۹م)، تتلمذ على السيد كاظم الرشتي، وأفهمه بأنه هو الذي سيدَّعي المهديّة والظهور، فأعلن عن دعوته سنة (۱۲۶۰هـ/ ۱۸۴۴م) في شيراز من عمر (۲۵) سنة، وأُعدم سنة (۱۸۵۰م) في عمر ثلاثين سنة}^(۲).

ۋاتە: دامەزىنەردەكى: (علي محمد رضا الشيرازي)، كە بانگەشەى كردود بە رەچەلەك دەجىتەۋە سەر ئەھل و لىبەيت، لە شىراز لەدايك بوود لەسالى (۱۲۳۵ك)، دواى بۆتە قوتابى {كازمى رەشتىيى}، {كازمى رەشتىيى}

(۱) مطالع الأنوار ص ۵۳، ومحمد زرندي، عن: (حقيقة البابية)، ص ۴۶.

(۲) حقيقة البابية والبهاية، ص ۹۶، ۹۷.

تییدەگەیه نێ و پێی دەلی: دواپی تۆ دەبی بە مەهیدی، ئەویش خۆی ئاشکرا دەکات و بانگەشە مەهیدی بوون دەکات، لە سالی (۱۲۶۰ک-۱۸۴۴ز)دا، لە شیراز، ئەو کاتە تەمەنی (۲۵) سال بوو، بەلام لە سالی (۱۸۵۰ز)دا لە تەمەنی سی (۳۰) سالییدا لە سیدارە دەدری.

دووهم: بۆچی ناوی لەخۆی ناوە دەرگا (الباب)؟

شیعە شتێک دەگیرنەووە کە ئەصل و ئەساسی نیە، گوایه پیغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: {أنا مدينة العلم وعلي بابها}، واتە: من شاری زانیارییم و عەلییش دەرگایەکیەتی! ئەم دەقە لەرووی سەنەدەو، هیچ نیەو، لەرووی مەتنیشەو بەهەمان شیوە، چونکە هەموو هاوێلان هەر کەسەو بە ئەندازە خۆی، دەرگای چوونە نیو زانست و مەعریفەتی پیغەمبەری خاتم (صلی الله علیه وسلم) بوون.

بۆیە (علي محمد رضا) کە گوتوویەتی: من (دەرگام) یانی: دەرگام بۆ لای (مهدي المنتظر) و هەرکەسێ برۆا بەو یێنی، دەبی پێشی برۆا بەو یێنی و لەلای من را بجێ بۆ لای وی! بۆیە گرووپەکەشی ناو ناوە (البابية) یانی دەرگاییەکان!

سێیەم: ئەو کابرایە (علي محمد رضا الشيرازي)، قسە ی کافرانەو نابەجێی زۆرن، بۆ نموونە:

دەلی: {إني أفضل من محمد، كما أن قرآني أفضل من قرآن محمد...}.

واتە: من لە موحەممەد گەورەترم، قورئانەکەشم لە قورئانەکە ی موحەممەد گەورەترە^(۱).

هەرودها ئەو کابرایە کتیبیکی دانا بەناوی (البيان) لە کتیبەکەیدا یەکی لە قسەکانی ئەوێ:

(۱) مفتاح باب الأبواب، ص ۲۰، کە کتیبیکی خۆیەتی، ئەو قسە پووجە ی هێناوە.

(۳) هه‌مان سه‌ریجاو، د. محمد مه‌دی خان ص ۹۹.

گوناهباران، ههتا بۆ پیتتهکان و وشهکانیش، بۆیه تهوانیش لهو قهیدو بهنددی ئیعراب درباز کران و، رینگایان درا، به چ رپییهکی لادان و ههلهدا دهچن، بچن! یانی: له بهر تهودی عهردیبی نه زانیود، گوتویهتی: ته گهر جاریک بکه (فاعل)م (منصوب) کرد، تهودش که (منصوب)ه (مرفوع) یان (مجرور)م کرد، تهو له بهر تهودیه من ردهمهتم بۆ هه موو دنیاو، تهو پیتانه با چیدیکه نه به سترینهو به ئیعرابهو!

تایا خه لکیک تهو قسانه رهواجیان هه بی له نیواندا، ده بی چی بن!

پینجه م: تنجا تهو گرووپه ئافرهتیک زۆر دهوری تیدا بینی، که ناوی (فاطمة) بوو، سی چوار نازناوی هه بوون، (زرین تاج) (قرة العين) (فرح الفؤاد)، ئافرهتیک زۆر خراپه کار بوودو، گوتویهتی: ده بی هه موو ئافرهتیک چوار میردی هه بن! دوا بی حکومه تی ئیران حوکی تهو ئافرهته ی داود، که ده بی بسووتینری، سزایان داودو سوتاندوویانه، پیشی پیا ن گوتود: یان تۆ به بکه، یان دهتکوژین! گوتویهتی: نه خیر، بۆیه سوتاندوویانه، له ریوایهتیک دیکه دا ده لی: کوشتوویانه.

۱۳- البهائیه:

گرووبی {به هائییه}ش له پینج کورته خالدا، ده تویرینهو:

یه که م: دامه زینه ره که ی: (میر علی حسین المازندرانی)یه، نازناوی: (بهاء)ی هه بوود، له سالانی: (۱۲۳۳-۱۳۰۹ک)دا ژیاود، واته: له (۱۸۹۲ز)دا مردودو خۆی به خاودنی درگا (صاحب الباب) زانیود.

کتیبیک داناوه به ناوی (القدس)، یانی هه ره پیرۆز، بانگه شه ی کردود: که هه رچی حوکم هه ن و خوا له کتیبه پیشویهکاندا ناردوونیه خوار، بهو کتیبی

(الأقدس)، ھەمويان نەسخ بوونەو، لەبەر ئەوئى ئەو ھوكمە پېشوانە لەگەڵ ئەم رۆژگارەى ئىستادا ناگونجىن!!^(۱).

دووەم: ھەندى لە وتەكانى لە كتيبى (الأقدس) دا:

(أ)- دەلى: {ئىمە نەچووينەتە ھىچ قوتابخانەيەك و، ھىچ كتيبيكمان تەماشائەكردو، ئەوئى ئەم نەخويندەوارە پىتان دەلى: لىي وەرگرن، ئەو چاكتەرە لەو خەزىنەنە كە لەزەويدا شار دووتاننەو، ئەگەر بزەنن، (الأقدس)، ص ۱۲۱.

(ب)- {ھىچ كەس بۆى نىيە رەخنە بگرى لەوانەى ھوكمپرانىي دەكەن بەسەر خەلكدا، لىيان گەرپىن چۆن ھوكمپرانىي دەكەن، ئىوئەش خەرىكى دى و دەروون بن، (الأقدس)، ص ۱۲۱.

كە بىگومان ديارە دەستى ھوكمپرانانى خۆسەپىن لەپشت ئەو جۆرە بىرۆكانە بوون.

(ج)- {ھەر كەسك ئايەتيك لە ئايەتەكانى كتيبەكەى من بخوينتەو، چاكتەرە لەوئى ھەرچى كتيبى سەرەتاو كۆتايە بخوينتەو، (الأقدس)، ص ۱۲۵.

سېيەم: ئەو قسانەى ئەوان كە ئىستا بۆمان دەرکەوتوون، پىشتەر ئاوا نەبوو، چونكە ئەوان خۆيان بە مەسۇلمان داناو، بەلام ئەمە دوايى دەرکەوتو، بۆيە دەبينىن كۆمەلىك زانا پىيان ھەلخەلەتاون، وەك:

(أ)- الشيخ محمد عبده، تاريخ الأستاذ الإمام ج ۱ / ۹۳۴.

(ب)- الأمير شكيب أرسلان، حاضر العالم الإسلامي ج ۱ / ۳۵۸ - ۳۶۳.

(ج)- محمد إقبال، تجديد الفكر الديني، ص ۱۷۵.

بۆيە مەدھى ئەو گرووپە (باطنية)يان كرددو، ديارە دەبى لەسەرەتاو نەيانناسىبن و، بەر لەو بوو رووى راستەقىنەيان دەرەكەوئى.

چوارهم: ئیستا بههائییهکان لهزۆر ولاتانی تهوړوپاو له تهمریکاشدا ههن، جگه له ئیران و چهند شوینیکی دیکه، ئنجا پهیوهندیان بهجوولهکهو نهصرانییهکان و به ئینگلیزهوههیه، بهتاییهت^(۱)، کهنالی ئاسمانییان ههیهو، له بابیییهکان شهیتانیانهتر کاردهکن.

پینجهم: گرنگترین تهو شتانهی که (بهاء) بانگهشهی بو دهکردن:

۱- ههرچی حوکم له ئیسلامدا ههیهو له گهڵ کتیبهکهی تهودا تیک دهگیری، ههمووی به لابر او (منسوخ) لهقهلم دهدری.

۲- مرقهکان ههموویان وهک یهکن، نهک ههر له رووه ئینسانیییهکهوه، بهلکو بهرهایی، واته: مسولمان و نامسولمان و چاکهکار و خراپهکار .... هتد وهک یهکن.

۳- له بواری باری کهسیتیدا، ههرچی یاساکانی ئیسلام ههن، بهلهغوی داناون، یهکێک لهوانه مهسهلهی چهند ژبی، ههروهها گوتوویهتی: نابێ تهلاق ههبی، وهک له دینی نهصرانییدا وایه.

۴- نوێژی بهکۆمهلی نهسخ کردوتهوه، مهگهر نوێژی جهنازه.

۵- گوتوویهتی: قیبله تهو کهعبهیه نهیه که پیغهمبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به هاوهلانی فهرمووه: رووی تی بکهن، بهلکو قیبله ههر شوینیکه که (بهاء) لهوی بی.

۶- ههرچی باسی حهلال و حهرام ههیه، لهکرین و فروشتن و خواردن .... هتد، ههمووی {به خهیاڵی خوێ} نهسخ کردوتهوه^(۲).

(۱) ههمان سهرچاوه، ص ۱۹۴-۲۱۰.

(۲) محمد أبو زهرة، تاریخ المذاهب الإسلامية، ص ۲۱۵-۲۱۷.

۱۴- القادیانیة (الأحمدیة):

ئەم گرووپە کە دوا گرووپی (باطنیة)کانە، بیتیژینەو، لە چوار کورتە خالدا ددیخەینە روو:

یەكەم: دامەزڕنەری ئەم گرووپە (میرزا غلام أحمد قادیانی)یە، لەنیوان سالانی: (۱۸۳۹ - ۱۹۰۸ز)دا، ژیاو.

گرووپی: {قادیانیی} یاخود {ئەحمەدی} برۆایان بە جەستاندن (تجسید) هەیه، واتە: ئەو کە خوا بێتە نیو جەستە مرۆفەو، ئنجا پێیان وایە هەراکام لە پیغەمبەرمان: موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) و، عیساى مەسیح سەلامی خواى لیبی، چوونەتە نیو جەستەى میرزا ئەحمەدی قادیانی.

قادیانیش ناوی شارێکە، شەست (۶۰)میل لە شارى {لاهور} دوورە، ئەم گرووپە لە پاکستان و هیندو ئیندۆنیسیا و ئەفریقا و ئەمریکاى باکوورو باشووریش، هەن^(۱).

دووهم: تاییبەتمەندییە فیکرییەکانی ئەم گرووپە:

۱- میرزا غولام ئەحمەدی قادیانی، بانگەشەى ئەوێ کردو، کە گۆری مەسیح دۆزیوئەو {بەنسبەت ئیمەى مسولمانەو، کە دیارە هەر ئەوێش راستە، مەسیح سەلامی خواى لیبی گۆری هەر نیە، خواى بالادەست بەرزى کردۆتەو بو ئاسمان}، هەرودها گوتوویەتی: رووحو مەسیح هاتۆتە نیو جەستەى من، دواى بانگەشەى ئەوێ کردو: کە ئەو مەهدی چاوەروانکراو، پاشان بانگەشەى ئەوێ کردو کە ئەو بەناوی خواو قسە دەکات، واتە: هەرچی کە دەیلێ، ئەو خواى زانا وەك وەحییەك فیرى دەکات.

(۱) الموسوعة الميسرة في الفكر الفلسفي والاجتماعي، د. كميل الحاج، ص ۱۵-۱۶.

۲- بانگه‌شه‌ی ته‌ودی کردوده که: لاهووت، {واته: خوا} هاتوته نیو جه‌سته‌ی ته‌ودوده.

۳- بانگه‌شه‌ی ته‌ودی کردوده: زۆر مو‌عجیزه له‌سهر ده‌ستی ته‌و ددرکه‌وتوون، ئیسپاتی ته‌وه ده‌که‌ن که راست ده‌کات، (به‌حیساب) یه‌کێ له مو‌عجیزه‌کاني ته‌وه بووه که: مانگ و خۆر گیراون له ره‌مه‌زانی سالی (۱۳۱۲ک / ۱۸۹۴ز) دا، ئنجا گوتوو‌یه‌تی: ته‌و خۆر گیران و مانگ گیرانه که به‌یه‌که‌وه بوون، له‌م سالددا، هه‌ردووکیان بۆیه گیراون، تا‌کو بزانی که من راست ده‌که‌م.

۴- گوتوو‌یه‌تی: من له‌لایه‌ن خواوه ره‌وانه کراوم و، په‌یامه‌که‌ی من له‌گه‌ل ه‌ی مو‌حه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) دا، تێک نا‌گیری، چونکه گوتوو‌یه‌تی: هه‌ر پی‌غه‌مبه‌ریک له‌دوای مو‌حه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) دێ، ده‌بی خه‌تمی وی پی‌وه بی، منیش مو‌حه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) بۆی مۆر کردووم، که منیش له‌دوای وی پی‌غه‌مبه‌رم، خ‌وای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رم‌وی:

﴿ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝۴۰ ﴾ الأحزاب

خویندراوته‌وه‌ش: (وخاتم النبیین)، به هه‌ردووکیان هاتوه، ئنجا گوتوو‌یه‌تی: مو‌حه‌مه‌د بۆی مۆر (ختم) کردووم، که منیش له‌دوای وی پی‌غه‌مبه‌رم و، دینه‌که‌ی وی زیندوو ده‌که‌مه‌وه.

۵- گوتوو‌یه‌تی: جه‌نگ و جیهاد کۆتایی پی هاتوه، ئیستا باوی نه‌ماوه {گوتمان: ته‌و کابرایه سهر به ئینگلیز بووه}.

۶- گوتوو‌یه‌تی: هه‌ر که‌سێ من به‌درۆ نه‌زانی به‌کافری دانانیم، به‌لام هه‌ر که‌سێک من به‌درۆ دابنێ، ته‌وه کافره.

۷- گوتوو‌یه‌تی: دروست نیه ئافره‌تانی قادیانیی شوو بکه‌ن به‌غه‌یری خ‌ویان، مادام بر‌وا نه‌هینن به پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی ته‌حه‌دی قادیانیی، به‌لام بۆ پی‌اوانی قادیانیی هه‌یه ژن له‌غه‌یری خ‌ویان بینن، با بر‌واشیان به پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی ته‌وه نه‌بی.

سییەم: لە پەڕەوانی ئەویشدا کۆمەڵە خەڵکیك هەبوونە، گوتوویانە: غولام ئەحمەد پێغەمبەر نەبوو و موعجیزەشی نەبوون، بەلام کابرایەك بوو ئێلھامی بۆ کراوە خۆی پەنھانزان بەشیوەیەکی تایبەت، فێری کردووە^(۱).

چوارەم: (أبو الحسن الندوي) پەرحمەتی خۆی لیبی دەلی: {وقد أمدت هذه الحركة الحكومة الإنجليزية، بخير جواسيس لمصالحها، ... وخدموها في الهند وخارج الهند، وضحوا بأنفسهم في سبلها...}^(۲).

واتە: ئەم گرووپە خزمەتییکی گەورەیان کرد بە حکومەتی ئینگلیز، زۆر سیخوپی باشیان بۆ پەیدا کردن لەنیو خۆیانداو، لە هیندو لە دەرەوێ هیندیش، خزمەتییکی زۆر گەورەیان بە حکومەتی ئینگلیز کردو لە پیناویدا قوربانیان دا.

بەرپێزان! ئەمە کورتەییەك بوو لەباسی ئەو چوار دە (۱۴) گرووپە باتینیانە ی کە وەك گوتم: هەموویان لە بازەنی (باطنیە)دا کۆ دەبنەو.

لە پۆرە کۆمەڵە نێتییەکان لەسەر ئالایبەر
Stay in touch on social media
بەخێرێک لەگەڵ ئالایبەر

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play | App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابیر/ AliBapir

کەتالۆگ

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

Telegram | WhatsApp | Phone

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

(۱) تاریخ المذاهب الإسلامية، شیخ محمد أبو زهرة، ص ۲۲۱-۲۲۸.

(۲) محاضرات إسلامية في الفكر والدعوة ج ۱ ص ۳۵۰، (أبو الحسن الندوي) بۆ خۆی خەڵکی ئەو شوێنەییەو زۆر چاک شارەزایە، بابیشی هاوچەرخی ئەو غولام ئەحمەدە بوو.

کورته ههلسهنگاندنیکی گروپه باطینییهکان

له کۆتاییدا دهمهوی پیتان بلیم: ئەو گروپه باتینیانە، ئەگەر وەك حەقیقەتی خۆیان تەماشایان بکە، هەموویان لەدەردەوی بازەنی ئۆممەت دادەنرێن، چونکە هەموویان بۆچوونی وایان هەن کە کوفر دەگەیهنن، بەلام ئایا مەرجه هەرچی لەنیواندا بوو، هەمووی کافر بێ؟ نەخێر، چونکە هەیه لەگەڵیانەو شوێنیان کەوتود، بەلام نەیزانیوە ئەوانە چۆن؟ بۆ وێنە: شیخ موحەممەد ئەبو زەهرە دەلی: هەندێ لە شوێنکەوتووانی قادیانیی دەلێن: نەپێغەمبەر بوودو نە موعجیزەشی هەبوو، بەلکو پیاویکی خورپە بۆ کراو (مُلْهَم) بوودو، هەلبەتە بەوەندە قسەیهش مرۆف کافر نابێ، ئنجا کەسێک ئەگەر قەناعەتەکی هەر ئەوەندە بێ، کە قادیانیی ئیلهامی بۆ دەکری، کافر نابێ، بەلام ئەگەر بلی: وەحیی بۆ دی، ئەو پێی کافر دەبێ، گروپەکانی دیکەش، کەم و زۆر خەلکی مسولمانی سادەیان ڕەگەڵ کەوتوون، ئنجا ئەو گروپانەش مەرج نیە هەقیقەتی خۆیان بۆ هەموو کەس کەشف کردبێ، چونکە هەر ناوی خۆیان بەخۆیانەودیه (باطنی)!!

چەند كەسك پەرسىيە گروپپى {كاكەيى} دەكەن؟ لە راستىيدا بۆيە لە نىۋ گروپپە (باطنىيە) كاندا نەمەينان، چونكە خەللى كاكەيى ھاتوون بۆ لام گوتتويانە: ئىمە پىنج فەرزە نوپۇز دەكەين، پۇژوۋى مانكى پەمەزان دەگرين، ھەموو شىكمان ۋەك ئىۋدە، بەلام خۇمان بە ئەھلى تەسەۋۋۇف دەزانين و لايەنى رۈۋحىي زياتر گرنگىي پى دەدەين، ئەگەرنا ئيمان و غەقىدەمان ۋەك ئىۋدە، دوو سى سال لەمەو پىش لە ھەۋلىر ھاتن بۆ لام^(۱)، گوتم: با كەنالى پەيام چاۋپىكەۋتتىكتان لەگەل بكن و، ھەقىقەتى خۇتان دەرېخەن، كە ئىۋە ئاۋان، چونكە لەلەي ھەلەبجەش خەللىكى دىكە ھەيە، بەناۋى {كاكەيى} و {ھاۋارىيى} بىرۋايان بە قورپان و سوننەت و شەرىعەت نى! ئىجا بۆيە باسە نەكردوون، چونكە دوو ھالەتى پىچەۋانەيان ھەن! بەلام ئەۋانى دىكە: {يەزىدىيى}، {قاديانىيى}، {يەھائىيى}، ئەۋانە ديارن، بەلام {كاكەيى} ھەندى لىلىي بەسەريانەۋە ھەيە، بۆيە بەچاكە نەزانى لە رىزى ئەۋ گروپپە لادەرانەدا سەرژمىرىان بكن، كە مەن پىم ۋايە ئەۋانە ھەموۋيان لەدەرەۋى بازەنى ئىسلامن، بەلام رەنگە خەللىكى سادەۋ ھەلخەلەتاۋ ھەيە، لەگەلئاندا كە مەسۇلمانىش بى، بەلام ۋەك خۇيان نەيانناسى.

بۆيە زانايان دەلئىن: كەسك مادام بە رۋالەت مەسۇلمان بى، بۆ ھوكم بەسەر دادانى، بەۋەدى كە لەدەرەۋى بازەنى ئىسلامە، ناتۋانى بە گروپپە و تائىفەكە بەگشتى بلىي: ئەھلى كوفرن، مەگەر كوفرى خۇيانيان ئاشكرا كىردى و خۇيانيان لە ئىسلام و مەسۇلمانان بەرىي كىردى، بۆ ۋىئە: قاديانىيى، دورزىيى، نۆسەيرىيى، بەلام بۆ تاك تاكيان دەبى ئەۋ بىنچىنەيە جىبەجى بىكى: (ثبوت الشروط، وانتفاء الموانع)، چەسپاندنى مەرجهكان و، لاچوۋنى پەرچەكان، كە لە دەرەكانى سەرەتادا، ھەم باسى مەرجهكان و ھەم باسى پەرچەكانىشمان كىردە.

(۱) ئەۋانە گوتيان: لەلەي كەركوك و دەۋرە بەرى نىشتەجىين.

فەلسەفە و فەیلەسووفەکان (الفلسفة والفلاسفة)

۱- پێناسە.

۲- کێ یەكەمجار وشەى فەلسەفەى بەکارهێنا؟

۳- بۆچی زاناىانی ئیسلام پروویان نەکردۆتە فەلسەفە؟

۴- مێژووێ فەلسەفە.

۵- گرنگی و پێویستی فەلسەفە.

۶- رێبازی فەلسەفە.

۷- چەند فەیلەسووفێکی مسوڵمان.

۸- هەلۆیستمان لەبەرەمبەر فەلسەفەدا.

پیناسه

بهمه بهستی باشتەر پروونکردنه و دی چه مک و واتای {فهلسه فه}، پینج جورده پیناسه لهو باردوده ددخهینه پروو:

(۱) - أ- له پرووی زمانه وانیه وه:

{(فلسفة) یان فیلسوفیا (philosophy) وشه یه کی یونانییه له تهصلدا له دووبهش پینک هاتوه: (فیلو) که بهمانای مهحه بیهت دی و (سوفیا) بهمانای حیکمهت دی، (فیلسوفیا) یانی: (محبة الحکمة)، کهواته: وشه یه فهلسه فه له پرووی زمانه وانیه وه یانی: خویشستن یان هه لبراردنی حیکمهت.

ب- له پرووی زاراوه ییه وه:

فهلسه فه بریتیه لهو زانیارییه ی که له ههقیقهتی شتهکان و لهسه ردتای شتهکان ددکۆلێته وه، بهو شیودیه که شتهکان لهسه رینی، به تهندازدی توانای به شهرو، کار کردن به وه که باشتەر^(۱).

(۱) الموسوعة العربية ج ۱۴ ص ۶۶۲، و (الموسوعة الميسرة في الفكر الفلسفي والاجتماعي) د. کمیل الحاج، ص ۴۰۷-۴۰۸، و (مفاتيح العلوم) للخوازمي: ص ۷۹.

(۲) - ھەر كام لە ئەڧلاتون و ئەرېستو، وشەى ڧەلسەڧەيان بەكار ھېناۋە بەماناى زانست:

يەك: ئەڧلاتون دەربارەى پېناسەى ڧەلسەڧە بەزمانى خۆى، كە تەرەجەمەى عەرەبىى كراۋە گوتوۋىەتى: {الفلسفة: علم الواقع الكلي، أو العلم بأعم علل الأشياء ومبادئها}.

واتە: ڧەلسەڧە برىتيە لە زانىارىيەكى گشتى دەربارەى واقىع، ياخود زانىارىى بە ھۆكارى شتەكان و سەرەتاي شتەكان.

دوو: ئەرستو گوتوۋىەتى: {الفلسفة: المعرفة العقلية والعلم بالمبادئ الأعم}.

واتە: ڧەلسەڧە: زانستى عەڧلىيەو، زانىارىى ھەبوۋنە بە سەرەتاۋ دروست بوۋنى شتەكان و ھەقىقەتيان^(۱).

(۳) - (ديكارت) دەربارەى ڧەلسەڧە گوتوۋىەتى: {إن الفلسفة أشبه بشجرة جذورها الميتافيزيقا، وجذعها الفيزياء، وفروعها: الطب و الميكانيكا والأخلاق}.

واتە: ڧەلسەڧە ۋەك درەختىك وايە، رەگ و رېشەكانى برىتين لە ميتافىزىقاۋ، قەدەكەى برىتييە لە فىزىاۋ، لق و پۆپەكانىشى برىتين لە: پزىشكىى و، ميكانيكاۋ، رەۋشت.

(۴) - باوترىن پېناسەى ڧەلسەڧەش ئەۋدە كە:

ڧەلسەڧە برىتيە لە شىۋدەك لە شىۋەكانى تىگەشتن و {ڧەلسەڧە} پەيدا بوو بۆ ۋەلامدانەۋەى پرسىيارەكانى مروف دەربارەى خۆى و، بوۋنەۋەرۋ دەۋرو بەر،

(۱) تاكو سەددى ھەڧدەمىش زانستەكان نەگەل ڧەلسەڧەدا، بەيەكەۋە ئاۋىتە بوون، بۆيە كەستىك ڧەيلەسوف بوۋى و ناويان نايى ھەكىم يان ڧەيلەسوف، مەگەر چۆن دەنا زانىارىيەكى مەۋسۋوعىي ھەبوۋە: گەردوۋنناس بوۋە، نە پزىشكىييدا شارەزا بوۋە، جوگرافىاۋ كىمىاۋ مېژۋو... ھتەدى زانىۋەو، زانىارىيەكى فراۋانى ھەبوۋە، ئنجا ئەر كاتە ڧەلسەڧەو زانستەكان بەيەكەۋە بوون، بەلام بە ڧەلسەڧەيان گوتۋە: داىكى زانستەكان، ياخود كۆكەرەدى زانستەكان، كە بە گشتى لە بوون {ۋجود}ى كۆلىۋەتەۋە.

هه‌روه‌ها تیگه‌یشتن له‌وه‌ی من چیم و بۆچی هاتووم بۆ تیرد؟ ئەم بوونه‌وه‌ره چییه‌و به‌ره‌و کوی ده‌چی؟ فه‌لسه‌فه‌ وه‌لامیکه‌ بۆ ئەو پرسیارانه‌و بۆ ئەوه‌ په‌یدا بووه‌.

دیاره‌ فه‌لسه‌فه‌ به‌ شته‌کاندا قوول ده‌ییته‌وه‌و له‌ شته‌کان ورد ده‌ییته‌وه‌، هه‌ر بۆیه‌ش ده‌گونجی بڵین: فه‌لسه‌فه‌ جوړیکه‌ له‌ به‌رچاو پرووینی و به‌کار هی‌نانی عه‌قل بۆ تیگه‌یشتن له‌ خودو، له‌ بوونه‌وه‌رو، له‌ ده‌وره‌وه‌رو، تیگه‌یشتن له‌ جه‌وه‌وه‌رو چییه‌تی شته‌کان^(۱).

(۵)- ده‌گونجی به‌ شیوه‌یه‌کی دیکه‌ش پیناسه‌ی فه‌لسه‌فه‌ بکه‌ین، وه‌ک (د. محمد یوسف موسی) هی‌ناویه‌تی ده‌لی: {الفلسفة هي المعرفة الحقة لله والكون السماوي والأرض والإنسان، أو هي نظر العقل في تفكيره الذي أراد به معرفة حقائق الوجود في العالم الأكبر، المحيط بالإنسان، والعالم الأصغر الذي هو الإنسان، والمبدأ الأول لذلك كله}^(۲).

واته‌: فه‌لسه‌فه‌ بریتیه‌ له‌ زانیاریی راست ده‌باره‌ی خواو، ده‌باره‌ی گه‌ردوون، به‌ سه‌رو خواره‌وه‌و، ده‌ره‌باره‌ی مرو‌ف.

یاخود: بریتیه‌ له‌ سه‌رنجدانی عه‌قل له‌ بیرکردنه‌وه‌یدا، بۆ ئەوه‌ی راستیه‌یه‌کانی بوون بزانی، چ له‌ جیهانی گه‌وره‌دا، که‌ ده‌وری مرو‌فی داوه‌، چ له‌ جیهانی گچ‌که‌دا که‌ مرو‌ف خۆیه‌تی و، چ له‌ سه‌رچاوه‌یه‌ که‌ جیهانی گه‌وره‌و جیهانی بچ‌ووکی لیوه‌ هاتوون {که‌ خوا‌ی په‌روده‌رد گاره‌}.

(۱) الموسوعة العربية، ج ۱۴، ص ۶۶۳-۶۶۴.

(۲) القرآن والفلسفة، ص ۱۱.

کئ یه که مجار وشه ی فلهسه فه ی به کارهینا؟!

دهربارده یه که مین که سیك که نه و وشه یه ی به کار هینا، دوو را هه ن:

۱- (سقرات) یه که م که س بووه نه و وشه یه ی به کار هیناوه، له کاتی وتوویره کانی له گهل نه فلا توندا، که هه ردو وکیان له سه ده ی پینج و شه شی پیش زاینندا بوون.

۲- (هرقلئس) که یه کی که له فیه له سووفه کانی یونان و شیشرو نیش پشتگیری رایه که ی کردوه، ده لی: یه که مین که سیك که وشه ی فلهسه فه ی به کار هیناوه، بریتی بووه له (فیساکورس) چونکه نه و گوتوویه تی: {سیفه تی حیکمه ت له هیچ کام له دروستکراوه کاندا نایه ته دی، به لکو نه وه ته نیا تاییه ته به خواوه.

{که به بوچوونی من قسه که ی زور به جیه، هه قیه ته شته کان ته نیا خوا دهیزانی، نیمه رواله تی شته کان ده زانین، وه ک خوی کار به جی ده فره موی:

{ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ } (۷) الروم.

بو یه فیساکورس به خوی نه گوتوه: که کیم، به لکو گوتوویه تی: من حیکمه تم خوش ده ی، به لام که کیم نیم، واته: نه و حیکمه تم نیه که هه قیه ته شته کانی پی بزانه. ^(۱)

(۱) تاریخ الفلسفة اليونانية، يوسف کرم، ص ۳۵، ط ۲۰۱۵م، آفاق للنشر والتوزيع.

بۆچی زانایانی ئیسلام روویان نەکردۆتە فەلسەفە؟

هەلبەتە هیندی زانای فەیلەسووفمان هەن. دوایی باسیان ددەکەین، بەلام بەشیوەیەکی گشتی، بۆچی زانایانی ئیسلام روویان نەکردۆتە فەلسەفەو پێیان هەلنەگوتەو، مسوڵمانانیان بۆ هان نەداوە؟

(د. محمد یوسف موسی) ئەو پرسیارە وەلام دداتەووە دەلی: {لأن القرآن قد بين الحق في مشاكل الألوهية والطبيعة، نرى المسلمين في فجر الإسلام، لم تكن الغاية في تفكيرهم النظري: البحث عن الحقيقة في هذه النواحي، كما كان ذلك غاية تفكير غيرهم، من المتفلسفين من أبناء الأمم الأخرى، وذلك لأنهم: لم يحسّوا الحاجة لشيء من هذا، ما داموا قد عرفوا حاجتهم من هذه الحقائق بواسطة الوحي الإلهي، الذي كانوا قريبي عهد به} (۱).

واتە: لەبەر ئەوە مسوڵمانان زۆر روویان نەکردۆتە فەلسەفە، چونکە قورئان کە وەحیی خواوە، هەقی خستۆتە روو لەو گەرفتانەدا کە پەيوەندیان بە خواوە پەروەردگارو سەروشتەووە هەیه، {قورئان هەقی تەواوی خستۆتە بەر دەستی مسوڵمانان} بۆیە مسوڵمانان لەسەرەتای ئیسلامەو، ئامانجیان ئەوە نەبووە کە

(۱) القرآن والفلسفة، ص ۱۱، ۱۲.

بىر بىكەنەۋە لە ھەلھەننى ئەو مەتەلەنەي كە پەيۋەندىيان ھەيە، بە مەۋف و بوۋنەۋەرو دەۋرە بەرەۋە، ۋەك غەيرى خۇيان زۆر مەبەستيان بوۋە، لە مېللەتەنى دىكە، بۆيەش زۆر بە پېۋىستيان نەزەنەۋە، چونكە ۋەحىي خۇاي زانا، ۋەلامى ئەو پەرسىيارەنەي {كە: مەن كېم؟ كى ھىناۋمى؟ ئەم بوۋنە چىيە؟ بۆچى ھىناۋىيەتى؟ بۆ كۆي دەچى؟} خستۋنە بەرەدەست {لە دوو تويى قورپان و سۈننەتى پېغەمبەردا (صلی اللہ علیہ وسلم)} ئىجا ۋەك گوتراۋە: (پېۋىستىي سەرچاۋەي داھىنەنە)، ۋەختىك كە مەسۇلمانان پېۋىستىيەكيان نەبوۋە ھاندەريكيان نەبوۋە كە بەدۋاي ۋەلامى ئەو پەرسىيارەنەدا بگەرپن {دۋايش باسى ئەۋە دەكەم ئەۋانەي بەدۋايدا گەرپان، داخۇ چىيان دەستگىر بوۋە؟} بۆيە پېۋىستىيان بە فەلسەفە نەبوۋە.

يەكە لە زانايانى رۆژتاۋا كە زانايەكى بە ئىنصافە، بەناۋى: (البارون كارادى فرا) رۆژھەلاتناسىكى فەرەنسىي ھاۋچەرخە، دان پېداھىنانىكى جوان دەكات، دەلى:

{إن محمداً وإن لم يكن فيلسوفاً بالمعنى الكامل، قد واجه كثيراً من المسائل الفلسفية، بحلول كَوْنَت العقيدة الإسلامية، وإذن: فلم تكن الحقيقة المطلقة هي المشكلة التي كان العرب (المسلمون) يحاولون حلّها، لأنهم عرفوا هذه الحقيقة في نواحيها الجوهرية بواسطة الوحي الإلهي، وإثما كانت غايتهم شرح هذه الحقيقة والإنتصار لها، ووضع هذه الحقيقة التي جاء بها الوحي، في أسلوب أدبي في قالب الفني}.

دۋايى (د. محمد يوسف موسى) دەلى: {وھکذا لم يتجه المسلمون الأوائل إلى التفلسف كما أثر من اليونان، إذ وجدوا في القرآن ما يجب أن يعرفوه عن الله والكون والإنسان، وما أتعّب الفلاسفة القدماء من اليونان وغير يونان أنفسهم فيه، فلم يصلوا إلى الحق إلا في القليل منه} (۱).

ۋاتە: موحەممەد (صلی اللہ علیہ وسلم) ھەرچەندە فەیلەسوۋفیش نەبوۋە بەمانای تەۋاۋى وشە، بەلام لە گەل زۆرىك لە پەرسەكانى فەلسەفەدا، بەچەندان چارەسەر رۋو بەرۋو بۆۋە، كە دۋاتر ئەو چارەسەرەنە {عەقىدەي ئىسلامىي}يان پىكەننا.

هەر بۆیه‌ش مسولمانان زانینی وه‌لامی تهو پرسانه، ئامانجیکی ردها نه‌بوو به‌لایانه‌ودو، گرفتێك نه‌بوو به‌پێویستیان نه‌ده‌زانی چاره‌سهری بکه‌ن، چونکه تهو حه‌قیقه‌تانه‌یان له‌ جه‌وه‌هرو نیوهرۆکی‌دا به‌هۆی وه‌حیییه‌وه، ده‌زانی، به‌لكو مه‌یه‌ستیان ته‌وه‌بوو تهو حه‌قیقه‌ته‌ شه‌رح بکه‌ن و روونی بکه‌نه‌وه‌وه، بیه‌خه‌نه‌ قالد و شیوویه‌کی هونه‌رییه‌وه {که مه‌به‌ستی پێ کتیبه‌کانی: زانستی که‌لام}.

دوایی (د. محمد یوسف موسی) ده‌لی: بۆیه مسولمانان روویان له‌ فه‌لسه‌فه نه‌کرد، وه‌ک کاتی خۆی یۆنانیییه‌کان روویان تی کردبوو، چونکه وه‌لامی هه‌موو پرسیاره‌کانیان که په‌یوه‌ندیان هه‌یه، به‌ خواو، بوونه‌وه‌وه، مرۆقه‌وه، چنگ ده‌که‌وت، ته‌وه‌ی که فه‌یله‌سووفه‌کانی یۆنان و غه‌یری یۆنانیش، خۆیان زۆر تیدا ماندوو کرد، به‌لام شتیکی که‌م نه‌بی ده‌ستیان نه‌که‌وت {ته‌وان به‌ حازیری له‌ قورئاندا چنگیان که‌وت}.

شایانی باسه‌: بابه‌تی: (بوونناسیی ئیسلامیی) من کتیبی یه‌که‌می مه‌وسووعه‌ عه‌ره‌بییه‌که‌مم بۆ ته‌رخان کردوه، {الإسلام كما يتجلى في كتاب الله}، له‌ویدا باسم کردوه که هیله‌ گشتییه‌کانی {بوونناسیی ئیسلامیی} چیین؟ ته‌و لیژه‌ گوتوویه‌تی {عه‌قیده‌} به‌لام پیم وایه‌ {بوونناسیی ئیسلامیی} یه‌ که وه‌لامی ته‌و پرسیارانه‌ ده‌داته‌وه. (۱)

تنجا راسته‌ قورئان تیمه‌ی بی نیاز کردوه‌و خوی په‌روه‌ردگار وه‌لامی هه‌موو ته‌و پرسیاره‌ فه‌لسه‌فیانه‌ له‌ دووتوویی یه‌ک ئایه‌تدا ده‌داته‌وه‌ که بریتییه‌ له‌ ئایه‌تی ژماره‌ (۷)ی سوورته‌ی (هود)، که ده‌فه‌رموی:

﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّا لَمَعْبُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ هود

ئه‌م ئایه‌ته‌ من له‌ کتیبی: (ته‌وژمی ئیسلامیی و عه‌لمانی خاله‌ هاویه‌ش و جیاوازییه‌کانیان)دا شیم کردۆته‌وه‌، شه‌ش هیلگی گشتیی {بوونناسیی ئیسلامیی}

(۱) شایانی باسه‌ له‌ به‌شی یه‌که‌می ته‌وه‌ری چواره‌م: (پایه‌کانی بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامیی..)دا بوخته‌ی [بوونناسیی ئیسلامیی]مان له‌به‌ر روژنایی کتیبی ناویرادا خستۆته‌ روو.

لی ودرده‌گیرین، که ئەوانەت لە هەموو کتیبەکانی فەلسەفەدا چنگ ناکەوی، ئەوەش بۆیە وایە، چونکە ئێمە خوا سبحانە و تعالی ئەو عەقلە ی نەداوینی کە حەقیقەتی پێ بزانی: حەقیقەتی خۆمانی پێ بزانی، حەقیقەتی ماددە ی پێ بزانی، حەقیقەتی بوون و گەردوونی پێ بزانی، عەقلە‌کەمان بەشی ئەو ناکا، بۆیە هەموو ئەوانە ی ئیعتیمادیان لەسەر عەقل بوو بۆ ئەوە ی ئەو حەقیقەتانی پێ بزانی، یان بزانی: خوا کییەو چۆنە؟ تووشی هەلە ی سەیرو سەمەرە بوون! تۆ تەماشای کە لەپووری یۆنان بکە، دەربارە ی تەسەووریان بۆ خوا، وەک تەسەوویری مندالان دیتە بەرچاو، یەکی دەلی: خوا ژماریه، یەکی دەلی هەوایه، یەکی دەلی: ئاگره، یەکی دەلی: چوار توخمه‌کانه، یەکی دەلی: خوا هەموو بوونه! چونکە خوا ئەو مەزنتەرە عەقلی بچووک ی مرۆف بتوانی دەرکی بکات، نەک هەر ئەو، بگره عەقل ناتوانی دەرکی چیه‌تی ماددەش بکات، کاتی خۆ ی ناویان لە گەردیلە ناو ئەتۆم، ئەتۆم وشەیه‌کی یۆنانیه، یانی: ئەو بەشە ی کە بەش ناکرێتەو، بەلام ئیستا بۆیان دەرکەوتو، کە ئەو بەشەش، بەش دەرکێتەو، بەلکو ئیستا شتی بچووکتیشیان لەنتو گەردیلەدا دۆزیوتەو، ئنجا ئایا کەس گەردیلە ی بینو؟ نەخیر! ئەدی کەس پیکهاته‌کانی گەردیلە ی بینو؟ نەخیر، بەلکو زانیان دەلین: بە شۆینە‌واره‌کانی دەزانی گەردیلە وایه وایه.

خوای بەرزو پێ وینە بە پیغه‌مبەری خاتەم دەفەرمو ی: ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ﴾ (۷) الضحی، واتە: تۆ سەرگەردان بو ی، خوا ڕینمای ی کرد ی.

هەروەها پێ دەفەرمو ی: ﴿وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ (۵۲) الشوری

واتە: بەو شیوہ (کە سروشمان بۆ پیغه‌مبەران کردو) لەلایەن خۆمانەو ڕووحیکمان بۆ سروش کرد ی، نەتەزانی نە کتیب چیه‌و نە ئیمان چیه.

ئنجا ئەگەر پیغه‌مبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) وا بووی، بەتەئکید خەلکی دیکە لەپیشترن کە واین.

میژووی فەلسەفە

لە راستیدا ئێمە ناتوانین سەرەتایەك دابنێین بڵێین: فەلسەفە لێرەو دەستی پێ کردووە، بەلام مەسەلەیەك هەیە ئاگاتان لێبێ! ئەو پڕۆژاوايانە، باسی دیموکراسی بکە دەلێن: لە لای ئێمەو لە دایک بوو! باسی فەلسەفە بکە، دەلێن: لە لای ئێمەو هاتووە، باسی هەر شتێ بکە، دەلێن: لە لای ئێمەو هاتووە! کە بێگومان ئەو درۆیەکی زۆر گەورەیه، وەك من لە دیبەیتەکهی لە گەڵ (كاك مەلا بەختیار) دا - کە ئیستا کراوە بە کتێبیش - باسم کردو بە بەلگەی میژووی ئیسپاتم کرد کە نیو پڕۆکی دیموکراسی {هەقی وشە کەم نیە} ئەو کە خەڵک بەشدار بکری لە بریارداو راویژی پێ بکری، شتیکی زۆر لە میژینهیه، لە هیند هەبوو، لە چین هەبوو، لە میزۆپۆتامیا هەبوو، لە میصر هەبوو، لە لای هیندییه سوورەکان هەبوو، لە زۆر شوێنی دنیا هەبوو.

ئەجا فەلسەفەش بە هەمان شیوە، بەلام ئەوەندە گوتراوە: فەلسەفە یۆنانیی، وا دەزانری بەس لە یۆناندا فەلسەفە هەبوو! بەلام بە دنیایی پێش یۆنانیش خەڵک هەر عەقڵی هەبوو، فەلسەفە یانی: هەوڵ دانی مەرۆف بۆ تیگەشتنی خۆی و بوونەوێرو دەرۆبەر، ئەجا مەرۆف ئەوەتە ی خوا لە سەر زەوی دایناوە، ئەو

ھەۋلەي ھەر ھەبۈدە، بەللام رۇژئاۋا دەيەۋى ئەۋە زىياتر بەرجەستە بىكات، كە ئەگەر زانستە، ئەگەر فەلسەفەيە، ئازادىيە، دىموكراسىيە، مافى مەۋقە، ھەمۋى سەرچاۋەكەي تەنبا لەۋئودەيە! نەخىر كاتى خۇي: ھەر كام لە ھىندو چىن، لانكەي شارستانىيەت بوۈنە، ھەروەھا ئىران و مىسرو عىراق، بەھەمان شىۋە، بەللام ئەۋان ئىستا دەستەلەتياۋ ھەيەۋ، دەيانەۋى ھەرچى چاكەيە بىگىرەۋە بۇ خۇيان، باسى ھەر شىتەكى چاك بىكە، يەكسەر دەگوتى: ئەۋەش لە ئەۋروپاۋە ھاتەۋ!

بۇيە فەلسەفە سەرەتايەكى دىيارىكراۋىي نىە بلىي: لە فلان شۈيەۋە فلان شۈيەۋە، بەلكو لەۋەتەي مەۋق لەسەر زەۋى بوۋە، ويستۈويەتى (بوۋن) بناسى.

بەللام مېژۋونۈوسان دەلېن: فەلسەفەي رۇژئاۋا، دابەش دەيە بۇ ھەشت قۇناغ:

۱- چاخى ئىغرىقىي {گىركىي} لە سەدەي شەشەمى يېش زايىن، تاكو مردنى ئەرەستۈ، ئەۋ ماۋەيە يې دەگوتى: چاخى گىرك.

۲- چاخى ھىلىنىستى رۇمانىي، كە لە مردنى ئەرەستۈۋە، ھەتا كۆتايى ئەفلۇتۈنىي تازە، كە ئەۋىش لە (۳۲۲)پ.ز، تاكو (۵۰۰)ز خاياندۈويەتى.

۳- چاخى نېۋەرەست، كە لە (رۇژگارى ئۆگستىن)دە (۳۵۴-۴۳۰)ز، بەردەۋام بوۋە، تاكو كۆتايى سەدەي پازدەيەمى زايىنى.

۴- چاخى رېنەساس {Renaissance}: راپەرېنى زانستىي كە لە سەرەتاي سەدەي پازدە (۱۵) تاكو سەرەتاي سەدەي ھەقە (۱۷) خاياندۈويەتى.

۵- چاخى رۇشەنگەرىي {Enlighetenment} ئەۋىش لە (جۇن لۇك)دە، تا كۆتايى سەدەي ھەقە (۱۷)ى زايىنى خاياندۈويەتى.

۶- چاخى فەلسەفەي تازەي ئەلمانىي لە سەدەي ھەقە (۱۷) تاكو ھەژدە (۱۸)ى زايىنى يېچۈۋە.

۷- چاخى سەدەي نۆزدە (۱۹).

۸- چاخى سەدەي بىست (۲۰).

گرنگیی و پیویستییه فهلسهفه

ئهوانهیی که سهرقال بوون به فهلسهفهوه، فهلسهفهیان له کهولی خوی بردوته دهری و، زوریان به شان و بالدا هه لداوه! بو وینه: پیاویکی وده (عبدالرحمن بدوی) دهلی: ههر کهسی فهلسهفه نه زانی و سهرو کاری له گهلی نه بی، متمانه به عه قلی ناکری و له دنیا تی ناگات! ههرچه نده زانییه کی مسولمانیشه! ئنجا له باردی گرنگیی فهلسهفه و به شه کانییه و گوتویه تی: {ئنه علی الرغم من تطور العلوم واستقلالها بأنفسها عن الفلسفة، بعد أن كانت كلها أجزاء وفروعاً لها، فإن الفلسفة لا تزال لها موضوعاتها الخاصة، التي لا تتناولها العلوم الأخرى، والتي تستقل هي بعبء البحث فيها، وهي:

۱- القیم.

۲- النظرة العامة في العالم وفي الحياة.

۳- الوجود الإنساني بما هو كذلك.

۴- نقد المعرفة.

۵- وجود الله، أو المطلق بوجه عام.

۶- المباديء العامة التي تستند إليها العلوم، سواء منها: العلوم الطبيعية، أو الفيزيائية، أو الرياضية، أو الحيوية، أو الإنسانية^(۱).

واتە: ھەرچەندە زانستەكان زۆر گەشەيان کردودەو سەرەخۆ بوون و جىابوونەو {وہك پیشتر گوتمان کاتی خوی زانستەكان ھەمووی بەیەكەوہ ئاویتە بوون}، بەلام لەگەڵ ئەوھشدا ئیستاش فەلسەفە ھەندى بابەتى تایبەتیی خوی ھەن، كە زانیارییەكانی دیکە قسەیان لەبارەوہ ناکەن، بۆیە ئیستاش پێویستییمان بە فەلسەفە ھەیە، لەبەر ئەوہی کۆمەڵێك زانست ھەن، ھەر ئەو لییان دەکۆڵیتەوہ، وەك:

۱- بەھایەكان.

۲- سەرنجدانی گشتی بۆ دنیاو بۆ ژیان.

۳- بوونی مەوۆف وەك حەقیقەتى خوی.

۴- پەخنە گرتن لە زانست.

۵- بوونی خوا، یاخود بوون بە گشتی.

۶- سەرەتا گشتییەكان، كەھەموو زانیارییەكان پشت بەو سەرەتایانە دەبەستن، چ زانستە سروشتییەكان، یان فیزیاییەكان، یان بیرکارییەكان، یان مەروییەكان {ئەمانە ھەموویان بابەتى فەلسەفەن}.

بەلام من دەلیم: ئیمە وەك مەسۇلمان كە {بوونناسیی ئیسلامیی} مان بەھوی قورئانەوہ دەست دەكەوی و، ئیمان و عەقیدەمان لەبەر دەستدایە، ئەوانە بێ نیازمان دەكەن لە گەرەان و سوورەان و پشکینی بێ بەرھەمی عەقلى رەوت، ئنجا ئەگەر تەماشای مێژووی فەلسەفەى یۆنان و فارس و ھیندو چین و میصر و میزۆپۆتامیا بكەین، دەبینین: زۆر جار بەدەستى خالى گەرەوتەوہ، چونكە وىستوویەتى شتىك بزانی كە لەتوانايدا نەبووہ.

(۱) مدخل جديد إلى الفلسفة، ص ۴۰-۴۳.

نمونهیهك لهسهر تهوه كه عهقل سنوورداره، كه جارى ديكهش هیناومهتهوه: دهگیرنهوه پادشایهك كه كورهكهى گیرا بوو، داواى كرد كه سیك ههبع یارییهكى بو دروست بكات، بو سهرگهرمى و بو تهوهى تۆزى لهبیری بچیتتهوه، زانایهكیش ههلسا یارییه شەترەنجى بو دروست كرد، كه شەترەنج له شەست و چوار (۶۴) خانه پێك دى، پادشا پێى گوت: تهوه یارییهكى زۆر گرنگهوه له پادشایانیش دهوهشیتهوه، بهكابرای گوت: تۆش داواى شتیكم لى بكه، با من پاداشتی دروست كردنى تهو یارییهت بدهمهوه! تهویش گوتى: من بهبى بهرامبهردووومه، پادشا گوتى: نابى، دهبى ههر داواى پاداشتیك بكه، گوتى: باشه مادام ههر ئیلحاحم لى دهكهى: له خانهى یهكه مى یارییهكهدا، دهكه گهنمىك و، له هى دووهمدا، بیهكه دوو دهنك و، له هى سییهمدا بیهكه چوارو، له چوارهمدا بیهكه ههشت، ئنجا شازدهو، سى و دوو و، شەست و چوارو .....هتد ئاوا، تاكو شەست و چوار (۶۴) خانهكه تهواو دهبن!

پادشا گوتى: ئنجا شهرم ناكهى داواى وا بچووك لهمن دهكهى؟ گوتى: بوچى؟ پادشا گوتى: تهوه چهند دهكا؟ تهوه دوو مسته گهنمى كرد! كابرا گوتى: وهره ههموو گهنمى سهرزهوى حیساب بكه، بهش ناكات! ئنجا لهوانهیه ئیودش پیتان سهیر بى، بهلام وهرن قهلام و كاغەز دەست بدهنى داخو دهكات چهند؟ تریلیونان دهنكه گهنم دهكات و ملیونان تهن دهكات.

وینهیهكى دیکه:

دوویری نیوان زهوى و مانگ، تهوپهپرى نزیکیهكهى: (۳۶۰،۰۰۰كم) و زۆرییهكهشى: (۳۸۰،۰۰۰كم)، ئنجا تهگەر كاغەزێك بێنى، تهستووری (سمك) دهكهى (۵،۰ملم) بى و (۴۸) جار بینووشتییهوه، بهرزیهكهى دهكات چهند؟ بهلام بهمهرجێك ههموو جارێ بێتتهوه دوو هیندهى خو، تهوه دهكات زیاتر له دوویری نیوان زهوى و مانگ!

كهواته: عهقل تهنانهت شتیك كه لهبهر دهستى خوشیهتى، باش بوى ههزم ناكړی! ئنجا پینچ ههستهكان (الحواس الخمس) ی ئینسانیش ههر وان، بویه

ئه‌وانه‌ی که قورئانیان له‌بهر ده‌ستدا نه‌بووه، چی بکه‌ن؟ عه‌قلی خویان به‌کار هیناوه‌و ویستووینه: ئه‌و پرسیارانه‌ی که له‌ فیت‌په‌ت و عه‌قل و خوا ر‌سکیاندا هه‌ن، وه‌لامیان بده‌نه‌وه، به‌لام به‌ته‌ئکید سه‌ره‌که‌وتوو نه‌بوون، چونکه وه‌لامی ئه‌و پرسیارانه‌ ته‌نها له‌لای وه‌حیی خوی په‌روه‌رد‌گاره، بۆیه ئه‌گه‌ر ئینسان فه‌لسه‌فه بخوینیته‌وه، شتیکی خراپ نیه، تا‌کو بزانی داخۆ مرو‌ف چه‌ندو تا‌کو ده‌زانی؟ به‌لام به‌ته‌ئکید ئه‌وه‌ی که له‌ دوو تو‌یی ئایه‌تی‌کدا ده‌ستمان ده‌که‌وی، له‌ هه‌موو کتیبی فه‌لسه‌فه‌دا ده‌ستمان ناکه‌وی، بۆ گه‌یشته‌نه‌ حق، له‌وه‌دا که ئه‌م بوونه چییه‌و چۆنه‌و ...هتد؟

هه‌لبه‌ته ئه‌وقسه‌یه‌ش له‌ گۆتره‌ ناکه‌م و به‌ره‌هه‌می موتالا و ئه‌زموونی زۆر و جۆراوجۆره.^(۱)

راکه‌باندنی مه‌کته‌بی ماموستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له‌ تۆره‌ کومه‌لایه‌تییه‌کان له‌که‌لتانین

Stay in touch on social media

نحن مه‌کم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

علي بابیر/ AliBapir

علي بابیر/ AliBapir

که‌لتانی

راکه‌باندنی مه‌کته‌بی ماموستا عه‌لی بابیر

(۱) شایانی باسه له‌ زنجیره‌ باسی: [د‌ره‌شاه‌یی ئیمان و پوچه‌لی ئیلحاد له‌بهر پ‌وشنایی: زگماک و عه‌قل و زانست و وه‌حیی دا] به‌دریژی له‌ باره‌ی فه‌لسه‌فه‌ و فه‌یله‌سووفه‌ کانه‌وه‌ له‌ بواری ئیمان و ئیلحاد دا دواوین، که ئیستا ستایش بۆ خوا وێ‌پرای [وێنه‌ و ده‌نگ - الصورة والصوت] به‌شیوه‌ی کتیبیش له‌ ژێر چاپه‌.

رېيازى فەلسەفە

(عبدالرحمن بدوي) دەلێ: {فەلسەفە رېيازو بەرنامەکەى ئەودیه: کە لە هەموو لیکۆلینە وەکانیدا، پشت بە عەقل دەبەستى و، پشت بە بەلگە عەقلىیه کان دەبەستى، بەشیۆدیه کە هەموو کەس بتوانى بەهۆیانە وە دُنیا بى، بۆیه حیکمەت و فەلسەفە، بە بى بەلگەى عەقلى هەنگاو نانێ (ئەودەش وردەکاریى زۆرى هەیه) بۆیه مەنتیق بە لقی فەلسەفە دانراوە (کە ئیستا بۆخۆى زانستیکى سەربەخۆیه) ^(۱).

بە کورتیی و بە کوردیی:

میتۆد (منهج) و رېياز (طريقة) فەلسەفە بریتییه لە بەکارهێنانى عەقل و هۆش و، ئەو بەلگانەى لە عەقلە وە هەلدەقۆلن.

(۱) هەمان سەرچاوە لاپەڕى پێشوو.

چه‌ند فه‌یله‌سووفیکی مسولمان

۱- (الکندی): یه‌که‌مین فه‌یله‌سووفی مسولمان بووه، ناوی ته‌واوی: (أبو یوسف یعقوب بن إسحاق الکندی) بووه، نازناوی (فیلسوف العرب)، له‌ سالانی (۱۸۵-۲۵۲ک / ۸۰۱-۸۶۶ز) دا ژیاوه.

گوتوویه‌تی: پی‌وه‌ر بۆ هه‌موو عه‌قل مه‌ندان بریتیه له وه‌حیی خوا، ئه‌وه‌ی که وه‌حیی خوا ده‌یفه‌رموی، ئه‌وه زانیاری بی خلتیه‌وه، ئه‌وه‌ی که مروّف به عه‌قلی خۆی ده‌یلي، خلتیه‌ی پی‌وه‌یه‌وه ده‌گونجی راستیی نه‌پیکایی، {هه‌ندی له نووسین و کتیبه‌کانیم بینیون، به بۆچوونی من پیاویکی زۆر هاوسه‌نگ بووه} دیاره‌ هاوچه‌رخیش بووه له‌ گه‌ل مه‌ه‌دی عه‌باسییدا که له (۱۵۹-۱۶۹ک) دا، حوکمی کردوه، هه‌روه‌ها هاوچه‌رخ بووه له‌ گه‌ل هاروونه‌ ره‌شیدا که له (۱۷۰-۱۹۴ک) دا حوکمی کردوه، له ده‌وله‌تی عه‌باسییدا، هه‌روه‌ها په‌یوه‌ندی کردوه به مه‌ثمونه‌وه، که له (۱۹۸-۲۱۸ک) دا، حوکمی کردوه، هه‌روه‌ها (معتصم) ی برای که له (۲۱۸-۲۲۸ک) دا، حوکمی کردوه، به‌لام له‌سه‌رده‌می (متوکل) دا که له (۲۳۳-۲۴۷ک) دا، حوکمی کردوه، ئه‌و لی تووره‌ بووه‌ ده‌ری کردوه،

میژوونوسهکان دهلین: {کندی} زیاتر له دووسهده (۲۰۰) کتیبی ههبووه، له ههموو لق و پۆیهکانی زانست و فهلسهفهده^(۱).

۲- (الفارابی): فارابی، به پێچهوانه‌ی کیندییهوه، کیندی گوتویهتی: پیوهر بۆ ئیمه قورپانه، بهلام فارابی گوتویهتی: ته‌گهر ئیمه فهلسهفهو حیکمهت بزانی، پێوستییمان به قورپان و شه‌ریعت ناکا! وه‌ک یۆنانییه‌کان بیرى کردۆته‌وه‌و، ناوی ته‌واوی: (أبو نصر محمد بن محمد بن أوزلغ بن طرخان الفارابی) (دیاره ده‌بی تورک بووبی) له سالانی: (۲۶۰-۳۳۹ک) دا ژیاوه، له (فاراب) پێگه‌یشتوه له به‌غدا نیشته‌جی بووه، دوا‌یی هاتوه بۆ لای (سیف الدوله‌ الحمدانی) له شام، له‌ ژێر سایه‌ی شه‌ودا ژیاوه، هه‌ندێ کتیبی هه‌بوون، بۆ نمونه:

۱- إحصاء العلوم.

۲- عیون المسائل.

۳- المدینه الفاضله.

۴- مقالة في العقل.

۵- الجمع بین رأی الحکیمین: أفلاطون وأرسطوطاليس^(۲).

۳- (ابن سینا): به (الشیخ الرئیس) ناسراوه، ناوی ته‌واوی: (أبو علي حسين بن سینا)یه، فارسه، له سالانی: (۳۷۰-۴۲۸ک) دا، ژیاوه، کتیبی زۆرن، گرنگترینیان:

۱- القانون في الطب.

۲- أقسام العلوم العقلية.

۳- الشفاء.

(۱) فلاسفة مسلمون، جعفر آل یاسین، ص ۱۱-۱۳.

(۲) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشووه: ۲۹-۳۳.

۴- النجاة.

۵- قصيدة في النفس^(۱).

{تېبىن و سينا} ش ھەرچەندە ۋەك فارابى نەبوۋە، بەلام زۆر كەۋتۈتە
ژېر كارىگەرىي فەيلەسووفەكانى يۇنانەۋە، سبحان الله! ۋەك چۆن ھەندى
لە رۇشنىبىرەكانى خۇمان، كاتى لە حىزبە غەلمانىيەكان نزيك دەبنەۋە، پاش
ماۋىيەك ئىسلامەتتەيەكەيان كال دەيتتەۋە، يان يەككىيان: لەبەر ئەۋدى شارەزاي
بنچىنەكانى ئىسلام نىيە، تۈزىك ھەۋاي لىبرالىي دەكەۋىتتە مېشك، لەخۇي
دەگۈرى، بەزۈرىي ئەۋ فەيلەسووفانەشم ئاۋا دىنە بەرچاۋ!

۴- (أبو حامد الغزالي): ھەرچەندە بە فەيلەسووف ناسراۋ نەبوۋە، بەلام لە
زۆربەي فەيلەسووفەكان باشتەر لە فەلسەفە تېگەيشتەۋە، ناۋى تەۋاۋىي: (محمد
بن محمد بن محمد)، لە نيۋان سالانى: (۴۵۰-۵۰۵ك) دا ژياۋە، لە گۈندى
(غەزالە) لە (طوس) لە يەككىك لە شارەكانى خۇراسان لەئىران، لە دايك بوۋە،
ئىستاش گۈرەكەي لەۋىيە.

كۆمەلنىك كىتەبى ناۋدارى ھەن:

۱- إحياء علوم الدين.

۲- مقاصد الفلاسفة.

۳- تهافت الفلاسفة.

۴- الإقتصاد في الاعتقاد.

۵- إجماع العوام من علم الكلام.

۶- المستصفى في علم الأصول.

۷- المنقذ من الضلال.

(۱) ھەمان سەرچاۋىي پېشۋە: ۷۷، ۹۲-۹۴.

۸- کیمیای سعادت (به فارسی).

۹- التبر المسبوك في نصيحة الملوك.

پیشتریش باسمان کرد: که له سه رده می ته بو حامیدی غه زالییدا {واته: له سه ددی پینجی کۆچی} دا، باو باوی فهلسه فهی یۆنانیی بوو، وهك چۆن ئیستا زۆر باسی (لیبرالیزم و سیکولاریزم و ... هتد) دهکری، له سه رده می ته بو حامیدی غه زالییدا، مسولمانان زۆر کهوتبوونه ژیر کاریگه ریی فهلسه فهی یۆنانیی، ئنجا ته بو حامید هه لسا دیراسه یه کی قوولی فهلسه فهی کردو کتیبیکی نووسی به ناوی: (مقاصد الفلاسفة) {ئامانجه کانی فهیله سووفه کان}، فهیله سووفه کان گوتیان: وهك غه زالیی له فهلسه فه تیگه یشتوه، بوخۆمان له هه ندی مه سه له وا لیی حالئ نه بووین، له و کتیبه دا هه یچ ره ددی فهلسه فهی نه داوته وه، ته نیا باسی فهلسه فهو فهیله سووفه کانی کردوه، ئنجا دوای ته ودی زانی فهیله سووفه کان لی دسه لمینن، که باش له فهلسه فه تیگه یشتوه، له هه ندی مه سه له دا له خو یان باشر لییان حالئ بووه، ئنجا کتیبیکی نووسی به ناوی: (تهافت الفلاسفة) {پووجه لیی فهیله سووفه کان}، ره خنه ی گرت له فهلسه ی یۆنانیی، گوتراوه: له دوای ته و کتیبه ی ته بو حامید، جاریکی دیکه فهلسه فهی یۆنانیی له جیهانی ئیسلامدا له سه ر پئی خو ی نه وده ستایه وه، هه رچه نده (ابن رشد) کتیبیکی نووسی به ناوی: (تهافت التهافت) {پووجه ل کردنه ودی، پوجه ل که ره ودی فهیله سووفه کان}، به لام به هه قیقه ت کتیبه که ی غه زالیی کاری خو ی کردو، کتیبه که ی (ابن رشد) بایی ته و نه بوو، که به ره ره چی کتیبه که ی غه زالیی بداته وه.

۵- (ابن رشد): ناوی ته وایی: (أبو الوليد محمد بن أحمد بن محمد بن رشد) له سالانی: (۵۳۰- ۵۹۵هـ) دا، ژیاوه، له شاری قورپویه له دایک بووه چه ند کتیبیکی هه ن:

۱- بداية المجتهد ونهاية المقتصد.

۲- فصل المقال في ما بين الحكمة والشریعة من الإتصال.

۳- الكشف عن مناهج الأدلة في عقائد الملة.

۴- تهافت التهافت.

شایانی باسه که (ابن رشد) یش بابایه کی زاناو مسولمان بووه، به لام زور له ژیر کاریگه ربی فلهسه فهی یونانی به گشتیی و فلهسه فهی ئه رستودا به تایبته بووه، رپوژئاواییه کانیش زوریان گرنگیی پیداو.

۶- (ابن خلدون): ناوی تهواوی: (عبدالرحمن بن محمد بن خلدون)، له (۷۳۲-۸۰۸هـ) دا ژیاوه له عه پهبی (حضر موت) ه، کومه لیک کتیبی هه، بو نمونه:

۱- المقدمة، که له هه موویان زیاتر بهو کتیبه ی ناسراوه، ئه و کتیبه ی (ابن خلدون) به سه ره تای دامه زرانندی فلهسه فهی کومه لئاسیی داده نری.

۲- کتاب العبر و دیوان المبتدأ والخبر، في أيام العرب والعجم والبربر، ومن عاصرهم من ذوي السلطان الأكبر.

(ابن خلدون) یش ده گونجی وهک فلهسه سوو فیکی کومه لئاسی زهر دهست دابنری.

۷- (ابن باجة الأندلسي): له سالی (۱۲۳۸) ز وه فاتی کردوه، گرنگترین به رهه مهکانی، ئه مانه ن:

۱- کتاب (تدبير المتوحد).

۲- کتاب (رسالة الإتصال).

۳- کتاب (رسالة النفس).

۸- (ابن حزم الأندلسي): له سالانی (۹۹۴-۱۰۶۴هـ) دا، ژیاوه، زیاتر به فقیه ناوی ده رکروه، به لام به دلنایی پیاویکی زور شاره زای فلهسه فه بووه.

هه ندیک له به رهه مهکانی:

۱- الفصل في الملل والأهواء والنحل.

۲- المحلى.

۳- الإحكام في أصول الأحكام.

۴- طوق الحمامة.

۹- (ابن طفيل): له سألتي (۱۱۸۵ز) دا وه فاتتي كردوه.

گرنگترین کتیبی، کتیبی (حي بن يقظان)ه.

۱۰- (ابن مسكويه): له سألتي (۱۰۳۰ز) دا، وه فانی كردوه.

کتیبیکی زۆر ناوداری ههیه به‌ناوی: (الأخلاق، تجارب الأمم وتعاقب الهمم).

۱۱- (محمد إقبال) له نیوان سالانی: (۱۸۷۸-۱۹۳۸ز) دا ژیاوه، گرنگترین به‌ره‌مه‌کانی:

۱- تجديد الفكر الديني.

۲- أسرار الأنا.

۳- رسالة المشرق.

۴- ما الذي يجب أن نفعله الآن؟!

هه‌لبه‌ته ته‌مانه‌مان وه‌ک نموونه‌ی زه‌ق و دیار باسکردن ته‌گه‌رنا فه‌یله‌سووفی

دیكه‌ش زۆرن.

له نۆزه کۆمه‌لایه‌تییه‌کان له‌که‌لنانین
Stay in touch on social media
بهنه‌م عیر موافق النوازل الاجتماعی

راکه‌پاندنی مه‌که‌به‌ی مامۆستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play App Store

عه‌لی بابیر/Alibapir

Alibapir/عه‌لی بابیر

که‌نالی

راکه‌پاندنی مه‌که‌به‌ی مامۆستا عه‌لی بابیر

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

Alibapir

Google Play App Store

راکه‌پاندنی مه‌که‌به‌ی مامۆستا عه‌لی بابیر

هه‌لو‌یستمان له‌به‌رامبه‌ر فه‌لسه‌فه‌دا

خوشک و برا به‌رێه‌کان! ته‌وه‌ی که به‌ کورتیی و پوختیی پیتان ده‌لیم، به‌ره‌می ته‌مه‌نیک له‌ خویندنه‌وه‌و ر‌امان و لی‌وردبوونه‌وه‌یه، له‌هی هه‌موو فه‌لسه‌فه‌کانی ر‌ۆژه‌ه‌لات و ر‌ۆژئاواو ئیسلامیی و غه‌یری ئیسلامیی:

فه‌لسه‌فه به‌ره‌می بیر کردنه‌وه‌و تی‌وه‌ر‌امانی عه‌قلی به‌شه‌ره، هه‌م له‌خۆی، هه‌م له‌ بوون و گه‌ردوون و ده‌ورو به‌ر، هه‌م له‌ خوا س‌بحانه و ته‌عالی، بۆیه هه‌م پێکانی تی‌دایه، هه‌م هه‌له‌ی تی‌دایه، ئنجا به‌رده‌وام فه‌لسه‌فه له‌ گۆر‌اندایه، وه‌ک هه‌موو زانستییکی دیکه، ده‌گونجی شتی چاک‌ی تی‌دا زیاد بێ، و، ده‌ش‌گونجی شتی هه‌له‌ی تی‌دا په‌یدا بێ، به‌لێ: فه‌لسه‌فه هه‌ولێ مر‌و‌ف بووه له‌ بواری {بوونناسی - ontology} دا، بۆیه ئیمه کاتی کتیبییکی فه‌لسه‌فه ده‌خویننه‌وه، ده‌بێ به‌و چاوه ته‌ماشای بکه‌ین: که هه‌ولێ به‌شه‌ره بۆ زانینی ر‌استیی شته‌کان، ئنجا باسیشمان کرد که: عه‌قلی مر‌و‌ف چهند سنوورداره، هه‌سته‌کانی به‌هه‌مان شیوه! هه‌لبه‌ته ته‌ گه‌ر مر‌و‌ف توانیبای ر‌استییه‌کان بزانی:

۱- چ‌ئ‌وه ر‌استییانه‌ی په‌یوه‌نیان به‌ بوون و گه‌ردوون و مر‌و‌قه‌وه هه‌یه.

۲- چ ئەو راستییانەی پەيوەندیان بە لایەنی مەعنەوییەود هەیە.

۳- چ ئەو راستییانەی پەيوەندیان بە ژبانی دنیاو هەیە.

بەلێ ئە گەر خوا زانیای: مەرۆف بوخۆی دەتوانی ئەو شتانه بزانی، ییگومان ئەو هەموو پیغەمبەرانی سەلامی خویان لێی نەدەناردن و ئەزیزە نەدەدان و، ئەو هەموو کتیبانەی دانەدەبەزاندن، ئنجا کە دەفەرموی:

﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ النساء ١٦٥

واتە: پیغەمبەرانیکی مۆژدەدەر و ترسێنەر، تاكو دواى هاتنى پیغەمبەرە، هیچکەس بەلگەى لەسەر خوا نەبێ.

ئەمەش بەلگەى ئەوێە کە بەبێ وەحیی، مەرۆف ناتوانی نەخۆی، نە خوا، نەبۆنەوەر، وەك پیویست بناسی و، نەدەشزانی لەکۆی هاتووە بو کۆی دەچی؟ ئەو کورتەى قسەى منە لە باردی فەلسەفەو، بەلام وا چاکە مسولمان شارەزا بێ و بخوێنێتەو.

ئنجا (أبو حامد الغزالي) لە کتیبی: (تهافت الفلاسفة)دا، لە سێ مەسەلەدا فەیلەسووفە مسولمانەکانی بە کافر داناون، کە بەرای بەندە باشتر وایە بگوتری: سێ قسەیانى بە کوفر داناون:

۱- ئەوانەى گوتویانە: خوی زانا وەدەکارییهکان (جزئیات) نازانی.

۲- ئەوانەى کە نکوولییان کردووە لە زیندوو بوونەوێ جەستەیی.

۳- ئەوانەش کە گوتویانە: ئەم بوونە سەرەتای نیە^(۱).

گوتوویەتی: هەر کام لەو سێ بیروکەیه (کوفر)ە، بەلام ئایا هەر کەس وایگوتبێ، بە کافر لەقەڵەم دەدری؟ دیارە ئەگەر تەئویلیکیان بووبێ و

به جوړیك لیی حالی بووین، كه تیك نه گیرئ له گه‌ل سیفه‌ته به‌رزه‌كانی خوی
په‌رو‌رد گاردا، به‌كوفر دانانړئ، یاخود نه‌گه‌ر بو‌چوونه‌كان به‌كوفریش دابنړئ،
مه‌رج نیه نه‌وان به‌كافر دابنړئ، به‌هه‌رحال ئینسان ده‌ی له به‌كافر دانانی
خه‌لكیدا دووربین و وریای. -

ئیمه له ته‌وه‌ری پینجه‌مدا باسی‌کمان هیه ده‌ریاره‌ی په‌یوه‌ندیی نیوان عه‌قل و
وه‌حیی، خوا پشتیوان بی له‌ویدا زیاتر تیشك ده‌خینه‌ی سه‌ر نه‌م بابه‌ته.

له تۆمه‌ناره‌یه‌یه‌كان له‌كه‌لناس
Stay in touch on social media
بش همگ څر مبالغه‌ ات‌وامل الاجتماعي

ډاگه‌یاندنی مه‌کته‌بی ماموستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir/علي بابير

علي بابير/AliBapir

که‌زانی
ډاگه‌یاندنی مه‌کته‌بی ماموستا عه‌لی بابیر

ډاگه‌یاندنی مه‌کته‌بی ماموستا عه‌لی بابیر

ته‌سه‌ووف و صوفیه‌کان (التصوف والصوفية)

- ۱- وشه‌ی ته‌سه‌ووف له چیه‌وه هاتوده که‌ی په‌یدا بووده؟
- ۲- سه‌ره‌تای سه‌ره‌ل‌دانی ته‌سه‌ووف.
- ۳- ناوه‌کانی ته‌سه‌ووف.
- ۴- پیناسه‌ی ته‌سه‌ووف و نیوه‌پرۆکه‌ی.
- ۵- گه‌شه‌ کردنی ته‌سه‌ووف.
- ۶- سه‌ره‌ل‌دانی رپ‌بازه‌کانی ته‌سه‌ووف و گرنگ‌ترین رپ‌بازه‌کانی.
- ۷- هه‌ل‌سه‌نگاندنی‌کی کورت بۆ ته‌سه‌ووف و ته‌زکیه‌ی نه‌فس.

له ئۆره كۆمەنارەنبهكان نهگهتائين
Stay in touch on social media
بىخىم بىخىم بىخىم بىخىم بىخىم

راڭه پاندنى مهكتهبى مامۇستا عهلى بابىر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English • عربي • كوردى

كهتالى
راڭه پاندنى مهكتهبى مامۇستا عهلى بابىر

AliBapir/عەلى بابىر

AliBapir/عەلى بابىر

Google Play

App Store

QR code 1

QR code 2

QR code 3

QR code 4

QR code 5

QR code 6

QR code 7

QR code 8

QR code 9

QR code 10

QR code 11

QR code 12

QR code 13

QR code 14

QR code 15

QR code 16

QR code 17

QR code 18

QR code 19

QR code 20

QR code 21

QR code 22

QR code 23

QR code 24

QR code 25

QR code 26

QR code 27

QR code 28

QR code 29

QR code 30

QR code 31

QR code 32

QR code 33

QR code 34

QR code 35

QR code 36

QR code 37

QR code 38

QR code 39

QR code 40

QR code 41

QR code 42

QR code 43

QR code 44

QR code 45

QR code 46

QR code 47

QR code 48

QR code 49

QR code 50

QR code 51

QR code 52

QR code 53

QR code 54

QR code 55

QR code 56

QR code 57

QR code 58

QR code 59

QR code 60

QR code 61

QR code 62

QR code 63

QR code 64

QR code 65

QR code 66

QR code 67

QR code 68

QR code 69

QR code 70

QR code 71

QR code 72

QR code 73

QR code 74

QR code 75

QR code 76

QR code 77

QR code 78

QR code 79

QR code 80

QR code 81

QR code 82

QR code 83

QR code 84

QR code 85

QR code 86

QR code 87

QR code 88

QR code 89

QR code 90

QR code 91

QR code 92

QR code 93

QR code 94

QR code 95

QR code 96

QR code 97

QR code 98

QR code 99

QR code 100

به‌پێزان!

خوا یاری به کورتیی لهو ههوت (باس)ه‌دا، که ناوونیشانه‌کانیانمان خسته
پوو، له‌باره‌ی ته‌وژمی ته‌سه‌ووفه‌وه ده‌دوین، که ئه‌و ناوه (التصوف) باوتره،
ئه‌گه‌رنا من زیاتر وشه‌ی (تزکیه) به‌کار ده‌هینم، که وشه‌یه‌کی قورئانییه، به‌لام
زیاتر وشه‌ی ته‌سه‌ووف وه‌ک ناوونیشانی‌ک بو‌ بابه‌تی مه‌عنه‌ویی و پرووحیی،
بره‌وی هه‌یه‌و ناسراوه‌و زانراوه‌.

راکه‌یاندنی مه‌کته‌بی عا‌مۆستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له‌ تۆه‌ کۆمه‌لایه‌یه‌که‌ن له‌کته‌لایه‌ن
Stay in touch on social media
نۆن مه‌گم عه‌ر مو‌الغ النوا‌مل الاجتماعی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌لی بابیر/ AliBapir

عه‌لی بابیر/ AliBapir

که‌زانی
راکه‌یاندنی مه‌کته‌بی عا‌مۆستا عه‌لی بابیر

راکه‌یاندنی مه‌کته‌بی عا‌مۆستا عه‌لی بابیر

وشەي تەصەۋۋوف لە چىيەۋە ھاتوۋە كەي پەيدا بوو؟

يەكەم: وشەي (تصوف) لە چىيەۋە ھاتوۋە؟

{لەو بارەدە كە وشەي (تصوف) لە چىيەۋە ھاتوۋە؟ چەند رايەك ھەن، كە بەكورتىيى ئەمانەن:

۱- (تصوّف: أي لبس الصوّف فهو صوفي)، واتە: (تَصَوّف) يانى: بەرگى خورى لەبەر كەردو ئەو خورىيى پۆشە.

۲- ھەندىكى دىكە گوتويانە: لە (أهل الصُّفّة)دە، ھاتو، سوففە شوئىكى بەرزايى، سەكۆيەك بوو بەتەنەشت مزگەوتى پىغەمبەرەدە (صلى الله عليه وسلم) سەققىكىشى ھەبوو، ئەوانەي كە بى ژن و مال بوون، لەویدا پشويان داو.

۳- ھەندى گوتويانە لە (الصفّ الأول)دە ھاتو، ئەوانەي ھەميشە ويستويانە لە ريزى يەكەمى نوێژ، يان جەنگ لە دژى دۆژمناندا بن.

۴- ھەندىكى دىكە گوتويانە: وشەي (صوفة) (قبيلة بدوية) ھۆزىكى بىاباننشىن بوون، ديارە زۆربەي ئەو كەسانەش لەو ھۆزە بوون، بۆيە ئەو ناوديان بەدوا كەوتو.

۵- هەندیکێ دیکە گوتووینە: (الصوفانة) یانی: (بقلة)، که دانهوێڵهیه که دهخوری، ئنجا زیاتر وەك دنیا به که مگرتن (زهد)، ئەوانه ئەو جوړه خواردنه یان خواردود.

۶- هەندیکێ دیکە گوتووینە: له (صوفة القفا) دوه هاتوه یانی: (الشعرات النابتة على القفا)، واتە: ئەو مووانه ی که له پشتی سهر دین، یانی: زۆر خزمه تی خوێانیان نه کردوهو دهستیان به خوێاندا نه هیناوه.

۷- هەندیکێ دیکە گوتووینە: (صوفي) له (صفا) دوه هاتوه، واتە: خوێ صاف کردوه.

۸- هەندیکێ دیکە گوتووینە: وشه یه کی یۆنانییه (سوفوس) یان (تیوسوفیا)، له ویۆه هاتوه^(۱).

به لām ئەوهی که زۆریه ی زانیان له سهرنی، وەك (ابن تیمیة) و غهیری ئەویش پشتگیریان کردوه، ئەوهیه که بۆچوونی یه که میان راسته که دڵی: له (صوف) دوه هاتوه، له پرووی زمانی عه رهبییشه وه، هیچ کام له وانی دیکه ناگونجی (صوفي) له وانه وه هاتبی، ئەوهش له بهر ئەوه بووه، هه رچه نده ئەو کات جگه له بهرگی خوری {صوف} بهرگی دیکهش هه بووه، وەك ئاوریشم و کهتان و لۆکه و تووک (وَبَر) و موو، به لām وا پێده چی ئەو کاته بهرگی خوری له هه مووان هه رزانتر بووی، ئەوانیش ئەو بهرگیان له بهر کردوه، وەك دنیا به که مگرتن، ئەوه وەك ئەصلی وشه ی (صوفي).

دووهم: وشه ی (صوفي) و (صوفیة) که ی سهری هه لداوه؟

وشه ی (صوفي) که بۆ (تاك) به کار دی، له نیوهی دووهمی سه دهی هه شته می زاینیدا، ده رکه وتوده، به پێی رای هه ندی له زانیان: یه کهم کهس که ئەو وشه یه ی بۆ به کار هینراوه: (جابر بن حیان)، که زانیه کی ناوداری شیعه

(۱) دائرة المعارف الإسلامية، ج ۷ ص ۲۲۱۴-۲۲۱۸.

بوۋە، خەلكى شارى (كووفە) بوۋە لەسالى (۲۵۳ك)دا، كۆچى دوايى كردو،
ئەمە ئەگەر وەك (تاك) بەكار بى.

بەلام ئەگەر وەك (كۆ) بەكار بى: (الصوفية) بۆيەكەم جار، وەك سەرچاۋە
مېژۋىيەكان دەلېن: لەسالى (۱۹۹ك)دا، ئەو وشەيە بەكار ھاتوۋە لە باسى فېتنەو
ئاشوويىكدا، كە لە ئەسكەندەرىيە پروى داۋە، بۆ يەكەم جار ئەو وشەيە لەۋى
بەكار ھىنراۋە، وەك كۆ^(۱).

لاگەپاندنى مەكتەبى مەۋىستە غەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

لاگەپاندنى مەكتەبى مەۋىستە غەلى بابىر

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

عەلى بابىر/ AliBapir

عەلى بابىر/ AliBapir

كەنارلى

لاگەپاندنى مەكتەبى مەۋىستە غەلى بابىر

لاگەپاندنى مەكتەبى مەۋىستە غەلى بابىر
 Stay in touch on social media
 بىز مەكتەپ بىر مۇۋەپپەقىيەتلىك ئالاقىدار

(۱) ھەمان سەرچاۋە لاپەرى يېشىۋ.

سەرھەتاي سەرھەلدانى تەصەۋوف

ھەندى لە سەرچاۋە مېژۋىيەكان دەلېن: سۆفییگەرىي (تصوف) لە سالى (۲۵۰ك)دا، دەستى پىكردودە، {بەلام راستىيەكەى ئەۋدە كە ۋەك ناۋەكەى، نا، بەلام ۋەك نىۋەرۋكەكەى، لەسەردەمى پىغەمبەرەۋە (صلی اللہ علیہ وسلم) بوۋە، چونكە پىشەۋای ھەموو كەس، لە تەزكىيەى نەفس و لەھەر كاریكى چاكەدا، پىغەمبەرى خاتم بوۋە (صلی اللہ علیہ وسلم)، ھەرۋەھا پىغەمبەرانى پىشۋوش، خاۋەنى ئەو پەرى نەفسى تەزكىيە كراۋ بوون.

تنجا كە دەلېن: سەرھەتاي تەصەۋوف لە سالى (۲۵۰ك) دەستى پىكردودە واتە: ۋەك كۆمەللىك خەللىك، كە كۆبىنەۋەد ۋەك كۆمەللىك خەللىك پىسپۆرو شاردەزا، كاری تايبەتیی بىكەن لەسەر تەزكىيەى نەفس و لایەنى مەعنەۋىي، مەبەستیان پىچ ئەۋدە، ئەگەرنا ۋەك لایەنى تەزكىيەى نەفس، ھەر لەسەرداۋە ھاۋەلان لە ھەموو كەس زیاتر پىشك و بەشيان ھەبوۋە لە تەزكىيەى نەفسدا^(۱).

(۱) نىۋان كەۋانەكان زیادەى خۆمە.

لە سالى (۲۵۰ك)دا، دەست كرا بە ھەندى كۆبۈنەۋە ھەندى بازە لە مزگەۋتەكاندا دەبۈن و، دەرس دەربارەي تەزكەي نەفس لە مزگەۋتەكاندا دەگوترايەۋە، ئامۇزگارىي خەلك دەكرا، ئىجا لە سەدەي سىي كۆچىيدا بۆ يەكەمجار كىشە و مشت و مېر كەۋتە ئىۋان شەرعزانان و ئەھلى تەسەۋۋەۋە، لەسەر ھەندى باس و بابەت، كە مەرجىش نىە ھىچ كاميان ھەقى رەھاي پى بوويى، بەلام شەرعزانەكان زياتر روالەتى شەريەتيان بىنيۋە، ئەۋانى دىكەش زياتر تەماشاي ديوى پەنھانى شەريەتيان كىردە، ھەروەك بەسەرھاتەكەي موسا سەلامى خۋاي لىيى لەگەل بەندە صالحەكەدا، موسا سى جار رەخنەي لى دەگرى، بەلام ديارە ئەو بەندە چاكە ديوى پەنھانى شتەكانى دەبىنى، دوايش بۆ موساي روون دەكاتەۋە. بۆچى ئەو كارانى كىردن! بەلام موسا سەلامى خۋاي لىيى كە بە پىي روالەتى شەرع حوكمى كىردە، رەخنەي لى گرتە، ديارە ھەم موساش و ھەم ئەو پياۋەش، ھەردووكيان لەسەر ھەق بوونە {ھەريەكەي لە پرويەكەۋە بە ئىعتىبارىك}.

ھەر لەو سەردەمەشدا كۆمەللىك لە ئەھلى تەسەۋۋە، لەلايەن شەرعزانەكانەۋە، بران بۆ لاي قازىي، بۆ دادگايى كران: لەۋانە (ذالنون المصرى، أبو حمزة، الحلاج) كە ديارە دوايى حەللەج لە سىدارە دراۋە^(۱).

رەكەپاندنى مەكتەبى مەۋىستا ئەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes

لە تۆرە كۆمەلەنەپەكان لەكەلئان

Stay in touch on social media

بىخ مەخم عىر مۇۋەلغ انۇۋەل الاختمەي

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

عەلى بابىر/ AliBapir

عەلى بابىر/ AliBapir

كەتئىبى

رەكەپاندنى مەكتەبى مەۋىستا ئەلى بابىر

QR codes

(۱) ھەمان سەرچاۋە لاپەر.

ناوهکانی تهصه ووف

ئه م بابه تهی: پسرۆپی له رووی مه عنه وی و سهرنجدانی دیوی په نهانی کردوه کانه وه، ناوونیشانی زۆری بو به کار هیتراون، که ده (۱۰) یانمان وه گولبێژر هیئاون:

- ۱- علم القلب - زانیاری دڵ.
- ۲- علم الأسرار - زانیاری نهیینه کان.
- ۳- علم المعارف - زانیاری زانسته کان.
- ۴- علم الباطن - زانیاری دهروون و په نهان.
- ۵- علم الأحوال والمقامات - زانیاری حال و مهقامه کان.
- ۶- علم السلوك - زانیاری ئاکار.
- ۷- علم الطريق - زانیاری رێبازی به رهو خوا چوون.
- ۸- علم المکاشفة - زانیاری ده رکه وتنی راستیه کان.
- ۹- علم التزكية - زانیاری پاک و چاک بوون.
- ۱۰- التریبه الروحية - په روه ردهی رووحی^(۱).

(۱) هه مان سهرچاوهی پێشو، ج ۸ ص ۲۴۲.

پیناسهی ته‌سه‌ووف و نیوهرۆکه‌که‌ی

کۆمه‌لێک پیناسه‌م هێناون. که سه‌رجه‌م دواژده (۱۲)ن، هه‌ندیکیان به‌ گشتیی رۆونی ده‌که‌نه‌وه‌، چونکه‌ زانیاری ته‌سه‌ووف تایبه‌ت نه‌بووه‌ به‌ ئه‌هلی ئیسلامه‌وه‌، جارێ وه‌ک (تزکیه‌) هه‌موو پێغه‌مبه‌ران سه‌لامی خویان لێ بێ، هاتوون خه‌لک ته‌زکیه‌ بکه‌ن، ر‌ه‌وشت و ئاکاریان جوان بکه‌ن، بۆیه‌ ئه‌م ر‌ه‌وته‌، تایبه‌ت نیه‌ به‌ ئه‌هلی ئیسلامه‌وه‌.

۱- {التصوف نشاط معرفي وسلوي، يَتَّخِذُهُ الْإِنْسَانُ لتحقيق كماله الأخلاقي، والاتصال بمبدأ أسمى وعرفانه بالحقيقة، وتحقيق سعادته الروحية، والتصوف مشترك بين ديانات وفلسفات وحضارات متباينة، في عصور مختلفة} (۱).

واته‌: ته‌سه‌ووف {به‌ گشتیی} چالاکییه‌کی مه‌عریفیی و ئاکارییه‌، که‌ مرۆف ده‌یگریتته‌ به‌ر، بۆ ته‌واو کردنی ر‌ه‌وشت و ئاکاری خۆی {مامه‌له‌ له‌ گه‌ل خواو له‌ گه‌ل خه‌لکی خوادا} بۆ په‌یوه‌ست بوون به‌ خوای په‌روردگار هه‌وه‌و ناسینی به‌شێوه‌یه‌کی راسته‌قینه‌وه‌، بۆ هێناوه‌دی به‌خته‌وه‌ریی ر‌ووحیی و مه‌عنه‌ویی و،

(۱) الموسوعة العربية ج ۶ ص ۵۱۳.

تههوهووف حالهتییکی هاوبهشه لهنیوان چهندان ثایین و فهلسهفهو شارستانی
جوړاو جوړ، له چاخه جیاوازهکاندا.

۲- {التصوّف: طریق من طرق العبادة، يتناول الأحكام الشرعية، من ناحية معانيها الروحية،
وأثارها في القلوب، فهو يقابل: علم الفقه الذي يتناول ظواهر تلك العبادات ورسومها، ثم
انتقل التصوف فأصبح طريقاً للمعرفة، يقابل طريق أرباب النظر من المتكلمين} (۱).

واته: واته: تههوهووف پړییه که له پړییهکانی خوا په رستی، که باسی یاسا
شهرعییه کان دهکات له پرووی نیوه پړکیانه وه، له پرووی شوینه واره په نهان و
نادیاره کانیانه وه، له سهر دل و دهر وون، بویه تههوهووف و تهزکیه له پرووه که باسمان
کرد: له بهرامبهر زانیاری فیه دایه، که زانیاری فیه باسی پواله تی کردهوه کان
و یاسا شهرعییه کان دهکات و باسی دیوی دهر پیان دهکات، به لام دواپی تههوهووف
بوو به پربازیک له پربازدهکانی خواناسی له بهرامبهر پربازی تههلی که لامدا {تهو
زانایانه کی که له پرووی عهقلی و زانستییه وه، باسی خواناسی ده کهن}، به لام
تههوهووف له پرووی پرووی و دهر وونییه وه، باسی دهکات {ههردوو کیشیان هه پړین
و ئینسان به خوی په هرورد گار ده گه یه نن، به لام به تهکید وه پشتریش باسمان کرد:
ته گهر ههردووکیان بیه که وه کو بکه یه وه، ته وه راست و دروسته}.

۳- {التصوف: حركة دينية انتشرت في العالم الإسلامي في القرن الثالث الهجري، كنزعات
فردية تدعو إلى الزهد وشدة العبادة، كرد فعل مضاد للإنغماس في الترف الحضاري،
ثم تطورت تلك النزعات بعد ذلك حتى صارت طرق مميزة معروفة باسم الصوفية،
ويتوخى المتصوفة تربية النفس والسمو بها بغية الوصول إلى معرفة الله تعالى بالكشف
والمشاهدة، لا عن طريق إتباع الوسائل الشرعية، ولذا جنحوا في المسار حتى تداخلت
طريقتهم مع الفلسفات: الوثنية الهندية والفارسية واليونانية المختلفة} (۲).

واته: تههوهووف بزووتنه وهیه کی ثایینییه له سه دهی سییه می کو چیدا، له
جیهانی ئیسلامیدا بلاو بووه وه داخوازییه کی تاکیی، بانگه شهی بو دنیا

(۱) دائرة المعارف الإسلامية ج ۸ ص ۲۲۴۲.

(۲) الموسوعة الميسرة في الأديان والمذاهب والأحزاب المعاصرة، د. مانع بن عباد الجهني،
ج ۱ ص ۲۴۹.

به که مگرتن و به خهستی خوا په رستن ددکرد، وەك كاردانه وديه كى دژ بو
خۆشگوزهرانیی شارستانی، دوايى ئەو حالته تاكییه گه شهی كرد تاكو بوو
به چهند ریپازنكى جیوازی ناسراو بو سو فیکه ریی.

سو فیکه ریی مه به سستی په ورو دد کردنی دروون و به رزکردنه و دی به مه به سستی
ناسینی خوا به شی و دی دهر که وتن (گشف) و به چاوی دل بینینی، نهك له رپی ئامرازه
شه رعیه به کانه و د، هه ر بویه ش له ری لایندا، تاكو ریپازده کیان له گه ل فله سه فه
بتیه رسته ییه کانی هیندی و فارسی و یونانییه جوړاو جوړه کاند، تیکه ل بوو.

(الجرجاني) یش به چهند شی و ديه ك پیناسه ی ته سه و و ف دهكات^(۱):

۴- {مذهب کلّه جډ، فلا یغلطونه بشيء من الهزل}.

واته: ته سه و و ف ریپازنکه هه مووی جید دییه ته، هېچ گالته و سوعبه تی
تیکه ل ناکه ن.

۵- {وقيل: تصفية القلب عن موافقة البرية، ومفارقة الأخلاق الطبيعية، وإخماد صفات
البشرية، ومجانبة الدعاوى النفسانية، ومنازلة الصفات الروحانية}.

واته: گوتر اوه: پاك كردنه و دی دل و دروونه له و د كه ئینسان وەك خه لك
بكات {خه لك چي كردوه توش وا بكه ی، به یی ئە و دی ته ماشا بكه ی: داخو
راسته، یان ناراسته؟} و خو دوور گرتنه له ر دوشته سروشتی و غه ریز دییه كان و،
كپ كردنه و دی سیفه ته (خراپه) كانی مروقه و، خو دوور گرتنه له بانگه شه ی
نه فسانیی {ئه و شتانه ی كه له دروونی شه یتانییه و د، سه رچاوه ده گرن} و خو
بردنه پی شه له و سیفه ته رووحانییه نه ی كه شه ریه ت به په سه ندی داناون.

۶- {الوفاء لله تعالى على الحقيقة، واتباع رسول الله (صلى الله عليه وسلم) في الشريعة}.

واته: وە فاداری بو خوا به شی و ديه كى راسته قینه و، شوینكه و تنی نیرداری
خوا له و شه ریه ته دا كه خوا پییدا ناردود.

(۱) پروانه: التعريفات، ص ۶۵، ۶۶.

۷- {بَذَلُ الْمَجْهُودِ وَالْأَنْسُ بِالْمَعْبُودِ}.

واته: تهووی له تواناتا ههیه به کاری بیی له پرووی ماددی و مهعنهوییهوه، بو رهزامهندی خواو، دلخۆش بوون و هوگر بوون به پهستراوهوه.

۸- {الصبر تحت الأمر والنهي}.

واته: خوڤراگرتن له ژیر ته مرو نه هی شه ریعه تدا.

۹- {صفاء المعاملة مع الله تعالى، وأصله التفرغ عن الدنيا}.

واته: تهوویه ئینسان له ههلس و کهوتی له گهڵ خوادا، صاف بی و خلتی ره گهڵ نه خات، بناغه کهشی تهوویه ئینسان دهست به تال بی له دنیاو خووی بو خوا یه کلا بکاتهوه.

۱۰- {الأخذ بالحقائق، والكلام بالدقائق، والإياس ممّا في أيدي الخلاق}.

واته: وەرگرتنی حهقیقه ته شه ریعه کان و، قسه کردنی ورد دهرباری کردهوکانی دل و دهر و و، ناو مید بوون لهووی که له دهستی خهڵک دایه^(۱).

۱۱- {إبن القيم} دهلی: {التصوف هو الخلق}^(۲).

واته: ته سهووف هه مووی بریتیه له رهوشت و ئاکاری بهرز.

۱۲- منیش دهلیم: تهزکیه ی نه فس: بریتیه لهوه که ئینسان خووی پاک بکات و چاک بکات.

هه ندی له ته هلی ته سهووف گوتوویانه: (التخلية من الرذائل والتحلية من الفضائل) واته: خو بزار کردن له سیفه ته نرم و پهسته کان و، خو رازاندنهوه به سیفه ته بهرزو په سندهکان.

(۱) مهرج نیه من له گهڵ هه موو تهو پیناسانه دابم.

(۲) مدارج السالکین، ج ۲، ص ۳۰۷.

گەشە كىردنى تەسەۋۋۇف

سەرەتا بىزان! زانستى تەزكىيە ۋە خۇپاك ۋە چاك كىردن، ۋەك ھەموو زانستەكانى دىكە، پېشىق بە شىۋەيەكى سادە دەستى پې كىرد، بۇ ۋىنە: زانستى (نحو) دەلېن: ەلى خوا لىي رازى بې، چەند بىنەمايەكى بە (أبو الأسود الدؤلي) گوتە، پاشان ئەو ھەموو لق ۋە پۇپەي لى بونەۋە، ھەروەھا زانستەكانى دىكەش بەھەمان شىۋە، پېشىق بە سادەي دەست پې دەكەن، دوايى ئالۇز دەبن.

سەرەتا تەسەۋۋۇف ۋەك دىنيا بەكەمگىرتن (زەھد) دەستى پې كىرد، ھەروەھا خۇپەكلا كىردنەۋە بۇعەبەدەت ۋە تاعەت، لەسەرەتاۋە ھېچ كەس ۋشەكانى: (صوفي) ۋ (عابد) ۋ (زاهد) ۋ ئەوانەي بەكار نەدەھىنان، چۈنكە ھېچ ناۋىك لەناۋى ھاۋەل (صحابي) گەۋرە تر نەبوو، ھەتا ۋشەي (صحابي) ھەبې، بۇ ناساندنى ئەو جىلەي كە لەگەل پېغەمبەر دابوون (صلى الله عليه وسلم)، كە گوت: (صحابي) يانى: دەبې: عابىدو زاھىدو عاليم ۋ موحاھىدېش بې، لەدواي وانېش ۋشەي (تابعين) بەكار دەھىنرا، بۇ ۋىنە ھەسەنى بەصرايى (سید التابعين) ە، دواي ئەوانېش پېيان دەگوتن: (تابعي التابعين)، يانى ھەتا ئەو نازناۋانە

هەبوون، وشەى دیکەیان بە کار نەدەهێنا، پێشەى زیاتر وشەکانی: (عُبَاد، زُهَاد، نُسَاك) بە کار دەهێنران، ئنجا دواى وشەى (صوفي) بە کارهات.

تەصەوووف زیاتر لە سەدەکانى (سە و چوار) کۆچیدا گەشەى کرد، زانستەکانى دیکەش هەتا کۆتایی سەدەى چوار هاتوون و گەشەیان کردووە، (تەفسیر، فێقه، فەرموودە، قیرائات، میژوو، عیلمى کەلام) ئەو کاتە بەراستى مسوڵمانان خەریکی پێشکەوتن و داھێنان (إبداع) بوون لە دنیاو، خەریکی شوێن کەوتن (إتباع) بوون لە خواپەرستیدا، نەك لاسایی کردنەوێى کۆپرانە، بۆیە ئەو کاتەدا مسوڵمانان توانیان گەشە بکەن و، بەرەو پێش بچن لە هەموو پروژیکەوێ، هەموو زانستەکان لەوێوە گەشەیان کرد، دواى کە دەرگای ئیجتیهادیان داخست لە هەموو پروژیکەوێ، ئەو شتە شەکان گرت و شکلیکی قالب بەستووێان گرت، ئیدی لەوێوە لەرووی فیکری و سیاسى و... هتەدووە، بەرەو سەرەو لێژ بوونەوێ چوون.

دەتوانین ئەهلى تەصەوووف لەو دوو سەدەى سە و چوارەدا، دابەش بکەین بۆ سە چین:

چینی یەكەم: ئەو تەۋژمە بوون کە زیاتر بەم شتە ناسرا بوون: دنیا بەكەمگرتن و خو دوور گرتن لە دنیاو، زێدەرپۆیى كردن لە عیبادهتى شەخصیدا، بەشیوێهەك كە تۆزێك جیاواز بوو لە هەى پێشینی یەكەم، لەهەى چینی یەكەمى هاوێلان و شوێنكەوتووان.

ئەوانەى كە لەم چینی یەكەمەدا، زیاتر دیار بوون، ئەمانە بوون:

۱- الحارث المحاسبى: (۲۴۳)ك.

۲- الشیخ جنید البغدادى، (أبو القاسم الخزاز) (۲۹۸)ك، نازناوى (سید الطائفة)ی هەبوو.

۳- أبو سلیمان الدارانى: (۲۱۵)ك.

۴- السري السقطي: (۲۵۳)ك.

۵- سهل بن عبدالله التستري: (۲۷۳)ك.

۶- هەر لهو سهردهمه دا جوولانهوهكه سهرى ههلهدا بهناوى: (الحركة الملامتية) كه (حمدون بن أحمد القصار النيسابوري) (۲۷۱)ك، سهرپهرشتیي دهکرد (اللامتية) واته: تهوانه ی هه میشه خه ریکی لۆمهو سهرزه نشتی خو یان بوون.

جاری له م چینی یه که مه دا شتی فیکرییان تی که له نه کردبوو، ته نیا گرنگیی دان بوو به عیبادهتی شه خصیی و پاک کردنه وهی ناخ و دل و دروون.

چینی دووهم: له م چینه دا، عیباده ته شه خصییه کان تی که له کران، له گه له هه ندی زاراوه وشه ی (باطینی)، به لام نه ك به مانا شیعییه که ی، به لكو به مانای ته وه كه دیوی په نهانی شته کانیان باس ده کرد، هه ندی ته عبیریان به کار ده هیان، خو یان زیاتر لی لی تی ده گه یشتن، عیبادت کردنی شه خصیی له مومارسه ی کردوه ییه وه، گواستییه وه بو ئاستی تیوهرامانیکی ته جرییدی تیوژی و، هه ندی زاراوه پهیدا بوون وهك: (الوحدة، الفناء، الصحو، الكشف، البقاء، الأحوال، المقامات، ...)، تهوانه كو مه لیك زاراوه بوون، ته هلی تهو بازاره به کاریان ده هیان، مه رجیش نیه به مه بهستی خراب بووبی.

۱- (الوحدة): مه بهستیان خوا به یه کگرتن و ته نیا خوا دیتن و، ته نیا خوا به هه مه کاره زانین، بوو.

۲- (الفناء في الله): ته مه واتای راست و هه له شی هه یه: مانا راسته که ی یانی: وات لیبی له بهرام بهر شه رع ی خوا دا، ده ماریکت نه مینی بجوولی پیچه وانیه ی شه رع ی خواو ته واو ته سلیمی خوابی.

به لام به مانای (وحدة الوجود) - كه دواپی باسی ده که یین - كه ئینسان له خوا دا بتویته وهو بوونی نه مینی، یاخود خوا له ئینساندا به رجه سته بیج، وهك ده لیئ: هه للاج وای گوتوه، ته وه واتایه کی هه له یه.

۳- (الصحو): واته: ئینسان هه‌میشه هۆشیارو بیدار بی، له‌به‌رامبه‌ریدا (محو) هه‌بووه، واته: ئینسان مه‌حو بیته‌وه‌و نه‌می‌نج له‌به‌رانبه‌ر خوادا.

۴- (الكشف): واته: ددرکه‌وتن.

۵- (البقاء): ته‌ودیه که تو بمینییه‌وه، به‌لام به‌خواوه بمینییه‌وه.

۶و ۷- (الأحوال والمقامات): کۆی حال و مه‌قامن، حال ته‌ودیه که ددوام ناکات و، مه‌قام ته‌ودیه که ددوام ده‌کاوه ده‌می‌نییه‌وه، ته‌و حاله‌تانه‌ی که ئینسان پێیاندا ددروات، له‌کاتی‌که‌دا که خه‌ریکی ته‌زکیه‌ی نه‌فسی خۆی ده‌بی.

ته‌وانه‌ی له‌م چینی دووه‌مه‌دا زیاتر دیار بوون:

۱- (أبو یزید البسطامي)، ناوی (طیفور) بووه، له (۲۶۳ک) دا وده‌فاتی کردوه، له‌رووی کاته‌وه له‌گه‌ڵ ته‌به‌قه‌ی یه‌که‌م تیکه‌ڵ بووه، به‌لام {ته‌بوویه‌زید} هه‌ندی وشه‌ی به‌کار هێناوه که ته‌وانه‌ی پێشی به‌کاریان نه‌هێناوه، ته‌گه‌رنا له‌رووی کاته‌وه هه‌ندی تیکه‌ڵن.

۲- ذو النون المصري: (۲۴۵ک).

۳- الحلاج (أبو منصور): (۳۰۹ک).

۴- أبو سعید الخراز: (۲۷۷ک).

۵- الحکیم الترمذی: (۳۲۰ک).

۶- أبو بکر الشبلی: (۳۳۴ک).

چینی سییه‌م: له‌م چینه‌دا ته‌سه‌ووف ورده ورده له‌گه‌ڵ فه‌لسه‌فه‌ی یۆنانییدا ناویته‌ بوو، هه‌ندی بیروکه‌ش په‌یدا بوون، وه‌ک: (حلول) که ته‌ودیه خوا بیته نیو جه‌سته‌ی مروقه‌وه‌و، (إتحاد) یش ته‌ودیه مروف له‌گه‌ڵ خوادا یه‌ک بگرێ، (وحدة الوجود) ته‌ودیه که بوون (وجود) هه‌مووی به‌یه‌ک ته‌ماشای بکه‌ی، واته: بوون هه‌مووی یه‌ک شته‌و، خواش رووچی ته‌و بوونه‌یه، که ته‌وه‌ کوفرو شیرکه، ته‌گه‌ر ئینسان له‌حاله‌تی ئاساییدا بیلێ، به‌لام هه‌ندی حاله‌تی رووچی که

به‌سهر مروّقدای دئی، زۆر له زانایان ده‌لێن: لهو کاته‌دا که ئینسان هۆشی له‌خۆی نه‌بێ، بۆی به‌ کوفر له‌قه‌ڵه‌م نادرێ، ئینسان هه‌ندێ حاله‌تی پرووحیی به‌سهردادی، ته‌نیا خوا ده‌بینی و، ئه‌و دروستکراوانه‌ی دیکه‌، هه‌موویان وه‌ک خه‌یال دێنه‌ به‌رچاوی، ئه‌وه‌ که‌ غه‌یری خوا، هه‌مووی وێنه‌و دیمه‌نی بۆش و وه‌همه‌! هه‌ندێ له‌ فه‌یله‌سووفه‌کان قسه‌ی وایان کردوه‌و، ئه‌و ته‌هلێ ته‌سه‌وووفه‌ش که‌وتونه‌ته‌ ژێر کاریگه‌ریی ئه‌و فه‌لسه‌فه‌یه‌.

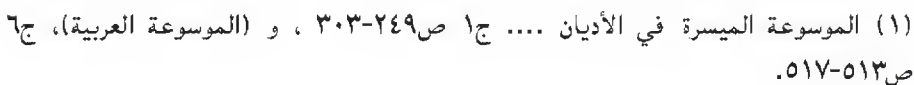
هه‌ر له‌و سهرده‌مه‌شدا بیردۆزدی: (فیض) و (إشراق) له‌سهر ده‌ستی {ئه‌بو حامیدی غه‌زالیی} و {سهره‌دردیی} په‌یدا بوون، هه‌ر چه‌نده‌ من پێم وایه‌ غه‌زالیی به‌و شیوه‌یه‌ نه‌بووه‌، به‌لام به‌هه‌رحال ئه‌و سهرچاوه‌یه‌ی من لێم وه‌رگرتوه‌، وا ده‌لێ، به‌لام من پشتراستی ناکه‌مه‌وه‌، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌بو حامیدی غه‌زالییش باسی ده‌کا، به‌لام نه‌ک به‌و شیوه‌یه‌ی که‌ سهره‌دردیی باسی ده‌کات، سهره‌دردیی به‌ فه‌رمانی سه‌لاحه‌ددینی ئه‌ییوی کوزراوه‌ وه‌ک سزادان، به‌لام ئه‌بو حامیدی غه‌زالیی پیاویکی زۆر پایه‌ند بووه‌ به‌ شه‌ریعه‌ته‌وه‌.

له‌ دیارترین که‌سایه‌تییه‌کانی ئه‌م چینی سییه‌مه‌:

- ۱- الحلاج: (۳۰۹-۲۴۴)ک.
- ۲- السهروردی: (۵۸۷-۵۴۹)ک.
- ۳- ابن عربی: (۵۶۰-۶۳۸)ک.
- ۴- ابن الفارض: (۶۳۲)ک.
- ۵- ابن سبعین: (۶۱۳-۶۶۷)ک.

ئهمانه‌ دیارترین که‌سایه‌تییه‌کانی ئه‌م چینی سییه‌مه‌ بوون، که‌ له‌و چینی سییه‌مه‌وه‌، ته‌سه‌وووف و رېبازه‌کانی ته‌سه‌وووف، به‌رده‌و لادان و دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ شه‌ریعه‌ت چوون^(۱).

(۱) الموسوعة العربية، ج ۶، ص ۵۱۳-۵۱۷، و (الموسوعة الميسرة في الأديان والمذاهب والأحزاب المعاصرة)، ج ۱، ص ۲۴۹.

ئەگەرنا سۈننەيان تېدا نەھىشتە { ئەو كابرايە لەنيوان سالانى: (۳۵۷-۴۳۰)دا
ژياۋە قوتابى (أبو عبدالرحمن السلمي) بوۋە، يەكەمىن كەس بوۋە كە پەيكەرى
تەنزىمىي بۇ رېبازەكانى تەصەۋۋوف دانائە، بە زنجىرە گوتۇۋىتە: فلان لە
فلان، فلان لە فلان، بەزۇررىش وايە برىدۇيانەتەۋە سەر عەلى كورى ئەبو
تالېب خوا لىي رازى بى، پىم وايە تەنيا تەرىقەتى نەقشىيە دەچىتەۋە سەر ئەبو
بەكر خوا لىي رازى بى، ئەگەر نا ئەۋانى دىكە بەزۇررى دەچنەۋە سەر عەلى
خوا لىي رازى بى!

ئىنجا بۇ زانىارىيتان! ئەمە ئەصل و ئەساسى نىيە، ھەرچەندە بەشېك لە ئەھلى
تەصەۋۋوف، جاروبار ھەندىك قسەى ئىمەيان لەسەر دل گران بوۋە، ئەۋەشيان زۇر
پى ناخۇشە، بەلام ۋەك يەككى لە زانىيان دەلى: فلان كەسمان خۇش دەۋى، بەلام
ھەقمان لەۋى خۇشتر دەۋى! ئەۋە كە ئەبو بەكرى صىددىق يان عەلى كورى
ئەبى تالېب دانىشتىي و بە يەككى گوتىي: ئەۋە بەتايىبەتتى ئىجازەى تۇم دا،
بىچۇ تەزكىيە نەفس و تەعلىمى خەلك بىكە! ئەۋە ھىچ ئەصل و بناغەيەكى
نىيە، ئەۋە شەجەرەنەى ھەلىيان دەۋاسن، ۋەك رېشەى خزمەتتىي كە دەچىتەۋە سەر
پىغەمبەر، ئەۋە جىايە، دەچىتەۋە سەرى، يان نا؟ لەۋەدا گرىتمان نىيە، بەلام ئەۋە
كە ئەۋە شىخە لەۋەى پىش خۇرى ۋەرگرتىي و، ئەۋەش لەۋە، ئەۋەش لەۋە... ھتە،
ئەۋە ھىچ بىنەمايەكى نىيە، بەلى، دەزانم لەم دوايىيانەدا ئەۋە ھەيە، بەلام ئەۋە كە
لە ھاۋەلان و شوئىكەۋتۋانەۋە ئەۋە كاردىيان كرىي، شتى وا نىيە.

يەكەمىن كەس كە دىناۋە، ئەۋە كابرايەيە، كە صۇفىيەكى ئىرانىي بوۋە،
لەسەدەى چۈارەم و پىتتەجەمى كۆچىيدا ژياۋە^(۱).

يەكەمىن كەسش كە كەلەپوورو زانستەكانى تەصەۋۋوفى كۆ كرىدەۋە لە
كىتەبىكدا، بە شىۋەيەكى كۆكەردەۋە (أبو حامد الغزالي) بوۋ، كە لەنيوان سالانى:

(۱) (ابن تيمية) ش دەلى: ئەۋە ھىچ بەلگەيەكى نىيە لە قورئان و سۈننەتداۋ، دواتر ھەندى
لە (مشائخ) پىيان پەسند بوۋە دايانەتتاۋە، برۋانە: (مجموع الفتاوى) ج ۱۱ (التصوف)
ص ۲۷۸، ۲۷۹.

(٤٥٠-٥٠٥ک) دا ژیاوه، بهلام بهتهئکید ئه‌بو حامید له سفرهوه دهستی پی نه‌کردوه، به‌لکو له کتیبی (قوت القلوب)ی (أبو طالب المكي) و (الرعاية)ی (المحاسبی) و، زانیانی دیکه‌ی پیش خۆی، که شتیان له‌و باره‌وه نووسیوه، له هه‌مویان سوودی بینیه، مه‌وسووعه‌یه‌کی داناوه که پیم وایه هه‌تا ئیستا هی وه‌ک وی، دانه‌نراوه، هه‌لبه‌ته مه‌وسووعه‌که‌شی ته‌نیا ته‌زکیه‌و ته‌سه‌ووف نیه‌و، زۆر فراوانه، هه‌م ناوه‌که‌ی و هه‌م نیوه‌پۆکه‌ی: (إحياء علوم الدين) {زیندوو کردنه‌وه‌ی زانسته‌کانی ئایین}، بهلام زیاتر به‌نه‌فه‌سیکی ڕووحیی و ته‌زکیه‌یی نووسراوه، فراوانترین کتیبی ته‌زکیه‌و ته‌سه‌ووفه تا ئیستاش، به‌ر له‌وه‌ش چه‌ندان کتیبی دیکه‌شی نووسیون، دواتر دانانی کتیبی ته‌سه‌ووف به‌رده‌وام بوو، له‌لایه‌ن پسپۆرانی ئه‌و بواره‌وه.

ناودارترین ڕیبازه‌کانی ته‌سه‌ووف:

ناودارترین ڕیبازه‌کانی ته‌سه‌ووف به‌پیی زانیاری من، که به‌دواداچوونم پۆ کردوه، ئه‌و پازده‌یه‌ن که ئیستا ناویان ده‌یتم، ده‌شگونجی زیاتر بووبن، له‌ هه‌ندی شوینی دنیا‌دا هه‌ندی ڕیباز بووبن، ئیستا نه‌مان، شوینکه‌وتووین نه‌مان.

ئج‌ا به‌ر له‌وه‌ی ته‌ریقه‌ته‌کان بژمی‌رم، ده‌مه‌وی له‌ مه‌سه‌له‌یه‌ک ئاگادارتان بکه‌مه‌وه:

با هیچ که‌س وا گومان نه‌با: شیخ عه‌بدولقادی گه‌یلانی دانیشتی گوتی: وهرن مسوڵمانینه! ڕیبازیکتان پۆ داده‌نیم که ڕیبازی قادریه، یان شیخ به‌هائه‌ددین نه‌قشبه‌ندی گوتی: وهرن مسوڵمانان! به‌دوای ته‌ریقه‌تی نه‌قشبه‌ندی بکه‌ون، هه‌رگیز شتی وا نه‌بووه، هیچ کام له‌ ناودارانی ته‌زکیه‌و ته‌سه‌ووف، ئه‌وانه‌ی که پۆ خوا صوڵحا‌بوون، دانه‌نیشته‌وه به‌خه‌لک بلی: وهرن به‌دوای من بکه‌ون! چونکه‌ عه‌بدولقادی گه‌یلانی و ئه‌وانی دیکه‌ش کتیبیان هه‌یه، گوتویانه: خه‌لکینه! وهرن! ئه‌وه ڕیبازی پیغه‌مبه‌ره (صلی الله علیه

وسلم)، په پیرهویی لی بکه، به لām خه لکه که له دواي وان، له بهر ته ودي باش بۆيان ئیستیعب نه کراوه، له باتی ته ودي بلین: ریبارزی پیغمبه (صلی الله علیه وسلم) به تیگه یشتنی عه بدولقادی گهیلانی، یه کسه ر گوتوویانه: ریبارزی فلان کهس، ئیستا من دلنیا م شیخ عه بدولقادی گهیلانی زیندوو بیتوه، زور نارازی دهی له ودي ته و ریبارزه به ناوی ته ووه، بکه! چونکه دهی هه موو کهس به دواي پیغمبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بکه و.

له یادداشته کانی^(۱) خوڤدا نووسیومه: له سالی (۱۹۸۰) دا (شیخ ناظم العاصي) م بیني، به پیاویکی زور چاکم هاته بهرچاو، هندی که پامه تم لی بینین، سح شهو له خزمه تی مامه وه له گوندی (سبعة) بوو، لی پرسی: جه نابت له سه ر چ ته ریه تیکی؟ ته ریه تی نه بهانی؟ گوتی: له سه ر تا وه سوودمان له ته ریه تی نه بهانی بینوه (نه بهانی شیخ بووه له سووریا) پیشی و بووم، به لām ئیستا: {أنا على الطريقة المحمدية} له سه ر ریگای موحه ممه دیم، قسه که ی زور جوان بوو، له راستیدا ته و پیشه وایانه ی ته سه ووف، هه ر ویستوو یانه خه لک بانگ بکه بۆ سه ر ریبارزی پیغمبه (صلی الله علیه وسلم)، به لām زور جار شوینکه و ته وده کانیان و نه بوون و وا تینه گه یشتوون.

ناودارترین ریبارزه کانی ته سه ووف:

۱- ته ریه تی قادری (الطريقة القادرية)، پال دهریته لای (عبدالقادر الجيلاني): که له سالی (۵۷۱هـ) دا کۆچی دواي کردوه.

۲- ته ریه تی ریفاعی (الطريقة الرفاعية)، پال دهریته لای (أحمد بن أبي الحسين الرفاعي) که ناسراوه به (أبو العباس) و له سالی (۵۴۰هـ) دا کۆچی دواي کردوه.

(۱) چهند مه لۆیه که له خه رمانی ته مه نم: ۱۹۶۱-۱۹۹۱ز.

۳- تەریقەتی سۆھرەدەردیی (السهروردية) پال دەدریته لای (شهاب الدین أبي الفتوح محي الدين بن حسن) (۵۴۹-۵۸۷ ک)، خاوەنی قوتابخانەی (الإشراق)ە، ئەو قوتابخانەیە گوتووینە: ئەگەر ئینسان زۆر خۆی پاک بکات و، خۆی تەزکیە و چاک بکات، دڵ و سینەی بەرامبەر بە (اللوح المحفوظ) وەک ئاوێنەیەکی لێدێ، چی لە (اللوح المحفوظ)ی خوادا هەیە، ئەویش بەقەدەر خۆی، ئەو شتانەی لە دڵ و دەرووندا عەکس دەبنەو! هەلبەتە ئەو قسەیە هەقی تێدایە، بەلام ناهەقیشی تێدایە، هەقەکی ئەویدە کە راستە ئینسان تاكو صاف و ساغتر بێ، چاکتر لە هیدایەتی خواو لە قورئان و سوننەت، بەهەرمەند دەبێ، بەلام مانا باتیلەکی ئەویدە: ئەوان پێیان وابوو، ئەگەر ئینسان زۆر خۆی صاف و ساغ بکاتەو، ئەگەر بێت و قورئان و سوننەت و شەریعەتیش نەخوینیتەو، هەر بەتەنیا خۆی پاک و چاک بکات، هیدایەتی خوا لە دڵیدا دەدرەوشیتەو! کە بێگومان ئەو راست نیە، ئنجا ئەم سۆھرەدەردییە بە فەتوای زانایانی حەلەب، لەکاتی خۆیدا کوژراوەو تۆمەتبار کراوە بە زەندەقە، صەلاحەددینی ئەییوبیی دواي ئەوێ زانایان فەتوایان بۆ داوە، فەرمانی کردووە بە کوشتنی.

۴- (المدرسة الأكبرية أو مدرسة وحدة الوجود): ئەویش پال دەدریته (محي الدين ابن عربي) کە بە (الشيخ الأكبر) ناسراوە لە سالانی: (۵۶۰-۶۳۸ ک) دا ژیاوە، ئەو پیاوێ مەشت و مەرو هەرای زۆری لەسەرە، بەتایبەت کتیبەکی (الفتوحات المكية)، کە قەت ئامۆژگاریتێن ناكەم، بێخویننەو، بەحرێکە زۆر کەسی تێدا نەقووم دەبێ.

کتیبیکی دیکەشی هەیە: (فصوص الحکم) کە ئەو کتیبە کوفری بە ئاشکرای تێدایە، نازانم چەندی هی خۆیەتی و چەندی رەگەڵ خراوە.

شایانی باسە ئەم پیاوێ خۆی بە (خاتم الأولياء) داناوە، بەلام گوتووینە: (خاتم الأولياء) مەرج نیە هێچ وەلی دیکە بەدوادا نەیت، هی دیکەش دین، بەلام هێچیان وەک وی نابن!!

هه‌ندئ له کتیبه‌کانیشی، وه‌ک کتیبه‌کانی زانایانی دیکه‌ی مسولمانان، بۆیه زانایه‌کی پایه‌به‌رزو لیکۆله‌ره‌وه‌ی وه‌ک (ابن تیمیه) ده‌لی: ئیمه ده‌لیین: ئه‌و قسانه کوفرو شیرکن، به‌لام خاوه‌نه‌که‌ی ته‌نیا خوا ده‌زانئ له‌سه‌ر چ حالیک مردوده، ئنجا ئایا قسه‌که‌کانی ه‌ی خۆینی، یان خراونه نیۆ قسه‌که‌کانیه‌وه؟ ئایا ئه‌و قسانه‌ی که کردوونی، له‌ حاله‌تی ئاسایی دابووه، یان له‌ حاله‌تیکی وا بووه، که حال (وَجَدَ) به‌سه‌ریدا زāl بێ؟ یان ئایا له‌و قسانه‌ی گه‌راوه‌ته‌وه، یان له‌سه‌ریان مردوده؟ ئیمه نازانین و عاقیبه‌ته‌که‌ی به‌س خوا ده‌زانئ چۆن بووه^(۱)، چونکه ئینکاری ناکرئ، زانایه‌کی زۆر گه‌وره‌ش بووه، به‌لام قسه‌شی هه‌ن به‌هیچ جوړیک له‌ گه‌ل خوا به‌یه‌که‌گرتندا ناگونجین، به‌تایبه‌تی له (فصوص الحکم)دا، که من به‌ شه‌رحه‌وه‌ خویندوومه‌ته‌وه.

۵- ته‌ریقه‌تی شازلیی (الشاذلیه)، که پāl دراوته لای (أبو الحسن الشاذلي)، (۶۵۶-۵۹۳)ک، که یه‌ک له‌ ناسراوترین شوین که‌وتووانی: (أبو العباس المرسي): (۶۸۶)ک، هه‌روه‌ها یه‌کی دیکه له‌ قوتایییه زۆر ناسراو نواده‌که‌کانی، که من زۆریشم خۆش ده‌وئ، ناوی (تاج الدین أحمد بن عطاء الله السکندري) ه، کتیبیکی هه‌یه به‌ناوی (الحکم العطائیه) تا‌کو ئیستا له‌وانه‌یه ده‌یان شه‌رحی له‌سه‌ر کرابن، من له‌ کتیبه‌کانی خۆمدا جار قسه‌که‌کانی ده‌ییم.

۶- البدویه، أحمد البدوي: (۶۳۴-۵۹۶)هـ.

۷- المولویه، جلال الدین الرومي: (۶۷۲)هـ.

۸- النقشبندیة، محمد بهاء الدین نقشبند: (۷۹۱)هـ.

۹- الدسوقيه، إبراهيم الدسوقي: (۶۳۳-۶۷۶)هـ.

۱۰- السنوسية، محمد بن علي السنوسي: (۱۲۶۱-۱۳۱۹هـ / ۱۸۴۴-۱۹۰۲م).

۱۱- الختمية، محمد عثمان بن محمد أبو بكر بن عبدالله الميرغني المحبوب، ويلقب بالختم: (۱۲۰۸-۱۲۶۸)هـ.

(۱) له‌ ته‌ودری پینجه‌مدا ئاماژه به‌سه‌رچاوه‌که‌کانی ئه‌و قسانه ده‌که‌ین.

۱۲- البریلویه، أحمد رضاخان بن تقي علي خان: (۱۲۷۲-۱۳۴۰هـ/۱۸۶۵-۱۹۲۱م)

۱۳- المهديّة، محمد أحمد المهدي بن عبدالله: (۱۲۶۰-۱۳۰۲هـ/۱۸۴۵-۱۸۸۵م)، ئەو رېبازە لە ولاتی سوودانە و مەشهوریشە.

۱۴- التيجانية، أبو العباس أحمد بن محمد بن المختار بن أحمد بن محمد سالم التيجاني: (۱۱۵۰-۱۲۳۰هـ/۱۷۳۷-۱۸۱۵).

۱۵- الطيبية، السلطان المغربي مولای طيب: (۱۲۸۶هـ^(۱)).

راکەباندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

لە تۆرە کۆمەڵە ئێبەکان لە مەکتەبێک
Stay in touch on social media
بەش مەکتەبێک عەر مۆتەلەل ەلەمەلە

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

راکەباندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

کەتانی

راکەباندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

ھەلسەنگاندنېكى كورت بۇ تەسەۋۋۇف ۋە تەزكىيە نەفس

لە ھەۋت خالاڭدا ئەۋ ھەلسەنگاندنەتان بۇ دەكەم:

(۱)- تەزكىيە نەفس ۋە قوتابخانە رېيازەكانى كە كارىيان كىردە، بۇ ئەۋدى مەسۇلمانان دەستىيان گىر بىچ لە تەزكىيە نەفس ۋە پاك ۋە چاك بوون، ئا ئەۋ رېيازەنەۋ، ئەۋ كەلەپوۋرە، ۋەك سەرچەم بەرھەم ۋە ئەزمۇنى بەشەر، چ لە بواری ئىمان ۋە ەقىدەدا، چ لە بواری فىقھدا، چ لە بواردەكانى: ئۇۋۇلى فىقھو، تەفسىرو، فەرەمۇدەناسىي، لە ھەمۇو بواردەكاندا، راست ۋە چەۋت ۋە چاك ۋە خراپى تىدایە، ئەۋە ھىچ گومانى تىدا نىە، چونكە بەشەر ھىچ كاتىك ھەقىقەتى تەۋاوو رەھای لەلا نىە، بۇخۇى رېژەبى (نسبى)يەۋ، ئەۋ شتانەش كە لەبەشەرەۋە دەرەچەن، ۋەك خۇىنى، واتە: دەگونجى ئەندازىەك راستىيان تىدایە، ۋە ھەندى ھەلەشىان تى كەۋتبى، ھەرودە دەگونجى بە نەسبەت كاتىكەۋە: راست بوۋىن ۋە، بەنەسبەت كات ۋە شۇئىكى دىكەۋە: ھەلەبن.

بەلام ئەۋدى كە پەيۋەست دەبى بە ۋەھىيەۋە لە ۋەھىيەۋە سەرچاۋە بگرى، بە ئەندازەى ئەۋە كە لە ۋەھىيەۋە سەرچاۋەى گرتە، لە ھەقىقەتى رەھا نرىك

ده‌که‌وێته‌وه، به‌لام زانایان بنچینه‌یه‌کیان داناوه که مامۆستا سه‌عیدی نووڕسی له کتێبه‌کانی خۆیدا زۆر جار ده‌یڵی: {خُذْ مَا صَفَا دَعْ مَا گُدر}، ئه‌وه‌ی که صاف و چاکه، ودری‌بگره، ئه‌وه‌شی که لێله، وازی لێ بێته، ئیمه‌ش ده‌بی ئاوا به‌پێی ئه‌و بنچینه‌یه‌ مامه‌له‌ بکه‌ین له‌ گه‌ڵ که‌له‌پووری بواری ته‌زکیه‌ی نه‌فسدا، هه‌روه‌ک له‌ گه‌ڵ که‌له‌پووری بواری فیه‌قه، ته‌فسیر، فهرمووده‌ناسیی و .. هت‌ده‌دا.

(۲)- وه‌ک چۆن له‌ بواری فیه‌قه‌دا، مه‌زه‌به‌ فیه‌هیه‌کان (المذاهب الفقهية) هه‌ن و، له‌ بواری عه‌قیده‌دا، قوتابخانه‌ که‌لامیه‌کان (المدارس الکلامية) هه‌ن، به‌هه‌مان شێوه، له‌ بواری ته‌خلاق و ته‌زکیه‌ی نه‌فسیدا، قوتابخانه‌کانی ته‌زکیه (المدارس التزکوية) مان هه‌ن، که‌ بێ‌گومان ئه‌وانه‌ش هه‌موویان ته‌زموونی رووحیی و دینداریین، خاوه‌نه‌کانیان که‌م و زۆر به‌شوێن پێی پیغه‌مبه‌ردا هه‌نگاویان ناوه، ئه‌وه‌ نه‌بووه شته‌که‌ پال‌ بدنه‌ لای خۆیان، قسه‌یان له‌ گیرفانی خۆیان ده‌رنه‌هێناوه، به‌ل‌کو ئیجتیهادیان کردوه، ده‌گونجی پێکایێتیان، که‌ به‌ ته‌ئکید به‌ ئه‌ندازه‌ی نزیکیان له‌ وه‌حیه‌وه‌، به‌ ئه‌ندازه‌ی پابه‌ندیان به‌ رێبازی پیغه‌مبه‌ره‌وه (صلی الله علیه وسلم) پێکایان زیاتر بووه، ده‌شگونجی نه‌یانپێکابی، به‌ ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌ که‌ که‌وتونه‌ ته‌ ژێر کاریگه‌ری عه‌قڵی خۆیان، میزاجی خۆیان، هۆکاره‌ ده‌ره‌کییه‌کان، هه‌وا و نه‌فس و شه‌یتان، دیاره‌ جگه‌ له‌ پیغه‌مبه‌رانیش سه‌لامی خاویان لێی، هه‌یچ که‌س له‌ هه‌له‌وه‌ که‌م و کوڕیی پارێزراو نه‌یه.

(۳)- وه‌ک چۆن جه‌سته‌ پێوستیی به‌ مه‌شق و راهێنان هه‌یه‌و، پێوستیی به‌ پارێزگاری لێ‌کردن هه‌یه‌، وه‌ک خوا سبحانه‌ و ته‌الی ده‌فه‌رموی:

﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا ﴾ (۲۱) ﴿ الاعراف

خوای به‌رز هه‌قی جه‌سته، به‌یان ده‌کات، هه‌م به‌باره‌ ئه‌رێنییه‌ که‌یدا: (وَکُلُوا وَاشْرَبُوا)، هه‌م به‌باره‌ نه‌رێنییه‌ که‌یدا: (وَلَا تُسْرِفُوا) پیغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) که‌ ده‌فه‌رموی: {إِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا} أخرجه أحمد برقم: ۶۸۷۸ قال الشيخ شعيب الأرنؤوط: صحيح، وهذا إسناد حسن.

جهستەت هەقى بەسەرتهوهيه، ئنجا وەك چۆن مەرۆف جهستهى هەيهو،
پيويستىي بەهويه هەقى بۆ جىي بە جىي بگرى، رپووحيشى هەيهو ئەو رپووحەش
پيويستىي بە خزمەت هەيه بە هەردووک باريدا، بە بارى ئىجابييدا: خۆراكى
بدريتي، پاك رابگرى، بەبارى سەلبيشدا: پارىزگارىي لىي بگرى و دوور
بخريتهوه، ئەو شتانەى كە لىيان تووشى زيان دەيى.

ئنجا بە ئەندازەى ئەوه كە جهسته، مەرۆف خەمى لىي دەخواو، مشورى لىي
دەخواو، خزمەتى دەكات، بەهيز دەيى و ساغ دەيى، رپووحيش بە هەمان شيوه:
بەئەندازەى ئەوه كە خەمى لىي دەخۆي: رپووحەكە صاف دەيى، ساغ دەيى، چاك
دەيى و پاك دەيى.

بۆ ويته: دوو كەس وەك يەكن، يەكيكيان: كە خواردنى تەندروست بخوات و،
ئاوى پاك بخواتهوهو، ئاگاي لە جهستهى خۆي بي و، بيپاريژى لە خواردنى
زيان بەخش و، وەرزشى پىي بكات و پاكي رابگرى و، دوورى بخاتهوه ئەو
شويتانەى كە زيانى لىي دەدەن، يەكيان ئاوا لەگەل جهستهيدا مامەلە بكات.

ئەوى ديكەش: كە گوئى ئەدا بە پاك و خاوينيى جهستهو وەرزش پىي كردنى
و، گوئى ئەدا بە خواردنەكەى داخۆ تەندروسته يان نا؟ نەپاريژى لەو شتانەى
كە زيانى لىي دەدەن، بە دلنيابي وەك يەك نابن.

بەهەمان شيوه رپووحيكيش كە خاوهنەكەى خزمەتى دەكات، لەگەل رپووحىكدا
كە خاوهنەكەى خزمەتى ناكات، وەك يەك نين، ئەوه گومانى تيدا نيە.

ئامانجى عيلمى تەزكەش كە وەك گوتم: بە عيلمى تەصهووف ناوى
دەركردوه، بريتيە لە خزمەت كردنى رپووح، خزمەت كردنى رپووح بە هەموو
شيوهكان، بۆ ئەوهى پاك بي، چاك بي، گەشه بكات و لەخوا نزيك بي و
پابەند بي بە شەريعت، ملکهچ بي بۆ شەريعت، بەشوين پيغمبەرى خوادا
(صلی اللہ علیہ وسلم) هەنگاو بنى و، بژار کراو بي لە سيفهتە نزمەكان و،
رازاوه بي بە سيفهتە بەرزەكان، عيلمى تەزكەو تەصهووف، ئامانجەكەى ئەويه.

به ته زموونی خۆم بۆم دهرکه وتود: ته گهر ټينسان ماموستايه کي ددست نه کهوت، به تاييبت بۆ بواړی له خوا نزيك بوونه وده بهر دواړو و بچي چهندو و چوونه، که هه موو شتيکيان تيدايه، بۆ له خوا نزيك بوونه وده مړوف، بۆ پاک بوون و چاک بوونی مړوف، هيچ گوماني تيدا نيه، به لام کيشه که ته وديه: ناي هه موو کهس تواناي هديه راسته وخو له قورټان و سوننه تې بگا؟ کيشه که ليږدها هه ته وديه، ته گهرنا ماموستايه کهش که دديته چاو ساغ، له دهر ودي قورټان و سوننه، شتيکي ديکه ت بۆ ناهيتي، هه موو ريځگان بهر دواړو لاي خوا به ستراون، تنها ته و ريځگايه نه بچي که شويکه وتني پيغه مبهري خوايه (صلي الله عليه وسلم)، که واته: هونري ماموستاو شيخ و ئوستاد، ته وديه که ددست بگري و بتخته سهر سهر چا ودي روون و بچي چهندو چوونی قورټان و سوننه، که هه موو کهس ته و توانايه نيه.

هاوڤلان (صحابه) تهوڤه دياره پيښه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) ماموستاو چاو ساغيان بووه، شويښكه وتووآن (تابعين) نه مانبيستوه رپياز يكي ديار يي كراويان بووبې، تهوڤه حهسه نې به صراييه، ثيبين و سيريڼه، له دواى وان شويښكه وتووآنى شويښكه وتووآن (تابعى التابعين) له دواى ته وانيش پيشه وايانى مه زه به كان، كه ههشت مه زه به بې نووسراو (مُدُون) مان هه، ئيستا شوين كه وتوويان هه، وهك دوايى باسيان ده كه ين، پاشان ته وانه ي فهرمووده كانى پيښه مبهري خويان (صلى الله عليه وسلم) كو كرده، هه روه ها تهو زانايانه ي له بواري ته فسير، يان فهرمووده دا شاره زابوون، نه مانبيستوه نه رپياز يكي ديار يي كراويان هه بې، نه شيخيكي ديار يي كراويشيان هه بې، چونكه توانيويانه يه كسهر شته كان له قورثان و سوننه ت هه له ينجن، تو ماموستات بو ته وديه بتباهه سهر سه رچاودى قورثان و سوننه ت، ئنجا ته گهر بو خوت بتوانى دهست بگه يه نيه وى! تهوڤى دهستى گه يشته به حري، پيوستى به جو گه لان ناميتى! كه سى پيوستى به جو گه له ناوه، دهستى نه گاته سه رچاوه، دهستى نه گاته ناوى تهو ده رياه.

(۵)- به گشتى هه ندى له رپيازه كانى ته صه ووف^(۱) كارت ي كراو بوون، به سى شتان:

يهك: فلهسه فهى هيندى: كه پي ده گوتري: (الترفانا)، ته م فلهسه فهيه ثامانجى ته وديه ئينسان به رهو نه مان (فناء) به ري، له ميانى برسيى بوون و، دنيا به كه مگرتن و، واز له دنيا هينان و، پشت له تاره زوودكان كردندا، ئينسان به رهو تهو به ري، كه غه ريزه كانى خو ي له بير بكات و، كپيان بكات، تهو له فلهسه فهى هيندى دايه، كه تهو مه رج نيه هه مووى به گشتى ره فز ييت، چونكه له ئيسلا ميشدا، خو برسيى كردن هيه، رپوژوو گرتن، دنيا به كه مگرتن، هيه، به لام كاتيك تهو به كريتته ثامانج، يان زيډه رپويى تيدا بكرى، تهو خرايه.

(۱) هه ميشه به ئينصاف بن بو تهوڤى له داد گه ريه وه نزيك بن، له نيو صوفياندا باش هه و خراپيش هه، له نيو سه له فيياندا به هه مان شيو، له نيو شه رعزاندا هه رواو، له نيو لايه نه ئيسلا ميه كانيشدا، چاك هه يه و خراپيش هه يه.

دوۋ: ھەندى لە قوتابخانە و رېيازەكانى تەسەۋوف، كارتېكراۋ بوون بە گۆشە گېرىي نەصرانىي (رهبانية النصاري)، كاتى خۆي گۆشە گېرىي و ژن نەھىنان لە نېو نەصرانىيەكاندا زۆر باۋ بوو، ئىنجا لە ژيانى راھىبە نەصرانىيەكاندا شتى سەير سەير ھەيە: ھى وايان ھەبوو گوتوۋىيەتى: ھەوت ساللە ئاۋ بەجەستەم نەكەوتو ھەبەر خوا! ھەيانبوو ھە پياۋان و ئافرەتانيان ھاۋسەرگېرىي نەكردو! ھەبوو گوتوۋىيەتى: ھەوت ساللە بەس گيام خواردو! ھەبوو گوتوۋىيەتى: مەن ئەو سى ساللە، لەنېو بېرىك دام! خواي پەرۋەردگار شى ئامازەي پى دەكات دەفەرموى:

﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ الحديد ۲۷

واتە: رەھبەنىيەتچىيان داھىنا، كە ئىمە لەسەرمان نەنوسىيەون {لەدىنى خوادا ئەو ھەسەر ئىنسان پىۋىست نى، كە گۆشە گېرىي و دوور بى لە كۆمەلگا} بوخۇيان داينەينا، {بۆ ئەۋدى زياتر لەخوا نزيك بىنەۋ} بەلام باشىشيان بۆ رەچاۋ نەكرا {چونكە پىچەۋانەي فېترەتە} ئىمە پاداشتى برۋادارەكانماندايەۋو زۆرىشيان لارېن.

ئىستاشى لەگەلدا بى، كاھىن و راھىبەكانيان توۋشى ھەلەۋ پەلە دەبن لە كەنىسەكاندا، لەبەر ئەۋدى كپ كردنى ئەو غەرىزانەي كە خوا بە ئىنسانى داۋن، زۆر قورس و زەحمەتەۋ پىچەۋانەي فېترەتە.

سى: ھۆكاريكى دىكە كە كاريگەرىي ھەبوو لەسەر رېيازەكانى تەسەۋوف، فەلسەفەي يۇنانىي بوو، بەتايبەت بېردۆزدى (فيض)، ۋەك پىشتىرىش بەكورتىي ئامازدەيەكمان پىدا، ئەۋانە قەناعەتيان ۋابوو - كە تا راددەيەك قەناعەتەكەيان ھەقى تىدايە - ئەگەر بىت و ئىنسان زۆر خۆي ساف و ساغ بكات و ئەزىيەتى جەستەي خۆي بدات، بەۋ واتايە كە خزمەت بە جەستەي خۆي نەكات، ھەر خەرىكى رۋوحى بى، ھەر خەرىكى تىۋەرمان (تأمل) بى، ھەر خەرىكى زىكرو فېكرو ۋىرد بى و، خۆي داپرى لەخەلكى، ئەۋە راستە رۋوح بەھىز دەكات، ۋەك چۆن كەسىكى كافر، يان مەسۇلمان، مەشق بە جەستەكەي بكات،

جەستەكەي بەھىز دەبى، رۈوحىش ھەروايە، كافرىك يان مەسۇلمانىك خەزمەتى رۈوحەكەي بىكات، رۈوحەكەي ھەر بەھىز دەبى، بەلام گىرقتى ئەوانە ئەۋە بوۋە كە بەتەماعى ئەۋەي خوا (فىض)يان بۇ بېرېتتە خوار، خۇيان دور گىرتە لە شەرىعت، بىگومان لە ئەنجامى صاف بوۋەئەۋە ساغ بوۋەئەۋە لەبىزىنگ درانى دەرۋونى مەۋقدا، لە سېفەتە خراپەكان، راستە ئىنسان ئامادەيى بۇ پەيدا دەبى، زىياتر سود بېينى لە ئىلھامى فرىشتەكان، بەلام ئەۋە كافى نىە، چۈنكە بەبى ۋەھبى، ئىنسان ناگاتە ھەۋارو مەنزىل.

ئىنجا فەلسەفەي يۇنانىي، بەتايىبەت بىردۆزەي (فىض) و بىردۆزەكانى ئىتتىھادو حلۇل، كارىگەرىي سەلبىيان ھەبوۋە، بۇ سەر ھەندى لە رېبازەكانى تەسەۋۋوف.

۶- ھەر كام لە تەۋزىمى: صۇفىيگەرىي و سەلەفىيگەرىي ۋەك لە كىتەبەكانى دىكەشمدا ئامازەم پى داۋە: تېپەراندن و كورتھېننانيان ھەبوۋە، بەتايىبەت بەرامبەر يەكدى: تەۋزىمى سەلەفىي، ھەرچى پەيۋەندىي بە تەسەۋۋوف و ئەھلى تەسەۋۋوفە ھەيە، ھەموۋى رەت دەكاتەۋە، نەۋنە خراپەكانى صۇفىيگەرىي زىياتر زەق دەكاتەۋە، بۇ ۋىئە: باسى ئىبن و غەربەي دەكات، باسى ھەللاج دەكات، باسى چەند ھەلەيەكى كىتەبى (احياء) دەكات، باسى چوار ھەلەي مەۋلاناۋ كى و كى دەكات! بەلام باسى چاكەكانيان ناكات.

ئەھلى تەسەۋۋوفىش ھەرچى كەلەپۈورى تەۋزىمى سەلەفىيە ھەموۋى رەت دەكاتەۋە، ئەۋىش دىسان ھەندى ھەلەۋ پەلەي سەلەفىيەكان كە ھەن، ئەۋە زەق دەكەنەۋە، بۇ ۋىئە: قسەي سەلەفىيەك دىنى كە گوتۈۋىەتى: ئەۋ گۆچانەي من لە لاشەي پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) چاكتە، لەبەر ئەۋەي گۆچانەكەم، دەتوانم ئىشانى پى بىكەم، بەلام پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) لەدنيدا نەماۋە! كە بەدلىيائى ئەۋە بى ئەدەبىيە، يان ئەۋ قسەيەي (ابن تيمية) زۆر زەق دەكرىتەۋە كە لەبەر تىشكى فەرمۇدەي راست (صحيح) پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دا گوتۈۋىەتى: بارگەۋ بنە

بو هیچ شوینیک ناپیچریته وه، مه گهر بو سی مزگهوتان: مزگهوتی حه پام و، مزگهوتی پیغه مبهرو (صلی الله علیه وسلم)، مزگهوتی قدوس.

تنجا راسته وهك مزگهوتان، دهبی ئینسان ته نیا بو ئه و سی مزگهوتانه به نیه تی عیبادت بچی، ئیبن و تهیمبهش ردهمه تی خوی لیبی، هه ندی جار له کاردانه وهی هه ندی خه لکی صوفییدا، تووشی تیپه پاندن بوو بو زانیاریستان! هه میشه کارو کاردانه وه، وا له ئینسان دهکات.

تنجا هه ندی له سه له فییه کان شه و دیان زور زهق کردوته وه، بو نمونه: که سی بیه وی بچی هه رده مه کانی مصر بیینی، ده لئین: نا ئه وه نیه پیغه مبهری خوا فه رموویه تی: {لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى} أخرجه أحمد برقم (۷۱۹۱)، والبخاري برقم (۱۱۳۲)، ومسلم برقم (۱۳۹۷)، وأبو داود برقم (۲۰۳۳)، والنسائي برقم (۷۰۰)، وابن ماجه برقم (۱۴۰۹)!!

ده لئین: راسته پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: به نیه تی تا عه ت و عیبادت، ته نیا سه فه ر کردن، بو ئه و سی مزگهوتانه، دروسته، چونکه ته نیا ئه و سی مزگهوته، ئیمتیازیان به سه ر مزگهوته کانی دیکه دا، هه یه، له و رووه وه که خیرو پاداشتی نوێژ تیاندان به چه ندان به رانه ر خیرترو چاکتره، به لام پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه یفه رمووه: نابجی بچن بو دیدهنی شوینه وارد کانی که ئه و گه لانه جییان هیشتوون، یان بو زانست، یان بو صیله ی ردهم، یان بو سه فه رو گه ران و، دروست نیه سه فه ر بکه ن!! که واته: ئه و دووانه بوچی له یه که دبه ستن؟!

صوفیه کان به گشتی - نه که هه موویان - کورت هینانیان هه یه له پابه ند بوونیان به قورئان و سوننه تداو، سه له فییه کانیش به گشتی - نه که تاک تاکیان - کورت هینانیان هه یه له ئیمانیک شهوودی و له گرنگی داندان به لایه نی رووحییدا، که شه وش به ره مهی تا عه ت و عیبادت و خوا به یه کگرتن (توحید)، ئینسان ئه گه ر بو خوا صولحا، هه ندی سیفه تی به رزو خه سله تی په سندی تی دا دینه دی.

ئىنجا بەرپىزان! ھەر بۆيەش بە گىشتى ئەھلى تەسەۋۋىف سەرەكەتوتوتىر بوون
لە مەسۇلمانانى دېكە، لە بواری خوا پەرستىن و خۇپاراستىن لە گوناھان و،
خۇپازاندنەۋە بە سېفەتى جوان و، لە ھەلس و كەۋتى جوان و چاكدا.

تەماشە دەكەين: شېخىكى تەرىقەت، ئەگەر زۆرىش چاك نەبوۋىي، توانىۋىيەتى
سەدان و ھەزاران كەس لە گوناھان بگىرپىتەۋە!! بەلام كەسانى دېكە ھەبوون
و ھەن كە لاف لىدان و بانگەشەي گەۋرە گەۋردىان ھەبوۋە، بەلام نەك خەلك
خۇيشيانىان بې نەگەراۋەتەۋە لە گوناھان! ئىنجا ئىمە دەبىي بە ئىنصافەۋە قسە
بەكەين، لە ھەردوۋ لاياندا تېپەراندىن و بەزايەدانىش ھەبوۋە.

بەداخەۋە مەسۇلمانان زۆر جار ئەۋ ئايەتەيان بەسەردا چەسپىۋە، كە خۋاي
بەرزو مەزن دەفەرمۇي:

﴿وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝۲۱﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا
شِيعًا كُلٌّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿۲۲﴾ الروم

ۋاتە: لە ھاۋىيەش بۇخا دانەران مەبن، ئەۋانەي ئايىنەكەيانىان بەش بەش
كرد، ھەركامىكىيان بەۋدى كە خۇي لەسەرىيەتى، دىلخۇشە.

ئىستە خەلكىكى سەلەفىي ناۋ - مەگەر چۆن و بەدەگمەن - ئەگەرنا
بەزۆرىي خەرىكى ئەۋەن: بېسەلمىنن كە ھەبوۋنى:

۱- حىزبى ئىسلامىي ھەرامە.

۲- لە تەحيياتدا دەبىي پەنجە بىجۈۋلىنرى.

۳- دەبىي دەلىنگى شەرۋال و پانتۇل كورت بىي.

۴- ئافرەت دەبىي نىقاب بىي!

ۋەك ئەۋدى دىن تەنيا ئەۋەندە بىي، صۇفىيەكانىش ھەر خەرىكى زىكرو،
فېكرو، ھەندى عىبادەتى شەخسىيەن و، دىنەكەيان بەش بەش كردۋە! لە ھالىكدا
كە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ئاگاي ئەۋەش بوو، ئەۋەش بوو،

هه‌روه‌ها ده‌رباره‌ی نه‌صرا نییه‌کان ده‌فه‌رموی: ﴿وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصْرِي أَخَذْنَا مِيثَقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ﴾ المائدة

به‌لێ، زۆر له‌ده‌رده‌کانی: مونا فیک و کافرو موشریک و نه‌صرانیی و جووله‌که‌کان، له‌نیو مسولماناندا هه‌ن، له‌ئه‌نجامی دوورییمان له‌قورئان و سوننه‌دا.

(۷) - پوخته‌ی بیرورام ده‌باره‌ی ته‌زکییه^(۱):

لێ‌ده‌دا به‌کورتیی بیرو رای خۆمتان له‌باره‌ی (ته‌زکیه‌)وه، له‌حه‌وت کورته سهرنجدا بۆ باس ده‌که‌م:

یه‌ك: وه‌سیه‌تتان لێ ده‌که‌م: هه‌ستیار مه‌بن به‌رامبه‌ر به‌ به‌ره‌م و ئیجتیه‌هادو که‌له‌پووری زانایان، له‌هه‌ر بواریکه‌وه به‌ره‌مه‌میان هێناوه، به‌رامبه‌ر به‌هیچی هه‌ستیار مه‌بن، که‌به‌ره‌های رته‌ی بکه‌نه‌وه‌و، به‌رامبه‌ر هیچیشی ده‌مارگیر مه‌بن، که‌به‌ره‌های قبوولی بکه‌ن! وه‌ك به‌ره‌مه‌می فیکری به‌شه‌ر ته‌ماشای بکه‌ن، چاکه‌که‌ی لێ وهربگرن و، خراپیشی که‌تیدا،یه، مالی قه‌لپ سه‌ر به‌خاوه‌نیه‌تی، هیچ که‌سیش نه‌یگوتوه: هه‌رچی گوتوومه، هه‌مووی هه‌قه، به‌س فیرعه‌ونم بنیوه له‌قورئاندا وابلی:

﴿ قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴾ (۲۹) غافر

واته: فیرعه‌ون گوتی: ته‌نیا ئه‌و رایه‌تان پێده‌لێم که‌ پێم په‌سندوه، جگه‌ له‌سه‌رراستی و چاکه‌شتان پێشان ناده‌م.

هیچ زانایه‌کی موخته‌به‌ر نه‌یگوتوه: هه‌رچی من ده‌یێم، هه‌مووی وایه، مالیك ره‌حه‌مه‌تی خوی لیبی له‌نزیک قه‌بری پیغه‌مبه‌روه‌ه (صلی الله علیه وسلم) وه‌ستا بوو، گوتی: ﴿كُلُّ أَحَدٍ يُؤْخَذُ مِنْ قَوْلِهِ وَيُزَكَّى، إِلَّا صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ هه‌موو که‌س قسه‌شی لێ وهرده‌گیری و به‌سه‌ریشی داده‌دریته‌وه، جگه‌ له‌خاوه‌نی ئه‌م گۆره‌.

(۱) هه‌ڵه‌ته‌ رای خۆم له‌کتییی: {صالح بوون و به‌رو خوا چوون}دا به‌ته‌فصیل له‌و باره‌وه گوتوه، لێ‌ده‌دا ناتوانم هه‌مووی بێم، هه‌روه‌ها له‌کتییی: {ژیانی گیان} له‌وێشدا رای خۆم له‌باری {ته‌زکیه‌ی نه‌فس}وه خستۆته‌ روو، دیسان له‌ (الکتاب العاشری) {موسوعة: الإسلام} کما یتجلی فی کتاب الله، شدا، باسی ئه‌و بابه‌ته‌مان کردوه.

دوو: گه وره پیاوانی بواری تهزکیه هه ره له (الحارث المحاسبي) یه وه که زۆر ناودار بووهو (أبو یزید البسطامي) و (أبو طالب المکی) یه وه، تاکو ده گاته (غزالي) و خاوه نانی تهو تهریقه تانهی که دیارن: به هائه ددینی نه قشبه ندیی، سه یید ته حمه دی سهره هندی، شیخ عه بدولقادی گه یلانی، کوردهکانی خۆمان: مهولانا خالیدی نه قشبه ندیی و، شیخ عوسمانی تهو یله یی، کاک ته حمه دی شیخ و، تهوانی دیکه ی که به پڕی تهوانه دا رۆیشتوون.

ینگومان تهوانه هیچ کامیان بی هه له (معصوم) نه بوون، چونکه هیچکس نیه هه له ش نه کاو نه شپیک، به دلنیا ییشه وه: تهو پی شه وایانه ی بواری تهزکیه، هیچ که سیان نه یو یستوه به زم و بازار پیک بو خوی دابن و، خه لک له دهوری خوی کۆ بکاته وه! هه مووی ویستویه تی: خه لک بو لای خوا بانگ بکات، هه مووی ویستویه تی: خه لک له دهوری ریبازی پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کۆ بکاته وه، به لام تهو خه لکن دوایی ئیستیعیابی تهو دیان نه کردوه گوتوویانه: ریبازی قادری، ریبازی نه قشبه ندیی، ریبازی فلان و فلان، که له هه قیقه تیشدا هه موویان خه لکیان بو ریبازی (محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم) بانگ کردوه، که تهویش وهک ریباز ریبازی تهو بووه، ته گهرنا ثابین و به رنامه که ته نیا هی خوایه و، پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وهک جیبه جی کردنی شه ریعه تی خوا له سهر ته رزی واقع، ئاوی بو به رجه سته کردووین.

س: مه رج نیه ئینسان هه ره ده سترگوو بی به ریبازیکی ته سه وو فوه، به یه کیک له و قوتابخانه وه، ئنجا بکاته ئامانج، تهو مه رج نیه، چونکه ئازایه تی و رۆل و هونه ری تهو مامۆستایانه و تهو ریبازانه، هه ره تهو یه، ئیمه بگه یه نن به سه رچاوه ی قورئان و سونه ت، سه رچاوه ی شه ریعه ت، به لام هه موو که س توانای نه بووه له قورئان و سونه ت و شه ریعه ت هه له ینجی، ته گهرنا له دوای قورئان و سونه ت، بو کوی ده چی؟ له دوای قورئان و سونه ت، چی دیکه هه یه بو دینداری؟ هیچی دیکه نیه، ته ماشای کتیه کانیشیان بکه ن، هه ره ئامازه ده که ن به قورئان و سونه ت، به وه جی بی هه له و په له ی خوا.

چوار: مەرج نىيە ئەوانەى كە ناويان ۋەك شىخى مورپشيدو ئوستاد نەپۇشتود، پىشك و بەشيان نەبوۋىي لە تەزكىيەى نەفس و تەسەۋۋۇفدا، بۇ ويئە: پىياۋىكى ۋەك (ابن تيمية) رەحمەتى خاۋى لىبى (مجموع الفتاوى) يەكەى سى و پىنج (۳۵) بەرگە، دوو بەرگى كە (۱۰۱ و ۱۱) ن بەناۋى (علم السلوك والتصوف) ۋەن، عارىفنىكى گەۋرە چى دەلى، ئەۋىش ھەر ئەۋ قسانەى كردوون، زۆر بە رېژو حورمەتەۋە باسى شىخە كاملەكان دەكات و دەلى: ئەھلى تەسەۋۋۇف ۋەك ھەر چىنىكى دىكە، خەللى زۆر چاكيان تىدايەۋ لادىرشيان تىدايە، بەداخەۋە زۆر لە ئەھلى تەسەۋۋۇف نازانن (ابن تيمية) وايە، ھەر لەخۇۋە رەفزى دەكەن.

(ابن القيم) كىتئىكى ھەيە بەناۋى (مدارج السالكين) كە شەرحى (منازل السائرین) ى شىخى (هروي) دەكات، كە شىخىكى ئەھلى تەسەۋۋۇف، ھەرۋەھا (ابن تيمية) نامىلكەيەكى شىخ (عبدالقادر) ى گەيلانىي شەرح دەكات بەناۋى: (فتوح الغيب) لە يەكە لەبەرگەكانى (مجموع الفتاوى) داۋ، ھەر جارى ناۋى شىخ عەبدولقادرى گەيلانىي دى دەلى: (قُدُس سِرُّ)، كە ئەۋە زاراۋىيەكە ئەھلى تەسەۋۋۇف زۆر بەكارى دەھىنن، يانى: خوا روۋى پاك بكا!

پىنج: زاناينى رۇچوۋ و چاك تىگەشتو، ئەۋ دابەشكارىيەى ئىستا ھەيە: ئەۋە سەلەفىيەۋ پەيۋەندىي نىيە بە تەسەۋۋۇفەۋە، ئەۋە صۇفىيەۋ پەيۋەندىي نىيە بە سەلەفىيەتەۋە! يان ئەۋە كارى سىياسى دەكاۋ، ھەقى زانستى شەرىعىي نىيە، ئەۋە فىقە دەزانى و ھەقى سىياسەتى نىيە! ئەۋ لىكداپرانە، عادەتى موشرىكەكانەۋ زاناينى ئىمە ۋانەبوون، بۇ ويئە: (ابن تيمية) رەحمەتى خاۋى لىبى، بۇخۇى دەگىرپتەۋە كە: ھەر مەسەلەيەكى شەرىعىي كە لىي دەۋەستاۋ تىي نەدەگەشت، دەچوۋە دەشتىك سەرى لەسەر عەرزى دادەناۋ دەيگوت: (يا معلّم إبراهيم، علّمني) ئەى مامۇستاي ئىبراھىم! فېرم بكە! ھەرۋەھا (ابن القيم) لىي دەگىرپتەۋە دەلى: كە نوئىرى بەياني دەكرد، ھەتا چىشتەنگاۋ، دادەنىشت و خەرىكى زىكرو فېكر دەبوۋ، دەلى: پىم دەگوت: بۇچى پشۋويك نادەى؟ دەيگوت: من بەۋەدە ماۋم، ئەگەرنا وزەم نامىنى!

شەش: ئیوه ئەوه بزانی! هیچ پێشەوايه کمان نیه خەلک سوودی لی بینی، و، له
رووی ئیمانی و پرووحي و تهزکيه و تهقواوه، پشکی باشی نهبووی، ئیدی
وریا بن! وەك كاك ئەحمەدی موفتیزادە {خوا پلهی بهرز بکاتهوه} گوتەنی:
خۆتان مەکەنە هەمبەنە مەعلوومات! تەنیا زانیاری ساردو سڕ کۆ بکەنەوه،
پێی ناگەنە هیچ، دەتوانی کتیبان بنووسی و قەرەباڵغ بی، بەلام بۆخۆت
سوودیك نابینی!

حهوت: کۆتا قسهشم ئەودیه: ئینسان بۆ ئەودی بهخۆی بزانی: ئایا نهفسی
تهزکيه بووه، یان نهبووه؟! نیشانهکانی تهزکيه بوونی، چەند شتیکه، من لهو
کتیبانهدا که ئاماژەم پێدان، باسم کردوون:

۱- ئینسان لەزەت له عیبادەت بکات و، عیبادەتی لەسەر شان سووک بی و
بەدلخۆشییهوه بیکات.

۲- یهکیکی دیکه له نیشانهکانی ئەودیه، ئینسان له گەل خەلدا مامەلەیهکی
جوانی هەی، چاوهڕوانیی له خەلک نهبی، مەدحی خەلک، مەغروری نهکاو،
زەممی خەلک زۆر نارهتەتی نهکات، کهسیک خۆی بناسی، ئەگەر یهکی زۆر
بهزری بکاتهوه، دەلی: زۆر رویشتی و، ئەگەر زۆر نرمی بکاتهوه، دەلی: زۆر
بهردو خوار چووی! نهوام و نهواشم، بهندهیهکی خوام!

۳- له ئەنجامی تهزکيه بوونی نهفسدا، مروف حالهتیکی ئارامیی و دامەزراوی
و نهلهخشاوی بۆ دروست دهبی و، هەمیشه له هەلبەزو دابهزو هەلکشان و
داکشاندا نابی.

۴- بهووی تهزکيه بوونی نهفسهوه مروفی مسولمان راستییهکانی ئیمان و
ئیسلام (حقائق الايمان والاسلام)ی له عەقل و دل چەسپاوو درەوشاوه دەبن و،
له گەل رەشەباو گەردەلوولی هیچ شوبهه و شههوتیکدا، نالهقی، نهک به هەر
پشووبای شوبهه و شههوتیک بەملاو لادا بچي!

ئەۋەش بزانن كە قوتابخانەكانى تەصەۋۋوف، بۇ پېگەياندىنى لايەنى پرووحىيى
مەسۇلمانان بوون، ۋەك چۆن قوتابخانە فيقھىيەكان بۇ پېگەياندىنى مەسۇلمانان
بوون، لەرووى ياسا روالەتتەيەكانى شەرىعەتەۋە، بەھەمان شىۋە ھەموو زانستە
ئىسلامىيەكانى دىكەش، ھەر بۇ ئەۋ ئامانجى بەرزى: باش دىندارىيى و
دىنادارىيى كەردنى مەسۇلمانان، بەرھەم ھىتراون.

راگەياندىنى مەكتەبى مەسۇلمانان ەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

لە تۈرۈ كۈمەلەتتەيەكان لەكەلتەن
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

راگەياندىنى مەكتەبى مەسۇلمانان ەلى بابىر

ەلى بابىر/ AliBapir

ەلى بابىر/ AliBapir

كەتئىبى

راگەياندىنى مەكتەبى مەسۇلمانان ەلى بابىر

مزهه به فیهیه کان

۱- سه رزمیرکی مزهه به فیهیه کان و دامه زرینه ره کانیا.

۲- پینج کورته سه رنج ده رباره ی مزهه به فیهیه کان.

راځه پانډنې مهکنه بې خاموسنا عهلي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for Google Play and App Store

له توره څومه لږه تپه ځان له ځه لښان
Stay in touch on social media
نن مه کم خبر مبالغه انواصل الاجتماعی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

راځه پانډنې مهکنه بې خاموسنا عهلي باپير

عهلي باپير/ AliBapir

عهلي باپير/ AliBapir

که ژاږي

راځه پانډنې مهکنه بې خاموسنا عهلي باپير

QR codes for social media and website

سهرژمیژیکی

مهزه به فیهیهکان و دامه زینه رهکانیان

(فقه) واته: ته زموونی زانایان له مامه له کردنیان له گه ل دهقه شه رعیه کانداو، هه لهینجانی حوکه شه رعیه کان له هه ردووک تاکه سهرچاودی پروونی وهحیی (قورپان و سوننهت)، که به لای که مه وه چوارده (١٤) مهزه بهی فیهیهی هه، که به رهه می چوارده له پیشه وایانی شه رعزانمان، ههشتیان ئیستا شوینکه وتوویان هه، تهو ههشت (٨) پیشه وایه ئیستا شوینکه وتوویان هه: (ته بو حه نیفه، مالیک، جه عفه ری صادق، زهیدی کوری عه لی، شافیهی، ته حمه دی کوری حه نبه، داوودی زاهیری، عه بدوللای ته میمی) ره حمه تی خویان لی، تهو ههشته ئیستا شوینکه وتوویان هه، شهش پیشه وایان زانای دیکه ش هه بوون، که مهزه به کانیان شوینکه وتوویان نین، تهو پیشه وایانه ی تهو چوارده مهزه به ش، ته مانه ن:

١- سفیان الثوری: (٩٧-١٦١) هـ.

٢- سعید بن الجبیر: (٩٥-٤٦) هـ.

- ۳- لیث بن سعید: (۹۴-۱۷۵) هـ.
  - ۴- الأوزاعي: (۸۷-۱۵۷) هـ.
  - ۵- سفیان بن عیینة: (۱۰۷-۱۹۸) هـ.
  - ۶- أبو جعفر الطبري: (۲۲۴-۳۱۰) هـ.
  - ۷- أبو حنيفة النعمان بن ثابت: (۸۰-۱۵۰) هـ (الحنفية).
  - ۸- مالك بن أنس: (۹۳-۱۷۹) هـ (المالكية).
  - ۹- جعفر الصادق: (۸۰-۱۴۸) هـ (الجعفرية).
  - ۱۰- زيد بن علي (۸۰-۱۲۲ هـ / ۶۹۸-۷۴۰ م) (الزيدية).
  - ۱۱- محمد بن إدريس الشافعي (۱۵۰-۲۰۴) هـ (الشافعية).
  - ۱۲- أحمد بن حنبل: (۱۶۴-۲۴۱) هـ (الحنبلية).
  - ۱۳- داود بن علي بن خلف الأصفهاني، الملقب بالظاهري: (۲۰۱-۲۷۰) هـ (الظاهرية).
  - ۱۴- عبدالله بن إباح التميمي: (۸۶) هـ (الإباضية).
- ئه مانه ئه و زانایانه بوون که له هه مووان بهرجهسته تر بوونه، ئه گه رنا به ته ئکید زانای دیکه ش زۆر بوون، به لام مه زه به کانیان نه نووسراونه وهو، شویتکه وتوانیشیان بهو شیویه نه ماون.

پینچ کورته سهرنج دهرباری مهزهبه فیکهیهکان

۱- وهحیی و شهریعه تی خوا، ئایین (دین) دو خوا (عز و جل) که فهرموویه تی:

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ ۱۹ آل عمران

مه بهست پی و دهحیه، ئه و دهحیه ی که له قورئان و سونه تدا خو ی
دنهوینی، به لام مه زه به کان تیگه یشتنی زانایان له دین، له بواری حوکه
کرده ییه کان (الأحكام العملية) دا، هه روه ک چون ری باز دهکانی ته سه ووف له بواری
ته زکیه ی نه فسدا، بریتین له تیگه یشتنی زانایان له و ئایه ت و فهرمایشته ی
که باسی ته زکیه و ئه خلاق دهکن، هه روه ها کتیه کان ی ئیمان و عه قیده و ته وحید،
بریتین له تیگه یشتنی زانایان له و ئایه ت و دهقانه ی سونه ت که باسی ئیمان
و عه قیده دهکن.

۲- ئه صل له مسولمانه تی و دینداریی دا ئه و دیه که هه رکه س بوخو ی له
شه ریعه ت تی بگا، له قورئان و سونه ت ئاگادار بی و بیان خوینی ته و ده تما شایان
بکا و لییان تی بگا، دینداری بکات، چ وه ک ئیمان و عه قیده، چ وه ک ئه خلاق،

چ وەك هەڵس و كەوتی: تاكیی، كۆمه‌لایه‌تی، سیاسیی، كاتی خۆی وابوو: هاو‌ه‌لان ئاوا قورئانیان له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ودرگرتوو، فه‌رمایشته‌كانی كه‌ فه‌رموونی و، ئەو كرده‌وانه‌ی كه‌ كرده‌وونی، پێیان ده‌گوتی: سوننه‌ت، واته‌: رێبازی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) بۆ تیگه‌یشتنی قورئان و، چۆنیه‌تی پراكتیزه‌ كردنی قورئان، هاو‌ه‌لان پیغه‌مبه‌ری خایان (صلی الله علیه وسلم) له‌ به‌ر چا‌و بوو، هه‌م كه‌ ئایه‌ته‌كانی خوێندوونه‌وو، هه‌م كه‌ بۆشی جیبه‌جی كرده‌وون، رێك دینیان به‌ به‌رجه‌سته‌ كراوی له‌ پیغه‌مبه‌ری خادا بینوو: به‌ ئیمان و عه‌قیده‌یه‌وه‌، به‌ عیباده‌تییه‌وه‌، به‌ ئەخلاق و، به‌ جه‌نگ و جیهادو، به‌ سیاسه‌ت و، به‌ هه‌موو شتیکیه‌وه‌.

له‌ دوا‌ی وی خه‌لیفه‌ راشیده‌كانیشی به‌هه‌مان شی‌و، له‌ دوا‌ی ئەوانیش هه‌ركه‌سه‌ به‌پێی خۆی، ئەصل ئەوه‌بوو، به‌لام و‌رده‌ و‌رده‌ كه‌ ژماردی مسولمانان زۆر بوو، كه‌سیكی وەك پیغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) كه‌ به‌س ئەو وابوو، له‌نیواندا نه‌ما، كه‌ به‌ته‌واویی به‌رجه‌سته‌ كهری قورئان و سوننه‌ت و ئیسلام بی، نه‌ ئەبو به‌كر خوا لی‌ رازی بی به‌ته‌واویی وابوو، به‌لێ جێشینیی یه‌كه‌می پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) بوو له‌ هه‌موو كه‌س با‌شتر بوو، به‌لام پارێزراو (معصوم) نه‌بوو له‌ هه‌له‌، هه‌روه‌ها عومه‌رو، عوسمان و، عه‌لی، خوا له‌هه‌موویان رازی بی، ئەو چوار خه‌لیفه‌ راشیده‌، له‌ هاو‌ه‌لان له‌هه‌مووان با‌شتر بوون، به‌پێی تیگه‌یشتنی ئیمه‌و، له‌ هه‌مووانیش دینه‌دارتر بوون و، به‌ شه‌ریعه‌ته‌وه‌ پابه‌ندتر بوون، به‌لام سه‌ره‌نجام پارێزراو نه‌بوون له‌ هه‌له‌، بۆیه‌ش قسه‌ی ئەوان به‌دین دانه‌نراوو، كرده‌ودی ئەوان به‌دین دانه‌نراوو، مه‌گه‌ر ئەودی راس‌ته‌وخۆ دین بوویی و جیبه‌جیان كرده‌بی، ئەگه‌ر راس‌ته‌وخۆ ئایه‌تیکیان جیبه‌جی كرده‌بی، راس‌ت حوكمیكی شه‌رعییان جیبه‌جی كرده‌بی، ئەوه‌ دین بوو، به‌لام ئەودی دیکه‌ كه‌ بۆچوون و تیگه‌یشتنی خۆیان بوو، به‌ دین دانانری، به‌لكو به‌ تیگه‌یشتنی ئەوان له‌باردی دینه‌وه‌ دادنه‌ری.

هه‌ر له‌ خه‌لیفه‌ راشیده‌كانه‌وه‌ بگه‌ر، هه‌تا دوا‌یی به‌و شی‌ودیه‌ بوو، ئنجا وەك پێش‌تریش با‌سمان كرد: ئیستاش له‌بوا‌ری پایه‌كانی ئیماندا، لاسایی كرده‌وه‌

دروست نیه، به گشتی دروست نیه، واته: دروست نیه بلی: ئیمانم به خوا هیه، چونکه فلان ماموستا وا دهلی، یان: ئیمانم به فریشتهکان هیه، چونکه فلان ماموستا وایگوتود، ههروهها... به لکو دهبی ئینسان خوئی بگاته قهناعت و یهقین، که خوا سبحانه و تعالی هیه، ئنجا ئه و خوایه کتیبی ناردوون به فریشتاندا، بۆ پیغه مبه ران سهلامی خویان لیبی، ههروهها رپۆژی دوایی هیه، دهبی ئینسان خوئی بگاته یهقین و زانستی به وه ههبی، چونکه خوی کاربه جی فهرموویه تی:

﴿ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ﴾ (۱۹) محمد.

واته: بزانه که جگه له خوا هیچ په رستراویک نیه.

زانایان دهلین: هه موو ئه و دواندانه ی پرویان له پیغه مبه ره (صلی الله علیه وسلم)، ئه گهر به لگه و نیشانه یه که نه بی تاییه تیان بکات به وه وه، ئۆمه ته که شی ده گرنه وه، لیژدهش که ده فهرموئی: ﴿ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ﴾ (۱۹) محمد، واته: بزانه! که جگه له خوا هیچ په رستراویک نیه، ئیمهش ده گرتته وه، دهبی بزانی و عیلمت هه بی به و راستیی هه گه و ره مه زنه که: جگه له خوا هیچ په رستراو نین، ههروهها سه ره جه م پایه کانی دیکه ی ئیمان.

بۆیه زانایان دهلین: له بنچینه کانی ئایین (أصول الدین) دا لاسایی کردنه وه (تقلید) دروست نیه، به لām له بواری ورده کارییه کانی دیکه ی دینداریی دا، به ته ئکید هه موو که س بۆی نا کرئی بۆ خوئی لی بکو لیتته وه و تی بگات، وه که پیشتیش باس مان کرد: له بواری یاسا کرده ییه کاند، که فیه سه ره په رشتی ئه و لایه نه ده کات، دروسته ئینسان به دوای زانایان بکه وئی، ئه گهر بۆ خوئی نه زانی، له وه شدا شو ئیکه وتن (إتباع) هیه، نه که لاسایی کردنه وه، چونکه وه که پیشت باس مان کردو^(۱): (تقلید) له (قِلَادَة) وه هاتو، که به ریشمه ی و لاخ ده گوتری، ئه و و لاخه نازانی خاوه نی بۆ کوئی ده با؟ به راستی ته قلید له مسولمان نا وه شیته وه، راسته زانایان باسی (تقلید) یان کردو، به لām به بۆ چوونی من ئه و وشه یه جوان

(۱) له به شی یه که می ته وهری دو وه مدا.

نیه، چونکه ئەو وشەیه حالەتی زەم دەگرتتەو، مسولمان لێی ناودەشیتهو، له دینداریی و خوا پەرستیییدا لاسایی خەڵکی دیکە بکاتەو، چونکه خوا سبحانە و تعالی ئەوێ له کافرەکان بەرەخەنە گرتو.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَاءَنَا أَوَلَوْ كَانُوا ءَابَاءَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ (البقرة ۷۰)

واتە: ئەگەر پێیان بگوترێ: شوێن ئەو بەکەون که خوا داڕبەزاندو، دەلێن: بەدوای ئەو دەکەوین که باب و باپیرانمان لەسەری بینو!

که ئەو دەر لەئێو مسولماناندا ئیستا بوونی هەیه، چەند مەجلیس و کۆڕ هەیه دەلێی: خوا وایفەرموو، پێغەمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) وای فەرموو، دەلێن: ئەو دەرمان نەزانو و هەر ئاوا فێر بووین! وەک قەسەى موشریکەکان، بۆیە که پێتان دەلێم: مسولمانان زۆر له قورئان و سوننەت دوور کەوتوونەتەو، بۆیە وایمان لێتاتو، ئەو بەراستی وایەو له هەموو پرووکیشەو بەشیوێهەکی گشتیی، هەلبەتە نالێم: مسولمانان کافر بوونە! دەلێم: له شەرعیەت دوور کەوتوونەتەو دیندارییەکیان کال بۆتەو، بەتایبەتی لە پرووی چاک تیگەیشتنی دینەو، هەرکەسیکیش باش لە دین تێنەگات، باشیش پێوێ پابەند نابێ، هەمیشە کارکردن، لقی تیگەیشتنە، کەسێک چاک تێنەگات، چاکیش کار ناکات.

۳- هەتا سەددی چوارەمی کۆچی، هیچ کەس بەرەهایی بە مەزھەبەکانەو پابەند نەبوو، بەڵکو له سەردتاو هەتا سەددی چوارەمی کۆچی:

یەك"یان خەڵك شاردزا بوو بۆخۆی، شاردزاییەكەش رێژدیی بوو، بەلام هەرکەس بەشی خۆی شاردزا بوو، چونکه زانیویانە دەبی له قورئان و سوننەت تیگەن.

دوو"یان ئەوێ شاردزا نەبوو، له شاردزاییانی پرسید:

﴿فَسَلُّوا أَهْلَ الدِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ (النحل ۴۳)

واتە: ئەگەر نازانن، له شاردزاییان پرسن.

له شارهزایانیان پرسید، بهیج تهودی خوځیان بیهستنه وه به زانیه کی دیاری کی کراووه.

به لام شوینکه وتنی مه زه به کان، له دوای سه دهی چواره مه وه پهیدا بوو، ته وه که کۆمه لیک خه لک خوځیان بیهستنه وه به زانیه که وه، ته گهرنا پیشی خوځیان به هه موو زانیانه وه ده به سته وه، بویه شه رعزانان گوتوویانه: (العامی لا مذهب له) خه لکی گشتیی مه زه به بی نیه، هه روه ها گوتوویانه: (مذهب العامی، مذهب مفتیه)، مه زه به بی خه لکی گشتیی، مه زه به بی موفتیه که یه تی، چونی فه تو بو بدات، به وه وه پابه ند دهی، ته ماما هه ر له ریوه خو ی له سه ر مه زه به یی قورخ کردبی، راست نیه، ته وه له سه دهی چواره مه وه روویدا، که دهر گای ئیجته ها دو بیر کردنه و دیان داخست، دهر گای تیگه یشتنی تازه یان له دین، داخست، تنجا له و کاته شه وه مسولمانان ئاوا لیژ بوونه وه، به ره و خوار له هه موو رووینکه وه!

۴- ئیستاش شه ریعت نه له چوار مه زه به کان و، نه له هه شت مه زه به کان و، نه له که مترو زیاتردا کورت هه لئه ها تو، به لی شه ریعت، نه چوار مه زه به که یه به ته نی، نه هه شت مه زه به که یه وه، نه ته نیا زیاتر له وانه شه، به لکو شه ریعت دهریا وه، ته وانه ش هه موویان جو گه له ن لییه وه هه لبه ستراون، هه رودک چو قورطان و سوننه ت دهریای عیرفان و ته زکیه ی نه فس و بو خوا صولحانه و، ریباره کانی ته سه ووف جو گه له ن لییه وه هه لبه ستراون و، ته زموونی به شهرن! تنجا ته مه ش زور شتی له سه ر هه لده چنری: ته گهر شه ریعت کورت هه لئه ها تبی له فلان مه زه به ب و فیسار مه زه به دا، که واته: ته گهر که سی: له مه سه له یه که له مه زه به که ی لایداو رایه کی دیکه ی هیئا، که له هیچ کام له مه زه به که اندا نه بوو، به لام موافیقی زمان و عه ربه ی بوو، پیچه وانه ی ئیجماع نه بوو، له گه ل رووچی قورطان و سوننه تدا ده گونجاو، به لگه ی به ده سته وه بوو، ته وه شتیکی ناشه رعیی و خراپی نه کردوه، به لکو شتیکی زور باشی کردوه!

ئیستا چه ندان مه سه له ی تازه نو ئ هه ن، که زاناو پیشه واکانی پیشووی ئیمه، له خه ونیشدا نه یانبینیون، ته و شیوازی شه رو ئاشتی و، دنیا به ریوه بردنه ی ئیستا ده کری، له خه ونیشدا شتی وایان نه بینیه، چوونه سه ر مانگ و روکیت هه لدان

بۇ سەر مەرىخ و، دىنيا گەران و، بن دەريا پىشكىن و، ئەنتەرنىت و، ئەو ھەموو تەكنۇلۇژىيە ئىستا پەيدا بوود، لە خەونىشدا نەيانىنىو، كەواتە: ئەودى لەباردى ئىمان و عەقىدەدە، لەباردى بووناسىيەدە، لەبوارى ئەخلاق و رەشتەدا، لەبوارى بارى كەسىتتىدا، گوتوويانە تەواود، چونكە ئەو لايەنە لە ژيانى مەرۇف، نە گۆردە، بەلام ئەودى بۇ بوارى ھەلس و كەوتى سىياسى و ئابورىي و جەنگ و ئاشتىي و گوتوويانە، ھەمووى پەيودستە بە رۆژگارى خۇيانەدە، ئەگەر بەكەلكى ئىستا نەھات، بۇ ئەوان نوقصانىي نى، بەلام بۇ مۇسۇلمانانى ئىستا نوقصانىيە، بەدواي فەتواو بۇچوونى زانايەك بىكەون، كە ھەزارو دووسەد (۱۲۰۰) سال كەمتر يان زياتر پىش خۇيان ژياودە، لە كۆمەلگايەك و ھەل و مەرجىكدا ژياودە كە: (۱۸۰) پەلە جىايە لەودى ئىستا، دوايىش خەلك وا دەزانى دىن بەجى ماوہ لەژىن، نازانى بۇيە مۇسۇلمانان لە ژياندا بەجىمان، چونكە عەقلى خۇيان داخستودە گوتوويانە: تازە كەس بۇى نىە لە قورئان و سوننەت تى بگات!!

۵- دەرگاي ئىجتىھاد خوا كەدوويەتەودە، بەكەس دانەخراودە داناخري، چونكە ئايا خوا عز وجل دەرگايەك بىكاتەودە، بە مەرۇف دادەخري؟ خوا بىفەرەموى: لىبىكۆلنەودە وردىنەودە لە قورئان رابمىنن و سەرنج بدن، كەس بۇى ھەيە بلى: بۇت نىە كارى وا بىكەى؟! كى ئەو ھەقەى پى داودە؟

ھەلبەتە ئەودەش ھەل و مەرجى خۇى ھەبوو، كە ھەندى لە زانايان كاتى خۇى فەتوايان داودە گوتوويانە: دەرگاي ئىجتىھاد داخراودە، لەبەر ئەودە وايانگوت تەماشايانكرد: ھەندى كەس ياساي شەرعىيان ھەلدەھىنجان، بە گۆردى ئارەزووى حوكمرانانى لارو ستەمكار، وەك ھەندى لەو مەلایانەى ئىستا كە سەر بە حىزبە عەلمانىيەكانن، فەتواي سەيرو عەجايىب دەدەن! ئىنجا ئەو زانايانەش تەماشايان كرد: دەسلەتداران وەك پىويست پابەند نىن بە شەرعىەتەودە، ھەندى لەو كەسانەش كە زانا (عالم) نىن و (مۇتەالم)^(۱)، يان (شىخ) نىن و (مۇتەشىخ)

(۱) عالم: زانا، مۇتەالم: خۇ بەزانا پىشانەدرى نەزان.

ن، ھەندى قىسە دەكەن، بەپىي ئارەزوۋى دەسلەپتە ئادەتتە، كە ئىمامەكانى پېشىي نەيانكردوون، پېيان دەگوتن: چۆن ئەو قىسانە دەكەن؟ دەيانگوت: ئىجتىھاد دەكەين، (ھەم رەجال ونەن رەجال) بۆيە ھەندى ئەو زانايانە گوتوويانە: دەرگاي ئىجتىھاد داخراۋە، واين دانائە كە ئەگەر گوتيان: دەرگاي ئىجتىھاد گالە دراۋە، بەناچارىي ھەر قىسەي ئەو مەزھەبەنە دېننەۋە كەس بۆي نە قىسەيەكى تازە بىكات، بە حىساب بۆ ئەۋەي رې بىگرن ئەو پاشا گەردانىي (ئىنقىلاۋ)، كە لە فەتۋادا ھەبۈۋە! بەلام بەتەككىد شىتەكى باشيان نەكردۈۋە، با ئىجتىھاد ھەر كىرايەۋ ئەو دەرگايە دانەخرايە، دەرگاي ئەو ئىجتىھادۋ بۆچۈنەنەي لە خەزىمەتى ھۆكۈمرانانەن، رەخەنەي لى گىرايە، ئا ئەۋە باشتر بوو ئەۋەي دەرگاي بىرەكەنەۋە كۆش كەن و تىگەيشەننى تازە لە قورئان و سوننەت، دابخەي، چۈنكە كە ئەۋەت كەن، دەپى كۆپانە بەدۋاي ھەندى بۆچۈن بىكەۋى، كە بەكەلەكى سەرەمەي تۆ نايەن، يان دەپى ئەو بۆچۈنەنە گەپى، دەسلەپتە ئادەتتە چۆنەن پى خۆشە، ئاۋا بىرەي بەن!

ئىنا بۆ زانايەتتەن! (ئىبن القىم) كە لە سالى ھەۋسەدۋ پەنجا (۷۵۰ك) دا ۋەفاتى كەدۈۋە، ئەو كاتەۋە، كىتەپنىكى ھەيە بەناۋى: (إعلام الموقعين عن رب العالمين)، ئەۋەدە دىلى:

{ئەبەر ئەۋەي زانايان رېيان گەرت ئەۋەي ئىجتىھادى تازە بىكەي، بۆ ھەلەنەنجانى ھۆكۈمى شەرىئىي تازە، لە قورئان و سوننەت و، رەۋادۋ پېشەتەي تازەش دەھاتنە پېش و، پىۋىستىيان بە ھۆكۈمى تازە ھەبۈۋە، زانايانەش رېيان ئەۋە گەرتەۋە تىگەيشەننى تازە لە قورئان و سوننەت دەرېنەن، كاتەك دەسلەپتە ئادەتتە زانايانەش دەگەرەنەۋە بۆ زانايان و دەيانگوت: ئەو مەسەلەيە ھۆكۈمى چىيە؟ دەيانگوت: نازانەن و ئەمەزھەبەكاندا نەھاتەۋە، چۈنكە ئەسەرەمەي واندا نەبۈۋە، سەرەنجان ھۆكۈمرانەكان دەيانگوت: چى بىكەين؟ ئەگەر تىۋە فەتۋامان بۆ نەدەن و، ھۆكۈمەن بۆ ھەلەنەنجان، بۆخۇمان چۆنەن پى باشە! ئىنا يان لە تەتەرۋ مەغۇلىيان ۋەردەگەرت، يان لە رۇمىيان ۋەردەگەرت، يان لە فارس، يان لە عادەتەي خەلەكى عەشايرو بىبابەنشىن، ۋەريان دەگەرت، (ئىبن القىم) دىلى: ئەۋە

بىرۈكەۋ نەزىنىي و نەشەرىيى ھاتتە نىۋ مەسۇلمانانەۋە، ئەۋ زانايانەي رېڭاي ئىجتىھادىيان نەدا، ھۆكۈمرانانىيان ناچار كەرد: پەنا بەرن بۆ ھەندى ياساي نەشەرىيى كە لە غەيرى شەرىعەتەۋە سەرچاۋەيان گەرتەۋ^(۱) قەسەكەشى زۆر جۈانەۋ لە كىتەبى يەكەمى مەۋسۈۋەي: {ئىسلام و دەۋلەتدارىي} دا ھىئاۋمەۋ، قەسەشم لەبارەۋە كەردەۋ^(۲).

ئىستاش لەكۈتايى ئەم تەۋەرىيەدا، چۈار تەۋرەمى دىكەي نىۋ مەسۇلمانان، لە مېژۋوى ھاۋچەرخدا دەخەينە روۋ، مېژۋوى ھاۋچەرخ، مەبەستەم ئىستا نىيە، بەلكۈ زىاتەر مەبەستەم ھەردوۋك سەدەي ھەژدەۋ نۆزدەۋ، بەشىك لە سەدەي بىستە:

لە تۈرە كۈمەنەنەنەكان لەكەلتانين
Stay in touch on social media
نەشەمەم غەير مۇۋەپپەقىيەتلىك

ۋاگەپاندى مەكتەبى مامۇستە غەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play   App Store

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

عەلى بابىر/ AliBapir

عەلى بابىر/ AliBapir

كەتەبى
ۋاگەپاندى مەكتەبى مامۇستە غەلى بابىر

Telegram   WhatsApp   Viber

ۋاگەپاندى مەكتەبى مامۇستە غەلى بابىر

(۱) چەمەك و واتاي قەسەكەم ھىئاۋە، ئەك دەقەكەي، بىروانە: ج ۴ ص ۴۶۱.

(۲) بىروانە: ئىسلام و دەۋلەتدارىي، بەرگى ۱، لا: ۲۰-۲۴.

بزووتنه وهی وههابیی (الحركة الوهابية)

۱- پیناسه.

۲- بهرنامه و سه رهه لدان.

۳- جهوت ره خنه و سه رنج له سه ر جوولانه وهی (وهابیه).

راځه پانډنې مه ځه پې ماښستا عهلي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له نوره څومره لاره سپهڅه ځان له ځه پانډنې
Stay in touch on social media
نن مه ځه پې موافق انواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردي

راځه پانډنې مه ځه پې ماښستا عهلي باپير

عهلي باپير/ AliBapir

عهلي باپير/ AliBapir

که نالې
راځه پانډنې مه ځه پې ماښستا عهلي باپير

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

پێناسە

دامەزڕێنەری ئەم تەوژمە (محمد بن عبدالوهاب)ە، کە لە سالانی: (۱۱۱۵-۱۲۰۶ک/ ۱۷۰۳-۱۷۹۲ز)دا ژیاوە، دیارە موخەممەدی کۆری عەبدولوەهەب، وەك هەر زانایەکی دیکە، خۆی بە شوێنکەوتووی پیشینی چاك (السلف الصالح) لەقەڵەم داوە، لە کتیبەکانیدا زۆر باسی بۆچوونەکانی سێ لە زانایان دەکات، کە بریتین لەم سێ پیشەوايە:

- ۱- أحمد بن حنبل: (۱۶۴-۲۴۱هـ/ ۷۸۰-۸۵۵م).
- ۲- ابن تیمیة: (۶۶۱-۷۲۸هـ/ ۱۲۶۳-۱۳۲۸م)
- ۳- ابن قیم الجوزية: (۶۹۱-۷۵۱هـ/ ۱۲۹۲-۱۳۵۰م).

موخەممەدی کۆری عەبدولوەهەب زیاتر خۆی بە شوێنکەوتووی ئەو سێ زانایە لەقەڵەم دەدات و، قسەکانی ئەوان زیاتر لە کتیبەکانیدا باس دەکات.

هەلبەتە تەوژمی (وهابی) ناحەزەکانیان پێیان گوتوون: (وهابی)، بەلام خۆیان بەخۆیان گوتو (الموحدون)، خوا بەیەكگرا، بەلام ئەگەر بلی: (الموحدون) کەس نایانناسیتەو، هەتا نەبلی: وەهەبایی، لەبەر ئەوە زانایان گوتوویانە: ئەگەر کەسێک بەناویك بناسرێ و ناوەکەش ناشەرعیی نەبێ، ئاساییە ناوەکە ی بۆ بەکار بهێنی.

بەرنامە و سەرھەلدان

رەۋىتى (وھابى) كارى سەرەككەپكەن بىرىتى بوۋە لە گىرپانەۋەى خەلەك بۆ خوا بەيەككەرتن و، دژايەتتىي كەردنى شىرك، بەتايىبەت مامەلەكەردنى خەلەك لە گەلە مردوۋەكانىاندا، مەزارگەى مردوۋان و پىشەۋايان و صالحان ھەر بۆيەش نازناۋى: (الموحدون)يان ھەبوۋە.

(محمد بن عبد الوهاب) لە گەلە (محمد بن سعود)دا، لە سالى: (۱۱۷۹ھ/۱۷۶۵م)دا، رېككەۋتەننىك دەكەن، ئەو كاتە (محمد بن سعود) ئەمىرى (دژعيە) بوۋە، كە شارىكە لە حىجاز، كە (محمد بن سعود) ۋەك سەۋكى سىياسىي و (محمد بن عبد الوهاب) ۋەك سەۋكى رېۋوچىي ئەو خەلەك و جوۋلانەۋەيە بوۋە چەند شويىنكىيان گەرتوۋن، بەلام چۈرە (۱۴) سالى دۋاى مردنى (محمد بن عبد الوهاب)، لە سالى: (۱۲۲۰ك/۱۸۰۵ز)دا، (محمد بن سعود) (حەرمىن) دەگرى، واتە: مەككە ۋە مەدىنە، دۋاى لە نەجدو، تىھامە ۋە حىجازدا، دەۋلەتەك دادەمەزىننى، پىي دەگوتى: دەۋلەتى (سعودىيە)كەم، بەلام لە سالى: (۱۲۳۳ك/۱۸۱۸ز)دا موحەممەد ئەلى پاشا، كە والى مىصر

بووه، له‌لایهن سولتانی عوسمانییه‌وه پاسپێردراو هی‌رشی کرده سه‌ر ده‌وله‌ته‌که‌ی
(محمد بن سعود) و کو‌تایی به ده‌وله‌ته‌که‌ی هیناو، شاری (درعیة)ی گرت و
ده‌وله‌ته‌که‌ی ڤووخا.

خوا پشتیوان بی ئیمه دوا‌یی له ته‌وه‌ری پینجه‌مدا، له‌باسی جموجۆله‌کاندا،
باسی ته‌وژمی (سه‌له‌فی) ده‌که‌ین و میژوویه‌کی جوولانه‌وه‌ی {وه‌هه‌ایی}
باس ده‌که‌ین.

له‌ تۆژه‌ کۆمه‌لانه‌یه‌کان له‌که‌نایان
Stay in touch on social media
نخ‌ مهم‌ عیر موانع‌ ان‌وام‌ل‌ الاجتماعی

ر‌ا‌که‌ب‌اند‌نی مه‌کتبه‌ی م‌ام‌وس‌تا‌ ع‌له‌ی باب‌یر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play AppStore

ع‌له‌ی باب‌یر/ AliBapir

ع‌له‌ی باب‌یر/ AliBapir

که‌نای

ر‌ا‌که‌ب‌اند‌نی مه‌کتبه‌ی م‌ام‌وس‌تا‌ ع‌له‌ی باب‌یر

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

ر‌ا‌که‌ب‌اند‌نی مه‌کتبه‌ی م‌ام‌وس‌تا‌ ع‌له‌ی باب‌یر

حهوت رهخنه و سهرنج له سهر جوولانهوهی (وهابیة)

۱- سهختگیری و تییه پاندن، له عیبادت و عه قیدو عادهتدا، یه کینک لهوانه:
به کافر دانانی مسولمانانیک که ههلهیه کیان لی دهرکه وتود، که (محمد بن
عبدالوهاب) پیی وابوو شیرکه، که رهنکه شیرک نه بووی، له حالیکدا که
ئه گهر شیرک و کوفریش بی، ههر به قسهی پیشه وایه کهی خوی: (ابن تیمیه)
له چهند شوینیک له (مجموع الفتاوی) کهیدا دهلی: {جاری وایه قسهی مروئیک،
یان کردهوه کهی شیرک دهبی، یان کوفر دهبی، به لام خوی به موشیرک و کافر
له قه له م نادرئ} به لام به ههقیقهت موحه ممه دی کوری عه بدولوه ههاب زور
تیی په پاندوده، ههر کهسی شیرک یان کوفری لی دهرکه وتبی، یان تهودی ئه
به شیرک یان کوفری زانیوه! یه کسه ر خاوه نه کهشی به کافرو موشیرک له قه له دا
داوه، مامه لهی کافرو موشیرکانیشی له گهل کردوه، بۆ وینه: دهوله تی
عوسمانیی به و پان و پورییهی که زوربه جیهانی ئیسلامیی له بهردهست دا بووه،
ئه و دهوله تهی هه موو کافر کردوه! به سولتان و (شیخ الإسلام) دوه، ههرچی
له گه لیان بووه، ههرچی پییان رازی بووه!

ھەندى جار (محمد بن عبدالوھاب) زۆر مەدھ دەكرى و لە كەولئى خۆى زۆر دەبردېتە دەرى، لەلایەن ھەندى لە دەولەتانی حوكمى بنەمالەبى و میراتیيەو، ئەگەر نا پىم وایە لە رپوى زانستەو - وەك لە كتیبه كانیەو دیارە - ئاستىكى بەرزى نەبوو زۆر لە خوار ئاستى نەك ھەر (ابن تیمیة) و (ابن القیم) بگەر (الشوكاني) و (الصنعاني) یشەو بوو، پیاویكى باش بوو زۆرىش خۆى ماندوو كردو، بەلام ئەو یەككە لە تییینیەكان لەسەرى، كە زۆر سەخت گیر بوو لە عەقیدەدا، لە عیبادەتدا، لە عادەتدا، ئاستىكى زانستى بەرزىشی نەبوو.

۲- (ابن عبدالوھاب) ھەر كەسك لە گەلئى ناكۆك بووبى، جەنگ كردنى لەدژى بەرەو دانوو، پەناى بردۆتە بەر ھىزو چەك و، خوینیشى بە ھەلال زانیوو، سەر مالیشى بە غەنیمەت زانیو! بۆیە خوینىكى زۆرى رشتو، كە پىم وایە زۆرى بە ناھەق بوو، ئەگەر نەلین: ھەمووى!

۳- كۆمەلەكەى زۆر خەرىكى ئەو بوو گۆرستانان پرۆوخینى! بە سوپایەكەو ھاتو بۆ (كربلاء) و تەختى كردوو ژمارەكەى زۆر خەلكى لى كوشتوو، ھەرچى پارو سامان كە لەسەر گۆرپى (حسین) خوا لى رازى بى، كۆكراوتەو، ھى شیعەكان، ھەمووى بردو، ئنجا بەھەرھال پارەكەى عافیت بى، بەلام خەلكەكەى بۆچى دەكوشت و قەبرەكانى بۆچى دەرووخاندن؟ دەگونجا گومەزو شتە زیادەكان لا بەرى.

ئنجا نەك ھەر لەوى، لە گۆرستانى (بقیع) یەك قەبرى ھاوولانى نەھىشت، ئیستا تۆ دەچىە گۆرستانى (بقیع) نازانى كامە گۆرپى كامەبە؟ بۆ وینە: ئەگەر بمانزانبايە، ئەو قەبرى عایشەبە دایكى ئیمانداران و، ئەو ھى فلان ھاوولەو، ئەو ھى فلانە، قەیدى چى دەكر! زۆر زیدەرپۆی ئەوھشدا كردو.

۴- لەمەسەلەى بە ھەرام داناندا، بازەى قەدەغەكان (محرمات)ى زۆر فراوان كردو، دژى داھىنان بوو، دژى ئەو شتانە بوو كە پەيوەندیان بە دەولەت و مەدەنیيەت و شارستانیيەتەو، ھەيە، دواى لەدەولەتى دووم و سیيەمى سعوودیشدا، ھەر شتىك بردراو بۆ حىجاز گوتوویانە: ئەو بیدعەتە، سەيارد،

تەييار، ھېلى شەمەندەفەر، ويىنە، قاۋە خواردنەۋە، پەردەدەردن بۇ ۋەزى پېغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، گوتتويانە: ئەوانە ھەموويان بىدعەتن! بۆيە مامۇستاي گەۋرە كۆيە لە تەفسىردەكەى خۇيدا لەبارەى ئەو دەۋلەتەۋە دەلى: ھەندى شتى باش باشيان ھەيە {چونكە مەلای گەۋرە زۆر دژى شىخى ساختەۋە ھەلەۋ پەلەكانيان بوۋە، لەو ۋەزىدە زۆر كەيفى بەۋ ۋەھابىيانە ھاتەۋ} دەلى: بەلام ئەۋانېش بى قەزا بن، ھەر خۆت بىجۈۋلېنەۋە دەلېن: بىدعەتە، ھەموو شىتەكان قەدەغە كەردەۋە، كەس ناۋىرئ لە كەۋلى خۇيدا بىجۈۋلې.

۵- مانای بىدعەتيان زۆر فراۋان كەردەۋە، زۆر شت ھەيە ھېچ پەيۋەندىي بە مەسەلەى بىدعەتەۋە نىيە، بۇ ويىنە: ئىستاشى لە گەلدا بى لە سەۋدىيە خۇپىشانان بىدعەتە! خۇپىشانان مامەلەى خەلگە لەنئو خۇياندا، مامەلە لە گەل خاداد، بىدعەتى دىكەۋىتى، چ مامەلەى فېكرىي، ۋەك ئيمان ۋە قەيدە، چ مامەلەى كەردەبى، ۋەك عىبادەتەكان ۋە دروشمەكان، ئەمما مامەلەى خۇمان لەنئوان خۇماندا: خۇپىشانان دىكەين، رەخنە لەيەكەى دىگىن، ئەۋە ھېچى بىدعەتى نايەتە نئو، ئىجا عەجەب ئەۋىيە: (ابن عثيمين) ۋ (ابن باز) رەخمەتى خويان لىيى، ۋەك لە كىتەبى: {جەژن ۋ يادو بۆنەكان} دا ھىناۋمە - زانايانى دىكەش ھەروا دەلېن- دەلېن: بىدعەت لە دوو بازەنەدايە، بازەنى عەقەدەۋە، بازەنى عىبادەت، ئىجا ۋەرە پىم بلې: ياد كەردنەۋەى لەدايك بوۋنى پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم)، يادى كۆچكەردن، جەنگى بەدر، شەۋرۋىي، ۋەزى دەرەخت، ۋەزى مىندال، ۋەزى دايك، ۋەزى ۋەزنامەنوسان، ئەۋە يادو بۆنانەى دىكە كە ھەن، لە خودى خۇياندا، چ پەيۋەندىيان بە بىدعەتەۋە ھەيە؟ ھەموۋى مامەلەى خەلگە لەبەينى خۇياندا، بۆيە ھەركاميان تەماشاي نئودەۋكەكەى دىكەين: ئەگەر نئودەۋكەكەى شەرىعىي بوۋ، شەرىعىيەۋ، ئەگەر ناشەرىعىي بوۋ، ناشەرىعىيە، ھەروەھا تەماشاي شىۋازەكەيان دىكەين: چۆن دىكەين؟ ئەگەر شىۋازەكەى ناشەرىعىي بوۋ دەلېن: لەبەر ئەۋەى ناشەرىعىيە، رەخنەمان لىي ھەيە، ئەگەرنا ئەگەر ۋەزىك تايبەت بىرى بە يادى دايك، چ كىشەى ھەيە؟ ۋەزىك تەرخان بىكەين باسى رەۋشت ۋ ئاكارى پېغەمبەرى خوا

بکهين، ناشهريعييه کهي له کويدايه؟ ههروهها هه بۆنه و ياديکی دیکه لهو بۆنه و يادانه، مادام لهخودی خۆيان ناشهريعيي نهبن، بيدهعتيان نايهته سهري، بهلکو شهريعي و ناشهريعيان ديته سهري، چونکه بيدهعت پهيوهندي به عهقيدهو عيبادهتوه هيه.

۶- زۆر دهمارگير بوون بۆ بۆچوونه فيقهيهکانی خۆيان، که هي خۆيان ههميشه پي راست بووهو، هي بهرامبهريشيان ههميشه پي ههله بووه، جاري واش ههيه هه بههلهدانان ئيکتيفايان نهکردوهو، شيرک و کوفريشيان داوته پال تهو کهسانه که بۆچووني پيچهوانه تهوانيان ههبووه، نالييم: موحهممهدي کورپ عهبدولوههاب ئاوا بووه، بهلام شوينکهوتواني تهويان زۆر بووه، ئنجا رهوته کهي تهوانيش که ئيستا پي دهگوتري: قوتابخانهي سهلهفيي و وههابيي، هه رهوت و مهزههبي تهحمهدي کورپ حهنبهله، تهوي ئيستا له بواي دروشمهکاندا، له سهووديه پياده دهکري، مهزههبي حهنبهليه! بهلام بيگومان شوينکهوتواني مهزههبهکانی دیکهش، هه بهدواي قورپان و سوننهت کهوتوون و، له جيهانی ئيسلامييدا بهشيکی کهمی خهلکی، لهسه مهزههبي تهحمهدن، زۆربهی هه ره زۆري لهسه مهزههبهکانی دیکه، بهلام زۆر جار سولتهی سياسي و توانای ماددي، ههندي شتان دهگوري و، بانگهشه بۆ ههندي شت دهکات، که مهرج نيه له واقعدا وايي.

۷- تهو کۆمهله ههستيارييهکی زۆريان ههبووه بهرامبه به بهرهو پيشچوون و شارستانييهت و داهيئان و شتي تازه، وهک پيشتريش ئامارهمان پي کردو، زۆر داخراو گوشهگير بوون وهک دينداري، بهلام سياسييهکانيان سنور نهبووه بۆ کرانهويان، به تايبهت له گهله زلهيزان و پرثيمه وابهستهکانياندا!!

ڀاڳه پانڊني مهڪڙهي ماموستانا عهلي باپير

AliBapir/عهل باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - گوردي

ڀاڳه پانڊني مهڪڙهي ماموستانا عهلي باپير

له تڙوه ڪومهاريهه ٿيهه ڪان لهه ڪهه ٿانهه
Stay in touch on social media
هن معكم غير موقعه انضمامه

ڪهه ٿانهه
ڀاڳه پانڊني مهڪڙهي ماموستانا عهلي باپير

ڀاڳه پانڊني مهڪڙهي ماموستانا عهلي باپير

سه نووسییه کان (السنوسیه)

۱- پیناسه.

۲- تاییه تمه ندییه کانی جوولانه وهی سه نووسییه کان.

۳- بهرنامه ی پهره رده یی سه نووسییه کان.

پیناسه

دامه زرینه ری ئەم جموجۆله، ناوی: (محمد بن علي السنوسي)یه، که له سالانی (۱۲۰۲-۱۲۷۶هـ/ ۱۷۸۷-۱۸۵۹م) دا ژیاوه، پینج سال پيش کۆچی دواپی موحه ممه دی کورپی عه بدولوه ههاب له دایک بووه، له ولاتی جه زائیر، له هۆزی (مجاهر)د، ئەم پیاوه خزمه تیکی زۆر گه وری کردوه له ئە فریقیدا به گشتی، بو وینه: (۱۸۸) قوتابخانه ی کردۆته و: (۲۵) یان له جه زیدی عه ریبیدا بوون و، (۱۶۳) یان له ئە فریقیا بوون: (۹۷) یان له لیبیا، (۴۷) یان له میصر، (۱۷) یان له سوودان و، (۲) یان له توونس، که بهم قوتابخانه گوتراوه گۆشه (زاویه) و (زاویه) ش مزگهوت بووه قوتابخانه شی له گه لدا بووه، کینگهی له گه لدا بووه، شوینی حه وانه ی موریدان و قوتابیانی تیدا بووه، کۆگای تیدا بووه، شوینی راهینان و مه شقی سهر بازیشی تیدا بووه!

به کورتی سهنوسییه کان وک یه کی له زانایه کان ده لی:

{السوسيون: كتیبة الصّدام الإسلامية، في شمال أفريقيا وقلبها للزحف الإستعماري الجديد} ^(۱)، واته: سهنوسییه کان بریتی بوون: له هیزی بهرگری ئیسلامی، له باکووری ئە فریقیا، له نیو دلی ئە فریقیدا، له بهرامبهر هیژی ئیستیعمارێ تازه دا.

تاييه تمه ندييه کاني جولانه ودي سه نووسييه کان

ئهم جولانه وديه پينج تاييه تمه نديي گرنګ و بهرچاوي هه بوون:

- ۱- سه له فييه تيکي^(۱) هاوسه نګ له عه قيددا.
- ۲- ته سه وو فيکي شه رعيي پابه ند به قورئان و سوننه ته وه.
- ۳- له پرووي فيقه ييه وه، ددرگاي ئيجتیهاديان کردو ته وه.
- ۴- په روه رده کردني موریده کان بو جه نګ و جيهاد کردن.
- ۵- بانگه واز کردن و بلاو کردنه ودي ئيسلام^(۲).

(۱) ئهو سهرچا وديه لييم ودرگرتوه ئهو ته عبیره دي به کار هيئاوه، ئه گهرنا (ئيمان و عه قيدده) ههر ئيسلامييه و سه له فيي و خه له فيي تيدا نيه.

(۲) تيارات الفكر الإسلامي، د. محمد عماره، ص ۲۶۲-۲۷۱.

به‌نامه‌ی په‌روه‌رده‌یی سه‌نووسیه‌کان

له‌ پرووی به‌نامه‌ی په‌روه‌رده‌ییوه (محمد علي السنوسي) کتیبيکی نووسیوه به‌ناوی {السلسيل المعين في الطرائق الأربعين} له‌و کتیبه‌دا دهرپاره‌ی به‌نامه‌ی په‌روه‌رده‌یی خو‌ی قسه‌ ده‌کات.

سه‌نووسی پئی وا بووه‌ که مسولمانان ده‌بی به‌ چوار قوناغ، په‌روه‌رده‌ ببن، که له‌و کتیبه‌یدا ئاماژه‌مان پئی کرد، هیناویه‌تی:

هه‌نگاوی یه‌که‌م:

ئه‌وه‌یه‌ که بابای مورید (قوتابی، شاگرد) به‌ر له‌ هه‌موو شتیک، ده‌بی ئیمان و عه‌قیده‌ی خو‌ی راست بکات، به‌پئی ته‌رازووی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت^(۱).

مه‌به‌ستیشی ئه‌وه‌ بووه‌:

أ- خوا به‌یه‌ک‌گرتن له‌ په‌روه‌رد‌گاری‌تیدا.

---

(۱) السلسيل المعين ..، ص ۸.

ب- خوا بهیه کگرتن له په رستراویتییدا.

ج- خوا بهیه کگرتن له ناوو سیفه ته کاند.

هه نځاوی دووهم:

تهوډیه که بابای مورید هیچ هه نځاویک نه نی، تاكو زانیاری نه بی به
حوکمی شهرعی له و باره و، بویه زور کاریان کردو له ودا که شوینکه و تو و ه کانیان
شاره زای فیه بن و، چاوکراوه بن، شاره زای شهریه ت بن، له سهر یه کیك له
چوار مه زه به به کان^(۱).

زوریش گرنگیان داوه به م سی کتیه:

أ- صحیح البخاري.

ب- موطأ الإمام مالك.

ج- بلوغ المرام لابن حجر العسقلاني.

هه نځاوی سییه م:

گوتوویانه: مورید ده بی گرنگی بدات به ته زکیه ی نه فس و، جوانکردنی
ته خلاق و ږدوشت و، صاف کردنی دل و دهر وون و، خاوین کردنی دیوی په نهانی
خوی، له شیرک و بیدعت و، په یو دت بوون به غهیری خواوه^(۲).

له و باره و د ش گوتوویانه: نه فس ده بیته سی جور:

أ- النفس الأمارة {نه فسی زور فه رمانکار به خراپه}.

ب- النفس اللوامة {نه فسی زور سهر کو نه کاری خاوه نه که ی}.

ج- النفس المطمئنة {نه فسی سه قامگیرو داسه کناو}.

(۱) هه مان سهر چاوو لاپهر.

(۲) د. محمد علي الصلابي، تاريخ الحركة السنوسية في أفريقيا ص ۹.

ههنگاوی چوارهم:

بابای مورید دهی ههول بدات، خواردن و خواردنهوهکە ی و، خەرجیی و مهسرهفهکە ی، ههلال بن، چونکه شتی ههپام کاری خراپ دهکاته سهر دل و دهروون^(۱).

سهنووسی گوتوویهتی: پتویسته بابای مورید زور بهجیددی ئهم سی بنه مایه رهچاو بکات:

أ- خواردنی ههلال و خو دوور گرتن له ههپام.

ب- گوینگرتن له فهرموودهکانی پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) که هانی خه لک دهدهن، بو چاکه و دهترسینن له خراپه.

ج- دهستپیشخه ربی کردن له چاکه دا.

(ابن السنوسي) ئهو ریبازه ی خو ی فیری موریدهکانی خو ی دهکردو، مه بهستی ئه ودهوو که له شه ریعت شاره زایان بکات، زوری ش داکوکی له سهر دهکرد که: دهستگرتوو بن به یاسایهکانی شه ریعته وه و په یمانیشی لی ودرده گرتن که له هه لئس و که وتیاندا، پیچه وانه ی شرع نه جوو لینه وه^(۲).

(۱) هه مان سهرچاوو لاپهر.

(۲) هه مان سهرچاوه ص ۹۶-۱۰۹.

راڳه پانڊني مهڪنهي مامونستا علي بابير

AliBapir/علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

نه پوره ڳوسهه لايه ٻيهه ڳان نه ڳهه لايان
Stay in touch on social media
نهن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - ڪوري

ڪه زاني
راڳه پانڊني مهڪنهي مامونستا علي بابير

QR codes for social media and website

علي بابير/علي بابير

علي بابير/علي بابير

QR codes for social media and website

جوولانه وهی مه هدیایه تی له سوودان

۱- پیناسه.

۲- سه ره نجام و پووکانه وهی جوولانه وهی مه هدیایه تی له سوودان.

پیناسه

دامه زریته ری جوولانه وهی مه هدی: (محمد بن أحمد)، له دوورگه ی (لب) له نیوان سالانی: (۱۲۶۰-۱۳۰۲/ک/۱۸۴۴-۱۸۸۵ز) دا ژیاوه، دواپی بانگه شهی ته وهی کردوه که مه هدییه، پاشان شوپشیکی به رپا کردوه به ناوی خوئییه وه: (الثورة المهدية)، بویه کهم جار توانیویه تی گه لی سوودان هه مووی به یه که وه کو بکاته وه، تهو پیاوه له سالی: (۱۲۹۸/ک/ ۲۹ یونیو ۱۸۸۱ز) دا، بانگه شهی مه هدی بوونی کردوه له (۲۶ یانیر ۱۸۸۵ز) دا سه رکرده ی سه ربازی ته وروپای کوشتوه که ناوی (گوردون) بووه، چوته نیو پایته ختی سوودان (الخرطوم) و، سوودانی هه موو خستوته ژیر رکینی خوئییه وه.

به لام تهو مه هدییه زور دژی تورکه کان بووه له کتیبه کانیدا به کافری داناون و، زور توند بووه له سه ریان، له وانه شه توندییه که ی شتیکی سیاسی بووی، بو ته وهی خه لکه که لی کو بیته وه، چونکه تهو خه لکه کهم و زور له ژیر هه یمه نه ی دهوله تی عوسمانییدا بوون.

سهره‌نجام و پووکانه‌وی جوولانه‌وی مه‌هدییایه‌تیی له‌سوودان

پازده (۱۵) سال دواى مردنى مه‌هدیی، سوپای جینشینه‌کەى له به‌رامبه‌ر سوپای تینگلیزه‌کاندا له شوینیک به‌ناوی: (گَری) له (۲ ديسمبر: ۱۸۹۸م) دا ده‌شکى و (أم درمان) که پایته‌ختی دۆله‌ته‌کەى مه‌هدیی بووه، ده‌گیرى و، دوايى خه‌لیفه‌کەشى له شوینیک به‌ناوی (أم دبیرکات) له‌سالى (۱۸۹۹ز) دا ده‌کوژرى، به‌لام جوولانه‌وه‌کەى مه‌هدیی، وه‌ک گروپیکی سیاسیی و صوفیی، هه‌ر دهمینی^(۱).

تنجا بۆ زانیاریستان! ئەو موحه‌مه‌دی مه‌هدیی سوودانه، له سالى: (۱۳۰۰ک) دا، نامه‌یه‌ک بۆ (محمد علي السنوسي) ده‌نووسی، ده‌لێ: به‌یه‌ته‌م پێی بده‌و وه‌ر ده‌ ژیر رکیفی منه‌وه، به‌لام سه‌نووسی که پیاویکی شاردزاو پابه‌ند بووه به‌ شه‌ریعه‌ته‌وه پێی ده‌لێ: {لا جواب عندي على هذا الكتاب} واته: وه‌لام نه‌یه بۆ ته‌م نامه‌یه، ته‌مه‌ش زۆر شت ده‌گه‌یه‌نێ و^(۲)، یه‌کیان ته‌ویه که خۆت و نامه‌که‌ت شایسته‌ی وه‌لام نه‌ین!

(۱) د. محمد عمارة، تيارات الفكر الإسلامي، ص ۲۷۳-۲۸۵.

(۲) د. محمد علي الصلابي، تأريخ الحركة السنوسية في أفريقيا ص ۱۸۵-۱۸۷.

کۆکره وهی ئیسلامیی (الجامعة الإسلامية)^(۱)

۱- پیناسه.

۲- بنه ما فیکرییه کانی ئەم تەوژمه.

۳- چەند قسەیه کی سەر قافلە کانی ئەم تەوژمه.

۴- ناودارترین کەسایه تییه کانی ئەم تەوژمه.

---

(۱) پێویسته بزانی کە لێردا وشەیی: (جامعة) بەمانای (زانکۆ) نیه، بەلکو (الجامعة الإسلامية) واتە: {کۆکره وهی ئیسلامیی}.

راڭه يابندى مەكتەبى مامۇستىا ئەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

لە ئۆزۈڭىزگە ئېرىشەلەيەنەن ئەمەللىكەن
Stay in touch on social media
بىز بىلەن بىر مۇناسىۋەتلىك ئىنسانىيەت

www.alibapir.net
English - عربي - كوردى

راڭه يابندى مەكتەبى مامۇستىا ئەلى بابىر

AliBapir/علي بابير

علي بابير/AliBapir

كەتاتى

راڭه يابندى مەكتەبى مامۇستىا ئەلى بابىر

به پیزان!

ئه م رهوت و تهوژمه ئیسلامییه هاوچه رخه - بهو چه مکه ی پیشتر خستمانه پروو- کوّتا تهوژم و رهوته له بارهیه وه بدویین و، پیم وایه کاریگه رترینیان و پر به ره مترینیشیان، له ئیو چوار تهوژمه هاوچه رخه کاندو، هه ول ددهین لهو چوار (باس) هدا بیتوژینه وه، که ناوونیشانه کانیا نمان خستنه پروو.

راکه یاندنی مهکتبه ی عامۆستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له تۆهه کۆمه لایه تبه کان له مهکتبه ی

Stay in touch on social media

بۆن مهکتبه ی عه لی بابیر

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

راکه یاندنی مهکتبه ی عامۆستا عه لی بابیر

عه لی بابیر/ AliBapir

AliBapir/ علی بابیر

که زانی

راکه یاندنی مهکتبه ی عامۆستا عه لی بابیر

پیناسه

ئهم ردهوت و تهوژمه (جمال الدين الأفغاني) دامه‌زینده‌ری بووه، که زانایه‌کی پایه به‌رز بووهو پیاویکی بلیمهت بووه، له نیوان سالانی: (۱۸۳۸-۱۸۹۸ز) ژیاوه.

(د. محمد عمارة) که سهرجه‌م به‌ره‌مه‌کانی (جمال الدين الأفغاني) له ژیر ناوو نیشانی: (الأعمال الكاملة لجمال الدين الأفغاني) دا کو کردۆته‌وه - هه‌روه‌ها سهرجه‌م به‌ره‌مه‌کانی: شیخ (محمد عبده) و (عبدالرحمن الكواکبي) یش، هه‌رچه‌نده من جار جار رده‌خه‌و سهرنجم له‌سهر هه‌ندیك له قسه‌و بو‌چوونه‌کانی هه‌یه، به‌لام پیم وایه زۆرباش پیکاویه‌تی که به‌مجۆره پیناسه‌ی تهوژمی کوکه‌روه‌ی ئیسلامیی {الجامعة الإسلامية} ده‌کات:

{التيار السلفي العقلاني المستنير} ^(۱)، واته: تهوژمی سه‌له‌فی عه‌قلانیی رۆشنبیر.

بنهما فیکرییهکانی ئەم تهوژمه^(۱)

۱- ئیمان و عهقیده له سهرچاوهی روون و پاکهوه ودردهگیرئ، [که قورئان و سوننهته] دوور له ئەفسانه و شتی زیاد کراو.

۲- ئیکتیفا ناکرئ به تیگه‌یشتنی پیشینی چاک بۆ ئیسلام، له پرووه دنیاویهکە ی و له پرووه کلتووری و شارستانییهکە یهوه، به لکو دهبی عهقلی خوشمان به کار بینین.

۳- بیدعهت له بازنه ی بنچینهکانی دین و بنهما جهوهه‌رییهکانیدا، کورت هه‌لدئ، به لام شارستانییه‌یی و زانست و هونه‌ر، ئەصل تییدا داهینانه، دهبی شتی تازه دابه‌یئرئ و زیاد بکرئ، به‌پێی پێداویستی رۆژگارو کۆمه‌لگا.

۴- لاسایی کردنه‌وه‌یه‌ک که سهرده‌کێشئ بۆ دۆگمایی و قالب به‌ستووری، ر‌ه‌تکراوه‌یه‌و، کۆشش کردن و بیر کردنه‌وه‌و داهینان و نوێکردنه‌وه‌، پێویسته.

(۱) هه‌مان سهرچاوه‌و لاپه‌ر.

۵- بانگ نه کردنی مسولمانان بو گه رانه وه بو کومه لگای ئیسلامیی یه که م، کومه لگای ئیسلامیی پیشین، چونکه نه وه مه حاله که مسولمانان چواره سه ده بگه رینه وه بو دوايه و، سه رباره ش نه مه هه م مه ترسیی هه یه و، هه م زیانیشی هه یه .

راکه باندنی مه کته بی ماموستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له نوره کومه لیه بیه کان له کته لمان

Stay in touch on social media

بهن عه کم عه ر موانع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه لی بابیر/ AliBapir

عه لی بابیر/ AliBapir

که نانی

راکه باندنی مه کته بی ماموستا عه لی بابیر

چەند قسە یەکی سەر قافلەکانی ئەم تەوژمە

ئێستاش چەند وتە یەکی زانایانی سەر قافلە ی ئەم تەوژمە تان بۆ باس دەکەم، چونکە کتێبم بینووە دەلی: (جمال الدين) ی ئە فغانی سەر بە ماسۆنییەت بووە کابرایەکی فیلباز بووە، یان باسی (شيخ محمد عبده) دەکات، بەشیودیه کی خراپ! کە من بۆخۆم تێبینیم هەیه لە سەر هەندێ قسە و بۆچونیان و، لە تەفسیرە کوردییەکی خۆشدا باسم کردووە، کە بۆچونی ریزپەر و نە گونجاویان هەبوون، بەلام ئەو بەجی خۆی و، ئەو خزمەتە کردووشیانە، بەجی خۆی، سبحان الله هەندێک لە ئێمە ی مسولمان واین، خراپە یەک لە یەکی بێنین، هەموو شتەکانی سفر دەکەین، چاکە یەکیش لە کەسیکی خراپ بێنین، هەموو خراپەکانی سفر دەکەین، کە هیچ کامیان راست نین!

یەك: شيخ موحەممەد عەبدە ناوی: {تەوژمی و دەهابی} ناهێنی، بەلام باسی ئەوان دەکات و دەلی:

{الفئة التي زَعَمَتْ أَنَّهَا نَفَضَتْ غُبَارَ التقليدِ وأزالت الحُجُبَ التي كانت تَحُولُ بينها وبين النظر في آيات القرآن ومُتُونِ الأحاديث لتفهم أحكام الله منها... ولكن هذه الفئة أضيقُّ عَطْنًا وأحرج صدراً من المقلِّدين، وهي وإنْ أنكرت كثيراً من البدعِ ونَحَتْ عن

الدين كثيراً مما أُضيف إليه وليس منه، فإنها ترى وجوب الأخذ بما يُفهم من لفظ الوارد، والتقيّد به، بدون التفات إلى ما تقتضيه الأصول التي قام عليها الدين، وإليها كانت الدعوة، ولأجلها منحت النبوة، فلم يكونوا للعلم أولياء، ولا للمدينة السليمة أحناء^(۱).

واته: {ئەو كۆمەلەى كە پىيان وايە تۈزۈ خۆلى لاسايىكردنەوديان لە دىن تەكاندود، زۆر تەم و مژيان لى لابرود، كە رېنگاي دەگرت لەودى كە خەلك خۆى لە ئايەتەكان و فەرمايشتەكان تى بگات، بۆ ئەودى كە ياساكانى خوا لە قورئان و سوننەت ھەلبەھىنجى، ئەوانە پىيان وابوو، وان، بەلام ئەم كۆمەلە ەقلیان لە ھى لاسايىكەرودەكان بچووكترو، دليان لەھى ئەوان تەسكترد، چونكە ھەرچەندە نكوولیی دەكەن لەزۆر لە داھىنراودە دىنييەكان و، زۆر شت كە پال دراودە لای دىن، دووريان خستۆتەود، بەلام خالى بى ھىزيان ئەودى كە: پىيان وايە دەبى چى روالەتى دەقەكان دەيگەيەنى، ھەر ئەودە وەربگيرى، بەبى لى ورد بوونەودە سەرنج دانى نيوەرۆكيان و، ئەو ئامانجانەى كە بنچينەكانى دىن دەيانخوازن، كە بانگەوازی پىغەمبەرىش (صلی اللہ علیہ وسلم) ھەر بۆ ھىنانەدى ئەو ئامانجە شەرعىيانە ھاتودە، ھەر بۆيەش پىغەمبەرايەتیی دانراودە، بۆيە ئەوانە دۆستى زانىارىي نەبوون و، لە گەل شارستانىيەتیشدا ئاشنا نەبوون^(۲).

ئىستاش لە گەل دابى لەرووى دىيادارىيەودە ئەو تەۋزۈمە، ئەودى كە لە ژىر كاريگەربى جۈولانەودى (وھابىيە)دايە، لە رووى تىگەيشتن و دىيادارىيەودە، زۆر دواكەوتوون، بۆ نمونە: ئەمسال (۲۰۱۷ز) رېنگايان دا ئافرەت سەيارە لى بخورى، لە حالىكدا كە پىش ھەزارو چوارسەدە ئەودەدە سال، ئافرەت حوشترى لىخوړيو، لە سەردەمى پىغەمبەردا (صلی اللہ علیہ وسلم)!!

دوو: ھەرودھا (شيخ محمد عبده) گوتويەتى: {ولو رزق الله المسلمين حاكمًا يعرف دينه ويأخذهم بأحكامه، لرأيهم قد نهضوا والقرآن الكريم في إحدى الديدن، وما

(۱) الأعمال الكاملة للشيخ محمد عبده، ج ۳ ص ۳۱۴.

(۲) الأعمال الكاملة للشيخ محمد عبده ج ۳ ص ۳۱۴.

قَرَّرَ الأولون وما اكتشف الآخرون في اليد الأخرى، ذاك لآخرتهم وهذا لدنياهم، ولساروا
يُزاحمون الأوربيين فَيَزَحْمُونَهُمْ^(۱).

واته: ته گهر خوا حوکمرانیک به مسولمانان بیه خشی، که له دینه کهیدا
شارهزا بیج و، پابه نديان بکات به یاساکانی شه ریعه ته وه، ده تبیین مسولمانان
هه لساونه وه. قورثان به دهستیکیانه وه، ته وهی که زانایانی پیشی گوتوویانه و
ته وهشی که زانایانی دواپی دوزیویه تیانه وه، به دهستیکی دیکه یانه وه، قورثانه که
(ته وهی که پییان دهلی) بو دوارپوژیانه و، زانست و مه عریفه ته که ش بو کاروباری
دنیا یان و، ده تبیین که پیشبر کییان ده کرد له گه ل ته ورووپاییه کاندای و پیشیشیان
ده که وتنه وه.

سئ: (جمال الدين الأفغاني) یش گوتوویه تی: {الإعجاب بالغرب، وفقد الثقة
بالنفس، يفتح الباب لأولي المطامع من الغربيين}^(۲).

واته: سهرسام بوون به رپوژئاواو، له ده ستدانی متمانه به خو کردن، ده رگا
ده کاته وه بو خاوهن ته ماحه کان له رپوژئاواویه کان.

چوار: هه روه ها (جمال الدين) گوتوویه تی: {فإنَّ الإنسانَ الحُرَّ: مالِكٌ لِنَفْسِهِ تَمَاماً
ومملوكٌ لقومه تَمَاماً}^(۳).

واته: ئینسانی ئازاد زور خاوهنی خو یه تی و، زوریش خو ی به خزمه تکاری
خه لک و قهومی خو ی ده زانی.

(۱) هه مان سهرچاوه، ج ۳ ص ۲۵۱-۲۵۲.

(۲) الأعمال الكاملة لجمال الدين الأفغاني، ص ۲۱۵.

(۳) هه مان سهرچاوه، ص ۲۱۵.

ناودارترین

که سایه تییهکانی ئەم تهوژمه

هه‌لێهه ته ئەم تهوژمه که سایه تییه ناوداریی زۆر تێدابوون به‌لام ره‌نگه ئەم شه‌ش کهسه له هه‌موویان دیارتر و کاریگه‌رتر بووبن:

۱- (جمال الدین الأفغانی) له نیوان سالانی: (۱۸۳۸-۱۸۹۷) زدا ژیاوه، خه‌لکی ته‌فغانستان بووه، سوننییه‌و، له‌رووی نه‌سه‌به‌وه ده‌چیته‌وه سهر حوسه‌ین خوا لێی رازی بێ.

۲- (محمد عبده)، له نیوان سالانی: (۱۸۴۹-۱۹۰۵) زدا ژیاوه، کورێ جوتیارێکی مصری بووه، هه‌موو جارێ (جمال الدین) سوعبه‌تی له‌گه‌ل کردوه گوتوووه‌تی: موحه‌ممهد پیم بلی: کورێ چ پادشایه‌کی نه‌وه‌نده به هه‌یبه‌ت و به‌ویقاری؟.

۳- (عبدالرحمن الکواکبی)، له‌نیوان سالانی: (۱۸۵۴-۱۹۰۲) زدا ژیاوه له‌حه‌لێه له‌دایک بووه.

- ۴- (عبدالحمید بن بادیس)، له نیوان سالانی: (۱۸۸۹-۱۹۴۰ز) دا ژیاوه.
- ۵- جمال الدین القاسمی، له نیوان سالانی: (۱۸۸۶-۱۹۱۴) زدا ژیاوه.
- ۶- الشیخ رشید رضا، له نیوان سالانی: (۱۸۵۶-۱۹۳۵) زدا ژیاوه.

نه نوره کومه‌لایه‌تییه‌کان له‌که‌لانی
Stay in touch on social media
نهن عه‌گم عهر موافق النواصل الاجتماعي

AliBapir/عەل باپیر
archive.org/details/@alibapir

AliBapir
Google Play
App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

AliBapir/عەل باپیر
که‌رانی
نه‌که‌لانی مه‌که‌تی ماموستا عەل باپیر

AliBapir/عەل باپیر

بهره‌مه‌کانی دانه‌ر

أ - کتیبه‌ کوردیه‌ کان :

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تی‌بینی
قورئان و سوننه‌ت			
۱	پوخته‌یه‌ك ده‌بارهی ئیسلام له‌به‌ر پۆشایی سووره‌تی فاتحه‌ده‌دا	چاپی یه‌ك/ ۱۹۸۴ چاپی دوو/ ۲۰۰۶	
۲	با له‌ غزمه‌ت قورئاندا بین، ئۆی هه‌ردوو کتیبه‌ی: (چۆن باشتەر له‌ قورئان به‌هرمه‌ند ده‌بین؟ و (ته‌رکی سه‌رشانمان به‌رائبه‌ر به‌ قورئان) ۵}	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۸ چاپی دوو/ ۲۰۱۵	
۳	ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێژ، به‌رگی یه‌كه‌م: سووره‌ته‌کانی: (الفاتحه‌) و (البقرة)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۲	
۴	ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێژ، به‌رگی دووه‌م: سووره‌تی: (آل عمران)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۲	
۵	ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێژ، به‌رگی سێیه‌م: سووره‌تی: (النساء)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۳	
۶	ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێژ، به‌رگی چواره‌م: سووره‌تی: (المائدة)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۴	
۷	ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێژ، به‌رگی پێنجه‌م: سووره‌تی: (الأنعام)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵	
۸	ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێژ، به‌رگی شه‌شه‌م: سووره‌تی: (الأعراف)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۶	
۹	ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێژ، به‌رگی حه‌وته‌م: سووره‌تی: (الأنفال)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۶	

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تېبینی
۱۰	ټه‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پیز، به‌رگی هه‌شته‌م: سوورته‌تی: (التوبة)	چاپی به‌ك/ ۲۰۱۷	
۱۱	ټه‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پیز، به‌رگی نۆیه‌م: سوورته‌تی: (یونس)	چاپی به‌ك/ ۲۰۱۸	
۱۲	به‌رگی ده‌یه‌م سوورته‌تی: (هود)	چاپی به‌ك / ۲۰۱۸	
۱۳	شوئنگه‌وتنی سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌نیوان که‌مته‌رخه‌میی و زنده‌پرۆییدا	چاپی به‌ك/ ۲۰۱۵	
۱۴	رېبازی پیغه‌مبه‌ری خوا: پیناسه‌و گرنگیی و پېیوستیی	چاپی به‌ك/ ۲۰۱۸	
بیروبرواو فیکری ئیسلامی			
۱۵	ده‌به‌رئک راچوونی ئیسلام و رېچکان	چاپی به‌ك/ ۱۹۸۵ چاپی سئ/ ۲۰۰۶	
۱۶	پرۆژە‌ی به‌رنامه‌ی فیکری کارى ئیسلامی	چاپی به‌ك/ ۱۹۹۶	
۱۷	بنه‌ما شه‌رعیه‌کان و هێله‌ گشتیه‌کانی کۆمه‌لی ئیسلامی	چاپی به‌ك/ ۲۰۰۱ چاپی سئ/ ۲۰۱۴	وه‌رگێپراوه‌ته‌ سه‌ر زمانى عه‌ره‌بییش
۱۸	چه‌ند مه‌سه‌له‌یه‌کی باوى سه‌رده‌م، سه‌رنجیكى واقعییه‌انه‌و مه‌لسه‌نگاندنێكى شه‌رعیه‌انه	چاپی به‌ك/ ۲۰۰۲ چاپی شه‌ش / ۲۰۱۶	وه‌رگێپراوه‌ته‌ سه‌ر زمانى عه‌ره‌بى و تورکیى و فارسىییش
۱۹	خواناسی، ئایین، ئیمان (پراستییه‌کانی ئیسلام ده‌دره‌وشینه‌وه‌و ئه‌فسانه‌کانی رېچکان ده‌پووچینه‌وه‌)	چاپی به‌ك/ ۲۰۰۲ چاپی دوو/ ۲۰۰۹	
	مه‌وسووعه‌ی: ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی له‌به‌ر رۆشنایی قورئان و سوننه‌تدا، (۶ به‌رگ)	چاپی به‌ك/ ۲۰۰۶- چاپی ۲۰۰۸ دوو/ ۲۰۱۶	
۲۰	به‌رگی به‌که‌م: ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامی چیه‌و چۆنه‌؟		
۲۱	به‌رگی دووه‌م: خوا به‌یه‌گرتن له‌ به‌دییه‌نه‌رایه‌تی و په‌روه‌ردگار پێیدا		

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تیبینی
۲۲	به‌رگی سێهه‌م: خوا به‌یه‌گرتن له‌ ناو و سیفەت و له‌ په‌رستراوێتییدا		
۲۳	به‌رگی: چواره‌م: ئیمان به: فریشتەکانی خوا، کتیبەکانی خوا، پیغه‌مبەرائی خوا		
۲۴	به‌رگی پینجەم: ئیمان به: پۆژی دوا‌یی و قەزاو قەدەر		
۲۵	به‌رگی شەشەم: تاییه‌تمە‌ندیی و دیدو‌بو‌چو‌ونه‌کانی په‌په‌وانی پێبازی پاست		
۲۶	پێبازی پیغه‌مبەر صلی الله علیه وسلم کامه‌یه‌؟	چاپی یه‌ك/ ۱۹۸۹	دواتر خرایه‌ نیو کتیبی (مسو‌لمانی کامل: به‌شی یه‌که‌م: بیروباوه‌ری مسو‌لمان)
۲۷	مسو‌لمانی کامل: به‌شی یه‌که‌م: بیروباوه‌ری مسو‌لمان	چاپی یه‌ك/ ۱۹۹۷	دواتر خرایه‌ نیو کتیبی (ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامیی له‌ به‌ر پۆشنایی قورئان و سوننه‌تدا)
۲۸	ته‌وژمی ئیسلامیی و عه‌لمانیی و خا‌له‌ هاو‌به‌ش و جیاوازه‌کانیان	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۸ چاپی سی/ ۲۰۱۵	زۆریه‌ی به‌ (۲۴) ئا‌لقه‌ له‌ هه‌فته‌نامه‌ی (هاوولاتی) و، ته‌وه‌ی دیکه‌ش به‌ (۹) ئا‌لقه‌ له‌ هه‌فته‌نامه‌ی (ئاوێنه‌)دا ب‌لا‌وکراوه‌ته‌وه‌
۲۹	پروونکردنه‌وه‌ی بنه‌ما شه‌رعیه‌کان و هی‌له‌ گشتیه‌کانی کۆمه‌لی ئیسلامیی	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۲ چاپی سی/ ۲۰۱۴	
۳۰	ته‌رجه‌مه‌ی کوردیی عه‌قیده‌ی طه‌حاوی	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۴	
۳۱	پروونکردنه‌وه‌ی عه‌قیده‌ی طه‌حاوی	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵ چاپی دوو/ ۲۰۱۷	
۳۲	سیکۆلاریزم و دیموکراسیی له‌ ته‌زموونی کوردستاندا (دیه‌یتی سا‌ل)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۶	
مه‌وسووعه‌ی: بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی له‌ نێوان وه‌حیی و واقع دا			
۳۳	کتیبی یه‌که‌م: پێناسه‌ و چیه‌ت و سه‌رگۆزشته‌ و سه‌رچاوه‌کان و گرنگیی: بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامیی	چاپی یه‌ك / ۲۰۱۸	

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تیبینی
۳۴	کتیبه دووهم: هیله گشتیه کانی پێبازی جه‌ماوه‌ری مسولمانان	چاپی یه‌ك / ۲۰۱۸	
فیقهی ئیسلامی			
	مه‌وسووعه‌ی: خواپه‌رستی ئیسلامی (۴ به‌رگ)	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۰ چاپی دوو / ۲۰۰۹	
۳۵	به‌رگی یه‌كه‌م: خواپه‌رستی به‌گشتی، ورده‌ باب‌ه‌ته‌ خیلاییه‌ کانی، پاك‌ء‌ خواپینی		
۳۶	به‌رگی دووهم: نوێژ به‌رپاکردن یه‌كه‌مین دروشمی خواپه‌رستی		
۳۷	به‌رگی سێه‌م: زه‌کات و مال به‌خشین		
۳۸	به‌رگی چواره‌م: پۆژو گرتن، هه‌ج و عومره‌کردن، زیکری خواکردن		
۳۹	بنچینه‌ گرنه‌گه‌ کانی هه‌لسه‌ه‌وتی شه‌رعیه‌انه‌و ژیرانه‌ له‌گه‌ل ورده‌ باب‌ه‌ته‌ خیلاییه‌ کانی	چاپی یه‌ك / ۱۹۹۹	بۆ زمانی عه‌ره‌بیش وه‌رگیراوه‌
۴۰	جه‌ژن و یادو بۆنه‌کان و هه‌لسه‌نگاندنێک	چاپی یه‌ك / ۲۰۱۳	
۴۱	چه‌ند باب‌ه‌تیکی هونه‌ری له‌به‌ر پۆشنایی قورئان و سونه‌تدا	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۹ چاپی دوو / ۲۰۱۵	بۆ زمانی فارسییش ته‌رجمه‌ کراوه‌
۴۲	چه‌ند بنه‌مایه‌کی گرنگی مال و سامان به‌خشین له‌پێی خوادا	چاپی یه‌ك / ۲۰۱۳	
ته‌زکیه‌ی نه‌فس و په‌وشت و ئاکار			
۴۳	یادی خوا، گرنگی یادی خوا له‌ ژبانی مروّفدا	چاپی یه‌ك / ۱۹۸۷	
۴۴	پێگای صالح بوون و به‌ره‌و خوا چوون، ته‌زکیه‌ی نه‌فس له‌به‌ر پۆشنایی قورئان و سونه‌تدا	چاپی یه‌ك / ۱۹۹۰ چاپی پینچ / ۲۰۱۲	وه‌رگیراوه‌ بۆ زمانی عه‌ره‌بی و فارسییش

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تی‌بینی
۴۵	مزگه‌وته‌کانی کوردستان له‌نیوان ئاوه‌دانکردنه‌وه‌و وێرانکردندا	چاپی یه‌ك/ ۱۹۹۹	
۴۶	گه‌پانه‌وه‌ بۆ لای خوا (سبحانه و تعالی)، به‌ره‌و خوا وه‌رچه‌رخان و وازه‌ینان له‌ گونا‌هو سه‌رپێچی و گۆرانکاری پێشه‌یی به‌سه‌ر خۆدا هێنان	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۱ چاپی پینچ/ ۲۰۱۰	
۴۷	شه‌هید کتیه‌و چ پله‌وپایه‌یه‌کی هه‌یه‌ ؟!	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۲	
۴۸	باسێک له‌باره‌ی بیهینی خۆی به‌رزو مه‌زن له‌دنیاو دوا‌پۆژدا	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵	
۴۹	گیانی ژیان، باش خوا په‌رستن و خو‌ پاک و چاک کردن	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵	
۵۰	مه‌وسووعه‌ی: په‌وشت و ئاکاری ئیسلامی له‌به‌ر پۆشنایی قورئان و سوننه‌دا	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۶	
بانگه‌وازو کاری ئیسلامی			
۵۱	کۆمه‌لی خوا	چاپی یه‌ك/ ۱۹۸۸	
۵۲	پێشمه‌رگه‌ی ئیسلام، یان مسو‌لمانی موحاهید کتیه‌و چۆنه‌ ؟	چاپی یه‌ك/ ۱۹۸۸ چاپی سێ/ ۱۹۹۸	
۵۳	ده‌ردو ده‌رمانی بزوو‌تنه‌وه‌ی ئیسلامی	چاپی یه‌ك/ ۱۹۹۰	
۵۴	بزوو‌تنه‌وه‌ی ئیسلامی له‌ دوو‌پایانی مان و نه‌ماندا	چاپی یه‌ك/ ۱۹۹۳	
۵۵	بزوو‌تنه‌وه‌ی ئیسلامی و قۆناغی نویی	چاپی یه‌ك / ۱۹۹۴	
۵۶	چه‌ند پێروونییه‌ك بۆ ئیسلامیه‌کانی کوردستان	چاپی یه‌ك / ۱۹۹۷	
۵۷	بزوو‌تنه‌وه‌ی ئیسلامی و ئاسۆیه‌کی گه‌ش و پروون، بنه‌ما شه‌رعی یه‌کان و بنچینه‌ ئه‌خلاقی یه‌کان	چاپی ۱ / ۱۹۹۷	
۵۸	ئیسلام و کتیه‌ هه‌نووکه‌یی یه‌کان	چاپی یه‌ك / ۱۹۹۸	
۵۹	زانایانی ئیسلام کێن و چۆنن ؟!	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۲ چاپی سێ / ۲۰۱۱	وه‌رگێڕاوه‌ته‌ سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی

ژ	کتابخانه	به‌روار و چاپ	تېبینی
۶۰	کۆمه‌لی ئیسلامی: ئامانج و هه‌لۆسته‌کانی	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۲	
۶۱	چۆن هه‌لسوکه‌وت له‌گه‌ڵ خه‌لکی دا بکه‌ین؟	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۲	وه‌رگێڕاوه‌ته‌ سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی
۶۲	چۆن له‌ جیهاد بکه‌ین؟	چاپی یه‌ك / ۱۹۹۸	
۶۳	جیهاد له‌ پێی خواداو چه‌ند سه‌رنج و ئاگادارییه‌ك	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۲	
۶۴	بۆئهو‌ی له‌سه‌ر جیهادکردنمان قه‌رزدار نه‌بینه‌وه‌!	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۲	
۶۵	جیهاد له‌ پێی خوادا چی یه‌و بۆچی ده‌کړی و چۆن ده‌کړی؟	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۲	
۶۶	چه‌ند پێروونییه‌ك بۆ خوشك و برائیمان له هه‌نده‌ران	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۲	
۶۷	ئیسلام و مسوڵمانه‌تیی و کاری ئیسلامی، له‌به‌ر رۆشنایی قورئان و سوننه‌دا	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۶	
۶۸	هاوپه‌یمانیتیی له‌به‌ر رۆشنایی قورئان و سوننه‌دا	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۹	
۶۹	به‌شداریکردن له هه‌لبژاردن و په‌رله‌ماندا، هه‌لسه‌نگاندنێکی شه‌رعیه‌انه‌و ژیرانه	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۹ چاپی دوو / ۲۰۱۳	چاپی یه‌که‌م به‌ دوو ئالقهي جیاوازو به‌ دوو ناوونیشانی جیاواز کراوه، به‌م شیوه‌یه‌: ئالقهي یه‌که‌م: به‌لگه‌کانی ئه‌وانه‌ی به‌شداریکردن له هه‌لبژاردن و په‌رله‌ماندا به‌شه‌رعیی نازانن و هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌یان. ئالقهي دووه‌م: به‌لگه‌کانی په‌وابی به‌شداریکردن له هه‌لبژاردن و په‌رله‌ماندا
۷۰	هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی بیروپراو په‌فتاره په‌گیرانه‌کانی پێکخراوی (داعش)	چاپی یه‌ك / ۲۰۱۵ چاپی دوو / ۲۰۱۷	وه‌رگێڕاوه‌ته‌ سه‌ر زمانی فارسیی

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تیبینی
۷۱	با لادان و تاوانی په‌رگیران، به‌رانبه‌ر به ئیسلام نه‌مانخاته دوودلیی و گومان	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵	وه‌رگپراوته سه‌ر زمانی فارسیی
۷۲	په‌رگیریی: پیناسه‌ی، نیشانه‌کانی په‌رگیران، هوکاره‌کانی په‌رگیریی، شوینه‌وارو ده‌رهاویشته‌کانی، چاره‌سه‌ری	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۵	وه‌رگپراوته سه‌ر زمانی فارسیی
زن‌جیره‌ی بنه‌ما شه‌رعیه‌کانی کۆمه‌لی ئیسلامیی			
۷۳	ئالقه‌ی یه‌که‌م: به‌لگه شه‌رعیه‌کانی بنیاتنانی کۆمه‌لی ئیسلامیی	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۱	
۷۴	ئالقه‌ی دووهم و سێیه‌م: حوكمی لادانی خه‌لیفه‌و کاربه‌ده‌ستانی مسوولمان له‌کاتی لاریی و سته‌مکارییدا	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۱	
۷۵	ئالقه‌ی چواره‌م: شێخ ئه‌بو به‌صیرو هه‌نسه‌نگاندنیککی شه‌رعییانه‌و ژیرانه‌ی فه‌توانامه‌که‌ی	چاپی یه‌ك / ۲۰۰۱	
وتاری کۆنگره‌کانی کۆمه‌لی ئیسلامیی کوردستان			
۷۶	کارو پرۆژه‌ی ئیسلامییان (وتاری کۆنگره‌ی یه‌که‌می کۆمه‌لی ئیسلامیی)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۰۵ چاپی دوو/ ۲۰۰۶	
۷۷	پاپۆرتی: ئیمانی، فیکری، سیاسیی کۆمه‌لی ئیسلامیی کوردستان (وتاری کۆنگره‌ی دووهمی کۆمه‌لی ئیسلامیی)	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۰	
۷۸	چاوینداگپراوه‌یه‌کی بارودۆخی نیوخۆمان و واقیعی ده‌ره‌کییمان (وتاری کۆنگره‌ی سێیه‌می کۆمه‌لی ئیسلامیی)، ۳۰/ ۲۰۱۵/۵	چاپی یه‌ك/ ۲۰۱۶	
نه‌ته‌وایه‌تی و مه‌سه‌له‌ی کورد			
۷۹	کوردستان بۆ وێران بوو و چۆن ئاوه‌دان ده‌بێته‌وه؟!	چاپی یه‌ك / ۱۹۸۹	

ژ	کتابخانه	به‌روار و چاپ	تایبینی
۸۰	حوکمی گه‌پانه‌وه ژیر نیری طاغوت له پروانگه‌ی ئیسلامه‌وه	چاپی به‌ک/ ۱۹۹۰ چاپی دوو/ ۲۰۰۵	
۸۱	سۆزی نه‌ته‌وايه‌تی و بیری ناسیۆنالیزم له تهرزووی ئیسلامدا	چاپی به‌ک/ ۱۹۹۰، چاپی دوو/ ۱۹۹۸، چاپی س/ ۲۰۰۵، چاپی چوار/ ۲۰۱۸	
۸۲	چاره‌سه‌ری کیشه‌ی کورد له نیوان ئیمان و په‌رله‌ماندا	چاپی به‌ک/ ۱۹۹۲	
سیاسه‌ت و حوکمرانیی			
۸۳	چه‌ند باب‌ه‌تیک‌ی سیاسی هاوچه‌رخ له‌به‌ر رۆشنایی عه‌قل و وه‌حییدا	چاپی به‌ک / ۲۰۱۰	
	مه‌وسووعه‌ی: ئیسلام و ده‌وله‌تداریی، (۴ به‌رگ)	چاپی به‌ک / ۲۰۱۴-۲۰۱۶	
۸۴	به‌رگی یه‌که‌م: قه‌واره‌ی سیاسی له‌ئیسلامدا: به‌لگه‌کانی پۆیستبوونی، چۆنیه‌تی بنیاتنانی، سروشت و بناغه‌ی فیکریی، پێناسه‌ی چه‌ند وشه‌و زاراوه‌یه‌ک		
۸۵	به‌رگی دووه‌م: بئه‌مایه‌کانی سیستمی حوکمرانیی له‌ئیسلامدا		
۸۶	به‌رگی سێه‌م: (س/ ده‌سته‌لآته‌کان): پاسادانان چێه‌چێکردن دادوه‌ریی		
۸۷	به‌رگی چواره‌م: نا مسوڵمانان له‌ کۆمه‌لگاوه‌ له‌ ئیسلامیدا		
۸۸	پروانینیک‌ی ئیسلامیانه‌ بو واقیعی ئیستامان	چاپی به‌ک/ ۲۰۱۷	
ئافره‌ت و خیزان			
۸۹	ئافره‌تی مسوڵمانی کورد، مافه‌ شه‌رعییه‌کانی و ئه‌ركه‌ گرنگه‌کانی	چاپی به‌ک / ۲۰۰۳	
۹۰	مه‌وسووعه‌ی: ئافره‌ت و خیزان له‌ سایه‌ی شه‌ریعه‌دا	به‌رگی یه‌که‌م چاپی به‌ک/ ۲۰۰۲ به‌رگی به‌ک و دوو چاپی س/ ۲۰۱۳	

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تی‌بینی
می‌ژوو			
۹۱	پوخته‌ی ژباننامه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم، دهرس و په‌نده‌کانی	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۹ چاپی سن/ ۲۰۱۳	
۹۲	چهند مه‌لویه‌ک له خه‌رمانی ته‌مه‌نم (بیره‌وه‌ریه‌کانم)، به‌شی په‌که‌م (۱۹۹۱-۱۹۶۱)	چاپی په‌ک/ ۲۰۱۵	
۹۳	به‌رکولیک‌کی کاروچالاک‌یی و پرووداو و وئستگه‌کانی ژبانم	چاپی په‌که‌م/ ۲۰۱۸	
دیدارو گفټوگو			
۹۴	سنووره‌قه‌ده‌غه‌کان مه‌شکینن! (چاوپنیکه‌وتنی دکتورحسین محمد عزیز)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۱ چاپی دوو/ ۲۰۰۴	
۹۵	ئه‌شکه‌نجه‌و زیندان، پیشمه‌رگه‌یه‌ک بیست و دوو مانگ له زیندانی داگیرکه‌ردا	چاپی په‌ک / ۲۰۰۵ چاپی سن/ ۲۰۰۹	وه‌رگپراره‌ته‌ سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی، هه‌روه‌ها دوو ته‌رجه‌مه‌ی فارسی‌شی کراوه‌و چاپ و بلاوکراوه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها بۆ زمانی ئینگلیزیش وه‌رگپراره‌و چاوه‌پړی چاپه
۹۶	گه‌نج له چه‌مکه‌ هه‌نووکه‌یه‌یه‌کاندا	چاپی په‌ک / ۲۰۱۰	
زن‌جیره‌ی بابه‌ته‌ هه‌نووکه‌یه‌یه‌کان			
۹۷	گه‌نجه‌کانمان له ئیوان په‌سه‌نایه‌تی و لاسایی کردنه‌وه‌دا (۱)	چاپی په‌ک/ ۲۰۰۶	بۆ زمانی فارسی‌یش وه‌رگپراره‌و
۹۸	با وریا بین! دارووخانی په‌وشت کۆمه‌لگا‌که‌مان به‌ره‌و هه‌لدیر ده‌بات (۲)	چاپی په‌ک / ۲۰۰۲ چاپی دوو/ ۲۰۰۶	
۹۹	به‌دوورخستنه‌وه‌ی ئافره‌ت له ئیسلام چ زبانی‌ک ده‌که‌ین؟! (۳)	چاپی په‌ک / ۲۰۰۷	

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تیبینی
۱۰۰	چۆنیه‌تی بوونه پێشه‌نگ و بنیاتنانی بنکه‌ی جەماوەری (۴)	چاپی یەك / ۲۰۰۷	
۱۰۱	سیاسەتی ئیسلامی و چەند پروونکردنەوه‌یه‌ك (۵)	چاپی یەك / ۲۰۰۷	
۱۰۲	چەند بنه‌مایه‌کی گرنگی وتاریژی (۶)	چاپی یەك / ۲۰۰۶	بۆ زمانی فارسیی وه‌رگیراوه
۱۰۳	قوتابیانی زانیاری شەریعی و چەند سەرنج و پێنمایی یەك (۷)	چاپی یەك / ۲۰۰۷	
۱۰۴	خوو ره‌وشتی به‌رزو په‌سند سه‌نگی مه‌حه‌کی مسوڵمانه‌تییه (۸)	چاپی یەك / ۲۰۰۷	
۱۰۵	بانگه‌واز بۆ لای خودا، چی یه‌و چۆنه‌و به‌ کێ ده‌کړئ؟ (۹)	چاپی یەك / ۲۰۰۷	بۆ زمانی فارسیی وه‌رگیراوه
۱۰۶	قوتابیانی له‌م هه‌ل و مه‌رحه‌دا، پێویسته‌ چۆن بن و چی بکه‌ن؟! (۱۰)	چاپی یەك / ۲۰۰۸	
۱۰۷	واقیعی هه‌ریمی کوردستان، دیدیکی ئیسلامیانه (۱۱)	چاپی یەك / ۲۰۰۸	
۱۰۸	سروش و پایه‌کانی خێزان و مه‌سه‌له‌ی چەندژنیه‌ی له‌ ته‌رازووی شەرع و عه‌قلدا (۱۲)	چاپی یەك / ۲۰۰۹	ئهم نامیله‌یه‌ به‌ (۱۴) ئالقه‌ له‌ پوژنامه‌ی (پوژنامه‌) دا ب‌لاوکراوه‌ته‌وه
۱۰۹	کاری ئیسلامی و په‌واندنه‌وه‌ی چەند ته‌مومژێك (۱۳)	چاپی یەك / ۲۰۱۱	
۱۱۰	حوکمی له‌ ئیسلام هه‌لگه‌رانه‌وه‌و هه‌لسه‌نگاندنێك (۱۴)	چاپی یەك / ۲۰۱۱	
۱۱۱	مه‌لای گه‌وره‌ی کۆیه‌و ته‌فسیره‌که‌ی و چەند سەرنجێك (۱۵)	چاپی یەك / ۲۰۱۱	
۱۱۲	لێکۆڵینه‌وه‌یه‌ك له‌ باره‌ی : هه‌بوون و نه‌بوونی نه‌سخ له‌ قورئاندا (۱۶)	چاپی یەك / ۲۰۱۲	
۱۱۳	تاقیکردنه‌وه‌ی خوا بۆ به‌نده‌کانی چی یه‌و چۆنه‌؟ (۱۷)	چاپی یەك / ۲۰۰۳ چاپی دوو / ۲۰۱۲	
۱۱۴	په‌وه‌ندی کورد له‌ هه‌نده‌ران و ته‌رکی سه‌رشانی (۱۸)	چاپی یەك / ۲۰۱۲	

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تېبینى
۱۱۵	خاتوون مه‌لاژن : ئافره‌تیکى هه‌لکه‌وتوو و هاوسه‌ریکی نوازه (۱۹)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۲	
۱۱۶	گه‌نج و قه‌یرانی پرووحی: هوکار، شوینه‌وار، چاره‌سه‌ر (۲۰)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۷	
۱۱۷	ژیان له‌سایه‌ی ئیمانداو په‌واندنه‌وه‌ی گومانه‌کان (۲۱)	چاپی یه‌ک / ۲۰۱۷	
ب- کتیبه‌ عه‌ره‌بییه‌کان			
۱۱۸	موسوعة : الإسلام كما يتجلى فى كتاب الله	ط الأولى/ ۲۰۱۵	که له چاپی یه‌که‌مدا (۸) به‌رگه‌و، له چاپی دووه‌میدا له (۱۲) کتییدا ده‌بی، به‌م شیوه‌یه:
۱۱۹	الكتاب الأول: الإسلام: معرفة صحيحة بالخالق عز وجل والخلق	ط الثانية/ ۲۰۱۶	
۱۲۰	الكتاب الثاني: تعريف الإيمان	ط الثانية/ ۲۰۱۷	
۱۲۱	الكتاب الثالث: الإيمان بالله تبارك وتعالى: الخالق الرب المالك الإله ذي الأسماء الحسنی والصفات العلی	ط الثانية/ ۲۰۱۷	
۱۲۲	الكتاب الرابع: الإيمان بالملائكة و بالجن	ط الثانية/ ۲۰۱۷	
۱۲۳	الكتاب الخامس: الإيمان بكتب الله الحكيم	ط الثانية/ ۲۰۱۷	
۱۲۴	الكتاب السادس: الإيمان برسول الله تعالى وأنبيائه الكرام	ط الثانية/ ۲۰۱۷	
۱۲۵	الكتاب السابع: خاتم النبيين محمد صلى الله عليه وسلم: موجز سيرته وبراهين نبوته ط الثانية / ۲۰۱۸		
۱۲۶	الكتاب الثامن: الإيمان باليوم الآخر وموجز عن القدر ط الثانية / ۲۰۱۸		
۱۲۷	الكتاب التاسع: إهداء الإنسان بهدى الله، أو الإلتزام الفردي بشريعة الله		
۱۲۸	الكتاب العاشر: إلتزام المجتمع بشريعة الله تعالى		
۱۲۹	الكتاب الحادي عشر: تطبيق المجتمع للشريعة و معالم الدولة في الإسلام		
۱۳۰	الكتاب الثاني عشر: الإسلام: نظرة سديدة تجاه الناس وتعامل صحيح معهم		

ژ	کتیبه کان	به روار و چاپ	تیبینی
۱۳۱	نقض فكرة التطرف	ط الأولى/ ۲۰۱۶- لندن، ط الثانية / ۲۰۱۷، - القاهرة (نقض التطرف ودحض أفكار المتطرفين)	
۱۳۲	ضيف و قضية (مقابلة مع قناة العربية)	ط الأولى/ ۲۰۰۶	
۱۳۳	لقاء خاص (مقابلة مع قناة العالم)	ط الأولى/ ۲۰۰۶	
۱۳۴	حديث مختصر حول مايجري على الساحة العراقية	ط الأولى / ۲۰۱۶	
۱۳۵	طريق الصلاح والسير الى الله / تزكية النفس في ضوء القرآن والسنة	ط الأولى/ ۲۰۱۲	
۱۳۶	أمير وراء القضبان	ط الأولى/ ۲۰۰۹	
۱۳۷	مسائل عصرية رائجة	ط الثانية/ ۲۰۱۴	
۱۳۸	قواعد مهمة في التعامل الشرعي الحكيم مع المسائل الفرعية الخلافية	ط الأولى/ ۲۰۱۱	
۱۳۹	علماء الإسلام من هم وماهي صفاتهم؟	ط الأولى/ ۲۰۰۵ ط الثانية / ۲۰۱۸	
۱۴۰	الأصول الشرعية والخطوط العامة للجماعة الإسلامية	ط الأولى/ ۲۰۱۲	
۱۴۱	كيف نتعامل مع الناس؟	ط الأولى/ ۲۰۰۲	
۱۴۲	حوارات ساخنة حول قضايا راهنة، في ميادين الفكر والفقه والدعوة والسياسة	ط الأولى/ ۲۰۱۸	
۱۴۳	العلمانية والديمقراطية في تجربة كوردستان	ط الأولى/ ۲۰۱۸	
۱۴۴	مختصر نشاطات وأحداث حياتي / ۱۹۶۱ - ۲۰۱۷م	ط الأولى/ ۲۰۱۸	
ئهو کتیبانه ی له ژیر چاپن			
۱۴۵	ته فسیری قوژانی به رزو به پیژ، به رگی یازده یه م: سوو په تی: (یوسف)		
مه وسووعه ی: بیر کردنه وه ی ئیسلامی له ئیوان وه حی و واقع دا			
۱۴۶	کتیبی سییه م: ته وژمه فیکرییه سه ره کییه کانی میژووی مسولمانان		

ژ	کتیبه‌کان	به‌روار و چاپ	تی‌بینی
۱۴۷	کتیبه‌ی چواره‌م: پایه‌کانی بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی		
۱۴۸	کتیبه‌ی پێنجه‌م: چه‌ند پرسیکی فیکری هه‌نووکه‌ی چۆراو‌چۆر		
۱۴۹	قورئان و پاکسازی و چاکسازی له هه‌ریمی کوردستاندا		

رێکه‌یاندنی مه‌که‌ته‌بی ماموستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌لی بابیر/ AliBapir

عه‌لی بابیر/ AliBapir

رێکه‌یاندنی مه‌که‌ته‌بی ماموستا عه‌لی بابیر

Google Play

App Store

Telegram

WhatsApp

Phone

نيوهړوك

- تهوژمه فيكرييه سهره كييه كاني ميژووي مسولمانان..... ۳
- پيشكهش بئ..... ۵
- پيشه كيي..... ۹
- رېخو شكدن و نه خشه ي گشتي..... ۱۲
- تهوهر ي سيهم..... ۱۷
- تهوژمه فيكرييه سهره كييه كاني ميژووي مسولمانان..... ۱۷
- پيشه كيي هم تهوهره..... ۱۹
- رېخو شكدن كي كورت..... ۲۲
- به را يي سئ ئاگاداري گرنگ..... ۲۳
- به شي يه كه م..... ۲۷
- خه واريچ (الخوارچ)..... ۲۷
- باسي يه كه م: پيناسه و سهره لداني خه واريچ..... ۲۹
- باسي دووهم: ناوه كاني خه واريچ..... ۳۴
- باسي سيهم: بنه ما فيكرييه كاني خه واريچ..... ۳۶
- ۱- له بواري حوكمرانييدا:..... ۳۶
- ۲- له بواري شوړش كردندا:..... ۳۷
- ۳- له پرووي سهرنجدانيانه وه بو ميژوو:..... ۳۷
- ۴- رېبازي داناني حوكمران:..... ۳۸
- ۵- خاوه ن گوناوه گه وره كان:..... ۳۸

- ۶- له پرووى دادگهريى خوا (عدل الله)وه: ۳۹
- ۷- له بوارى خوا به يه کگرتن (توحيد)دا: ۳۹
- ۸- له بوارى به لئين دان و هه په شه کردن (وعدو وعيد)دا: ۴۰
- ۹- له بوارى فه رمان کردن به چاکه و پيگريى له خراپه دا: ۴۰
- ۱۰- له بوارى جهنگ و پرووبه پرووبونه وه و سهروهت و سامان و عيباده تدا: ... ۴۰

به شى دووهم ۴۳

مورجيه (المرجئة) ۴۳

باسى يه کهم: چه مک و واتاي وشه (مُرجئة)..... ۴۵

باسى دووهم: پيناسه ي مورجيه، وهک ته وژميکى فيکريى ۴۶

باسى سييه م: جوړه کاني مورجيه ۴۷

باسى چواره م: زيان و مه ترسيى بيروکه ي مورجيه ۴۹

به شى سييه م ۵۱

جه برييه (الجبرية) ۵۱

باسى يه کهم: پيناسه ۵۳

باسى دووهم: پووجه لکردنه وه ي بيروکه ي جه برييه کان ۵۵

باسى سييه م: زيانى گه وره ي بيروکه ي جه بر، له زيانى مسولماناندا ۵۷

به شى چواره م ۵۹

قه ده رييه (القدرية) ۵۹

باسى يه کهم: پيناسه ۶۱

باسى دووهم: جوړه کاني قه ده رييه ۶۲

باسى سييه م: سى جوړه هه لويست له به رانه ر ثيمان به قه ده ردا ۶۳

باسى چواره م: بوچوونى به نده له و باره وه ۶۵

به شى پينجه م ۶۷

جه هميه (الجهمية) ۶۷

- باسی یه کهم: پیناسه ۶۹
- باسی دووهم: کارتیکراوی ئه شعهریه کان به بیرۆکه ی جه همیه کان ۷۲
- باسی سیهم: پاساوو بیانوو سهره لانی ئه و بیرۆکه یه، له لای هه لگرانی ... ۷۴
- به شی شه شه م ۷۵
- موعته زیله (المعتزلة) ۷۵
- باسی یه کهم: پیناسه ۷۷
- باسی دووهم: سهرگوزه شته ی موعته زیله بوچی موعته زیله ئه و پینج بنه مایه یان
- داناون؟! ۸۴
- باسی سیهم: پوخته ی هه لسه نگاندنی موعته زیله ۹۰
- به شی حه وته م ۹۱
- شیعه ۹۱
- باسی یه کهم: پیناسه ۹۳
- باسی دووهم: جوړه کانی شیعه ۹۹
- چوار جوړه سهره کییه کانی شیعه: ۹۹
- باسی سیهم: ورده گرووپه کانی شیعه ۱۰۴
- به شی هه شته م ۱۰۷
- رافیزه (الرافضة) ۱۰۷
- باسی یه کهم: پیناسه ۱۰۹
- باسی دووهم: هه لویستی مسولمانانه و جوامیرانه ی زهید له به رانه ر شیعه ی
- (رافضة) دا ۱۱۲
- به شی نویه م ۱۱۵
- ناصیه (الناصبة) ۱۱۵
- باسی یه کهم: پیناسه ۱۱۷
- باسی دووهم: هه لویستی هاوسه نگی زانایان و خویشو یستنی هاوه لان و خزمان پیکه وه ۱۲۰

باسى سىيەم: ھەلۆيىستى بوڧرانبەى شىخ ھەسەنى گلەزەردە لەو بارەو، لەبەرانبەر
نادر شادا..... ۱۲۲

باسى چوارەم: ھۆكارى سەرەكىي سەرھەلدانى گرووپ و تاقمە لادەرەكان: لادان
بووہ لە خەتى راست و ھاوسەنگ..... ۱۲۴

بەشى دەيەم..... ۱۲۷

ئەھلى ھەديس (أهل الحديث)..... ۱۲۷

باسى يەكەم: پىناسە..... ۱۳۰

باسى دووہم: سەردەم و ھۆكارى سەرھەلدانى ئەو پەوتە..... ۱۳۱

باسى سىيەم: پىشەواي ئەو پەوتە..... ۱۳۲

باسى چوارەم: بنەما فيكرييەكانى پەوتى ئەھلى ھەديس، بەتاييەت (ئەحمەدى

كۆرى ھەنبەل)..... ۱۳۳

باسى پىنجەم: پەخنە گرتنى دووان لە شەرەزانانى ھەنبەلىي مەشرەب، لە

ھەنبەلىيەكان..... ۱۳۶

بەشى يازدەيەم..... ۱۴۱

ئەشعەرييەكان (الأشاعرة)..... ۱۴۱

باسى يەكەم: پىناسە..... ۱۴۳

باسى دووہم: كەش و ھەواي تىدا سەرھەلدانى پەوتى ئەشعەريي..... ۱۴۵

باسى سىيەم: پەوتى ئەشعەريي و خستەنە پووى وىنەيەكى تازەى ھاوسەنگى

ئىسلام..... ۱۴۷

سىماو نىشانە بنەپەتتەيەكانى پەوتى ئەشعەريي:..... ۱۴۷

باسى چوارەم: (أبو الحسن الأشعري) چۆن توانى بىتتە پارىزەر (محامى) عەقيدەو

فيكرى جەماوهرى مەسۇلمانان؟..... ۱۵۰

كاتى راگەياندىنى ھەرچەرخانەكەى:..... ۱۵۲

باسى پىنجەم: وتووڧزە ناودارەكەى نىوان (أبو الحسن الأشعري) و (أبو علي

الجبايى)..... ۱۵۴

- باسی شه شههه: كه سايه تيهه دياره كانى رهوتى ته شههريى ۱۵۶
- به شى دوازدهيهه ۱۵۷
- ماتوريديهه كان (الماتريدية) ۱۵۷
- باسى يه كهه: پيناسه ۱۶۰
- باسى دووهه: جياوازييهه كانى نيوان: قوتابخانهه ته شههريى و قوتابخانهه
ماتوريديهه ۱۶۱
- پينج جياوازيى سه ره كيى: ۱۶۱
- به شى سيزدهيهه ۱۶۷
- باطينيهه كان (الباطنية) ۱۶۷
- باسى يه كهه: پيناسه ۱۶۹
- باسى دووهه: دامه زرينههري جوولانه وهى (باطنية) كى بووه؟! ۱۷۵
- باسى سييهه: پير و تاقمه (باطنية) سه ره كييهه كان ۱۷۷
- ۱- الإسماعيلية: ۱۷۷
- ۲- القرامطة: ۱۸۰
- ۳- شوپشى زه نهجيهه كان (ثورة الزنج): ۱۸۲
- ۴- نوصه يرييهه كان (النصيرية): ۱۸۳
- ۵- (الدروز- الدرزية) (الموحدون): ۱۸۵
- ۶- إخوان الصفاء و خلان الوفاء: ۱۸۶
- ۷- يه زيدييهه كان (اليزيدية): ۱۸۸
- ۸- الحشاشون (الصباحية): ۱۹۲
- ۹- فاتيقيهه كان (الفاطميون): ۱۹۴
- ۱۰- الشيخية: ۱۹۶
- ۱۱- الحركة الكشفية: ۱۹۷
- ۱۲- البايية: ۱۹۸

- ۱۳- البهائية: ۲۰۱
- ۱۴- القاديانية (الأحمدية): ۲۰۴
- باسى چوارهم: كورته هه لسه نگانديكى گرووپه باطينيه كان ۲۰۷
- بهشى چوارددهم ۲۰۹
- فهلسه فه و فهيله سووفه كان (الفلسفة والفلسفة) ۲۰۹
- باسى يه كه م: پيناسه ۲۱۱
- باسى دووهم: كئ يه كه مجار وشه ي فهلسه فه ي به كارهيئا؟! ۲۱۴
- باسى سييه م: بوچى زانايانى ئيسلام پرويان نه كردوته فهلسه فه؟ ۲۱۵
- باسى چوارهم: ميژووى فهلسه فه ۲۱۹
- باسى پينجه م: گرنگي و پيوستى فهلسه فه ۲۲۱
- باسى شه شه م: ريبازى فهلسه فه ۲۲۵
- باسى هه وه تهم: چهند فهيله سووفىكى مسولمان ۲۲۶
- باسى هه شته م: هه لويستمان له به رامبه ر فهلسه فه دا ۲۳۲
- بهشى پازده يه م ۲۳۵
- ته صه ووف صوفييه كان (التصوف الصوفية) ۲۳۵
- باسى يه كه م: وشه ي ته صه ووف له چييه وه هاتوه و كه ي پيدا بووه؟ ۲۳۸
- يه كه م: وشه ي (تصوف) له چييه وه هاتوه؟ ۲۳۸
- دووهم: وشه ي (صوفي) و (صوفية) كه ي سه ري هه لداوه؟ ۲۳۹
- باسى دووهم: سه ره تاي سه ره لدانى ته صه ووف ۲۴۱
- باسى سييه م: ناوه كانى ته صه ووف ۲۴۳
- باسى چوارهم: پيناسه ي ته صه ووف و نيوه روكه كه ي ۲۴۴
- باسى پينجه م: گه شه كردنى ته صه ووف ۲۴۸
- باسى شه شه م: سه ره لدانى ريبازه كانى ته صه ووف و گرنگترين ريبازه كانى ۲۵۳
- ناودارترين ريبازه كانى ته صه ووف: ۲۵۵

- ۲۵۶.....رێبازەکانی تەصەووف:
- ۲۶۰.....باسی حەوتەم: هەڵسەنگاندنیکی کورت بۆ تەصەووف و تەزکیە ی نهفس...
- ۲۷۵.....بەشی شازدەیه‌م
- ۲۷۵.....مەزەه‌به فیهیه‌کان
- ۲۷۷.....باسی یەكەم: سەرژمێریکی مەزەه‌به فیهیه‌کان و دامەزرێنەرەکانیان
- ۲۷۹.....باسی دووهم: پێنج کورته سەرنج دەربارە ی مەزەه‌به فیهیه‌کان
- ۲۸۷.....بەشی حەقدەیه‌م
- ۲۸۷.....بزووتنەوێ وەهه‌ابی (الحركة الوهابية)
- ۲۸۹.....باسی یەكەم: پێناسە
- ۲۹۰.....باسی دووهم: بەرنامە و سەرھەڵدان
- ۲۹۲.....باسی سییەم: حەوت پەخنە و سەرنج لەسەر جوولانەوێ (وهابية)
- ۲۹۷.....بەشی هەژدەیه‌م
- ۲۹۷.....سەنوووسیەکان (السنوسية)
- ۲۹۹.....باسی یەكەم: پێناسە
- ۳۰۰.....باسی دووهم: تاییەتمەندییەکانی جوولانەوێ سەنوووسیەکان
- ۳۰۱.....باسی سییەم: بەرنامە ی پەرورده‌یی سنوووسیەکان
- ۳۰۵.....بەشی نۆزدەیه‌م
- ۳۰۵.....جوولانەوێ مەھدیایەتی لە سوودان
- ۳۰۷.....باسی یەكەم: پێناسە
- ۳۰۸.....باسی دووهم: سەرەنجام و پووکانەوێ جوولانەوێ مەھدیایەتی لە سوودان
- ۳۰۹.....بەشی بیستەم
- ۳۰۹.....کۆکەرەوێ ئیسلامی (الجامعة الإسلامية)
- ۳۱۲.....باسی یەكەم: پێناسە

- باسى دووهم: بنه ما فيكرييه كانى ئەم تەوژمه..... ۳۱۳
- باسى سייهه: چەند قسه يه كى سەرقاڤلە كانى ئەم تەوژمه..... ۳۱۵
- باسى چوارەم: ناودارتيرين كەسايەتتیه كانى ئەم تەوژمه..... ۳۱۸
- بەرھەمە كانى دانەر..... ۳۲۰
- نيوهرۆك..... ۳۳۳

راڤەرباندنى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له نۆڤە كۆمەلەن، ئىپتىدائىيەكان لەكەلەنەن

Stay in touch on social media

لەن مەكتەبى عەلى بابىر مامۇستا عەلى بابىر

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

راڤەرباندنى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

عەلى بابىر/ AliBapir

عەلى بابىر/ AliBapir

كەنالى

راڤەرباندنى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

کورتیهک له میژووی ژبانی ماموستا عهلی باپیر

• ناو: عهلی باپیر وهتمان، له دایکبووی: سالی (۱۹۶۱) له قهزای پشدر سهر به پارێزگای سلیمانی.

• زانیارییه ئیسلامیه کانی له پهیمانگای ئیسلامی (رانیه و سلیمانی) و لای زانیانی کوردستانی عێراق و کوردستانی ئێران به دهستهێناوه.

• له سالی (۱۹۸۱) له لایه ن رژی می به عسه وه بریاری دهستگیرکردنی دراوه، هه ربۆیه ئه وکات عێراقی جیهیشتوه و ئاواره ی ئێران بووه.

• له سالی (۱۹۸۳) گه راوته وه کوردستانی عێراق و به رده وام بووه له مه لایه تی و ده رس وتنه وه بانگه وازی ئیسلامی ...

• له سالی (۱۹۸۷) خۆی و پۆلیک گه نجی ئیسلامی په یه وندیان به بزوتنه وه ی ئیسلامی چه کداره وه کردوه، که له چه ند ناوچه یه کی کوردستان بنکه و باره گای سه ربازیان هه بوو دژی رژی می به عس و بوو به به رپرسی هیژ.

• له سالی (۱۹۸۸) بووه به ئه ندامی مه کته بی سیاسی بزوتنه وه ی ئیسلامی.

• له سالی (۱۹۹۱) رۆلی گه وری هه بووه له راپه رینی ئازاری ۱۹۹۱ و وریا کردنه وه ی خه لکی کوردستان له مه به ست و ئامانجه کانی بزوتنه وه ی ئیسلامی.

• تا سالی (۲۰۰۱) له ناو بزوتنه وه دا درێژه ی به خه باتی خۆی داوه، له هه مان سالا (۲۰۰۱) له کۆنگره دا له گه ل چه ند هیژو مه لبه ندیک ی بزوتنه وه ی ئیسلامی

لەبەر چەند ھۆكاریكى مەنھەجىي (كۆمەلى ئىسلامىي كوردستان) راگەيانراو بەئەمىرى كۆمەلى ئىسلامىي ھەلبژێردرا.

• لە (۲۰۰۳/۷/۱۰) لەسنووری سلیمانیی لەلایەن ھێزەکانی ئەمەریکاوە بەتۆمەتی ناپروا دەستگیرکراو بۆ ماوەی (۲۲) مانگ لەزینداندا ماوەتەو، ھەر لەزینداندا کتیبی: (الإسلام يتجلى في كتاب الله) ی نوسیو، لە (۲۰۰۵/۴/۲۸) دا لەزیندان رزگاری بوو.

• تا ئیستا زیاتر لە (۱۰۰) کتیب و نامیلکەى نووسیو لەبوارەکانی: (فیکری ئىسلامىي و عەقیدەو فێھو حوکم و سیاسەت و تەزکیەى نەفس...).

• ئیستا پرۆژەى تەفسیرکردنی قورئانی بەرزو بەپێزی دەستپێکردووە نیوێ زیاتری تەواوکردووە.

• كۆمەلى ئىسلامىي تائىستا سى كۆنگرەى بەستووە لەسالانى: (۲۰۰۵ و ۲۰۱۰ و ۲۰۱۵) داو، لەھەموویاندا، ناویراو بەئەمىرى حزب ھەلبژێردراو.

• لە ھەلبژاردنەکانی سالی (۲۰۱۰-۲۰۱۴) دا، بۆ ئەنجوومەنى نوێنەرانی عێراق لەسەر بازنەى پارێزگای ھەولێر کاندید بوو و دەنگى یەكەمى ھیئاو، زیاتر كە (۶۰،۰۰۰) دەنگ.

بۆ زانینى زیاتر لەسەر ژيانى دانەر، سەردانى لینكى خوارووە بکەن:

www.alibapir.net

/alibapir

/alibapir1

/MediaAmeerOffice

تەۋرەنمە فېكېرىيە سەرەكسە ھەي

سېئۇرۇي مەسۇلمانان

پروپوسەي كارلىك (تفاعلى) عەقلى و ھۆشى مەسۇلمانان لەگەل وەھىيى خۇاي پەرەردەگار و، واقعىكىدا كە تىيدا دەژىن، ئەو كارلىكە، ھەمىشە ھۆكەرى گەشە كەردن و بەرەو پېش چوونيان و، بەزىندووئىتى مانەۋەي كۆمەلگەكانيان بوو، بە پېچەۋەنەشەۋە: لىك دابرانى عەقلى و ھۆشى مەسۇلمانان لە تىۋەرەمانى وەھىيى و، چاك تىگەشىتنى واقع، ھەمىشە ھۆي مردووئىتى و ۋەستان و بەرەودوا چوونەۋەيان بوو، ۋەك ئىستا دەپپىن.

بەلئ ئەم ھالەتەي ئىستا مەسۇلمانانى تىدان، ھالەتتىكە كە مەسۇلمانان- بەشۋەيەكى گشتى- باش نەيانتانىۋە كە عەقلى و ھۆشى خۇيانى تىدا بىخەنەكار بۆ تىۋەرەمانى وەھىيى و، سەرنجدانى واقع...

ھىوادارىشم ئەم مەۋسۇۋەيە بەھەر پېنچ تەۋەرەكەيەۋە، ھەۋل و ھەنگاۋىكى كارىگەرەي، بۆ گېرەنەۋەي مەسۇلمانان بەرەو ئەو ھالەتە پەسندە سەۋىيەي، كە نەقلى و عەقلى لىيان دەخۋازن، بەلكو لەدەردى ۋەستان و بە جىماۋى دەربازيان بۆ.

نوسىنگەي تەفسىر

بۆ بۆلۈكردنەۋە

ھەۋلىر - شەقامى ۳۰ مەترى تەننىشت منارەي چۆلى

/TafseerOffice

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com